

Király László

Egy halálraítélt emlékképei

1993

A mű elektronikus változatára a Creative Commons - Attribution - NonCommercial - NoDerivs (Jelöld meg! - Ne add el! - Ne változtasd!) licenc feltételei érvényesek: a művet a felhasználó másolhatja, többszörözheti, amennyiben feltünteti a szerző nevét és a mű címét, de nem módosíthatja, nem dolgozhatja át és kereskedelmi célra sem használhatja fel. A műre vonatkozó felhasználási feltételek részletes szövege az alábbi címen tekinthető meg: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/hu/>

Előszó

Kedves Olvasó!

Ebben a könyvemben megkísérlem leírni egy halálra ítélt férfi ítélet végrehajtása előtti utolsó óráinak visszaemlékezéseit. Talán kicsit csonkának tűnik – se eleje, se vége –, de gondoljunk arra, hogy abban a delíriumos állapotban felvetődhetett volna-e benne fontosabb cselekmény a sorsát, majd tragédiáját meghatározó, idegen csapatok bevonulásánál. A végén pedig életével együtt gondolatait is megszakították.

Szeretném, ha a könyv elolvasása után, mint ahogy magam is teszem, néma főhajtással áldoznának azok emlékének, akiket az átkos rendszer idején nyomtalanul kiloptak a nemzet testéből, majd hamvaikat szétszórták hazánk véráztatta földjén.

Király László
szerző

Vörös zászlókkal jöttek a vörös csillagos katonák és azt énekelték, hogy „Fel, fel ti rabjai a földnek! Fel, fel te éhes proletár!”

– Nézz ki fiam – szólt hozzám anyám a mosóteknő mellől – miféle cirkusz kezdődik már megint?

És én kinéztem! Akkor még nem tudhattam, hogy valóban cirkusz lesz-e, vagy valami más? Olyan valami, ami tüzet csíhol még a mégannyira fásult szívekben is, majd aztán, nem is olyan hosszú idő multával, tömegével áldozza fel idegen istenek oltárán!

De ne vágjunk a közepébe, inkább csak lépésről, lépésre, különben felszínes képet kaphatunk csak a huszadik század leggyalázatosabb, egyéni tragédiákkal és tömegsírokkal jelzett csalásáról. Fiatal voltam és biztatás nélkül is magával sodort volna a dobszóra csörtető, tarka sokaság: idegen katonák, akik este még lötték a falu házait, aknáik valósággal felszántották a falu sírkertjét, szökésben lévő saját katonáink, akik előző nap még halálra kerestek a nyilas bérencek, továbbá – a háborúba belecsömörlött nép!

Március volt! A Rába felől csapkodó szél émelygős hullaszagot hozott felénk! A természet ébredésével érkező szovjet hadsereg mégis, mintha biztonságot árasztott volna maga körül! Éreztük, hogy valami új dolog, valami nagyszerű van készülöben, és midőn megszólalt a rög-tönzött emelvényre fellépő szovjet tiszt, dörgő taps csattant fel! Szavait persze nem értettük, egy első világháborús, volt oroszországi hadifogoly fordított magyarra:

– Elvtársak! Magyar testvéreim! Hihetetlennek tűnhet, hisz testvéreink három, négy faluval, várossal odébb még öldösik egymást, mégis azt kell mondjam, és ez is az igazság, hogy mi nem ellenségként jöttünk hozzátok, hanem mint barát a baráthoz, testvér a testvérhez! Békét hoztunk nektek és szabadságot! Békét, mert elűztük a fasiszta hordákat, nem kell már rettegetek a háborútól, és szabadságot, mert megdöntöttük a kizsákmányoló osztályok hatalmát, mától kezdődően a magatok gazdái vagytok! – A tér jobb oldalán, magasan a házak fölé emelkedő grófi kastélyra mutatott.

– Nincs már különbség arisztokrata és kétkezi munkás között! A szovjet hatalom nem tűri meg a dologtalan bitangokat! Vegyétek birtokba földjeit! A föld azé lesz ezután, aki azt megdolgozza, s ha a volt tulajdonos élni akar, akkor megfogja ő is az eke szarvát! – Valaki közbekiáltott:

– Éljen a szovjet hatalom! Éljen a felszabadító szovjet hadsereg! Éljen Sztálin!

– Éljen! Éljen! Éljen! – valóságos hangorkán követte a felkiáltásokat, s a tiszt mosolyogva várta, hogy elcsendesedjen a tömeg, majd:

– Testvéreim – folytatta – nem tudnám megmondani, hogy mennyi szovjet embernek kellett meghalnia ezért a szabadságért, ezért a békéért, de ahogy nézlek benneteket – megérte! – A szemek benedvedtek, előkerültek a zsebkendők, a tiszt hangja elcsuklott. – Zárjátok szívetekbe a hősök emlékét, és építsétek fel hazátokban is a szocializmust, a kizsákmányolás mentes boldog jövőt, amelyért ők életüket áldozták!

A gyűrt képű, kérges kezű parasztok, paraszt asszonyok, a sápadt, ijedt szemű gyerekek áhítattal hallgatták szavait, s jómagam is előrébb tolakodtam, de inkább a lényszerű lány miatt, aki közvetlenül az emelvény mellett állt, s midőn a gyűlés végén a szovjet elvtársak elszállásolására került sor, elsőnek ugrottam, hogy megelőzve a többieket, hozzánk invitáljam. Nem gondoltam arra, hogy mit szól majd hozzám anyám, de abban a pillanatban nem is tudtam volna a lányon kívül másra is gondolni.

– Hogy hívnak – kérdeztem tőle, midőn otthagyva a többieket elindultam vele hazafelé!

- Zója – válaszolta!
- Csak nem te vagy a hős partizánlány?
- Nem! Én nem vagyok hős, csak a katona!
- Hol dolgozták addig?
- Egyetemre jártam Moszkvában! Építész akarok lenni!
- Igen? Én is egyetemre járok! Bölcsészet! De hol tanultál meg nyelvünkön beszélni, hiszen jobban bírod, mint a tolmács az orosz! Miért nem te fordítottad a tiszt szavait?
- Mert a tolmácsban jobban bízhattok! Mi egyelőre mégiscsak idegenek vagyunk! S, hogy hol tanultam meg a nyelveteket? Már középiskolában a magyart választottam kötelező nyelvként! Ugye csodálkozol? Pedig nálunk sokféle nyelvet tanítanak és ez érthető is, hiszen a mi jel-szavunk: világ proletárjai egyesüljete! Mi minden népért harcolunk, és ehhez szükséges, hogy értsük a nyelvüket!
- Kár értetek! Ilyen fiatalon szembenézni a halállal? Nem tudom megérteni, miért engednek benneteket a frontra, hiszen a hátszágban hasznosabb munkát végezhetnétek!
- Te ezt nem tudod megérteni! Mi szent ügyért harcolunk! Számunkra létkérdés volt szembeszállni a betolakodó ellenséggel, éppen ezért szívesen hullatjuk vérünket a haza oltárára! Nálatok természetesen más a helyzet: ti idegen zsoldban harcoltatok és harcoltok még most is!
- Tökéletesen igazad van! Nekünk semmiféle érdekünk nem fűződik ehhez a háborúhoz, de nem is lelkesedünk érte. Katonáink szívesebben hazatérnének, semmint a lövészárkokat bújják! De ti sem nyertek semmit az áldozathozatallal, ha nem élvezhetitek a győzelmet!
- Amikor egy nemzet élet-halál harcáról van szó, az egyedek sorsa másod- harmadrangú! A nemzet fennmaradása a fontos! Mi, én és sokan – elpusztulhatunk, de nemzetünk győz! Él tovább, s a maga módján megbosszulja a mi halálunkat is!
- Gyenge bölcselkedés ez kedves Zója! Ugye nem haragszol, ha így szólítalak? De – az ilyen fiatalok számára nincs az a haza, amelyért érdemes lenne meghalnotok!
- Ha majd ti is magatokénak mondhatjátok hazátokat, másképp fogtok gondolkodni!
- Másképp – lehet? De eddig is a miénk volt a maga módján: urak, parasztok, munkások együttvéve alkottuk a nemzetet! Most legfeljebb őrsváltás lesz: akik eddig fent voltak, azok alulra kerülnek, és fordítva! Vezető réteg mindig volt és mindig is lesz! Vagy nálatok talán együttesen gyakorolják a hatalmat? Van neked, családodnak, vagy azoknak a katonáknak, akik halomra halnak a harctereken valamibe is beleszólásotok? Nálatok is csak a vezető réteg változott!
- Ó – nem! A népesség többsége persze nálunk is dolgozik, a politikai hatalom a kommunista-bolsevik párt kezében összpontosul, de ez a párt a munkásosztály élcsapata, a hatalom gyakorlásához a jogot a néptől kapta!
- A néptől! Hisz itt is a nép választotta az országgyűlést! Hogy aztán kik kerültek be a parlamentbe? Akik nagyobb tudtak hazudni! A politika mindig úri huncutság volt és az is marad ezután is! Ez éppúgy vonatkozik rátok, mint ránk!
- Nem haragszom azért, amit mondtál, de majd meglátod holnap – remélem eljössz a kommunista párt alakuló gyűlésére! Egyszerű munkás emberek veszik kezükbe a hatalmat! Helyileg: a község irányítását!

– Te kedves kislány! Elfelede, hogy jogot tanulok és tisztában vagyok azzal, hogy létezik irányító és végrehajtó hatalom! Amennyire én megismerhettem a marxizmust, Marx, Engels, Lenin és akik még szóba jöhetnek az ateista ideológia kiagyalásában, egytől-egyig a felső, vagy középosztályokhoz tartoztak! Bármik kerüljenek most felülre, előbb-utóbb kizsákmányolókká válnak, az istenadta nép pedig marad, ami volt! Az igavonó állat sosem cserél helyet az ekeszarvát tartó emberrel! Az a néhány munkás, akiket alkalmasnak találnak kiemelésre, nem telik bele sok idő, származását is letagadva osztályának hajcsára lesz!

A Rába hídhöz érve a szél hirtelen felerősödött, s esővel vegyes hófergeteget zúdított arcunkba. Zója fázósan megremegett és közelebb húzódott hozzám:

– Most nem vitatkozom veled – mondotta – inkább siessünk, mert úgy érzem időváltozás lesz, s ilyenkor belém nyilall a fájdalom...

Megnyújtottuk lépteinket, de alig haladtunk száz métert, éreztem, hogy Zója elernyed, karjával görcsösen kapaszkodott még belém, lábai azonban felmondták a szolgálatot, s hogy el ne essen, átkaroltam egészen, majd:

– Inkább viszlek kislány! Engedd magad, mert még hátra van vagy kétszáz méter! És Zója engedte, hogy átnyaláboljam, s úgy rohantam vele egészen hazáig. Honnan tudhattam volna, hogy a mi házunk hosszú ideig Zójának is otthona lesz? Főképp akkor, anyám első megnyilatkozását hallván:

– Hol szedted fel ezt a fehérnépet – rivallt rám – s hozzá még ilyen időben?

A kapu mögül leskelődött, s mivel úgy rúgtam be az ajtót, az egyenesen a homlokának csapódott. Harag szántott végig arcán, amikor azonban letettem a lányt, aki bicegve hozzá lépett:

– Fáj mamka – kérdezte, majd az ütés helyén megcsókolta – bocsáss meg, nem volt szándékomban rád törni! – anyám arcvonásai megenyhültek:

– Hát te magyar vagy? A ruhád után ítélve...

– Nem mamka, orosz vagyok, vagyis inkább ukrán, de ez nálunk most egyre megy! Nem kell félned! Mi szovjet emberek mindenkit szeretünk, aki nem ellenségünk! De – felém fordulva – te már kikérdeztél engem, én pedig még a neved sem tudom.

– István – válaszoltam!

– Na és a tiéd – kérdezte tőle anyám?

– Zója!

– Mintha hallottam volna már ezt a nevet, látom sebesült vagy, fázol, fáradt vagy, mi meg itt a kapuban ácsorgunk veled! Gyere lányom! Vigyük be fiam!

Zójának nagyon fájt a lába! Anyám megágyazott neki – fehér, puhely dunnát tett alája is, hogy mennél kényelmesebben elhelyezkedhessen, aztán kimentünk a konyhába, hogy közös erővel hozzáállassunk az ebéd készítéséhez.

– Szegény kislány – szólalt meg anyám – milyen barbárok is ezek az oroszok! Nagyon kifogyhattak már az emberanyagból, hogy ezeket is bevetették!

– Azt hiszen tévedsz anyám – válaszoltam – ezek önként jöttek! Ezen botránkoztam meg én is, de Zója meggyőzött az ellenkezőjéről, és ha jól belegondolunk igazuk van, sőt: dicsőség illeti őket! Az egri nők nem védték a várfalakat? A forró szurokkal jobban elriasztották az ellenséget, mint a férfiak karddal és buzogánnyal! A német, majd annak csatlósaként mi is

megtámadtuk őket, ők pedig – előbb védték hazájukat, majd – miután fordult a kocka, győztes hadseregeként üldözik az ellenséget!

– Édes fiam – mi közünk nekünk ehhez a háborúhoz? Apád talán szívesen ment a frontra? A vezetők voltak kutyák és most szenved az egész ország.

– Tudom drága anyám! Mégis azt kell mondjam, hogy mi sem vonhatjuk ki magunkat a felelősség alól! Tett valamit is a nép a hadüzenet ellen, majd azt követően? Fejet hajtott és ment tömegével a vágóhídra! Sőt – voltak, akik még élvezték is!

– Ugyan már Pisti – mit tehettek volna? Hisz voltak, akik ellenálltak és mit értek el vele? Egytől-egyig felaggatták őket, vagy agyon lötték, mint katona-szökevényeket!

– Ez mind igaz anyám – mi történik azonban, ha az egész nép ellenáll?

– Az, az itteni körülmények között tehetetlen lett volna fiam! Abban az esetben a német hadsereg már a háború kezdetén megszállja hazánkat, s mit tehattunk volna ellene! Jó példa rá 1848, amikor is, mint Petőfi mondta: „Felkelt a nép” De el is pusztult a színe-java! A hatalom birtokosai a végén mindig kiegyeznek fiam, a nép pedig marad – magyarán: a szarban!

Zója köhécselt, benyitottam hozzá, már az ágyban volt, s magához intett:

– Gyere! Ide az ágy szélére – odamentem és fölé hajoltam:

– Parancsolj kedves! Minden szavadat lesem! – átkarolta a nyakam és arcon csókolott:

– Nem parancsolni akarok én neked – szólíthatlak Ivánnak?

– Ahogy jobban a nyelvedre áll!

– Nos – akkor: hazafelé jövet azt hittem, hogy valamiféle nyakas kispolgár vagy, mamkáddal lefolytatott párbeszéded azonban meggyőzött arról, hogy realisan látod a dolgokat! Egy kis átneveléssel első osztályú forradalmár leszel!

– És ki vállalná az átnevelésemet?

– Én!

– Nem is hiszed milyen boldoggá teszel!

És másnap reggel már úgy mentünk egymás mellett, mint a szerelmesek! Rövid ismeretség, nagy szerelem! – szokták mondani – Hát a miénk valóban az volt, jó kedvűnkre azonban árnyékot vetett a közeli ágyúdörgés – én apámra gondoltam, Zója az övéire, de mintha már közösek lettek volna érzéseink, s egyformán fájdalom nyilallt belénk, bármelyikre gondoltunk! Hiába süttött aznap a nap, csak az előző napi tavaszi vihar nyomait szépítette meg, szívünkben a serkenő szerelem sima tükre alatt még a háború, a félelem és a borzalmak hullámai gyűrűztek, s e vegyes érzelmek hatása alatt érkeztünk a községháza elé, ahol az alakuló gyűlésre érkező emberek csoportosultak. Tekintet nélkül fiatal korunkra, olyanok voltunk, mint két felnőtt, akik saját terhükön kívül kénytelenek cipelni a közösséget is!

– Magára várunk elvtársnő – lépett Kapás Józsi bácsi – idős, veterán kommunista Zója elé az örnagy elvtársnak sürgősen el kellett utaznia. Egy papírszeletkét hagyott nálam az Ön részére!

Zója átvette, elolvasta, majd köpenye zsebébe gyúrta és befelé indult az épületbe.

A nagy tanácssteremben ünnepélyes hangulat uralkodott. Honnan - honnan nem, vörös zászlókat kerítettek elő az idősebb elvtársak, s az asztalt, amely mellett Zója helyet foglalt, széles, vörös drapériával borították le. Előbb Zója és Kapás Józsi bácsi halkan vitatkoztak, majd Józsi bácsi javaslatot tett a jelölőbizottság megválasztására.

Én csak ültem, néztem a lány kipirosodott arcát, néha-néha összevillant tekintetünk, a zömében korosabb elvtársak között iskoláim ellenére is csak olyan taknyosnak éreztem magam, s mikor Józsi bácsi, mint korelnök, a jelölőbizottság döntéseként elsőnek az én nevemet olvasta:

– Kovács István elvtársat titkárnak javasoljuk!

Felugrottam a helyemről:

– Hogyan gondolják az elvtársak, hiszen még párttag sem vagyok! – Zója elmosolyodott:

– Majd leszel! Vagy nem akarsz? – Nem tudtam ellent mondani, Zója pedig csak mosolygott, míg a többiek nagy tapssal adtak hangot véleményüknek. Nem tudták ezek az emberek akkor, hogy mit raknak a nyakamba, de én sem! Mikor pedig felocsúdtam meglepetésemből, megkíséreltem ugyan ellenkezni, hivatkozva arra, hogy csak egy évem van hátra az egyetemről, s egyéb másra is, de hiába volt, Zója mindenre talált kifogást, s végül is helyet foglaltam mellette az asztalfőn!

– Ne félj – súgta fülembé – én is be akarom fejezni az egyetemet! Majd találsz módot a tanulásra is! Ez most fontosabb feladat!

A pártbizottsági ülés után, már az én közreműködésemmel megalakítottuk a földosztó bizottságot, s mint titkár, automatikusan még aznap tagja lettem a nemzeti bizottságnak és, hogy eleget tegyünk az ideiglenes kormány rendeletének: utasítást adtam a földosztás beindítására.

– Na látod – szólt hozzám Zója, késő esete hazafelé menet – mennyire kapálództál, pedig nem is olyan ördögösen nehéz feladat.

– Ó, igen – válaszoltam – amíg itt leszel mellettem addig könnyű, de azután?

– Mit szólnál ahhoz, ha azt mondanám, hogy örökre melletted akarok maradni?

– Örökre? Ó Zója – magamhoz szorítottam és – ne mondj többet, ez nagyon is szép lenne! Ott álltunk szorosan egymáshoz simulva a csillagfényes éjben, körülöttünk csattogtak a fejszék, szorgos munkás kezek faragták a megye-karókat, a mezítlábas három millió magyar készülődött az új honfoglalásra! Valószínű nem véletlen gondolattársítás ötlött fel bennem: 1849-ben az orosz csizmák taposták el a forradalmat, lovas katonák vágtak rendet a diadalmas honvédseregben, s ma ők szabadítottak fel bennünket a vért, velőt zabáló fasizmus alól!

– És mit gondolsz – kezdtem újra – lehetséges lesz itt maradnod?

– Amíg a háború tart, nem hiszem! Utána azonban nem hinném, hogy komolyabb akadályba ütközne!

– Kövessünk el mindent drágám! Míg fel nem gyógyulsz egészen, talán belátással lesznek veled szemben, és itt hagynak! Különben ez is harci feladat, méghozzá a javából! Majd meglátod holnap: nem fog minden olyan simán menni, mint ahogy elterveztük!

– Tudom Iván! Fel vagyok rá készülve! De nálunk sem ment simán! Még ma is vannak sokan, akik visszasírják a régit, pedig a szovjet hatalom huszonhét éve alatt legalább ötszáz évet ugrottunk előre! Nézd Pista – látod kezdem megszokni magyarul is kimondani a neved – lehet, hogy rossz hasonlat, de találó: a rakoncátlan lovat be kell törni, ha nem megy, abban az esetben le kell vágni! Minden hatalom elnyomja az engedetlenkedőket, a proletár hatalom is! Azért az újért, amelyet mi hoztunk magunkkal, nagyon sok hazád fia is meghalt a nagy orosz proletár forradalom ideje alatt! Te nem tudhatod, én azonban igen, hogy a munkásosztály és hívei, bárhol éljenek is a világon és bármilyen nemzetiséghez tartozzanak, a mi ügyünket

viszik előbbre! Azért a földosztásért, amelyet mi holnap elindítunk, egy évezred óta százezrek, milliók pusztultak el, és aki akadályozni merészné azt el kell taposni!

– De Zója kedves! Te a nagy proletár forradalom után születél és az természetes, hogy a magántulajdon szentségét más szemszögből nézed, mint mi! A mi községünkben csak grófi kastély van, kiosztható grófi birtok vajmi kevés, hogy kielégítsük a szegény parasztságot, hozzá kell nyúlni az ötven-, százholdas paraszti birtokokhoz is, már pedig azoknak a birtokoknak nagy részét a szorgalom és a veritékes munka hozta össze!

– Bocsáss meg Pista, hogy közbeszólok, de ez a földosztás csak ideiglenes megoldás! Azért van rá szükség, hogy magunk mellé állítsuk a szegény parasztság zömét! Később, majd amikor a proletár hatalom már elég erős lesz, a föld szövetkezeti tulajdonba kerül! A parasztság: kis-, közép- és az úgynevezett zsíros parasztság jelenlegi osztályellentétei a szövetkezeti gazdaságok kialakulásával megszűnnek!

– Az általad elmondottak szerint tehát ez a földosztás csupán propaganda-fogás!

– Részben igen! Nálatok ma még kevesen fognák fel ésszel, hogy a közös gazdálkodás többre képes! Hadd kapja meg mindenik a jussát, s majd mikor már a háború ütötte sebek behegedtek, elkezdődhet a gazdasági reform! Gondolj csak bele: a régi szakemberekben nem bízhatunk, de – ha megbíznánk bennük, jelen pillanatban az sem segítene, mert kevesen vannak! Megfelelő, s egyúttal elegendő szakember híján a föld szövetkezeti tulajdonba vétele csak meddő erőlködés lenne, sőt: gazdasági anarchiához vezetne!

– Győztél – mondtam – elég! Nem kételkedem szavaidban, s biztosíthatlak, hogy teljes erőbedobással szolgálom az új rendet!

– Ha tudni nem is tudtam, éreztem Pista, hogy te vagy itt az egyetlen olyan férfi, akire a szovjetek bizton számíthatnak. De nyilván magasabb műveltséged is befolyásolt abban, hogy téged javasoltalak első embernek. Most pedig csókolj meg és ha kérhetlek lassabban haladjunk! Kezd fájni a sebem!

– Olyan szívesen vinnélek már a nyakamban is drágám, de tudom, hogy a húzódás folytán erősödne a fájdalmad!

– Nem kell, hogy vigyél! Így jobb, csak lassabban! Figyelj csak – mintha közelebből ágyúznának, mint reggel! Visszaszorították volna a mieinket? – Egymáshoz tapadó ajakkal álltunk, hallgattunk és vártunk! Egyszer csak fülhasogató dübörgés – valósággal megmozgatta körülöttünk a levegőt. Zója megremegett:

– Tankok Pista! Német tigrisek! Áttörték a vonalunkat!

– Lehetetlen Zója! De, ha úgy is lenne, kilövik őket egy-kettőre!

– Az nem biztos! Attól függ, hogy milyen erővel támad a Fritz! Volt olyan falu, amelyik egyetlen éjszaka ötször cserélt gazdát!

– Ezek már az utolsó erőfeszítések Zója! Biztosítani akarják a visszavonulást!

– Bizonyára így van, de még mindig nagy erők állnak Hitler rendelkezésére! Még sokan meghalunk Pista! Látod – mi abban voltunk már, hogy kitört a béke, legalábbis a falunkban, s most úgy lehet egyik pillanatról a másikra a front közepébe szorultunk!

– Félsz?

– Nem! Vagyis egy kicsit, de annyira mindig!

Mögöttünk lihegő emberek tűntek fel, behúzódtunk az egyik kapualjba, s Zója csőre töltött pisztolyt nyomott a kezembe:

– Végszükségben használd – súgta felém!

Az emberek elrohantak mellettünk, s a félhomályban is felismertem Kapás Józsi bácsit és a frissiben választott pártbizottság néhány tagját.

– Józsi bácsi! – kiáltottam utánuk. Megtorpantak, s mi is előjöttünk a kapualjból:

– Maguk itt? – az öreg szemeiben rémület tükröződött – a németek már a töltésen vannak!

– Gondoskodjanak magukról Józsi bátyám – mondtam – Zóját én biztonságba helyezem!

E szavak után el is váltunk, ők rohantak tovább, mi pedig néhány pillanatnyi gondolkodás után nagybátyámékhoz indultunk. Festő volt! Úgy gondoltam legokosabban teszem, ha a zománcozó kemencét rendezem be Zójának! Persze igyekeznünk kellett, mert nagybátyám a falu ellenkező oldalán lakott, s hogy ne találkozzunk a németekkel mellékutakon, udvarokon, kerteken keresztül közelítettük meg a házat. Így is késve érkeztünk, de talán ez volt a szerencsénk! A hold, amely bevilágította a kora tavaszi estét, eltűnt a felhők mögé, le kellett lassítani az iramot, mert minduntalan belebotlottunk valamibe!

– Itt vagyunk – súgtam a kert hátsó bejáratához érve – mielőtt bemennénk fűjjük ki magunkat! Magammal rántva a lányt lerogytam egy elhanyagolt sírdombra – temető húzódtott nagybátyám kertje mögött, s nagyokat fűjtatva egymásba borultunk!

– Milyen különös – súgtam fülébe – honnan, miből sejthettem volna, hogy ma még itt és főleg veled?

– Ha tudod, elmenekülsz előlem?

– Csacsi! Hozzád!

Az utcai bejárat felől erős kutya ugatás hallatszott hozzánk – valaki előlről is be akar – elhaptam a szót, a megkezdett mondatot, de mintegy magyarázatképpen éktelen német káromkodás és egy géppisztoly-sorozat hallatszott, s a kutya elhallgatott!

– Nyilván agyonlőtték – súgtam – szegény blöki! Mit akarhatnak ezek a haramiák? Megpróbálok előrébb kúszni!

– Te semmi szín alatt – súgta vissza Zója – te nem voltál katona, én pedig felderítő tiszt vagyok! – fel akart állni, de visszarántottam:

– Itt maradsz! Én ismerem a járást, s kisebb veszéllyel közelíthetem meg őket! Felugrottam, kinyitottam a kaput – éppen csak be volt hajtvá, és vigyázva, hogy a legkisebb zajt csapjam, kezdtem előre kúszni.

Az udvari lámpa fényében négy német katona ráncigálta nagybátyámat, mellettük a falubéli tolmács, de nélküle is tökéletesen értettem szándékukat: engem és az orosz „ringyót” követelték!

– Már napok óta nem láttam az unokaöcsémet, miért éppen nálam keresitek? – a válasz inkább a tolmácsnak szólt!

Honnan is tudhatná szegénykém, hogy itt rejtőzünk a kert végében – futott át agyamon? Ami aztán nagybátyám tagadó válaszát követte, szinte pillanatok alatt történt: az egyik német géppisztolya agyával hátába csapott az öregnek:

– Hazudsz te kutya – rikoltotta!

– Mondtam, hogy nincsenek itt – volt ismét a válasz – módotokban áll, keressétek őket – mire a géppisztoly újból lesújtani készült, de egy fél pillanattal megelőztem, s előléptem!

– Ott van! – kiáltott a tolmács, mire a német előretartott fegyverrel felém indult!

Jó három lépésre lehetett tőlem, midőn két egymás utáni lövés dörrent a hátam mögül, s mindkettő telibe talált, egy-egy németet! Velük egy időben földre zuhantam én is és amennyire csak bírtam kúsztam visszafelé, nyomomban a másik két némettel, a záporként hulló géppisztoly lövedékek közepett. Na Pista, ha most fel nem buksz, akkor soha! Nem buktam fel, bírtam tüdővel a kert és a temető között húzódó vizes árokig, ott Zója elmarkolta a karom és berántott maga mellé, nyakig merülve a vízbe. Az egyik német átlépte az árkot és tovább rohant, a másik megbotlott, belezuhant a vízbe, de nem vett észre minket, nagy nehezen kikecmergett és szitkozódva tovább ment.

Ahogy ott gubbasztottunk, egyszer csak halljuk ám, hogy: sztoj, sztoj!

– Meg vagyunk mentve – súgta Zója – megérkezett a tartalék hadosztály!

Kikecmeregtünk mi is az árokból – Zója sebe miatt nem nagyon ugrándozhattunk, de alig tettünk néhány lépést, összefutottunk az elől haladó szovjet katonákkal: fiatal, szálas, ukrán gyerekek voltak! Zója ismertette velük helyzetünket, átöleltek és hátba veregettek:

– Kharasó! Kharasó magyarszki! – ekkorra már vagy százan álltak körülöttünk, s a két elfogott németet is odahozták, annyi időt sem hagyva nekik, hogy öngyilkosságot kövessenek el! Miután a század parancsnok rövid eszmecserét folytatott Zójával – nem értettem, de éreztem, hogy a foglyok sorsáról volt szó – nyolc, vagy tíz szovjet katonával és a foglyokkal előre mentünk nagybátyám udvarába, a többiek pedig csatárláncot alkotva tovább vonultak!

Nagybátyám nem oltotta el az udvari lámpát – aggódik szegény öreg, gondoltam, miközben megsimogattam blökit, vértócsában feküdt az udvar közepén, majd bekiáltottam:

– Laci bátyám! Itt vagyunk! – válasz nem jött, bizonyára elbújtak szegények – Gyere drágám – szóltam oda Zójának – nézzünk körül a házban!

Nem bújtak el, dehogyan bújtak! Laci bátyám magába roskadva, mint egy szélütött gubbasztott egyik sarokban, fel sem nézett midőn megszólítottuk, csak – mintha összébb húzódtak volna homlokán a ráncok!

– Nincs baj Laci bátyám? – Mellé léptem, hogy megnyugtassam!

Felemelte fejét, arcán keserű fájdalom hullámozott:

– Nincs – mondta – szerencsétlen gyerek? Készülj fel a legrosszabbra!

– Mi történt Laci bátyám?

– Anyádat megölték!

– Ez nem lehet igaz! Bizonyára csak ijesztették magát!

– De igaz fiam! Most volt itt a szomszéd asszonyotok!

– Anyám! Drága anyám...! – nem emlékeztem rá, hogy felkiáltottam-e, vagy csak akartam, szédülés fogott el, mintha megpattant volna egy ér az agyamban, aztán megszűnt számomra minden.

Egy álló hétig feküdtem eszméletlenül. Mikor felnyitottam a szemem anyámat szólítottam, majd – mintha csak akkor ért volna el tudatomig, ami velem történt:

– Mit tettek veled – ezek voltak az első szavak, amelyek ajkamra tolultak, aztán megtelt könnyel a szemem és befordultam a fal felé, mint olyan, aki már vissza sem akar térni a való életbe. Pedig ott álltak körülöttem a rokonok, barátok, s ott volt Zója, aki – mintha angyal

szárnyak lettek volna a kezek helyén, midőn fölém hajolt – simogatni kezdte homlokomat, majd arcomhoz nyomta forró ajkát!

Sírtunk! Könnyeink egymásba olvadva áztatták fejpárnámat, de hogy meddig tarthatott ez az állapot? A hallgatást végül is én törtem meg:

– Itt maradtál drágám?

– Igen – suttogta – nem baj?

Nem válaszoltam, csak megfogtam a fejét és lehúztam az enyém mellé.

– Hála Istennek! – hallottam nagybátyám hangját – legalább a gyerek megmaradt, de mint látom, egyelőre nincs ránk szükségük! Legjobb, ha most magukra hagyjuk őket!

Mozgolódás támadt a szobában, majd nyílt az ajtó, s a látogatók eltávoztak, s magunkra maradtunk – kettesben!

– Ne sírj Ivanocska! Eleget sírtál már! Eszméletlenségedben is többször felzokogtál! Nem szenvedett szegény, szívébe kapta a golyót! Segíteni nem lehetett volna rajta! Gondolj arra, hogy hány asszony, gyermek elpusztult így a háború kezdete óta! Én is elveszítettem anyámat, apámat, három kis testvérkémmel együtt! Bosszúlihegett minden porcikámban, midőn tudomásomra hozták, s ezért is jelentkeztem a frontra! Ez a gyilkosság erősítse meg benned a gyűlöletet a minden emberi érzést nélkülöző, emberbőrbe bújtatott szörnyetegekkel szemben!

– Eltemették?

– El szegénykét! A tartalék hadosztály katonái díszőrséget álltak a sírnál! Ott lőtték agyon a német foglyot is!

– Lehet, hogy nem is ők tették?

– A másik kettőt én löttem agyon még nagybátyád udvarán! Mivel a tolmács megszökött, céltalan lett volna a bizonyítási eljárás, és különben is háború van: ha mi nem, akkor ők! Igen! Ők is agyon lőttek volna minket is minden teketória nélkül, s engem még külön is megkínoznak előbb, hogy adatokat csikarjanak ki tőlem!

– Elég, drágám! Köszönök mindent neked, de most inkább arról: meddig maradhatsz mellettem?

– Ameddig akarod kedvesem! Tőled függ! A hadsereg parancsnokság sebesülésekre hivatkozván felmentett a további katonai szolgálat alól, s engedélyt kaptam arra, hogy itt fejezzem be az egyetemem. Ha akarod, együtt tanulhatunk!

– Nem gördítenek akadályt a házasságunk elé?

– Remélem! Ugyanis utasítottak, hogy maradjak melletted, amíg fel nem épülsz!

– Csodálatos és erős lány vagy te Zója! Ha most nem lennél mellettem, nem tudom mit tennék? Legvalószínűbb, hogy anyám után mennék!

– Ne beszélj csacsiságokat, amikor valósággal remegtünk az életedért! Éjjel-nappal itt voltam melletted, de jöttek állandóan az elvtársak, barátok, naponta kell jelentést küldenem állapotodról a parancsnokságra is!

– Már nem gondolok rá, drágám! Fáj a szívem és mégis olyan különös érzés futkároz bennem, talán inkább öröm, mint bánat! Segíts felkelni! Kimegyünk a temetőbe! Szegény jó anyám! Fel akartam kelni, Zója azonban erőszakkal visszanyomott a párnákra:

– Még ne, Ivanocska! – érdekes, gondoltam, hiszen eszméletvesztésem előtt már Pistának szólított. – Talán reggelre erősebb leszel! Lelépett az ágyról és egy pohárka valamiféle sárga folyadékot töltött. – Ezt megiszod – mondta – aztán megpróbálsz enni valamit! Meg kell erősödnöd előbb!

Felpolcolta a vánkost, felültem, kiittam a folyadékot, utána megettem két lágy tojást. Zója úgy sürgött-forgott a lakásban, mintha csak ott született volna. Jól festett gimnasztyorkában is, de abban a direkt testére szabott, fekete szövetszoknyában, ami akkor volt rajta, csodálatosan szép volt! Igazat adtam neki, de általában mindig! Nem mentünk ki aznap a temetőbe, visszafeküdt mellém és addig-addig csókolóztunk, amíg a szenvedély tetőfokára nem hágott bennünk, s feledve bánatot, betegséget egymásé lettünk!

– Szent Isten – sápadt el a lány, midőn nagy sokára kibontakoztunk egymásból – mi történne, ha teherbe esnék? – Könnyűnek éreztem magam és a válaszom is hasonló volt:

– Nagyobb baj nem történik drágám: lesz egy gyermekünk! Elegen meghaltak érte: szüleid, testvéreid és most anyám! – De bármily könnyedén vettem is feléje szavaimat, a szavakkal egy időben az erőm is elszállt, elkezdtem zokogni, s a gyengeség elkapta Zóját is! Nem szégyellem bevallani: valósággal átzokogtunk estéből a hajnalba. Reggel pedig kimentünk a temetőbe!

Alig pitymallott még midőn kiléptünk a kapun. Néptelen volt az utca, csak ketten, mint két fekete varjú, s mögöttünk tisztas távolságot tartva még két géppisztolyos szovjet katona, ballagtunk lassan, kimérten, mint akiknek útja az örök létbe vezet!

– Miért követnek minket – kérdeztem Zójától – már messze vannak a németek, vagy visszajöhetnek még?

– Már nem jönnek vissza kedvesem! Magyarország egész területe felszabadult, de a parancsnok elvtárs – a tartalék hadosztály egy része még itt pihen a faluban – ragaszkodik ahhoz, hogy amíg teljesen fel nem épülsz, vigyáznunk kell minden lépésedre. Még ruhát is az ágyad mellett próbáltam, s a kosztunkról is a hadsereg gondoskodik! Reggel, délben és este hozza a küldönc, s egyúttal viszi a jelentést, de semmi változást nem veszel észre rajtam?

– Semmit drágám azon kívül, hogy valahányszor rád nézek, mintha mindig szebb lennél!

– Szebb? Hát szebb bizonyára nem vagyok, de nézd csak – elengedte a karom és előre lépett – most sem vettél észre semmit?

– Ó, Istenem! Dehogynem! Mi történt veled? Már nem bicegsz! Látod, ha nem szólsz?

– Tudom, hogy úgy is szeretted Pista – már megint Pista – jól esett hallani, ahogy kiejtette – de így mindkettőnknek jobb lesz! – visszajött hozzám és bajtársai szeme előtt csókolni kezdett – Az a nagy megrázkódtatás, amely téged majdnem elvitt, nekem visszaadta egészségemet. Az orvos szerint a bénult ideg, vagy idegek, amelyek miatt nem tudtam kinyújtani tökéletesen a lábam, visszanyerték rugalmasságukat!

Örömben magamhoz akartam szorítani, de már mozdulat közben lehanyatlott a karom:

– Mégsem tehetjük – mondtam – még megirigylik tőlünk! Majd otthon duplán!

– Dehogynem tehetjük! Hadd lássák! Nálunk nem szólják meg a szerelmeskedő párokat és másutt is csak álszeméremből!

– Valószínűleg így is van drágám, de gondolja arra, hogy kellemetlen vágyakozást keltünk a két bajtársban, hiszen ők is – ki tudja már mikor tehettek?

– Látod erre nem is gondoltam! Köszönöm, hogy figyelmeztettél! A katonák felé fordult és kedvesen mosolygott – reméljük, hogy nemsokára ők is részesülhetnek hasonló boldogságban.

Vékony, aransárga csík jelent meg a keleti égbolton, aztán kibuggyant a nap! Az útkanyarban birkák tűntek fel, farukat egymáshoz dörzsölve kelletlenül lépkedtek. A rendezetlen sor végén kis fekete puli kapaszkodott a kos bundájába, és ahogy az szabadulni akart a kolonctól, tilinkózva rázódott nyakában a csengettyű.

– Jó reggelt Pista – szólított meg a juhász kisebbik lánya. Két lánya volt a birkákkal gazdálkodó, tehetős középparasztnak, ők őrizték felváltva a jószágot. – Meggyógyultál?

– Köszönöm kérdésed Vera! Amint látod magad is: lábadozom!

– Kérdezhetek tőled valamit Pista – Vera megállt, kerek arca belepirult, s köténye csücskével könnyet törölt ki szeméből.

– Parancsolj Vera! Bármire szívesen válaszolok, ha tudok!

– Azt beszélnek, hogy elveszik a birkáinkat! Igaz? Őszintén!

– Tőled hallom először Vera, de megnyugtatlak, hogy abból semmi sem lesz!

– Pedig azt mondják, hogy ez az elvtársnő jelentette ki a gyűlésen!

– Én? – Zója fehér lett, mint a fal – meg tudja nevezni azt az embert akitől hallották?

– Többen is mondták!

– Egyet nevezzen meg kedves!

– A Kapás Józsi bácsi is!

– A Józsi bácsi? Ház ez hallatlan! Kiktől származhat ez a rosszindulatú tájékoztatás? – Zója kérdően tekintett felém, de nem várt válasza: nyugodjon meg Verocska: én ezt nem mondtam, de nem is mondhattam! Azt azonban igen, hogy a szovjet parancsnokság meg fog akadályozni mindenfajta önkényeskedést, azt is, amit esetleg önökkel szemben akarnának elkövetni!

– Köszönöm! Bocsássanak meg, hogy alkalmatlankodtam! – Vera szomorú arca felragyogott és futva igyekezett birkái után, amelyeket az ügyes kis puli tartott addig egy csomóban, hangos csaholással utasítva rendre a kódorgókat.

– Látod Pisti – fordult felém Zója Vera távozása után. Talán azért is mert szemeimet pillanatra rajta felejtettem. – Nem volt véletlen, hogy téged javasoltalak titkárnak! Azok az egyszerű emberek a legártalmatlanabb szavakat is kiforgatják, s bár nem vitás, hogy jót akarnak, tudatlanságukkal rengeteg akadályt gördítenek utunkba.

– Nem is mondtad még, hogyan zajlik a földosztás?

– Annyit tudok, amennyit másoktól hallottam, de Vera szavai után félek továbbadni!

– Mondd! Majd ketten átszűrjük!

– Tegnap azzal jött a Józsi bácsi, hogy a Rába-dűlőben rálődöztek a cölöpöket verő újjgazdákra!

– Sejtettem, hogy nem megy könnyen! Hozzányúlhatok a középparasztok földjeihez is?

– Tudomásom szerint csak száz holdon felül!

– Feltétlenül beszélnünk kell Józsi bácsiékkal, nehogy a kezdet kezdetén elrontsunk mindent! A nemzeti és a földosztó bizottságokban akadhatnak olyanok, akik csak azért verik a tamtamot, hogy törvénytelen lépésekre sarkallják a bizottságokat, hogy aztán ránk zúdíthassák a nép haragját.

– Ezzel számolnunk kell, Pisti! De hát – minden kezdet nehéz! Ha annak idején Marx nem szerkesztette volna meg a kommunista kiáltványt, vagy nem úgy, ahogy tette, valószínű, hogy más irányt vett volna a munkásosztály forradalmi mozgalma. Nekünk ragaszkodnunk kell az irányelvekhez, különben káosz keletkezik!

– Te Zója kedvesem! De egészen őszintén válaszolj arra, amit kérdezek, mert sok függ a válaszodtól!

– Őszintén? Pistikém, hogy mondhatsz ilyet? Hol lennék már ha nem hozzád akarnám kötni az életemet? Azt akarom, hogy életem – gondolataim is – nyitott könyv legyen előtted!

– Én ezt tudom kedves, hiszen őszintén szeretjük egymást!

– De mennyire! – Zója szorosan hozzám simult.

– Akkor mondd, ti valóban alkalmasnak tartjátok a munkásosztályt a hatalomra, vagy vele is úgy leszünk, mint a földosztással: addig, ameddig! Teletömjük a proli száját gombóccal és majd mi gyakoroljuk helyette a hatalmat, esetleg mi is csak médiumok leszünk egy erősebb, erőszakosabb kézben?

– Azt hiszem Pistikém, elég ha annyit mondok, hogy a szovjet hatalom huszonnyolc éve alatt a nagy orosz birodalom területén majdnem teljesen felszámoltuk az analfabétizmust! Sok tudós, hadvezér veszett el addig, mert az alsóbb néprétegek gyerekeinek nem állt módjában a tanulás! A munkás, aki ma a munkapad mellett dolgozik, ha megteremtjük számára a lehetőséget, hogy tovább képezze magát, alkalmassá válik bármilyen pozíció betöltésére! Természetesen lesz átmeneti időszak, de az a szó, hogy „munkás hatalom” nem azt jelenti, hogy suszterok, szabók és miegyebek kerülnek az állam élére, hanem a munkásosztály fiaiból képzett káderek! Más szóval: a nép felett csak a népből jött személyek dominálhatnak!

Beléptünk a temető kapuján és már messziről látszott a frissen hantolt sír!

– Igaz beszéd ez drágám! Érzem, hogy a szíved sugallja minden szavad!

– Ne beszéljünk most erről Pistikém! A halottak emléke minden kor, minden eszme számára szent kell legyen! A mi drága anyánk emléke pedig még egészen friss!

– Annál alkalmasabb a pillanat, hogy most itt, a friss sírhant felett, anyám emlékére, aki akaratán kívül, szinte véletlenül lett a munkásosztály vértanúja, megesküszünk, hogy életünket a nép oltárára tesszük le!

– Teljes szívemmel melletted állok drágám – szólt a lány – én ezt már egyszer megtettem, de most itt, veled együtt, felújítom eskümet! – Már ott álltunk a sír mellett – élt 39. évet! Meghalt, mert szeretett! S, hogy szerették őt is: a tavaszi virágokból kötött koszorúk, csokrok, arany betűs szalagok hirdetik!

Nem volt már könnyünk, kifolyt belőlünk az éjszaka! Zója letérdelt, s lehúzott maga mellé, így, szorosan fogva egymás kezét rebegtük el az esküt: a néppel, a népért, halálunk órájáig! Megcsókoltuk egymást, aztán:

Induljunk drágám – mondtam – itt többet nem tehetünk, másutt pedig bizonyára nagyobb szükség van ránk! – Nem válaszolt, némán elindult mellettem vissza a faluba. Valószínűleg távoli hazájára gondolt, elhunyt szeretteinek jeltelen sírjára, ugyanis egy bombatámadás következtében tűntek el, mintha soha nem is lettek volna!

* * *

A temetőből nem haza, hanem a községháza felé indultunk. Szótlanul ballagtunk egymás mellett, el voltunk foglalva saját gondolatainkkal, s ha ránk köszöntek – az utca már tele volt templomba, csarnokba, határba siető emberekkel – megbiccentettük fejünket.

A községháza előtt nagy tömeg kavargott, középről rikoltozás, jajongás!

– Mi történik itt – kérdeztem a hátul állóktól, felelet helyett a kör szétnyílt, és egy vérbe fagyott úgyszólván láttunk magunk előtt. Egy pillanatra megtorpantam, aztán – valami állati ösztönytől hajtva közelebb léptem a halotthoz – harmadik szomszédunk volt – belemártottam ujjam a még szivárgó vérbe, majd felkiáltottam:

– Hozzátok elém a gyilkost, magam akarok hóhérrá lenni!

De ki a gyilkos? Sajátját védte, tehát önvédelemből tette! Körülnéztem, mintha keresnék valakit, de Zóján, a halotton, a halott hozzátartozóin és a szájtató gyerekeken kívül valamennyien eloldalogtak, még a hullaszállítók is! Vigasztalni próbáltam az asszonyt – fiatalasszony volt, három tizen alulival – de az ellenkezőjét értem el, mint amit akartam: még nagyobb lett a jajgatás és már a gyerekek is!

A két szovjet katona segítségével feltettük a halottat egy arra haladó kocsira, Zója hazakisérte, vele ment a két katona is, én pedig felmentem a községházára, ahol a nemzeti bizottság tagjai tanácskozássra gyűltek össze.

– Jó, hogy jössz Pista – szólított meg a főjegyző, aki meglátott az ablakból és elém jött – mi lesz még itt fiam – mondta – nem volt elég a háborúból, itthon is egymást fogjuk öldösni? Nagyon rossz sejtéseim vannak fiam!

– Megrázó ami történt Feri bátyám, és a legnagyobb szigorral kell eljárunk, hogy elejét vegyük hasonló eseteknek!

– Nem lett volna szabad hozzányúlni a gazdákhöz fiam! Egy nagy faluban, mint a miénk is, jó ha van néhány középbirtok! A nagybirtokot kiosztották aztán vége! Akinek nem jut, majd beindul a gyáripár és felszedi őket! Meglátod, néhány év múltán munkaerő-hiánnyal fog küzdeni az ország! Minek aprítanánk fel a földeket? A három, négy, öt hold édes kevés az üdvösségre, többet pedig akkor sem adhatnánk, ha mindenkinek annyit hagynánk!

– Eddig én is ezt a nézetet vallottam Fercsi bátyám, de ma megváltozott bennem minden! Ez a gyilkosság élesen rávilágít a kulák kapzsiságra! Ne legyen kizsákmányoló a faluban! Mindenkinek csak annyit hagyunk, amennyit családjával tisztességesen meg bír művelni! A nemzeti bizottságban még ma javaslatba hozok egy felterjesztést az ideiglenes kormányhoz a kulák birtokok kisajátításával kapcsolatban, de nem várjuk be a választ, holnap elkezdjük a szétosztást!

– Úgy beszélsz fiam, mintha magad lennél a falu gazdája, pedig rajtad kívül vagyunk még néhányan, akik legalább annyira szívünkön viseljük a falu sorsát, mint te! Nagyot ugrottál fiam, nehogy nagyot essél! Van itt több párt is – muszáj volt neked a kommunistákhoz állni? Te egy jómódú iparos fia vagy, azok pedig? Mi lesz veled, ha újabb fordulat lesz jobbra? Vagy a szovjet szuronyokra építetek? Egyszer ők is elhagyják az országot, hacsak nem csatolnak bennünket is a Szovjetunióhoz, abba pedig mások is beleszólnak és akkor!

– Nézze Fercsi bátyám, bármit hozzon is a sors, a jövő a munkásosztályé, azon belül pedig azé a párté, amelyik szívvel, lélekkel harcol a nép ügyéért!

– A nép ügyéért? Tudod te miért harcol a kommunista párt? A nemzetközi zsidóság érdekeiért! A nép ügye csak maszlag! Addig adagolják, amíg kezükbe nem kaparintották a hatalmat, utána ha megéred, meg fogod látni, hogy mi lesz a népből! Utolsónak lesz a rühes kutyánál! Szolga lesz fiam a zsidóság által kormányzott állam kapitalizmus szolgálatában jog és szabadság nélkül!

– Fercsi bátyám elfeledi, hogy ezt a háborút a Szovjetunió nyerte meg! A szovjetek felszólítására avatkozott be Amerika is a háborúba, de nélküle sem volt kétséges a szovjetek győzelme! A sztálingrádi csata megmutatta, hogy Oroszország ma sem könnyű préda, a németek földön is, levegőben is vesztesnek számítottak már a nyugati front megnyitása előtt.

– Tévedsz fiam! A háborút Amerika nyerte meg! Ha Amerika nem lép be a háborúba, a németeknek még éppen elegendő idő állt volna rendelkezésükre, hogy megalkossák azt a csoda-fegyvert, akkor pedig egyik napról a másikra megfordul a szerencse!

– Nem győzött meg Fercsi bátyám! Én már elköteleztem magam, és jobban tenné, ha maga is felzárkózna mellénk!

– Soha, fiam!

– Nem baj! De akkor legalább ne gördítsen akadályt az utunkba! Írja meg a beadványt a kormányhoz, én pedig biztosítom a nemzeti bizottság hozzájárulását.

– Még hogy én húzzam ki a paraszt lába alól a földet? Megőrültem talán? Tönkretégyem fajtánkat, amely a magyarság gerincét alkotja?

– Gerince, miféle gerincről beszél Fercsi bátyám? A munkásosztály és a szegényparasztság pusztult a frontokon, a gazdák pedig itthon dőzsöltek fiaikkal együtt!

– Te is itthon voltál!

– Én egyetemi tanulmányokat folytattam!

– Attól még mehetnél volna!

– Nem elég, hogy apámról a mai napig sem kaptam hírt, anyámat pedig megölték? Majd most pótolom, amit eddig távolmaradásommal elmulasztottam! Ezek után pedig nem veszem igénybe segítségét, még abban az esetben sem, ha időközben meggondolná magát! – Faképnél akartam hagyni, de elmarkolta karomat:

– Te fattyú! Nézz rám és ismerj magadra! Nem találsz köztünk hasonlóságot? Nem jöttél még rá, hogy az apád vagyok? Kinek a jóvoltából lettetek, akik lettetek?

Hallottam már addig is effajta szóbeszédet, de anyám és apám iránti tiszteltből szemet hunytam felette, akkor azonban dühroham kerített hatalmába:

– Te disznó – nekiugrottam – halottaiban is gyalázni mered anyámat? – Öklömmel a szeme közé csaptam, megtántorodott, majd mukkanás nélkül elvágódott – Dögölj meg! – Talán bele is rúgok, ha az ülésteremből ki nem lép a nemzeti bizottság elnöke:

– Mi történik itt? Hogy kerülsz ide? Meggyógyultál:

– Mint láthatja – válaszoltam – de a főjegyzőnk valószínűleg gutaütést kapott! Kerítsék elő a kisbírót, néhány vödör víz talán észhez téríti! – Csomor János bácsi, csontos, szikár középparaszt, 1919-ben a direktórium elnöke volt, a letaglózott mellé lépett.

– Megütötted talán – nézett rám csodálkozva.

– Ezt majd tőle kérdezze meg, ha egyáltalán fog tudni még válaszolni!

Az ajtónyíláson át sűrű pipafüst, lárma, szitkozódás gomolygott kifelé az ülésteremből. A bizottsági tagok nem láttak, nem hallottak semmit abból, ami kint történt, egymással voltak elfoglalva, s ha idejében nem lépek közéjük, ők is ölre mennek.

– Na, de uraim! – léptem a terembe – nem adnák egy kicsit lejjebb? Túl korán marakodnak a koncert, hisz künn az utcán még a megszálló hatalom irányítja a forgalmat! – Felém fordultak, s Józsi bácsi – Kapás –, akit beszorítottak az egyik sarokba, fellelegzett:

– Na végre! Jókor jöttél fiam! Különben megölnek ezek a parasztok, pedig ujjal sem nyúltunk egyikéhez sem, sőt – kiegészítettük, ami már meg volt nekik, egy-egy darab legelővel az uraságéból! Ők azonban inkább hisznek a Hájás Zsiga féléknek, akik azt suttoják, hogy Amerika külön békét köt a némettel és majd egyesült erővel vonulnak fel az orosz ellen!

– Kik suttoják – kiáltott Józsi felé az egyik cipész kisiparos, akit a szociáldemokrata párt delegált a bizottságba – ti magatok keltitek a rémhíreket, mert féltek egy még mindig lehetséges fordulattól!

– Ha félnénk, elbújnánk! Itt hagynánk a falunkat is – Józsi bácsi átköpött az asztal felett és a nyál szétfolyt a szociáldemokrata párti kisiparos mellényén – nekem nincs mit féltennem, nincs másom, mint a két kezem, meg a meztelen seggem. Áthajolt az asztalon és a pulykavörös suszter elé csapta ökleit – pedig keményen dolgoztam, nem a széptevésben koptak el az ujjaim!

– Igazad van Józsi – szólt közbe Galambos Lajos – dolgos ember voltál mindig is, családod is! De hát ki biztosítja, hogy ez a rendszer állandósul? Elfelejtetted az elmúlt huszonöt évet? Pedig állandóan a nyakadon lógtak a csendőrök!

– Nem felejtettem el, dehogy felejtettem el Lajos, de ha huszonöt éven át, a csendőr szuromyok árnyékában megmaradtam kommunistának, most igazán nem bújok meg, amiért harcoltunk, bekövetkezett! A változást nem lehet letagadni! Aki fél, az félre áll, vagy megbújik, de ha semmit sem tesz, előbb-utóbb akkor is ellenségévé válik az újnak! Majd ti és mi biztosítjuk, hogy ez a rendszer állandósuljon! Mi le voltunk taposva a sárga földig, de titeket is nyomott a bankok uzsorakamatja! Igaz – tiétek volt a föld telekkönyvileg, a termésből azonban vajmi kevés maradt a törlesztések után! Ez most megszűnik! Ne reszkessetek tehát, amikor azt mondom nektek: lépjete be mind valamennyien a pártunkba, mert dinamikus felépítését tekintve a mi pártunk hordozza a jövőt! De csak akkor lesz a miénk igazából, csak akkor fogja képviselni érdekeinket, ha a nép színe-java tagjai közé áll!

– Bravó, bravó Józsi bácsi – az idős veterán szavai olyan ellenállhatatlanok voltak, hogy tapsolni kezdtem. Józsi bácsi leült, de nyomban fel is állt:

– Köszönöm fiam, most pedig rajtad a sor!

Körülnéztem:

– Van a bizottsági tagok között, akinek ellenvetése lenne Józsi bácsi szavaihoz? – néma csend volt a válasz!

– Tehát helyeslik a polgártársak – ismét néma csend – akkor engedjék meg – folytattam –, hogy előterjesszem javaslatomat a kulák birtokok likvidálásáról! Félreértések elkerülése végett megismétlem: csakis a kulák birtokokról van szó, azoknak a birtokairól, akiknek a földjeit eddig nagyjából napszámosok művelték meg! Annyit hagyunk mindenkinek, amennyit saját családjával meg bír művelni! Gondolom huszonöt kat. hold legyen a kvantum!

– Ebben az esetben nekem öt holdat le kell adnom – ismét Galambos Lajos bácsi szólt közbe – de számoltok-e azzal, hogy a harminc hold fele mocsár?

– Én termőtalajra értettem Lajos bátyám! Ha úgy van, ahogy mondja, akkor a magáét ki kell egészíteni! Feltétlenül számításba kell venni a talaj minőségét! Egyébként harminc holdas

gazdák középparasztnak számítanak, azokat pedig, mint, ahogy Kapás Józsi bácsi is mondotta: inkább támogatjuk, hogy minél előbb erőre kapjanak!

– Ebben az esetben becsületes dolog fiam, amit akartok! Én a magam részéről megszavazom!

– Én is! – János bácsi, a nemzeti bizottság elnöke, aki a főjegyző oldalán az ajtónak dülleszkedve hallgatózott, odalépett mellém és vállamra tette kezét: de még mennyire megszavazzuk, legalább letörjük végre ezeknek a parazitáknak a szarvát!

– Árulás! Nagyatádi Szabók – ugrott fel paprikásan a kis suszter – ilyen a paraszt: egy darabka földért a lelkét is odaadja! De ha ti igen! Mi nem! Az én pártom soha nem fog bedőlni ennek a hazug, kommunista propagandának! Mit képzeltetek – meddig lesz a föld a tiétek? Ma benneteket használnak fel a kulák ellen, s holnap ti következtek!

A falu kovácsa, aki a suszter mellett ült, megmarkolta a kis ember ülepét és visszarántotta a székbe:

– Ne lefetyelj annyit! TE csak egy vagy a pártból – mondta – most én következem: írjátok meg Pista a felterjesztést, én majd a szociáldemokraták részéről aláírom. Nem veszítünk semmit azzal a néhány kulákkal és különben is – nekik is megmarad az a bizonyos 25 kat. hold! Ha egyszer így van, hát így van! A föld azé legyen, aki azt megdolgozza, aztán punktum! A mi kötelességünk nem széthúzni, hanem összekovácsolni a nemzetet, különben elpusztulunk! A rendszerváltás alkalmával mindig azt a tömeget kell kielégíteni, amelyik követel! Most a szegény paraszton és a munkáson a sor! Mi elismerjük jogos igényeiket, s reméljük, hogy a parasztság is a munkásosztály oldalára áll!

– Hát jó, én félreállok – a suszter mocorgott, de felugrani nem tudott, mert a kovács még mindig a kezében tartotta üstökét – de jól jegyeztétek meg szavaimat – rám és Józsi bácsira mutatott – nem rólatok van szó, mert ti csak gyenge eszközök vagytok a szovjet katonákkal együtt, akik megszálltak bennünket! Tudjátok-e kik alapították a kommunista pártot? Megmondom: Marx Károly, egy zsidó ügyvéd és Engels Frigyes, egy gyáros csemetéje, a zsidó monopoltóke támogatásával. A céljuk pedig: a dolgozó tömegek forradalmasítása, s az által a világhatalom megszerzése! Amíg szükség van rátok, addig isteníteni fognak benneteket, mindig azok ellen uszítva, akiktől legjobban félnek! Ma a nagybirtokosok, holnap a kulákok, nagyiparosok, nagykereskedők, holnap után a kisipar, kiskereskedelem, majd a közép- és kisbirtokosok következnek. És amikor már minden az állam kezében lesz, bezárul a kör, akkor a párt, az agyon reklámozott párt, a kommunista párt, a rendőrállammá fejlesztett államkapitalizmusban a kizsákmányolás eszköze lesz, akkor a párt fogja sarokba szorítani a most ajnározott tömeget! A dicső munkásosztálynak csont jut, mint régen, mert arról, amit az államkapitalizmus nyújt, a húst lerágják az állami tisztviselőkké vedlett párttagok, s az, aki becsapott tömegek oldalára áll a kiközösítés sorsára jut, ti is, ha ugyan eljuttok odáig, s akkor is hasonlóan gondolkodtok, mint ma! – A mát csak félig ejtette ki, elharapta a szót, szája tátva maradt, majd köhögni kezdett!

– Folytassa kérem – Zója hangja csendült kedvesen, volt a hangsúlyban némi irónia, ám azt csak gyakorlott fül érzlelhette – Zója, aki pillanatra sem hagyott magamra szívesen, miután a halottat hazaszállították visszasiétt, s a főjegyző háta mögött meghúzódva hallgatta a vitatkozást, s bár ő a pártot második anyjának tekintette – úgy nevelték – nem lépett fel támadóan a suszterrel szemben, sőt – arcmimikája után ítélve még bízta is! Mivel azonban az egyébként bő beszédű suszter a biztatás ellenére sem volt hajlandó folytatni, Zója belépett a terembe:

– Bocsássanak meg uraim, hogy megzavarom a tárgyalást, de át kell adjam Önöknek, annak a szerencsétlennek a gyilkosát. A mi katonáink fogták el, az Önök dolga pedig ítélkezni felette!

– Hátra intett, s azzal egy időben oroszul mondott néhány szót! Engem is meglepett a gyors közbelépés, a többi bizottsági tagot még inkább, de szusszanásnyi időnk sem maradt, ott állt előttünk Göre Jani, a sánta Görök két szovjet katona által közrefogva.

– Íme! Parancsoljanak! – folytatta Zója, majd mintha mi sem történt volna az ablakhoz lépett és kinézett az utcára!

Dermedt csend következett, a szemek fennakadtak, a bizottsági tagok ábrázatán pillanat alatt ezer féle indulat cikázott át! Rajtam kívül valamennyien frontot járt emberek voltak, láttak már sok gyilkosságot, de ez más! És éppen Ő! A suszter a gyilkoshoz hasonlóan lesütötte a szemét, a parasztok is döbbenten néztek maguk elé, mintha ők lettek volna a vádlottak, s a gyilkos a vádló. Miért tehetette a nyomorult, a falu egyik legszegényebb embere, ráadásul a mi pártunk tagja?

– Ki biztatott fel – eléje álltam, álla alá nyúltam, s felemeltem a fejét, hogy a szemébe nézhessek!

– Senki! – válaszolta

– Haragudtál az áldozatra?

– Nem!

– Honnan vetted a fegyvert?

– Találtam!

– Ha nem haragudtál rá, akkor miért lőtted agyon!

– Véletlenül! Nyulat akartam löni, és őt találtam el!

– Hol fogtak el? – Jani kis ideig hallgatott, majd kibökte:

– A Zsigánál!

– A zsírosnál?

– Igen!

– Miért dülöngélsz? Állj egyenesen! Mit kerestél ott?

– Ittam!

– Köszönöm – szoltam a bizottság felé fordulva – részemre ennyi elég! Van valamelyiküknek további kérdése hozzá? Senkinek? Akkor intézkedjen főjegyző úr, hogy a gyanúsított megfelelő őrizet mellett, rendelkezésre álljon továbbszállításig!

Zója intett a szemével, az egyik katona zsebéből bilincs került elő, rákattintotta Jani kezére, aztán megfordultak, s a főjegyzővel együtt elhagyták a termet.

– Szolgálhatnál valamivel bővebb magyarázattal – fordultam Zójához.

– Igen! Nagyon szívesen – válaszolt a leány. Egy bejelentés érkezett a parancsnokságra, s éppen el akarták rejteni a fegyvert, midőn katonáink rajtuk ütöttek!

– Jól sejtettem: felheccelték a szerencsétlent és a szesz hatására cselekedett! Utasítanunk kell a nemzetőröket, hogy tartóztassák le Zsírost – hájas – volt a csúfneve!

– Már szükségtelen az utasítás – Zója megfordult és az utca felé mutatott – állj mellém és meggyőződhetek róla!

Egy emeletes épület volt, az ablakból be lehetett látni a térre nyíló utcákba is. Amit láttam felülmúlta erőmet, egy nappal előtte még eszméletlen állapotban feküdtem. Zója észrevette és

teljes erejéből – már ahogy tőle is tellett, hiszen pár nappal előtte még Ő is húzta egyik lábát – átkarolt, de nem húzott el az ablaktól.

– Látnod kell – mondta – ami kinn történik, hiszen tűzben edzik a vasat, és neked most keménynek kell lenned, hogy jó vezető légy!

– Meg kell akadályozni a népitétletet Zója!

– Mi történik kint – felugráltak a többiek is és az ablakhoz tódultak.

A tér közepén két ember tartotta kötőféken Zsíros Zsigát, a térre nyíló utcákból csoportosan jöttek az emberek – vegyesen –, s szinte pillanatok alatt hatalmas tömeg gomolygott a népitétletre szánt áldozat körül!

– Felakasztani! Agyon kell verni! Húzzátok le a bőrét! Húzzátok karóba, mint régen tették! – És ehhez hasonló felkiáltások kavargtak a tér felett! Továbbá: hozzátok ki társát is! Össze kell kötni, aztán lovakkal széthúzatni őket! – De már hozták is a bitófát! A felvég felől három markos legény közeledett ásókkal, csákánnyal felfegyverkezve, megtermett akác-szálfát cipelve vállukon!

– Uram Isten! Ezt még sem engedhetjük! – átfogtam Zója vállát – Segíts!

– Gyilkolt – volt a válasz. A lány szemei hidegen meredtek rám – csak azt kapja, amit megérdemel! Ha megmentjük, vérszemet kapnak a többiek is! Itt már nincs háború! Szükségünk lesz minden életre!

A suszter látva a tehetetlenségem, kajánul vigyorgott:

– No te híres – felém – te indítottad el, most állítsd meg, ha tudod!

Félrelöktem a kis embert és lerohantam a térrel:

– Álljatok meg! Nem akarunk több gyilkosságot! Adjátok a hatóság kezére! – Magamból kikelve ordítottam, s rohantam volna arra felé, amerre a kulákot imént még láttam, de a tömeg felhördült:

– Halálért halált! Most mi vagyunk a hatóság! – Test, test mellett, áthatolhatatlan falként zárkózott fel a kulák köré, s hiába volt a szovjet katonák megjelenése is – három szakasz futott feltűzött szuronnyal a helyszínre, legfeljebb sietteték a kulák pusztulását! A tömegőrület gyorsan végzett vele! A fényes, kéken csillogó acél elől hátrahúzódó embergyűrű közepén, egy agyontaposott, bicskákkal kicsontozott húskupac maradt!

Delet harangoztak éppen, a katonaság visszahúzódott, s a tömeg is – amilyen hirtelen összeverődött, olyan hirtelen szétszóródott! Józsi bácsival, aki lejött utánam, visszaballagtunk a tanácsterembe. Zója még mindig az ablak mellett állt, szemei ugyanolyan hidegek voltak, mint amikor otthagytam, csak később tudtam meg, hogy ő kért telefonon védelmet a kulák részére, irántam való – inkább – részvétből. Nem rajta múlt, hogy elkészt vele.

– A történetek után mihez fogunk kezdeni – szólalt meg az elnök.

– Folytatjuk, ahol abbahagytuk – válaszoltam. Magam is csodálkoztam nyugodt hangvételemen. – A két ember halála még nem állíthatja le a falu életét! Hajlandó elkészíteni a felterjesztést? – a főjegyzőhöz intéztem a kérdést, aki félénken bedugta fejét az ajtónyílásba – persze oka is volt a félelemre – függetlenül a téren lejátszódó eseményektől – az ökölcsapástól alaposan feldagadt a jobb szeme alatt.

– Megírom fiam – mondta –, de csak az erőszaknak engedve!

– Mi nem alkalmazunk semmiféle erőszakot főjegyző úr – vágott szavába az elnök – a nemzeti bizottság többségében így határozott, s ha Ön továbbra is hivatalában akar maradni, akkor ugyanolyan lelkiismeretes kell szolgálnia a jelent, mint ahogy szolgált a múltat! Ezt nálam senki sem tudná jobban bizonyítani.

– De János, hisz tudja: soha nem voltam híve az önkényeskedésnek a múltban sem!

– Az igazságnak kell érvényesülnie főjegyző uram az élet minden területén! A kulák birtokok zömét eddig is kisemberek művelték napszámban. Meggyőződésem, hogy nagyon is elegendő lesz számukra az a 25 hold, amit meghagyunk!

– Értelek! Tehát hivatalból szüljük tovább ezeket az atrocitásokat?

– Mi nem akarunk semmiféle atrocitást főjegyző uram, és ezt jól jegyezze meg! De – amennyiben valaki hasonló bátorságot venne újabb eset megismétlésére, én leszek az első, aki javasolni fogom nyilvános felkoncolását!

A főjegyző összenézett a kis suszterrel, aztán meghajtotta fejét:

– Parancsoljanak velem uraim! E pillanattól kezdve rendelkezésükre állok! Istvánkám – felém fordulva – talán félrevonulnánk az én irodámba, az urak pedig megvárnak, hogy aláírásukkal szentesítsék!

Szokatlanul gyengéd szavak voltak ezek, de nem akartam ellenkezni és vele mentem a szomszéd irodába, ahol rövid, néhány mondat erejéig elkészítettük a felterjesztést, amely természetesen a megfelelő indokokat sem nélkülözte. Miután előbb aláírta ő, őt követően én, megszólított:

– Mielőtt visszamennénk fiam, szeretném közölni veled, hogy nem haragszom, megérdemeltem, amit kaptam tőled!

– Erről most ne beszéljünk – válaszoltam – elhiszem, hogy Önnek része volt világra-jövetelében, de csakis úgy tehetette, hogy visszaélt hivatali hatalmával!

– Mindenre esküszöm, ami szent fiam, hogy nem úgy volt! Bizonyítani már nem tudom, de hinned kell, hogy a fiam vagy, hiszen csak tükörbe kell nézzél, és ha késve is, de vállalom a felelősséget!

– Az utóbbi napok eseményei után – mondtam – nem tudom, egyáltalán van-e valami, ami szent? Ezt figyelembe véve kérem, hogy ne vállaljon semmit származásommal kapcsolatban! Az én atyám az, aki felnevelt, aki esetleg tudatában volt annak, hogy nem természetes fia vagyok, de ezt soha nem érezte velem, sőt – magatartásával eloszlatta a bennem felmerült kételyt is, hiszen a pletyka megelőzte önt!

– Talpig becsületes ember a te nevelőatyád fiam, de engem sem tagadhatsz meg, hiszen a vér, amit benned folyik...

– Az orvosi tudomány erre más magyarázattal is szolgál, de ne boncolgassuk tovább, mert oda lyukadunk ki, hogy a farkaskölyök megmarja saját szülőjét is, ha felbosszantja! Én nem állok az ön útjába és elvárom, hogy ön is megtartja magának a titkot! Erre, ha más nem kötelezi, akkor az anyám emléke talán igen, ha egyáltalán szerette!

– Akkor is ehhez tartod magad, ha nevelőatyád ne adja Isten, nem jönne haza?

– Akkor még inkább, mert most már tudom: önnek része volt abban, hogy atyám a frontra kerüljön.

– Megfeledkezel arról, hogy ezzel anyádat is vádolod?

– Egyáltalán nem! Anyám, ha úgyis volt, vagy lett volna, ahogy ön állítja, leszámítva fiatalkori ballépését, szerette és tisztelte atyámat, és ha az ő szájából hallanám, akkor sem hinném, hogy az ön kedvéért hajlandó lett volna atyámat elveszejteni!

– Sajnálom fiam, hogy nem értünk egyet! Bízom abban, hogy idővel megváltozik a véleményed rólam!

– Ne ringassa magát illúziókba főjegyző úr! Rég elfeledte már ön azt a tűzről pattant kis parasztlányt! Csak most, mivel látja, hogy a társadalmi rend egy teljes fordulatot vett, s hogy kakukk fiókájából lett, de inkább talán lesz valaki, ráncigálja elő!

– Nem erőltetek István, de remélem alkalmad lesz még meggyőződni arról, hogy tévesen ítélsz felettem mind szülőanyád, mind nevelőatyáddal kapcsolatban!

– Bár úgy lenne – mondtam. – Ön közigazgatási gyakorlatával hasznos tagja lehetne az új társadalomnak, s ha anyámhoz és hozzám való viszonyát komolyan veszi, nem lesz nehéz változtatni eddigi magatartásán!

– Mindent el fogok követni fiam, de csakis kizárólag a te kedvedért! Ha pusztulunk, pusztuljunk együtt! Nekem már úgy is mindegy, te pedig, mint látom már elkötelezted magad!

– Helyesen látja ap... – apámat akartam mondani, de elharaptam a szót – feléje nyújtott kezem azonban nem húztam vissza!

– Köszönöm fiam! Többet nem is vártam – keményen megszorította a kezem, s talán tovább lépünk a barátkozásban, ha Zója meg nem zavar bennünket:

– Nyugtalanok az elvtársak! Sokáig tart még?

– Megyünk kedves! Kissé hosszadalmas volt, de nem mehetünk fejjele a falnak. Meg kellett rágnunk minden szót!

Visszamentünk a terembe. A bizottsági tagok között még mindig az a feszült légkör uralkodott, ami távozásunk előtt, s a főjegyző szavaira:

– Itt van emberek, én aláírtam, nyugodtan aláírhatjátok ti is! – szinte fellélegeztek, a kis suszter azonban felállt:

– Engedelmeivel főjegyző úr én távozom!

– Senki nem áll az utadba Kálmán! Itt mindenki szabad akaratából cselekszik!

– Menj te bumburnyák – gúnyolódott a kovács – csirizes ujjaiddal úgyis csak bepiszkolnád a tiszta papírt! – A suszter visszanézett rá:

– Remélem nem a párt nevében írod alá?

– Kuss kuvasz! A te pártod az úri osztály! Menj! Nyalogasd tovább a küszöbüket, beljebb úgy sem engednek! Én pedig azt teszem, amit a lelkiismeretem és a munkás osztály parancsol! Adja ide főjegyző úr, hadd írnom alá elsőként!

A suszter távozott, sorban aláírta mindenki, aztán ment ki-ki a dolga után! Dolga után? Aznap nem dolgozott már senki a faluban! Az emberek magukba szálltak, meghúzódtak bent, vagy nem tudom, de még vízért is lopva mentek az artézi kútra! Úgy hiszem nálunk azon a napon ért véget a háború! Azon a napon közömbösült a háború mérge! Két-három embernek kellett még meghalnia, hogy a falu nyugvópontra jusson, de ezek legalább valamiért haltak meg!

* * *

Este – az első este volt, amelyet normális körülmények között kettesben tölthettem Zójával. Borongós tavaszi este volt, kézzel majdnem elérhető magasságban úsztak az esőfelhők, de valahogy a hűvös, szeles légáramlás ellenére fülledtnek éreztük a levegőt, s kinyitottuk az ablakot. Az ablakdeszkára hajolva hallgattuk sokáig Szerencsés Pali furulyáját! Kis, alacsony ember volt, töpörtyűnek is becézték. Tőlünk egy utcával lejjebb volt a borbély üzlete, s azóta, hogy felesége elhúzott a németekkel, minden este kiült üzlete elé, hogy búját, baját, csodálatosan zengő, ezüst veretű, bakelit csőbe táplálja bele. Aznap azonban a szokottnál is keservesebb hangokat ütött meg, s talán azok hatására tört fel Zójából a mély sóhajszerű megnyilatkozás:

– Csúnya egy nap volt a mai és az este sem szebb – hosszú, vékony ujjával a kezem fején babrált – eddig mindig tele volt a szoba, s most nem jön senki, pedig nem is bánám, ha jönnének! Te sem?

– Nekem – szoltam alig hallhatóan – azokon kívül, akik örökre elmentek, nem hiányzik senki kedvesem! Vagy ketten nem vagyunk elegendő? Talán unatkozol mellettem?

– Nem, nem! Dehogyan unatkozom, csak olyan szomorúnak látszol! Talán ha többen lennénk, könnyebben megemésztenéd a történeteket! Az ilyen szerencsétlen dolgok felkavarják az embert!

– A legjobban bánt – mondtam – ennek a szerencsétlen Janinak az esete. Elemi iskolában egy osztályba jártunk. Szegénynek, de becsületesnek ismertem meg! Hogy is mondtad délelőtt? Ő volt az első, aki jelentkezett a pártba!

– Hát igen, Ő volt, de ezek után feltételezhetjük, hogy már akkor le volt kenyezve, hogy nem a jó szándék hozta közénk!

– Ne vessünk követ rá Zója! Huszonkét éves és már három gyermeke van! A család miatt mentették fel a katonaság alól is! Na persze a lába, de hát front mögötti szolgálatra attól még alkalmas lett volna. Ezelőtt két hold földje volt a homokbánya mellett, mint Józsi bácsitól megtudtam, most kapott hozzá még öt holdat. Hét holdon gazdálkodva, igaz kemény munkával, de szűkösen boldogulhatott volna! A kulák minden bizonnyal könnyebb megoldást ajánlott fel neki! Ami pedig politikai meggyőződését illeti? Itt meggyőződéses párttag csak a régiek között akad! Sokan beléptek a pártba meggyőződés nélkül: én például értem léptem be, Ő a földért, esetleg még mást is remélt, de adhatunk-e mi többet jelen pillanatban? Kiosztjuk a földeket, de vetőmaggal, igavonó állattal, gépekkel nem rendelkezünk. Ezután jön még csak a fekete leves! Különben az a fontos, hogy amit ígérünk, azt tartsuk is be, mert ezek az emberek még nagyon könnyen hátat fordítanak!

– Ismerjük a nehézségeket Pista! Már útban vannak a szovjet gabona szállítmányok, és hamarosan jönnek a gépek is! Mi nem csak programot adunk, erőt is, amellyel a felszabadult népek elindulhatnak a felemelkedés útján. A szovjet nép becsületből segíti a magyar népet és nem vár érte mást, mint a becsület viszonzását. Mi hisszük, hogy a magyar nép is levetkőzi a múlt csökevényeit, és előbb-utóbb felzárkózik a szocializmusért harcoló népek élvonalába. A maihoz hasonló esetek csak elszigetelhető jelenségek, nem csökkentik bizalmunkat, de – és ez nem csak a mostanira vonatkozik: a munkásosztály árulói részére nincs és nem is lehet soha kegyelem! Férgenek ezek a munkásosztály testén, és ahol jelentkeznek, könyörtelenül el kell taposni őket!

– Gyémánt vagy te a szocializmus nyakékén drágám, de azért én Janit sem nevezném árulónak. El kell ítélni, mint gyilkost és semmi több! Ha te árulnád el osztályodat az más, osztom véleményedet, hozzád hasonlóak azonban nálunk jelenben nagyon kevesen vannak, ha egyáltalán vannak. De ha már itt tartunk, el kell mondjam neked, hogy én is csak úgy

cseppentem bele ebbe a munkáscsaládba, mint a kakukkfióka a tengelice fészkébe. Zója ajka megmozdult, s hogy ne vádolhasson igaztalanul, hozzátettem még: ne haragudj, hogy eddig nem szóltam, de csak ma tudtam meg, hogy a főjegyző a vér szerinti apám!

– Csacsi vagy – mondta –, hogy elpirultál, pedig nincs okod szégyenkezni: elvek és eszmék nélkül jöttünk a világra valamennyien, csak utána nem mindegy, hogy milyen környezetben nevelődtünk.

– Látod, te mindig a velejére koppintasz: miért szítani a gyűlölködést? Maradna meg mindenki annak, aminek születik! A tyúk ne irigykedjen a libára, mert nagyobb!

– Nem! Ne mond tovább! Rossz hasonlat! – Zója szemei valósággal lobot vetettek: már az ókorban fellázadtak a rabszolgák a kötöttségek miatt. Miféle társadalmi igazságosság származna abból, ha mindenki maradna, aminek születik? A szegény mindig szegény maradna, az elnyomott, elnyomott, azok a kevesek pedig, akik a hatalmat birtokolják, nyugodtan taposhatnának a többire, a még csak lehetőség sem nyílna arra, hogy valaha változás következzen be! Ez a papság által kreált teória az úri, arisztokrata kisebbség hatalmát biztosítandó! Hasonló az eleve elrendeléshez. Nem drágám, a szocialista társadalmi rend hivatása: mindenkinek hozzáférhetővé tenni azt, ami eddig csak a kiváltságosoknak adatott meg! Te ne magadról ítélj! Neked szerencsés körülményeid folytán lehetőséged nyílt arra, hogy az alsóbb néprétegek fölé emelkedj. Gondolj azonban arra a sok-sok millió emberre, akik mindig az igavonó szerepét töltötték be!

– De hiszen már beszéltünk arról, hogy a szocialista társadalomban nem lehet mindenki vezető, valakinek termelni is kell!

– Nem lesz mindenki vezető drágám, de a tehetség, a rátermettség és nem az osztályokhoz tartozás határozza meg, hogy ki, mi legyen!

– Értem, de ne feledd, hogy a szocialista társadalmat is emberek alkotják, az emberek pedig... Épp ma mondtam a főjegyzőnek, hogy kezdem hinni, miszerint semmi sem szent! A szocialista társadalmi rend erősödésével együtt nő a párt bürokrácia és a protekcionizmus, s végső fokon hova lyukadunk ki? A párttag is csak ember kicsi Zójám, méghozzá: önző és egoista! Most például azt mondom neked: hagyjuk a fenébe ezeket a társadalmi problémákat, mert ha mégoly szívügyünk is, emberek vagyunk, magunkra is kell gondolni, s mit szoktak csinálni ilyentájt a szerelmesek? Én nagyon szeretlek és kívánlak. Most ne az utcára nézz, hanem ide rám! Vagy te társadalmi kötelezettségeidet egyéni érzelmeid fölé helyezed?

– Van úgy bizony, drága Ivanocskám, de most éppen nem! Most én is téged akarlak, és már vártam, hogy mikor fogod előhozni, vagy egyáltalán?

– Na látod – nekünk csak elő kell segíteni, de hagyni kell, hogy mindenki maga oldja meg problémáit! Egy fecske nem csinál nyarat, de kettő sem! Mi elsősorban tanuljunk és szeressünk! Neked is hátra van még egy éved, és nekem is! Van mivel tölteni az időt, akkor is ha nem csinálunk magunknak külön problémát!

– Békés körülmények között igen Pistikém – hol Ivanocska, hol Pistikém voltam –, de nem ma! Ma nem dughatjuk fejünket a homokba, mint a strucc! Az új élet naponta új problémák elé állít bennünket, s ha nem tartunk lépést velük – lemaradunk!

Mondani akartam valamit, Zója azonban szám elé tette kezét:

– Most ne! Fejezzük be! Mára igazán elég! Ha szeretsz, hát szeress! Itt vagyok! A tiéd vagyok! Kissé oldalt fordítván lehajtotta fejét, s úgy nézett rám – mosolygott! Arcán két kis horpadás keletkezett! Mindig mosolygott, ha valamit akart tőlem, és én mindig tudtam, hogy miben sántikál. Zója korához képest tökéletes marxista létére, a hangulat embere volt, jó

emberismerőnek kellett lenni ahhoz, hogy követni tudjam csapongását! Akkor azonban mintha megszűnt volna gondolkodni, a vágy szinte látható alakot öltött szemeiben, ölbe kaptam és vittem ahhoz az ágyhoz, amelyben születtem, amelyben egy héttel előbb még anyám feküdt. Gyakran keletkezik úr az ember életében, amelyről úgy gondolja, hogy soha be nem tölthető! Hőn szeretett anyám árnyéka még ott lebegett körülöttem, s én már nem rá, egy másik nőre gondoltam, testestül, lelkestül övé voltam!

– Ugye vigyázol kedves! Úgy félek – sóhajtotta.

– Ketten csak el tudjuk tartani!

– Nem is attól! Attól, hogy torz lesz! Álmaimban gyakran látok magam mellett egy rút kiskacsát, s mikor felébredek mindig leendő gyermekemre gondolok!

– Bizonyára sok nyomorékot láttál és azok emléke kísért!

– Láttam eleget igaz, de miért kísértenének? Én nem voltam okozója a háborúnak, tehát szerencsétlenségüknek sem!

– Zaklatott idegzetünk az okozója nyomasztó álmainknak kedves, idegfeszültség állapotában a gyönyör is robbanékonyabb, mindent bele! – Ezt persze mondanom sem kellett volna, mert enélkül is csodálatos tűzijáték volt, míg nem – megroppant alattunk a szalmazsákok tartó, szúette deszkasor, majd zsupsz, s azzal együtt a padlóra ...!

– El ne engedj – sóhajtotta Zója, majd pillanattal később: most!

Nem engedtem el, de ha akartam volna sem tudom, mert begörcsöltünk, és csak jóval később, a görcs elmúltával mentünk szét. Miután akkor éjszaka, még vagy háromszor ismételtünk, úgy – a padlóra zuhant szalmazsákon – két tenyerembe fogtam fejét, s végig simítottam lenszőke haján:

– A történetek után nyugodtan alhatsz drágám – mondtam – mert amennyiben teherbe estél volna, csakis egészséges gyermek születhet!

– Mindent beleadtunk?

– Részemről igen!

– Akkor próbáljunk aludni!

– Aludj drágám – mondtam – álmodj szépeket! Pokolra a rút kiskacsákkal!

– Köszönöm drágám! Mindent köszönök! És most szép álmokat neked is!

Behunyta szemét, én egy darabig még hallgattam a furulya szót, aztán szinte átmenet nélkül álomba merültem, de minő álomba:

Magas sziklaormokkal bezárt völgykatlanban agyonra hizlalt kutyák marták halálra a hosszú meneteléstől elcsigázott embertömeget. A magasban dögkeselyűk keringtek, s mikor lecsaptak egy-egy véres göngyölegre, a kutyák feléjük vakkantottak.

Idegen madarak! Honnan jöttek? – Eddig jutottam eszmélkedésemben, midőn egyik véreb belémeresztette fogait! Menekülni próbáltam, de bármerre akartam kitörni a vérebek élém álltak, de nem csak azok, újabb elcsigázott embertömegek érkeztek, s állták el utam a völgykatlan bejárata előtt! Nincs menekvés – gondoltam, legokosabb, ha közéjük vegyülünk én is! Kezdttem lökdösődni magam körül, az emberek elhullottak, a kutyák azonban egyre vesztebbül támadtak. Már azon voltam, hogy elvágódom, aztán jöjjön aminek jönni kell, midőn, egy, előbb csak vékony, aztán egyre erősebb fénycsíkot pillantottam meg, majd hangokat hallottam.

– Csillapodj kedves, itt vagyok, nem szöktem meg tőled! – Az előbbi kép kezdett homályosulni, majd egészen eltűnt, s felébredtem! Zója már felöltözve állt a romhalmazzá változott ágy mellett, gyengéden szólítgatván: Pistikém, Pistikém!

A sarkáig kitárt spalettanyíláson át pedig, mintha az egész tűzgolyó – a nap – be akart volna hatolni a szobába.

– De jó, hogy itt vagy mellettem kedves, most nekem volt szörnyű álmom, de ne is erőltess, most nem mondom el. Inkább gyere még kicsit mellém!

– Nem szabad drágám! Sok volt az éjszaka is, továbbá kötelességeink vannak: várnak bennünket a földosztó bizottság tagjai. Öltözz kedves, aztán egy gyors reggeli és indulhatunk!

– Igaz – mondtam – az álmok nem befolyásolhatják rohanó, mindennapi életünket! – magamra kapkodtam a ruhaneműt, előbb csak derékig, Zója kétszer, háromszor nyakon öntött friss, hideg vízzel, befejeztem az öltözködést. – Indulhatunk kedves, de fáradj a reggeli készítéssel, bekapunk valamit a vendéglőben, különben megint késve érkezünk!

– Annyira azért ne siessünk Pistikém – a lány arca valósággal kinyílott – pofozzuk helyre előbb az ágyat! Ha esetleg jönne valaki, ne találja ezt a rendetlenséget!

– Majd a másik szobába megyünk vele, vagy velük, az ágyat hagyjuk estére, legfeljebb tovább nem szakad alattunk! Nem szívesen válnék meg ettől a muzeális ereklyétől – talán dédanyám is ebben született, aztán mit szólna apám, ha nem találná a helyén? Majd vágatok bele új deszkákat mielőtt összeraknánk.

– Egyezik a véleményünk kedvesem – Zója belecsimpaszkodott a nyakamba – azzal együtt javaslom, hogy többé ne vegyük igénybe, a rekamié jobban bírja a terhelést, s még rugózik is! – a telibe találó megjegyzésen jót kacagtunk, hiába, az élet sok furcsaságot produkál: van úgy, hogy mikor valójában sírnunk kellene nevetünk, és fordítva!

– Gyerünk drágám – mondtam – csak ne megint valamiféle drámai szituációba cseppenjünk bele. A tegnapi eset után mindenre fel lehetünk készülve!

Nem érkeztünk későn és – legalább is részünkről drámáinak sem volt nevezhető az adott helyzet: az úgynevezett kulákok minden előzetes ráhatás nélkül, önként jöttek, hogy felajánlják feleslegesnek mondott földjeiket, ugyanakkor megérkezett az első gabonaszállítmány is. Szovjet ajándék a felszabadított magyar testvéreinknek! Csak később tudtam meg, hogy az ajándék gabona magyar földben termett, csak megutaztatták Záhonyig meg vissza! A fontos azonban, hogy volt! Kevesen sejtették, hogy propaganda fogásról van szó, a vasutas azonban, aki bepakolásnál az egyik vagonban felejtette pufajkáját, nagyon meglepődhetett, midőn a szállítmány visszaérkezésekor ugyanazon a helyen talált rá, ahol a bepakolás idején hagyta!

De törődtünk-e akkor azzal, hogy honnan, miképp? Legyen! És volt! Megindult a faluban az élet! A többség gyorsan felejtett, csak néhány hét múlt el, s a földbe vetett mag sarjadása láttán már nevetni is tudtak az emberek! Csak a temető szaporodó sírkeresztjei és az időközönként hazaszállingózó hadifoglyok emlékeztettek a gyász óráira! Különbek vagyunk-e mi a csordánál, amely ha kilövik a vezért megtorpan, egy pillanattal később azonban még sebesebben vágta kezd! Dehogyan vagyunk! Az emberi csorda is ugyanaz ősidőktől: a háborús konfliktusok egyszer előre viszik a fejlődésben, másszor visszavetik! Egy szombati nap, de lehetett hétfő is – egybefolytak a napok –, nem mernék esküdni rá, annyira nem tartottam számon a napokat, a főjegyzővel, a kispárt elnökével: Galambossal, akit határfelelősnek választottunk, kocsira ültünk és kihajtottunk a Rába dűlőre. Zója kívánságára Zsíros földjeit nem osztottuk ki: ne legyen „vérdíj” – mondta – hagyjuk meg egészben a faluközösségnek! Kíváncsiak voltunk a Becsület-szövetkezet beindulására! Nem volt akkor

még alapszabály – a falu becsületére bíztuk a 120 kat. hold első osztályú földet azzal a faluközösség által elfogadott megállapodással, hogy a közösen ültetett és megmunkált növények hasznát, a munkában eltöltött napok után osztjuk szét. A magam részéről nem fűztem nagy reményeket a megállapodáshoz, s mondtam is Zójának:

– A 120 kat. hold parlagon fog maradni, mert mindenik a sajátját tekinti elsőbbnek! – S, hogy mennyire nem volt igazam! A csalódás azonban örömet okozott nemcsak nekem, valamennyiünknek! Nemcsak a vállalkozás sikerült, összekovácsolta a falu lakóit, akik addig ellenségek voltak, vagy idegenkedtek egymástól, ami a vagyon aránytalan birtoklásából szükségszerűen adódott. Nótaszóra trágyázták, porhanyították a földet, a paradicsom és a paprika alá. Ezt a nehezebb munkát a férfiak végezték, a nők közvetlenül a férfiak után haladtak, csoportokat alkotva duggatták a zsenge palántákat. Nem láttuk az arcukat, olyan sebesen hajlongtak, izmos combjaikról azonban fel-fellebbentette keményített, tarka-barka szoknyáikat az eső utáni, hűs, májusi szellő

– Akárha gépek lennének – szólalt meg Galambos – versenyben vannak, egymást hajszoják!

– Szinte hihetetlen – erősítette meg a főjegyző – és ez mind a te varázsodnak tulajdonítható Pista fiam – a fiamat mindig hozzátette!

– Ugyan miféle varázsról beszél főjegyző úr? Csupán igyekszem úgy gondolkodni, mint legtöbben! Különbözik van miért hajtaniuk, az időjárás kedvező – még mindig főjegyző uraztam vér szerinti apámat!

Az egyik női csoporthoz érkezvén az asszonyok felálltak, hogy üdvözöljenek bennünket, köztük volt a birkáit sirató Vera is.

– Csúszik-e a pöcök Vera – kiáltottam feléje?

– Méghogy csúszik – nevetett fel Vera – olyan ez a föld, mint a vaj! Jól jött neki az eső, meg aztán mi is áztatjuk, nézz ránk! – az asszonyok arca verítékben fürdött, blúzuk szinte hátukhoz tapadt, s barnára sült lábikráikon sárrá érett a szél kavarta por! – Fekete, löszös talaj, eső után pár órára már porzott.

– Nem kell annyira sietni, későbbre is kell az erő – akartam figyelmeztetni őket, Vera azonban kurta választ adott:

– Marad még, ne félj! Vagy nem úgy nézünk ki?

– Nem is azért mondtam Vera, hiszen ti is tudjátok! A birkák megvannak?

– Meg bizony Pista, azóta csaknem a duplájára szaporodtak!

– Na látod, kár volt elsiratnod őket!

– Ha tudtuk volna – pirult el a lány – megesküdtek már?

– Még nem! Miért kérded?

– Hát csak – a lány arca még pirosabb lett, hátra csapta szemébe lógó haját és kezét szemellenzőnek használva előre tekintett, majd minden átmenet nélkül felkiáltott: szent ég! Már vagy száz méter előnyük van! – hirtelen leguggolt, és megindult előre.

– Beléd vannak esve ezek a lányok Pista öcsém – szólt hozzám Lajos bácsi, amikor elhajtottunk az asszonyok mellől, a kerekek nyikorgása miatt azonban csak szótagokat hallottam – válogathatnál közülük!

– Már választottam Lajos bátyám!

– Nem kell azt olyan szigorúan venni öcsém! Egy kis játék, terefere, stb. csak növelné egyébként is nagy népszerűségedet!

– Hűségnek hűség a jutalma kedves bátyám – mondtam –, visszakapom tőlük, amit én is adok! Különb a kétes népszerűség nem kenyerem!

– Na jól van! De soká leszel még 80! Ráérsz megkomolyodni! Egy kis kitérő még senkinek sem ártott meg! Előbb mondtad: igyekszel úgy gondolkodni, mint a többiek! Nem elégséges fiam! Élni is úgy kell! Ha bezárkózol a nagy szavak mögé, előbb-utóbb merevgörcsöt kapsz! A fától nem fogod látni az erdőt! A nép élete színes, változatos, előtte csak akkor járhatsz, ha mellette, vele együtt haladsz! A jelszavak mögött ott kell legyen a nép akarása, különben nevetségessé válunk!

– Valahogy én is hasonlóképpen gondolkodom bátyám! Gondolataimat alátámasztják cselekedeteim, s az eredmény! Csak körül kell nézni!

– Nyilvánvaló fiam – szakított félbe a főjegyző – haladás minden téren! Büszke vagyok rád fiam! – a fiam szót megduplázta!

– Két hónappal ezelőtt még ön sem így vélekedett apám – akaratom ellenére kicsúszott a számon: apám! – látja, már a tények bizonyítják, hogy akkori megfogalmazása a jövőt illetően elhamarkodott volt! Ne ítéljünk addig, amíg nincs miért, vagy mi felett ítélnünk!

A főjegyző intőleg felemelte a kezét:

– Ne menj tovább fiam! Véleményt csak időről-időre alkothatunk!

– Rendben van apám! – már megint apám – legyünk mértéktartóak! Örüljünk annak, amit elértünk, de ne elégedjünk meg: az eredmény még nagyobb erő kifejtésre kell ösztönözzön bennünket!

– Ez a becsületes dolog fiam – a főjegyző megfogta a kezem, nem húztam el, mint általában, s csodálatos melegség fogott el – de ha már itt tartunk – folytatta – gondoltál-e már arra, hogy ki fogja betölteni helyed, ha visszamész az egyetemre?

– Még elegendő időm van arra, hogy átgondoljam az egészet apám! Különb, ha úgy hozná a sors, hogy holnap kellene válnom a falutól, bizonyára akadna nem egy, aki nálam is eredményesebben folytatná a megkezdett munkát. Megmondom őszintén, hogy én elsősorban önökben bízom! Együtt léptük át a Rubikont, s nem vitás: nagy lépés volt rövid idő alatt az új társadalmi rend felé!

– Nem változott itt semmi fiam: emberségből vizsgáztunk jelesen! A magam részéről szint vallottam már: a te harcod igazságos és követésre méltó, de egyedülálló! Nemcsak környékünkön, az országban sincs sok hozzá hasonló! És ez az, ami elgondolkodtatja az embert: vajon a kormány, amely jelen pillanatban hatalmon van, helyesli-e eljárásunkat? A szív és a törvény útjai legtöbb esetben ütköznek egymással! S ha arra gondolok: szükség esetén lesz-e elegendő erőnk megvédeni álláspontunkat aggodalom fog el! Nem szabad felednünk, hogy hazánk két ellenséges eszmeáramlat: a bolsevizmus és a modern kapitalizmus ütköző vonalán terül el! Még nem dőlt el, hogy melyik lesz a győztes, tehát kerülnünk kell a szélsőségeket!

– Értem apám – ha például a nyugati övezetbe kerülünk, nem következik be a földreform, a munkanélküliséget azonban akkor is meg kellett volna oldani! Valakinek, valakiknek áldozatot kellett volna hozni! A kiegyenlítődésnek be kellett volna következnie, különben forradalom váltja fel ismét a háborút.

A volt gyarmattartó hatalmak még ma is idegen népek kizsákmányolásából nyerik azt a pluszt, amivel levezethetik belső feszültségeiket, azok a népek, amelyek nem rendelkeztek és ma sem rendelkeznek gyarmattal, saját belső erőik átcsoportosításával kell megoldják problémáikat. Tehát: amit tettünk azt a szükség diktálta, nem okvetlenül szükséges hozzá a szovjethez hasonló szerveződés utánzása sem! Persze a járt úton könnyebb eligazodni, a Szovjetuniónak pedig érdeke, hogy erős baráti államok vegyék körül!

– Kezdetnek nagyon is szép, amit itt, és körülöttünk végbe megy!

– Lajos bácsi, aki látszólag szórakozottan, ha úgy tetszik: közömbösen hallgatta a beszélgetést, fontoskodó arccal közbeszólt – csak aztán a vége nehogy egy újfajta gyarmatosítás legyen! Minden hatalom elsősorban a saját népének teper, és én megmondom mennél nagyobb a háttér, annál sötétebb ügyek bonyolódnak! Az én jelszavam: teremtsünk új világot, de maradjunk meg magyarnak!

– Szívemből húzta ki ezeket a szavakat Galambos gazda, de meddig mehet egy ilyen kis állam önállóságban? Míg nem ütközik valamelyik nagyobb hatalom érdekeivel! Felettünk jelenben a Szovjetunió dominál, s ha akarjuk, ha nem, el kell ismerjünk beleszólását állami létünk minden területén! Aztán azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, ami jót a Szovjet hatalom teremtett: mert szent igaz, hogy azok, akik a Szovjet hatalom megalakulása idején kárt szenvedtek, azok kígyót-békát kiáltanak rá, de nézzük a nagy többséget: kedvezőbb feltételeket teremtett-e számára a bolsevizmus? Eddigi tapasztalataink alapján csakis igennel válaszolhatunk! Pedig a fiatal Szovjet hatalomnak a népjólét mellett állandóan háborús készenlétben kellett tartania nagyobb erőit! Bízunk a németben! Mit nyertünk általa? Most próbáljunk megbízni a szovjetekben, hátha jobban járunk!

– Ha már magunkban nem bízhatunk öcsém! Én veletek tartok, de nem tetszik nekem ez a nagy testvériség! Most segítenek, később nekünk kell segíteni őket! A kommunista párt arra lesz jó, hogy kiszolgáltassa nemcsak gazdaságunkat, a lelkünket is a szovjeteknek!

– Mi is ott leszünk Lajos bátyám!

– Most kellene ott lenni öcsém! Amíg laza a lánc! Később már nehezebben megy, vagy sehogy! Legyünk kommunisták, de magyarok! Osszuk szét igazságosan amink van, de importáljunk idegenből politikát! Ami nekik jó, nem biztos, hogy nekünk is jó lesz!

– Okosan beszél Lajos bátyám, de mit tehetünk mi, ha felsőbb vezetőink...

– Vezetőink? Ki választotta őket? Úgy jöttek a nyakunkra! Jóformán a nevüket sem tudjuk!

– Azok üldözöttek voltak Lajos bátyám! Kénytelenek voltak emigrációban élni 1919 miatt, s most hazatérhettek!

– Igen, hazatérhettek, de jobb lett volna nekik is meg nekünk is, ha ott maradnak, ahonnan hazajöttek.

– Ezt nem lehet ilyen egyszerűen elintézni Lajos bátyám! A nép jogaiért küzdöttek akkor, azért váltak földönfutókká! Joguk és gyakorlatuk van ahhoz, hogy a munkás osztály vezetői legyenek!

– Fejezzétek be István fiam – a főjegyző megelégtelt a szócséplést – nem azon múlik, hogy honnét jött a vezető, hanem, hogy mit tesz! Meggyőződése ellenére azt kell mondjam: eddig egyedül a kommunisták váltották be ígéretüket. Egyelőre azonban nem törhetünk vesszőt a jelenlegi hatalmi csoportosulások felett, mert mindenik arra törekszik, hogy megnyerje a népet saját céljainak! Figyeljete oda! – a föld végében álló akácsor felé mutatott, ahol az egyik férfi brigád körülvette a vízfordó lányt – mit keres a csődörös köztük?

– Jártatja a mént – szoltam – ki szokott nyargalni vele a határba!

– Nagyon szép állat – Lajos bácsi arcáról lerítt az öröm – olcsón vetted fiam attól az orosztól! Nem huszonöt, hanem ötszáz litert is megér, csak nehogy aztán keresse a gazdája! Egyenesen felénk tart, mi a fenét akarhat ez a gyerek?

Ferkó, a Kulics Ferkó, mintha gumiból lett volna, ülte a lovat, s pillanatok alatt homokfutónk mellett termett.

– Miért ilyen sietve Ferkó – kérdeztem?

– Meg tudod, ha elolvasod! Azt hiszem leesik az állad – egy táviratot adott a kezembe – azt hiszem korai volt az öröm!

Végigfutottam a táviraton: „a kulák birtokok kisajátítását azonnal beszüntetni stop. A már kisajátított birtokok, ingóságok visszajuttatása azonnal megkezdendő stop. Minden hasonló kezdeményezés a jövőben büntetést von maga után stop!” stb., stb. Miniszterelnökségi hivatal.

Hanyatt dőltem és átadtam a táviratot a főjegyzőnek:

– Olvassák!

– Szent Isten! – a főjegyző előbb elfehéredett, majd vörösre váltott – ugye mondtam fiam, hogy ebből baj lesz! Korai volt a lelkesedés!

– Ugyan már apám – szoltam, miközben egy másik kis cédulát simogattam – Zója csatolta a távirat mellé – egyetlenem – írta többek között – ne ijedj meg! Ebből országos ügy lesz! Küldöttséget szervezünk, s holnap, még frissiben indulunk Pestre tiltakozni a kormányhatározat ellen. A párt részéről már nem megfelelő előkészületek történtek a küldöttség fogadására. Majd meglátod milyen erősek vagyunk! Ha megmozdul a munkásosztály, nincs erő, amely fel tudná tartóztatni! Siess haza, mert olyan boldog vagyok, hogy egyedül nem tudom elviselni! Megjött az engedély: bármikor házasságot köthetünk! Örülsz te is? Siess! Nagyon várlak! Zójád!

– Továbbadtam a levelet is mondván:

– És ehhez mit szólnak?

– Ez nyilvánvaló volt – mondta a főjegyző – a kommunistáknak tömegbázisuk van, s ha a tömegek akcióba lépnek, biztos a siker! A kormány kénytelen lesz meghátrálni! Egyébként gratulálok a menyasszonyodhoz! Kihajszolta a leány, pedig titokban reméltem, hogy nem fog sikerülni neki!

– Én pedig – szoltam el magam – abban reménykedtem, hogy atyám is hazajön addigra!

– Még mindig őt tartod atyádnak – a főjegyző homloka elborult.

– Még mindig – válaszoltam röviden.

– Nem baj fiam, majd megegyezünk! Egyáltalán nem válik hátrányodra, ha a becsület érzés erősebb benned, mint a vér szava!

– Már mondtam apám, hogy az ő kenyérét ettem! – Lajos gazda, aki tudott a titokról, vállamra csapott:

– Ember vagy fiam! Ne is hagyd el atyádat! – a főjegyzőhöz pedig így szólt – Mit kívánsz a gyerektől? A történetek után az is szép a gyerektől, hogy elismeri vérszerinti apaságodat! Észrevetted-e, hogy mennyire megváltoztál, amióta a gyerek, immáron: embernyi-ember apjának szólít?

– Nagyon is Lajos! Azóta egyik csapás a másik után ér! Már egy hónapja lesz, hogy feleségem itt hagyott, mert megvallottam fiainak az igazságot, de be kell valljam azt is, hogy még soha nem éreztem magam ilyen kiegyensúlyozottnak, mi több: boldognak!

– Száraz házasság volt az barátom! Többre még vele, ha megtalálod helyed a fiad mellett, mert ha jól emlékszem, anyjához is igaz szerelem kötött.

– Kár volt Lajos, hogy annak idején engedtem a szüleimnek! De hát akkor az úgy volt! A birtok volt minden, az érzelem számításba sem jöhetett! Hülye egy világ volt az is Lajos, ha belegondolunk. Talán jobb lesz így! Ne legyenek nagyurak, de mindenkinek legyen meg az a kevés! Ez a lány, amint látom mindenre képes érted fiam, bűn lenne útjába állni, s még ha tehetném sem tenném! Előbb nagyon ellenemre volt ez a házasság, de így, hogy kintről is hozzájárultak, okulva saját példámon, már nincs ellenvetésem. Legyetek boldogok helyettem is! Viselje mindenki, amit a sors reá mér, ha nincs ereje megzabolázni!

Apám szavai mintha elvágta volna a beszélgetés fonálát, hallgatagon dülöngéltünk, s már bent jártunk a Rába partot szegélyező jegenyék alatt, amikor Lajos bácsi megszólalt:

– Bánná a fene barátom! Én beletörödnék már mindenbe! Azt sem bánnám, hogyha már holnap a kommunisták alakítanának kormányt, csak az a sok dologtalan lumpen proletár, akik betódultak a pártjukba! Mi lesz, ha egyszer azok kezébe kerül a vezetés?

– Sose törje ezen a fejét Lajos bátyám – szóltam apám helyett – ma a tömeg a fontos, holnap pedig a minőség! Sok közül inkább lehet szelektálni, mint kevésből!

– Ez igaz öcsém! Megnyugtatóak a szavaid, de én azért gyakran gondolok a suszter szavaira is! Mi lesz, ha ők fognak benneteket kiszelektálni? Vagy ez nem fordulhat elő?

Nem válaszolhattam, mert a kocsi nagyot zökkenve megállt a pártiroda előtt, s Zója, aki néhány falubélivel beszélgetett az ajtóban, valósággal repült felénk, s túláradó boldogságában még a lovakat is pusztalta.

– Még nem vártalak – súgta, belefűrván fejét vállgödrömbe – nagyon siettetek!

– Visszamehetünk, ha éppen azt akarod, hiszen jóformán körül sem nézhettünk – szavaimban persze semmi meggyőződés nem volt, érzelmeimet sokkal inkább kifejezte ölelésem – bosszankodnom kellene – folytattam – a távirat miatt, most mégis, mintha a Paradicsomban lennék!

– Hát még én, szerelmem! – átfogta vállam és a többiek előtt szégyentelenül csókolni kezdett.

– Gyere barátom – szólt Lajos bácsi a főjegyzőhöz – ezekkel ma úgy sem lehet értelmes szót váltani!

– Miért ne lehetne – Zója igyekezett kibontakozni karjaiból – meg kell beszélünk a holnapi napot! De – különben én sem loptam a napot: hajnal háromkor indulunk innét, hetvenen!

– Elegen leszünk – kérdeztem?

– Az attól függ fiam – Lajos bácsi megpödrölte bajuszát, aztán elmélázva a házak fölé nézett – csupán a mi kedvünkért nem hoz új rendelkezést a minisztertanács, de persze meg kell próbálni mindent. Kár lenne ezt a szépen induló közös gazdaságot szétrobbantani. Meg aztán – ott vannak az újjgazdák is! Mekkora csalódást okozna, ha...!

– Nem lesz ha, Lajos bácsi – Zója nagy tisztelettel adózott a szókimondó, egyenes jellemű középparasztnak, akit inkább szakértelme, mint holdjainak száma emelt a többi fölé. Levette vállamról a kezét és hevesen gesztikulált – ne higgye, hogy nem tudtuk volna megakadályozni ennek a rendeletnek a kibocsátását, de ez most jó alkalom lesz megmutatni a

munkásosztály és a parasztság harci készségét, egyben az ország lakosságának nyolcvan százalékát kitevő kétkezi munkások szövetségét is!

– No akkor – reszketek kulákok – Lajos bácsi mellém lépett és két karjával mindkettőnket átfogott, remélem engem nem soroltok közéjük?

– Maga? – Zója elkapta az öreg, inkább csak középkorú volt, kezét és simogatni kezdte – maga jó ember Lajos bácsi, ezt pártjaink különbözősége ellenére is vallom! Bár minden gazda ilyen módos lenne, mint maga, de persze – nem mások, hanem, mint maga is, a saját munkája által!

– Nem mi tehetünk arról, hogy nem így van kislányom! Adjon Isten erőt, egészséget nektek ahhoz, hogy egy egészségesebb jövőt kovácsoljatok össze! Most pedig engedjétek meg, hogy elsőként gratuláljak közeli házasságtokhoz! Ami pedig a holnapi napot illeti, mi, kispapok is veletek tartunk, mert nekünk sem mindegy, hogy néhány zsíros hizlalja pocakját, vagy a falu valamennyi gazdája tisztos megélhetést biztosíthat családjának!

* * *

Aznapi este nagy volt a forgalom a falunkban. Ideges nyugtalanság érződött ki az emberek szavaiból, de semmi reményvesztettség, inkább egymást biztatták, majd mi megmutatjuk azoknak a nyakkendőcsúcsoknak, hogy meddig mehetnek el a néptől kapott hatalom birtoklásában! Sem falusi, sem városi dologtalanok nem élősködhetnek többé a paraszt nyakán!

Mindenki tett-vett: zászlórudakat faragtak, selymet hímeztek, díszes feliratú transzparenszeket szerkesztettek, de még a földosztás által megrövidített úgynevezett zsíros parasztok is úgy nyilatkoztak, hogy feljönnek velünk és ünnepélyesen lemondanak a 25 kat. hold feletti, már kiosztott földjeikről, s ennek ellenében bebocsátást nyernek a közösbe. Így történhetett, hogy másnap hajnalban, miután a három teherautó mellé még igénybe vett két autóbusz is megtelt, azok, akik lemaradtak, az első vonattal indultak Pestre, hogy ott csatlakozzanak hozzánk!

Hadd lássák azok az urak, hogy a falu egységes! Hogy nem egyes emberek túlkapásainak következményeként húzattak meg a falu új barázdái! Pedig dehogynem – mindenütt volt, aki elindította, sőt – hogy nem ment könnyen, azt bizonyítják az áldozatok! Akkorra azonban a felröppentett gondolat tetté érett, méghozzá: közös tetté, s akinek semmi köze sem volt az első napok eseményeihez, az is úgy beszélt róluk, mintha ő szülte volna valamennyit! A demagógia által kiváltott tömegreflexet leginkább a Keleti pályaudvarnál figyelhettem meg:

Dél előtt kilenc után érkeztünk a Baross térre, s már akkor több ezer, messziről jött paraszt toporgott a töredezett aszfalton, csoportokba verődve hallgatták az agitátorok szavait, akik, miután eléggé felforrósították a hangulatot odébálltak, s kezdték előlről a gyúrást, a frissen érkezők között. Mert a kommunista párt az egész ország paraszti társadalmát mozgósította, s jöttek a küldöttségek egyre, másra az ország minden tájáról.

A Baross térre – írhatnám úgy is: ömlesztett, összesereglett parasztok átvették a pártirodák által kibocsátott jelszót: „Földet vissza nem adunk”, aztán végig bömbölve a városon, megindultak a Kossuth térre, a Parlament épülete elé! Nem volt nehéz meggyőzni őket, hogy miért szükséges ez a hercehurca: érezték, tudták ők már ötszáz évvel ezelőtt is, hogy mit kellene tenni, csak merszük nem volt! Ötszáz év távlatából is jól emlékeztek a paraszt vezér Dózsára, és egy sem akadt, aki hozzá hasonlóan hajlandó lett volna pecsenyét süttetni fenekéből urak multságára. Jóllakatván társait! A falvak ezer felé szaggatott parcelláin nem tudatosodott úgy a paraszt, mint a zárt egységekben gyárak, dolgozó városi, ipari munkás, hogy azonban jó anyag bárminő forradalmi megmozduláshoz azt a történelem folyamán már többször is bizonyította. A merszet, a gátlástalan harckészséget kölcsönözték akkor a kommunista párttól, amelyre úgy tekintettek, mint valami megváltóra! Úgy álltak megszegyenülten,

diadalittasan, hasonlóképp a Dózsából pecsenyéztető urakhoz! Hogy milyen vakon bíztak a pártban, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az a már-már örületbe fúló éljen, hurrá, mellyel a minisztertanácsnál elszenvedett kudarc után Rákosi Mátyás szavait fogadták.

A követek, akik a tömeg ultimátumát nyújtották át az illetékes államtitkárnak – a miniszterelnök nem fogadta Őket – lógó orral jöttek vissza. Csak kevesen tudhattuk, hogy az épületben mi zajlott le, hiszen a visszaérkező követek még jóformán szóhoz sem juthattak, midőn a tömeg közepéből elhangzott az élre!

– Ki az árulókkal az országházból! Elég volt az úri betyárokból! Ha elkezdtük, végigvisszük! Kommunisták az élre!

Ezt követőleg, mintegy előre megírt forgatókönyv jeleneteként feltűnt az erkélyen, miniszterelnök helyettesi minőségben egy alacsony, tömzsi, gnóm szemű képződmény! Az egész ember jellegtelen kis figurának látszott, mikor azonban kinyitotta a száját és beszélni kezdett, az artikulátlan hangzavart temetői csend váltotta fel:

– Magyar Testvéreim! Elvtársak! Fel a fejfel! Az ideiglenes kormány gyengesége folytán hatalomra jutott reakciók gátat akarnak vetni a demokratikus haladás útjába, de a magyar kommunisták pártja van olyan erős, hogy szétfűzza mesterkedéseiket! Innét üzenem nekik és ezt ti is harsogjátok: nem lesz többé 1919. Nem lesz többé fehér terror Magyarországon! Mi, a magyar munkásosztály és a dolgozó parasztság nevében kijelentjük, hogy a földreformot úgy, ahogy az végre lett hajtva, erényeivel, hibáival helyesnek, megváltoztathatatlanak tartjuk, s azokat, akik azon változtatni akarnak, könyörtelenül eltapossuk! Jó lesz ez így elvtársak? – A szónoki kérdésre a tömeg viharos tapsal válaszolt – majd így folytatta:

– A párt hívó szavára nagy Budapest dolgozó népe még a mai nap utcára vonul, hogy veletek együtt követelje a kiosztott földek telekkönyvi átírását! – A tömeg felmorajlott, a vastaps megismétlődött, aztán vagy negyed óráig: Rákosi, Rákosi, Rákosi...! – felkiáltás remegett az amúgy is felizzott levegőben! De mintha valóban valódi vastaps működött volna közre, mert midőn a tömeg lelkesedése gyengülni látszott, az izmos, bőrkeményedéses tenyerek felhólyagosodva szétestek, a hús, porc, gége már csak artikulátlan hangokat hallatott, mintha a közeli házak tetejéről áradt volna, a tér felett még mindig ércsengésű vastaps zuhogott! A kis ember óriássá magasodott előttünk:

– Köszönöm elvtársak! Köszönöm! Együttal megragadom az alkalmat, hogy meghajtsam fejem a dolgozó magyar nép és mártírjai előtt! – mélyen meghajolt, jóformán eltűnt a szemünk előtt, a taps, éljenzés újból felerősödött, s még mindig: Rákosi, Rákosi! Zúgott a tér felett, midőn elhagyván az erkélyt, megjelent az országház főbejáratánál, és elindult lefelé a lépcsőkön – Rákosi lejött a nép közé! Aki közelébe juthatott boldogan szorította meg jobbját, aki pedig nem, az a közvetlen előtte állót simogatta.

– Isten hozott Matyikánk! Lám, nem törte meg a tizenhat év börtön! Milyen fiatalos, energikus! – az idősebb parasztok, volt kubikusok, akik még emlékeztek rá, sírtak az örömtől, Rákosi pedig gügyögött nekik! Különben pedig: az a gesztus, hogy otthagyn a minisztertanácsot, kijött a nép közé, olyannyira megnövelte népszerűségét, hogy attól kezdve nem is a pártot emlegették, hanem őt, magát: Rákosit! Nem a véletlen műve volt tehát az a személyi kultusz, amelyet a későbbiek folyamán kiépített maga körül! A magyar munkásosztály, a magyar parasztság rá építette a pártot! Tőle várta és elfogadta az útmutatást! Az ő irányelvei vezették át hazánkat a fél feudális, fél kapitalista útról a népi demokráciába! Hogy aztán milyen volt az a népi demokrácia hazánkban? Milyen szerepe volt Rákosinak abban, hogy hazánkban szovjet mintára, népi demokrácia helyett egy modern rabszolga társadalom alakulhatott ki? Nagy kérdőjellel fejezhetjük ki leginkább, hogy mindez Rákosinak róható-e fel bűnül!

Kétségtelen, hogy visszaélt hatalmával, sőt – kihasználta azt a bizalmat, amellyel népünk csüngött rajta! El kell ismerjünk, hogy alkotott ő áldásos törvényeket is, amikor azonban azok végrehajtására került sor, kitűnt, hogy a gyakorlatban egész más célt szolgáltak – a már egyébként is gúzsba kötött népünk körül – egyre erőteljesebben szorult a hurok! De Rákosié mellett fel kell vetnünk saját felelősségünket is, mert ha az egyszerű nép nem is láthatott be a kulisszák mögé, értelmiségünk elég érett volt ahhoz, hogy a szépen csengő jelszavak mögött felismerje a csalafintaságot! Valljuk azonban be őszintén: az akkori értelmiség színe-java az egyszerű nép felvilágosítása helyett a pozíciókért tülekedett és sajnos ez a hozzáállás tapasztalható minden rendszerváltás alkalmával! Kígyót-békát kiáltani Rákosira és hát: csatlósaira, csak mea culpázva tisztességes! A tiéd az ország, magadnak építed, tiéd a föld, a gyár, stb. Csalárd jelszavakkal félrevezetett tömegek bizalmatlansága jogos, a mindenkori értelmiséggel szemben is!

Ne siessük azonban el, csak sorjában: délután háromra megérkeztek az első gépkocsik megpakolva gyári munkásokkal. Az elsőket csak köszöntöttük a munkás-paraszt szövetség jegyében, de a többi, úgy özönlött a nép, mintha egy új honfoglalásra készülődött volna! Öntötték magukból a gyárak, de mozgósította a párt a környékbeli városokat is, falvakat is, s örömmel jöttek, nem kényszerűségből, mert a huszonöt éves fasiszta diktatúra alatt a béka segge alá taposott munkásosztály már alig várta, hogy egyszer olyan isten igazában kitombolhassa magát! S ott aztán volt alkalmuk és módjuk is hozzá! De mivel is tudták volna feltartóztatni azt a tömeget, amely végighömpölygött az utcán az Országháztól a Hősök teréig? Ott botladoztam én is a kézzel-lábbal handabandázók között, mint egy szélütött – fel sem vette, hogy lábára tapostak, pedig bőven részeltették a patkós bakancsok, csizmák! De nemcsak Zóját ragadta magával a forradalmi láz, magam sem voltam külön! Nem suhancok, huligánok felvonulása volt ez, hanem az érett munkás tömegeké, sőt – talán már túl érettek voltak, mert sok-sok fehér hajú Matuzsálem volt köztük, akik éppúgy elveszítették fejüket, mint mi! Vajon a földosztás természetes folyamatát gátló törvény váltotta ki ezt az egységes tiltakozást? Nem! Az embert csupán az időjárási frontok is fel tudják vidítani, vagy le tudják törni, egy korszakváltás pedig...! Mert minden jel szerint – legalábbis látszatra – az elnyomott osztályok több évszázados ideái, melyek addig a felszín alatt szunnyadtak, hömpölyögtek az idomtalanul vonagló embertömegben! Ugye mennyire igaz a közmondás: egy fecske nem csinál nyarat, de milliós tömegben el is sülyeszthetik a hajót, ha rátelepszene! Nos, hát ez ugye nemcsak a fecskékre vonatkozik? A kormány tagjai, akik a munkások megérkeztéig hallani sem akartak a törvény megváltoztatásáról, sietve, még a felvonulás ideje alatt elfogadták a kommunisták indítványát a kiosztott földek telekkönyvi átírására vonatkozólag az eredeti végrehajtás szerint, s Rákosi – a fő útvonalon az egeret is agyontapodták volna – kerülő utakon igyekezett a tetthelyre, hogy még melegében arassa le a babért!

Volt dínom-dánom, amikor kiértünk a Hősök terére. A paraszt és a munkás azt hitte – joggal –, hogy ütött a megdicsőülés órája! Ütött, igen, de nem az övék! S, hogy mennyire igaz, hogy a gondolkodó ember jó előre megérzi a mégoly távoli jövőt is! Az ország előzőnlése óta először éreztem kényelmetlenül magam, de hogy Rákosi szavai váltották-e ki, vagy?

– Győztünk elvtársak! – harsogta a felerősítve a mikrofonba – a jelszó: egy talpalatnyi földet sem adunk vissza, diadalt aratott! Menjetek haza és vigyétek hírül otthonaitokba: Dózsa népe, először a történelemben diadalt aratott! Elérte amiért harcolt! Elérte, mert van egy pártja, a mi pártunk, a magyar kommunisták pártja, amely összefogja az elnyomottakat és diadalra viszi nagy költőnk, Petőfi testamentumát: a néppel, a népért tűzön, vízen át!

– Hát így történt! Önként, kényszer nélkül adtuk magunkat a vágólegények kezére, akik vérrel, vér nélkül, ingujjban, vasalt nadrágban bunkózzák le népünket, mint az eszkimók a

fókatelepet! Adnak enni is persze – saját testünkől vágott húscsafatokat! Csoda-e, hogy hullamérgezésben szenvedünk?

Ott volt ez a méreg már a Hősök terén! Át meg át lettünk vele itatva, s már ott ölt: Zója, aki elhagyta magát, s rám dőlt: Pistikém! Rosszul vagyok! Karolj át! Ketten, hárman is ugrottak, hogy segítsenek, de már csak estében foghattuk fel! Nehezen lélegzett, levegőért kapkodott, s midőn magához tért, mert elvesztette eszméletét, zokogva mondta:

– Elment tőlem az édes! Vesd le az inged, csupa vér vagyok!

Értetlenül bámultam rá, s közben cibáltam le magamról az inget, a lány átvette, maga alá nyúlt, valamit bugyolált bele, majd keservesen felnézett rám:

– Vágd el Pistikém, azt hiszem a köldökzsínór!

Vargáné, egy idős parasztasszony, aki segített támogatni a sápatag leányzót, ijedten rám kiáltott:

– Azt ne! Az Istenért! Elvérzik! – a körülöttünk állókhoz pedig – húzódjanak hátrébb kicsit, hogy lefektethessük!

Megfeszültek az izmok – a körülöttünk állók nyilván megértették mi történt, s egy pillanat alatt helyet szorítottak a lánynak, aki már úgy is sok vért vesztett! Ott taposták össze a néhány hónapos magzatot, akiből talán hős lett volna, vagy tudós, ha rendes körülmények között jöhet a világra és felnőtt!

Hős lett volna! A gondolat magával ragadott, de csak egy pillanatra, mert mindjárt el is kacagtam magam: meghaljunk ezekért a nyomorultakért, akik ahelyett, hogy megmakacsolnák magukat, alázatosan belehajítják fejüket a járomba! Pedig időszerű lenne ma is egy rabszolgalázadás! Van-e fenségesebb látvány a megvadult csordánál? Eltaposni a hajtókat! Vagy: „a sírt, hol nemzet süllyed el, népek veszik körül, s az ember millióinak szemében gyászkönnny ül!” Sokáig – míg a gyűlés tartott, ott a lábakkal zárt körben feküdt Zója, az idős parasztasszonnyal kuporogtam felette, aki kommunista léteire hányta magára a keresztet:

– Segíts meg bennünket Uram! Mit vétett ez az ártatlan? – De ki hallotta a szavakat? A duma fröcskölt! A tömeg tombolt, s mi hiába nyűszítettünk! Rákosi megdicsőülése volt az az óra, s bár felment volna a Mennybe! Sok keserves naptól megmenekülünk!

Varga nénit bámultam, a vér megalvadtt térdem alatt, az öregasszony éppen Zója lába között pöszmételt, majd felnézve rám:

– Adjanak valami gyolcsfélét, de tiszta legyen! – Én már félig mezítelen voltam, a mellettem álló férfi rántotta le magáról az igét és átadta az öregasszonynak:

– Itt van néne!

– Köszönöm fiam – Zójához pedig: – megnyugodhatsz galambom, elment a mása is! – majd úgy cakompakk, maga mögé tolta a kis húsgombócot aztán a legnagyobb nyugalommal: elhallgathatna már! Nyugalomra lenne szüksége szegénykének, de amíg tart...! Ki sem tudunk menni innét! – Varga néni pokolba kívánta az imént még megtapsolt, maga változtatta népevéért. Akinek úgy dél körül még ő is boldogan simogatta pracliját! Hiába, a körülmények!

Nyugalom tanta! Ha belekezdett, be is fejezi, csak bírjuk a tömeg nyomását! A hely szűkül, a levegő ritkul, vagy csak izmaink ernyedtek el? Szorítsatok elvtársak, még egy kicsit, még kis ideig! – Hogy hányszor mondtam el, nem tudom, de mire vége lett, a tömeg kisebb csoportokban oszladozni kezdett, már nemcsak Zója, sokan feküdtek féláljultan, áljultan a betonon, s

a hazafelé menetelő fáradt emberekre a kiégett fáklyákat pótolván kísérteties fényt vetettek a szirénázva vágató mentőautók és a hullaszállítók vibráló fényei!

Manapság egyesek előszeretettel szeretnék a 45 éves kommunista múltunkat, annak minden szennyesét, a magyar zsidóság nyakába varrni, úgymond: a kommunista párt mögé húzódva elégitették ki bosszúszomjukat a fasizmus áldozataiért! Talán Sztálin tobzódásaihoz is a szovjet zsidóság írta a forgatókönyvet? Aztán volt olyan csatlós állam is a kommunista szövetségben, ahol zsidó legfeljebb kereskedelmi utazóként tartózkodott ideig-óráig, s ettől függetlenül a proletár diktatúra hasonlóan a miénkhez véres volt! Higgyék el uraim: Rákosi és Gerő nélkül is hasonlóan kemény lett volna a diktatúra! Az előbbi rendszerek elnyomó politikája által felhalmozódott sérelmek elemi erővel törtek felszínre, s hozzájuk képest – csak feltételeken – ha lett volna is a magyar zsidóságban vérbosszúra való hajlandóság – legtöbb esetben jogosan – az csak csepp volt a tengernyi szenvedéshez képest, amelyet anélkül, hogy okot szolgáltatott volna rá, el kellett szenvedniük! Ötvenhat után pedig, a megtorlásokban egyenesen visszaható erőként hatott a zsidóság magatartása, míg a többi nemzetiséghez tartozó vezető, akár alulról felfelé, vagy felülről lefelé nézzük a lajstromot – tisztelet a kivételnek –, mert olyan is akadt! De csak akadt! A sztálini idők arc nélküli gyilkosainak magatartásához volt leginkább hasonló a magatartása és ezt saját bőrömmön meg is tapasztaltam! Az 56-os áldozatok közt a magyar zsidóság tagjai számárukuknak megfelelően megtalálhatók! Tehát: aki magyar, álljon elő kedves honfitársaim! Jómagam zsidó sem vagyok, egy napot sem töltöttem külhonban, börtönben annál többet! Elég legyen a pofázásból, ideje munkához látni!

A földreform jól, rosszul befejezést nyert! Gazdáink – a régiek csakúgy, mint az újak, mivel az igavonó állataink zömét elhajtották előbb nyugatra, ami megmaradt belőlük azt pedig keltre, inkább csak szívvel, lélekkel láttak munkához! Maguk koplaltak, hogy sok esetben liter pálinkáért visszavásárolt, girhes állataiknak eleséget vásárolhassanak, vagy a föld megmunkálásához szükséges eszközök beszerzése érdekében! De ki ijed meg a pillanatnyi nehézségektől, ha a közeljövő biztosnak látszik? Az élet legfontosabb kelléke a kenyér! Mezőgazdaságunk fellendítése érdekében munkásosztályunk szorosan felzárkózott a parasztság mellé! A falujárás, mellyel a szervezett ipari munkásság nemcsak szavakkal, tettekkel is segítette a sok nehézséggel küszködő gazdákat, mindennél ékebben bizonyította a munkás-paraszt szövetség teremtő erejét, s a párt e szilárd bázissal háta mögött, sikerrel építhette be népnevelőit a falujáró csoportokba, hogy elkezdje a többi politikai párt likvidálását! Ahol komolyabb ellenállásba ütközött, ott egyszerűen mozgósította a tömeget, és a tömeg ment engedelmesen, hogy szétzúzza a fel-felbukkanó reakció fejét!

Marék zöldbabért, fej káposztáért építette ez a nép a gyárakat, hidakat, a Dunán, a Tiszán és mindent, amit a háború lerombolt! Városokat! Falvakat! Amikor pedig betakarította az első termést, boldogan törte ketté a kenyeret:

– Nesze testvér – nyújtottam át én is a Csepel Művek egyik brigádvezetőjének István király napján a ropogásra sült cipót! Vegyétek és egyétek, megszolgáltatok érte ti is!

– És valóban megszolgáltad majd mindenki, kivétel csak az a néhány ezer, akik népbíróságról népbíróságra jártak, hogy „feszítsd meg”-et kiáltsanak sok esetben egészen ártatlanokra! Mi lett volna, ha akkor felfigyelünk rájuk? Bizonyára lefogjuk kezüket, amellyel szemérmetlenül nyúltak a hatalom után! De ügyesen csinálták! Az illegális mozgalom idején alaposan beletanultak a rejtőzködésbe, és értettek hozzá, hogy elsírván keserveiket szájalmat keltsenek maguk iránt! Amikor pedig a zsírosabbnál-zsírosabb pozíciók elosztására került a sor, elsőként nyújtották a kezüket! Így került a politikai és egyúttal a gazdasági hatalom is azok

kezébe, akik legkevesebbet tettek érte! Aki pedig tett is érte valamit, az jobb esetben a rács mögé került, szabadságot azonban rácson kívül is csak a kevesek élvezhették!

Ah – az álom...! Mintha megvirradt volna! A rab felül, kicsavarja szakállából a verítéket, s megrázza összeláncolt ökleit:

– Nektek is jut még kötél, kutyák! Jut – de még mennyire! Eszelősen felkacag! Kacaja visszhangzik a folyosón, s az őrfelretolja a cirklit és bekukucskál! Ne ijedezzetek, nem akasztom fel magam! Még nem! Dolgozni kell! Arcát ismét veríték lepi el, s visszaesik a deszkapriccsre. Láthatólag nyugodt, gondolkodik, vagy inkább csak emlékezik:

– Az ünnepség végén végig mentünk a főutcán, ahol a csepeli fiúk toldozták-foldozták a parasztok rossz fazekait, javították a gazdasági gépeket, a brigádvezetőjük szelt nekik egy-egy karajt a cipóból. Mosolyogtak hozzá, azután jóízűen beleharaptak:

– Ez az első áldozásunk Galántai elvtárs – mondta egyikük, magas, vézna, lesírt róla, hogy napjában egyszer sem lakik jól.

– Sosem ettem ilyen jó ízű kenyeret – beszélt a brigád üdvöskéje, egy pelyhedző állú kamasz!

– Azt azért érzed, mert tényleg nem ettél még ilyen finomat! Ebben talán még komló is van – válaszolt rá az idősebb brigádtag, majd megcsókolta a karajt, s vigyázva becsusszantotta olajsutykos vászonszatyrába – haza viszem a gyerekeknek – mondta, még ez nyúlkenyér! Mindenkinek egy-egy csipetnyit!

– Egye csak meg elvtárs! A gyerekeknek is jut! Pakoltak eleget az elvtársak! Ezt csak kóstolóba hoztam körbe! – Palóc Maris, akinek a fazekát foltozta éppen, közbeszólt:

– Hozok én a gyerekeknek Józsi bácsi jobbat annál, csak takarosán tömjé be azt a lyukat – hamisan kacintott az öregre – csak annak látszott – aztán elfutott!

A brigádvezető oldalba bökött:

– Észrevette titkár elvtárs:

– De még mennyire – kacagtam – ha nem vigyáz Józsi bácsi, ez a Maris elcsavarja a fejét!

Az öreg csak somolygott:

– Ne féltsen titkár elvtárs, nem nősülök be a faluba! Nem az övére, csak erre gondolt a menyecske! – Lehajolt és maga elé tette a fazekat!

– Pedig elkelne még néhány jó szakember a faluban – toldottam meg – főképp ilyen ezermester, mint maga, és hát nem is járna rosszul! – Józsi bácsi feleségét bombarepesz érte és egyedül nevelte gyerekeit!

– Nem született még meg az a menyecske, akiért elhagynám hajlékomat titkár elvtárs!

– Sok munka – mondtam – sok harc, vörös csepel!

– Hát igen! Volt benne részem bőven, de volt ami kárpótolt érte! A család, barátok! Öröm is volt az ürm mellett! Ott születtem titkár elvtárs! Oda fűz minden emlék!

– Maradjon! Nem akarom én kimozdítani onnét, csak szeretném remélni, hogy úgy mint eddig, továbbra is számolhatunk magával!

– Örömmel jövünk titkár elvtárs – néhány házzal arrébb feltűnt Maris, Józsi bácsi megpillantván őt, gyorsan meggyújtotta a hegesztőpisztolyt, hogy folytassa a munkát, de azért a beszélgetést is tovább fűzte – ez olyan kirándulás féle a mi részünkről!

– És nem fárasztó? Hétköznapi, vasárnap, egyfolytában?

– Amit szívesen csinál az ember az nem fárasztó!

Megveregettem az öreg vállát aztán odébb álltunk, de menet közben még odaszóltam Marisnak, aki fehér damasztkendőbe csavarva egy egész kuglóffal akart észrevétlen elsurranni mellettünk:

– A vámról meg ne feledkezz Maris!

– Azt nem bízzuk magára – volt a válasz!

Rácsaptam a fenekére, Maris vihogva köszörmelte a farát, majd tovább ment, s futtából szólt vissza:

– Hogy-hogy maga itt tekereg? Hát nem lesz esküvő?

– Estére Maris!

– Akkor köszörülheti maga is!

Maris nem állt meg, egyenesen Józsi bácsihoz futott, mi pedig hazafelé indultunk, ahol Zója már türelmetlenül várt ránk – inkább csak rám és atyámra, akinek távolléte miatt halasztottuk hétről-hétre az esküvőt, de legalább tudtuk már, hogy életben van. Kétszer esett fogságba: egyszer elengedték, s hazafelé jövet már majdnem elérte szülőfalunk határát, mikor összefutott egy hadifogoly szállítmánnyal, s egy szökött fogoly helyébe becsapták őt! Hogy mennyit futkosott utána szegény Zója mire elérte, hogy elengedjék. Fogsániban érte utol a szovjet főparancsnokság megkeresése, s még itthon, a debreceni gyűjtőtáborban is addig-addig marasztalták, hogy csak hazaérkezése napjára időzített esküvőnk végére érkezett meg, de hogyan és mire? Ha előre tudja, talán haza sem jön!

Kapunk előtt a főjegyző ácsorgott, akivel akkorra egészen összeemelegedtünk! Zója, aki egy személyben volt menyasszony és háziasszony, benn a házban tevékenykedett – már beleélte magát mindenbe! A párt és egyéb munkái mellett nagyon ügyesen végezte a háziasszonyi teendőket is! Igazán meg lehettem vele elégedve!

– Ideje hazacsámborognod – esett nekem a főjegyző apám – az a szegény lány azt sem tudja mihez kezdjen odabent!

– Hát nem segít neki ángyom? Megmondtam, hogy nem kell nagy feneket keríteni!

– Mi az, hogy nem kell? Ma én parancsolok és nem te fiam! Majd holnap átveheted a vezér szerepét!

– De felesleges, Apám! A brigád és a legközelebbi rokonságon kívül nem lesz itt senki!

– Hallgass fiam! Egy fiam van és annak olyan lagzit csapok, amelyet akarok! Így van, brigádvezető elvtárs? – az elvtárs szó még akkor sem volt számára szimpatikus, de hát, mint szokta mondani: szél ellen nem pisálhatunk fiam! A fiam szót ritkán hagyta el! A brigádvezető rám nézett, mielőtt azonban szólhatott volna megelőztem:

– Igen ám, de nekem két apám van, s ennél fogva egyiknek sem tartozom engedelmességgel!

– Ne mondjon már ilyet titkár elvtárs! Még mindig jobb, mint akinek egy sincs, mint például nekem!

– De mennyire igaza van brigádvezető elvtárs – élénkült fel a főjegyző!

– Azért csak volt magának is – szúrtam közbe – hiszen anélkül...!

– Volt, volt, ha egyáltalán apának lehet nevezni az olyat, aki csak úgy elpottyantja, aztán hagyja, hogy majd valaki gondjaiba veszi, ha veszi!

Helyben vagyunk – gondoltam – veszed-e a lapot apám, De tüstént meg is bántam, mert a főjegyző arca elsötétedett!

– Gyerünk apám – szoltam – nem gondoltam én komolyan, persze, hogy engedelmeskedem, s ha tíz apám lenne, mind a tíznek, ha jót akarnának, mint te – belekaroltam aztán – a kapu félig egyébként is tárva volt- befelé indultunk!

Zója, aki odaérkezésünkől az ajtóban hallgatózott elénk lépett, hogy üdvözlje elsősorban is a vendéget – apám már előttünk is járt bent.

– Tölts az uraknak angyalkám – a szokottnál is hangosabban szoltam, de Zója azonnal kapcsolt, megértette, hogy elejét akarom venni a kimagyarázkodásnak. A brigádvezető arcáról ő is leolvasta, hogy észrevette apánk szín-elváltozását!

– Örömmel drágám, de itt a konyhában, mert közben ügyelni kell a tűzhelyre is! Továbbá – ha nem veszitek rossz néven, csatlakoznék a témához, nehogy megint nagyon elkanyarodjatok, a szobában különben ángyi díszíti a lakodalmi tortákat!

Széket tolt a főjegyző és a brigádvezető alá, s miután megtöltötte a poharakat, hozzám dörzsölte orrát:

– Te csak keveset igyál szerelmem! Atyánk minden pillanatban megérkezhet!

– Atyánk! – az utolsó szó jutott a főjegyző fülébe – hát nem elég bizonyítékát szolgáltattam eddig? Elzavartam a feleségem, akivel húsz évig éltem együtt! Felégettem magam mögött szinte mindent, hogy ezentúl csak veletek, nektek éljek! Erre kötelez anyád emléke is! Mit akartok még? Hisz megegyeztünk, hogy itt meg lesz a vacsora, utána nálam, azaz – most már nálunk folytatjuk és ott is maradunk! Ha megérkezik, akkor nevelő atyád is!

– Bocsáss meg apám, de úgy határoztunk, egy egyelőre még sem megyünk hozzád! Ha atyánk hazajön, bizonyára nagyobb szüksége lesz ránk, mint neked! Majd összebékültök ti is, aztán jól megleszünk együtt! Utóvégre is – anyám még nem volt atyám felesége, amikor megesett tőled, a szerelem pedig nem bűn!

– Nem úgy van az Pista fiam! Vétkeztünk atyáddal szemben, anyád is, én is! Mielőbb elvette volna, fel kellett volna tárnunk előtte, hogy hogyan áll a szénánk!

– Ezen már hiába is meditálnánk apám: jobb idejében, de mindenkor becsületes, ha az ember beismeri amit valaha vétett! Nekem te életet adtál, ő felnevelt! Természetszerűleg mindkettőtöket szeretnem kell, és én igyekszem megfelelni várakozásaitoknak!

– Na jól van, jól van – apám mellénk lépett, mert Zójával átkarolva tartottuk egymást – én bízom bennetek! Látja brigádvezető elvtárs, hogy milyen furcsaságok vannak az életben?

– Vannak, de még mennyire, ennél sokkal furcsábbak is!

A brigádvezető, aki tanúja volt az utcai családi jelenetnek értelmesen ránk nézett, majd: sokan nem értenék meg, én azonban igen! Szegény anyám nagyon megbűnhődött értem: elzavarták hazulról, idegeneknél szült meg, de mint ahogy sokan tették volna akkor és ma is sokan teszik, nem fojtott meg, felnevelt, gondolhatják milyen körülmények között, mégis ember lett belőlem, s most én tartom őt! Nem ment férjhez, pedig volt kérője éppen elég! Ne üsse idegen ember az én fiacskámat – szokta mondani – most viszonzásul én sem nősülök meg, míg ő él!

– Derék asszony – egyszerre mondtuk mindhárman –, de – folytattam én – ha akadna olyan asszony, aki a hitvesi hűség mellett édesanyját is megbecsülné, akkor is kitartana elhatározása mellett?

– Természetesen akkor is! Nem vagyok nőgyűlölő, de egy szívem van és az az anyámé! A házasság – bocsássanak meg, hogy éppen most ejtem ki e szavakat, szerintem nem életcél, vagy legalább is nem feltétlenül az kell legyen! Felaprózza az embert, pedig, és főképp manapság, nagyon fontos, hogy az ember koncentrálni tudjon!

– Nagyon szép dolgokat hallottunk most itt magától fiam! Megerősítette bennem azt a gondolatot, hogy a munkásosztály erkölcsi nivója felette áll a miénknek, sokkal emelkedettebb! A házassággal kapcsolatban azonban más véleményen vagyok! – Apám, a főjegyző bizonyára megérezte szorult helyzetünket, s megpróbált válaszolni a brigádvezető fejtegetéseire – igaz tudok sok olyan különc tudósról, akik magányos farkasként emelkedtek az emberi társadalom fölé, de akadnak olyanok is, akiket ha feleségük nem ösztönözne, vagy ösztönzött volna, elmerülnek az átlag emberek milliós forgatagában!

A brigádvezető válaszolni akart, de autó dudált a házuk előtt, s figyelmünket feléje irányítottuk, még ágyom is kirohant a belső szobából:

– Vologya?

– Atyám?

Zója egy fiatal szovjet tiszthez, én atyámhoz ugrottam, azaz – olyan állapotban volt szegény, hogy ölembe fogtam és úgy vittem a szobába, mint egy hímes tojást! Lefektettem a pamlagra, betakargattam, s csak miután őt elrendeztem tértem vissza a többiekhez, hogy köszönetemet fejezzem ki atyám hazaszállításáért a szovjet tisztnek.

– Zója kedves – mondtam – mindent, ami tőlünk telik, a vendégnek!

– Ivanocska kedvesem – szólalt meg a lány, kibontakozván a tiszt karjaiból – te tudod mennyire szeretlek, de íme halottnak hitt vőlegényem! Hazahozta atyádat, hogy kiváltson engem! Légy boldog és úgy emlékezz rám, mint egy álombéli lényre! E szavakat követően mellém lépett, megcsókolt, szemeit azonban csukva tartotta, hogy ne is lásson, aztán megfordult, s kezet sem nyújtván a többieknek az autóhoz rohant, persze vőlegénye oldalán, s még mielőtt a meglepetésből felocsúdtunk volna, elszárgult vele.

– Már végeztetek? Úgy bámultok itt valamennyien mintha karót nyeltetek volna – szólt ránk nagybátyám, aki kiöltözve, mintha égből pottyant volna közénk – megjött atyád? Hol a menyasszony?

Rám néztek – ugyan mit fogok válaszolni? Hogyan vágom ki magam a kellemetlen helyzetből?

– Igen – mondtam – Atyánk megjött, de hagyjuk pihenni! Ellenben ugorj el a Juhászék Verájáért!

– Visszalépett valamelyik koszorús leány?

– Ne kíváncsiskodj bátyám! Igyekezz és hozd magaddal!

Nagybátyám elsietett, mi pedig bementünk a házba.

– Mi az ördög bújt beléd fiam? Zója eltávozott, az esküvőt lefűjjük!

Apám, mármint főjegyző, tőle szokatlan gyengédséggel emelte fel lógó karom – gondold meg fiam százszor is mielőtt elhatároznád magad! Inkább elviseljük a szégyent, mintsem beleugorj egy szerencsétlen házasságba! Ne ismétlődjön az én sorsom!

– Meggondoltam apám! Az esküvőt megtartjuk! Menj, intézd el a papírformaságot és menet közben ugorj be a parókiára is!

- Nem bánom fiam, de honnét tudod, hogy ő is?
- Az legyen az én gondom, siess, de senki nem tudhat róla addig rajtad és a papon kívül!
- Úgy lesz fiam!

Miután eltávozott a főjegyző is, szemeim benedvesedtek, de összeharaptam ajkam: azért sem...! Felkaptam az asztalról egy pintes üveget, azt, amelyikből még Zója töltött, kiittam az utolsó cseppig, aztán odaálltam ágyom elé, hogy segítsek neki a készülődésben. A tányérok szortírozása közben figyeltem fel a brigádvezetőre, aki még mindig az ajtóban állt:

– Megbocsát kedves elvtárs, de igazán nem tehetek arról, ami történt, és arról sem, hogy magára hagytam! – Felbontottam egy másik üveggel, teletöltöttem egy poharat és felé nyújtottam – legalább ezzel vigasztalódjunk!

– Nem tesz semmit titkár elvtárs! Megértem én magát, s ha nem veszi rossz néven kimegyek addig a fiúkhöz!

– Rendben van – mondtam – de aztán jöjjenek ám valamennyien, mert addig el sem kezdjük!

Alig távozott el a brigádvezető, nyílt a kapu, s Vera rohant be kifulladásra, kivörösödve:

– Miért hívtál Pista? Igaz, hogy jöhetek koszorúslánynak?

– Honnét veszed?

– Nagybátyád mondta!

– Eh...! Gyere beljebb Vera!

– Te Pista, ittál?

– Ittam! Te is iszol! Húzd ki ebből a pohárból, vagy felezd meg velem, aztán majd megmondom miért hívattalak!

– Mit szól hozzá Zója?

– Mit szólna? Húzd ki, atyám egészségére!

– Hát hazajött?

– Haza!

Miután Vera kiitta a bort, karon fogtam, és az első szobába vezettem, ahol a menyasszonyi kelengye tartozékai heverték:

– Vedd fel ezeket Vera, hadd látom illik-e hozzád?

– Ne bolondozz velem Pista! Botrány lesz belőle, ha megtudja Zója! Hol van?

– Fogd és vedd magadra! – felemeltem a szoknyát és a kezébe nyomtam. – Amíg átöltözől kimegyek!

– Hogyan tehetném?

– Nincs ellenvetés! Ha nem veszed magadra, soha többé még csak rád sem nézek!

– Azt már nem! Akkor inkább! Felöltöm, de a te bajod lesz, ha baj lesz belőle! Na menj, majd szólok ha bejöhetsz!

Rácsuktam az ajtót és a konyhában várakoztam, de tényleg csak néhány pillanatig, mert Vera beszóltott:

– Sehogy sem sikerül Pista, segíts, ha azt akarod, hogy mindent magamra szedjek!

– Ej, na, te kis liba – a ruha rajta volt, fejére tettem a koszorút, elrendeztem vállán a fátylat, aztán gyengéden magam előtt tolva átmentünk a konyhán.

– Hová viszel?

– Csitt! – szája elé tettem tenyerem – a nagy tükrökhöz – mondtam, s azzal kitártam előtte atyám szobájának ajtaját!

– Szent Isten! – ángyom, aki a szobában tett-vett összecsapta tenyereit – miféle színjáték ez Pista?

– Olyan igazi, ángyom! – odatoltam Verát atyám elé – drága atyám, engedd, hogy bemutassam menyasszonyomat! – Vera körmeivel belemart a tenyerembe, megremegett, de nem szólt semmit, nem cáfolta szavaimat. Csodálkozó arca a szivárvány minden színében játszott, csak ujjainak szorításából következtethettem belső vívódására, de ismertem, sőt jól ismertem Vera hozzám való vonzódását, titkolt szerelmét!

Atyám csalódottan nézett hol rám, hol Verára:

– Hát az a másik, aki felkeresett Debrecenben, hát nem ő, hiszen azt mondta, hogy...!

– Akkor még úgy volt Atyám! Előkerült halottnak hitt vőlegénye és vele ment!

– Igen...! Emlékszem! Vologya említette útközben, de őszintén – nem hittem neki!

– Pedig igazat mondott atyám! – észrevette szememben a kikívánczozó könnyeket és megfogta a kezem:

– Jól van ez így fiam! Magyar lány illik magyar férfihez! Látom elég gyorsan akadt helyette és nem is az utolsó! Ugye te a Vera vagy lányom, a Juhászék kisebbik leánya?

– Igen!

– És mit szólnak a szüleid? Hozzájárulnak? Azt tudnotok kell, hogy én a fiamnak a diploma mellé nem sok mindent tudok adni!

– Anélkül is övé lennék – szólalt meg Vera halkán, nehogy az utolsó pillanatban elrontson mindent – igaz, szüleim még nem tudnak róla, de én boldog vagyok és az ő beleegyezésük nélkül is ideköltöznék! – ajkát nyújtotta felém, megcsókoltuk egymást, aztán atyámat...!

– A szívedre hallgass leányom – mondta Ő – de azért beszéljétek meg szüleiddel, szeretném békességben leélni ami még hátra van!

– Még sok idő van hátra atyám – megfogtam a kezét és megcsókoltam – nem elég, hogy anyámat elvesztettük, maga is itt hagyna? Majd gondunk lesz rá, hogy hamarosan rendbe jöjjön! Megpróbáljuk a megváltozott körülményekhez igazítani életünket! – Atyám szeméből kicsordultak a könnyek:

– Most menjete gyerekeim! Hagyjatok magamra! Talán későbbre összeszedem magam kicsit, és...! Ti nem hiszitek, mert nem akarjátok hinni, de én érzem, hogy mennyire tönkre mentem! Ha nem jön az a jó lélek – Zója – bizonyára ott pusztulok, s most, hogy elment, meg sem tudom neki köszönni!

– Majd kerítünk arra is módot Atyám! Most az a fontos, hogy itthon vagy, s erre iszunk is egy pohárával, annyi bizonyára neked is csak jót tesz!

Ángyom már hozta is a bort és töltött atyámnak, de csak félig a poharat:

– Nem adok többet István, mert ez a bor nagyon erős!

Valóban tüzes bor volt, még a háború előtti évjáratokból! Egyik barátom ajándékozott meg vele, a Somló hegyen jártamkor!

– Ebből csak Atyámnak – figyelmeztettem ángyom – nekünk jó lesz a tavalyiból is!

– Bízd csak rám fiam – szólt vissza ő – tudom én mit kell adni atyádnak: jóból keveset, de gyakran! De most már igazán mehetnétek, mert még csúfság lesz ebből az esküvőből! Kendőt tartott atyám elé, aki még mindig könnyezett, minket pedig tolt kifelé a szobából.

– Ez annyira szép, hogy nem is lehet igaz, Pista – szólt hozzám Vera, miután visszakísértem a kelengyész szobába – de álom sem lehet, hiszen...!

– Csak nem teszek bolonddá Vera, mit képzelsz rólam?

– Igen, Pista, de minden olyan hirtelen jött!

– Dehogyan jött hirtelen Vera! Nekem te mindig is tetszettél, s most, hogy így jártam, legelőször is rád gondoltam!

– Én valóban már régtől szerelmes vagyok beléd Pista – Vera, akár Zója szokta, még mindig menyasszonyi ruhában átfogta nyakam – de félek, hogy ez a beugrás, mert ne haragudj nem nevezhető másnak, csak időleges boldogságot hoz számunkra! Velem kielégítéd bosszúságodat, s ha nem kapod tőlem, amit tőle, hiszen már hosszabb idő óta együtt éltetek, később kiábrándulsz belőlem. Gondold meg Pista! Ha akarod én jóban leszek veled, de előbb ismerjük meg egymást kívül-belül! Nem akarhatom, hogy elrontsd az életedet! Te ügyvéd leszel, vagy bíró! Hogy, s mint reprezentálnék én melletted?

– Befejezted – kérdeztem. – Kétségeid jogosak, én még sem lépek vissza! Spontán elhatározásomat, amely Zója távozása után született, szavaid megszilárdították! Már biztos vagyok abban, hogy jól választottam! Fiatal vagy még Vera, van idő, hogy felnőj mellém, akár az egyetemet is elvégezheted! Mindent egybevetve: érzem a szívemben, hogy megállod mellettem a helyed! Akarod?

– Szeretném!

– Akkor úgy is lesz! Most pedig mehetünk a szüleidhez! Elég erős vagy?

– Igen!

Még fájt a szívem! Még minden porcikámban éreztem Zója öleléseit, csókjait, mégis könnyűnek éreztem magam! Vera, az ártatlan, még majdnem gyereklány jelenléte kijózanítólag hatott rám! Zója mellett örökké mozgásban voltam: a párt, a párt! Mindenütt, mindenben elsősorban a párt a közérdek...! Egyéni életünk annyira szűkre szabott volt, hogy szinte személytelenné lettünk a nagy faluközösségben! Ám akkor, ahogy Vera rám nézett, mint midőn a báránycsordát féltve megszólított az utcán, éreztem, hogy valami megmozdul bennem: öntudat? Személyes énem? Nem lesz többé Zója, aki, mint fejlett marxista lány gondolkodik helyettem is! Nekem kell irányítanom a falut, de úgy, hogy közben gondoskodnom kell szeretteimről, sőt – magamról is!

De – nem lenne-e okosabb nem megnősülni, mint a brigádvezető is teszi? Csupán a nemi ösztön még nem magyarázat a házasság szükségességére. Vágyait kielégítheti az ember házasságon kívül is! Na – és a gyerek? Az is felnő, de hogy? Az nem mindegy! Mennyivel más ember lenne ez a brigádvezető is, ha szerető apa, anya mellett nevelődhetett volna? Szeretetre születünk! A házasság likvidálása üres, szeretet nélküli világot eredményeznek! De hiszen ezt is akarja a szovjet típusú kommunizmus: szétugrasztani a családokat, szétszaggatni a gyengéd érzelmi szálakat, s az állattá alacsonyodott ember már könnyebben

idomítható! De persze a legszelídebb állat is megvadul, ha túl sokáig idegesítik! Előfordul, hogy megmarja idomítóját! Bár csurogna már a vér állkapcsairól!

Vér, Vera, rozmaring szagú menyasszonyi koszorú! Szegény Vera! Úgy futott előttem, mintha a sorsa elől futott volna, ugyanis úgy egyeztünk meg, hogy csak az utolsó pillanatban fedjük fel lapjainkat! Jó harminc méterre tölem, szaporán szedte lábait, én pedig, mintha ártatlan barátságon kívül semmi nem lett volna köztünk, jókedvűek incselkedtem vele! Vele? Inkább magammal! Már amilyen akasztófa humora lehet az embernek a nászággy és a koporsó előtt! Nem tudom mire gondolhatott akkor Vera, a váratlan fordulat, amely új irányt készült szabni életének, sok problémakört érintett! Saját gondolataim azonban örökre emlékezetembe vésődtek, s talán nem is gondolatok voltak azok, csak amolyan – vissza-visszatérő reflex tünet: egy rózsákkal körülfont nászággy, felette hamuszürke koporsófedél, s szinte megkönnyebbültem, midőn átléptem Veráék küszöbét!

Kapun belül várt rám:

– Itt már belém karolhatsz – mondta mosolyogva, valósággal fénylett a szeme, az arca, melléje álltam, s mint a kezdő balett-táncosok, akik buknak minden második lépésnél, mert megbicsaklik a lábuk, elindultunk nem is a lakás, a szérúskert irányába, ahol Vera apja a birkák között foglalatoskodott!

– Minek köszönhetem István öcsém a látogatást, akarta mondani, egy keservesen bégető beteg jószág lábát kente. A jó középkorú férfi, még ereje teljében, meglepetését leplezve egyengette görnyedt hátát, mielőtt kezet nyújtott volna. Nem jutottam szóhoz, mert Vera megelőzött:

– Férfjhez megyek apám! – apja ezt viccnek vette:

– Hisz az nem is lenne baj lányom, ha olyan könnyen menne! Mit szól hozzá István?

– Én Ferenc bátyám csak helyeselni tudom Vera elhatározását! Mindent a maga idejében, igaz? De maga mit szól hozzá? Elvégre maga az apja!

– Hát – szó ami szó, megérett rá a leány, de nem láttam én eddig még egyetlen vőlegénynek valót sem ebben az udvarban. Ki lenne az a szerencsétlen flótás? Talán nem a Szerencsés Pál?
– megpödrötte bajuszát és jóízűt kacagott hozzá!

– Én Ferenc bátyám!

– Te? Ha-ha-ha! No ebből elég, ne bolondozzatok gyerekek, térjetek beljebb, aztán mondd, mi szél hozott? – Belekaroltunk egyik oldalán Vera, másikon én, aztán befelé indultunk:

– Nem viccelünk Ferenc bátyám – mondtam – Vera és én már meg is egyeztünk, atyám is áldását adta, csak a maguk beleegyezése szükséges, s ha az is meg lesz, mehetünk esküdni, minden elő van készítve, beleértve a lakomát is!

– Úgy beszélsz István, mintha komolyan mondanád, s ha nem ma, talán el is hinném! Helyre kis menyecskét kapsz István öcsém! Úgy megszerettük, mintha magunk fajtája lenne, pedig eleinte tartottunk tőle, főleg Vera! Be volt gyulladva a birkák miatt!

– Látja Ferenc bátyám, Zója teljes elégtételt szolgáltatott: megmaradtak a birkák, Vera pedig még a mai nap hites feleségem lesz!

– Mit mondasz? És vele mi lesz?

– Elszállt, akár a tündér Ilona!

– A teremburáját – leesett az álla – akkor ti komolyan beszéltek?

– Halálos komolyan Ferenc bátyám!

– Én nem bánom gyerekek, hanem majd anyátok!

– Köszönöm Édesapa – Vera túlradó örömmel csókolta meg apját, de már szaladt is – anyát bízzátok csak rám!

Csak néhány percig tarthatott, míg mi is a házbejáróhoz értünk, Vera pedig már jött is kifelé, kivörösödve, ziláltan, becsapva maga mögött az ajtót, amely azon nyomban ismét kitárult, s mint egy nőstény oroszlán, szemeit forgatva csörtetett kifelé a ház asszonya:

– Majd adok én neked, te szemérmetlen teremtés! Csak úgy ukk-mukk! Talán már le is feküdtél vele! És te – ezt már hozzám, mert ott álltunk előtte – mit képzelsz magadról? Ki az én lányom? Egy cafat, akit bármikor elő lehet rángatni?

– Csend! Ne bántsд ezeket a gyerekeket! – Após jelöltem elibe állt feleségének – én beleegyeztem a házasságba és egy kukkot sem akarok hallani!

– Soha – az asszony szétrakta lábait és elállta a küszöböt – ez az én portám, és amíg élek, itt ilyen lagzi nem lesz!

– Ejnye – fránya egye meg – az ember felemelte jobbját és az asszony elé tartotta – és az enyém, amit eladtunk! Az sem volt hitványabb, te – mars az útból!

– Ne...! Ferenc bátyám, ne! – lefogtam a kezét – nem szeretnék családi békétlenséget okozni!

– Az történik itt, amit én akarok István! Nyugodtan menj haza, mire kell, ott lesz a leány is!

Erős akaratú embernek ismerte a faluban mindenki Vera apját. Nem sokat örökölt szüleitől, de egy szép nagy portát, s azt az asszony örökségével együtt okosan kamatoztatta! Érthető tehát, ha feleségének kirohanása vérig sértette, s ahogy ott megfeszült inakkal fel-alá járkált közöttünk, szinte ijesztő látványt nyújtott – akárha egy megvadult bika, amely éppen döfni készül. Félttem, hogy elsietett döntésemnek komoly következményei lesznek, s megpróbáltam csillapítani:

– Ne izgassa fel magát Ferenc bátyám, hiszen Tercsi néni felháborodása jogos! Inkább vesszen minden amit előkészítettünk az esküvőre! Majd egy alkalmasabb nap, ha már lecsillapodtak a kedélyek! Azt azonban előrebocsátom: Veráról nem mondok le! Szilárd elhatározásom feleségül venni!

– Nem, nem fiam! Most már csak azért sem – mondta szeretitek egymás?

– Igen – egyszerre válaszoltunk!

– Akkor semmi tologatás! Készülődjétek! A többi az én dolgom!

– Köszönöm Ferenc bátyám – kezet nyújtottam, s elköszöntem az asszonytól is, aki félig megkövülten még mindig ott állt a küszöbön, aztán Vera felé indultam, aki a kút kávjára dőlve bámult a mélybe!

– Hagyd a lányt István – szólt utánam az apa – majd gyertek érte!

Nem ellenkeztem, de azért egy pillanatra megfogtam Vera kezét:

– Légy erős kedvesem! Majd meglátod, minden jóra fordul!

Ezután hátraarcot csináltam, s gondolatokba mélyedve elindultam hazafelé! De nem jutottam messze, arra figyeltem fel, hogy erősen trappolnak utánam, hátra néztem, s Verát pillantottam meg, mezítláb, kis motyóval a kezében, potyogtak a könnyei, s majdhogynem úgy esett karjaiba:

- Apám veri anyámat! Nem bírtam tovább, otthagytam őket!
- Nem lett volna szabad! Miért nem álltál közjük?
- Hiszen azt tettem, de apám rám kiáltott, hogy ne avatkozzam az ő dolgukba! Ha nem bírom nézni, menjek! Hát jöttem!
- És ez a motyó?
- Összekapkodtam néhány ruhámat, ha így is jó leszek, nem kell tőlük több!
- De mennyire, hogy így is jó leszel kedvesem! Sőt – így még inkább kellesz! – Átfogtam a derekát és hazáig nem is engedtem el! – Nem kell nekünk juss drágám! Majd dolgozunk és megélünk! Láthatod: a vagyon csak gyűlöletet szít még a házastársak között is!
- Nagyon szeretlek Pista! Sírok és mégis olyan boldog vagyok!
- Az igazi örömeért meg kell küzdeni Vera! Vagyis: a küzdelem önmagunkért, embertársainkért, maga a gyönyör egy fajtája!

* * *

- Állj meg István! Itt vagyok, nem védekezem! – Halk, de annál drámaibb szavak szűrődtek ki a szobából, mikor hazaérkeztünk... Épp, hogy átfutott agyamon a gondolat, felrántottam az ajtót:
 - Elment az eszetek? – a főjegyző, vér szerinti apám falhoz szorítva, mellén széttárt inggel, előtte nevelőatyám, lesújtani készülő jobbában élesre fent disznóölő késsel...!
 - Nem ment el az esze – sikította ágyom, de ha meg akar tartani téged, ez a legokosabb, amit tehet!
- De már nem tehetette, mert lefogtam a kezét:
- Atyám?
 - Engedd fiam! – Elengedtem, s a kés abban a pillanatban kiesett a lehanyatló kézből. Előbb kellett volna – nyöszörögte, de már zuhant is vissza a párnák közé, s ha Vera fel nem sikolt, észre sem veszem, hogy a lezuhanó kés beállt a lábfejembe! Lehajoltam, kirántottam a kést, a vér felspriccelt, egy pillanatra úgy éreztem, hogy atyám mellé roskadok, de csak egy pillanatra, mert amint felegyenesedtem visszanyertem önuralmam, s nyersen, bár szenvedély nélkül mondtam ágyomnak:
 - Köszönöm – rosszabbul is végződhetett volna! – Leültem egy székre, a főjegyző tolt a lábam, Vera előttem guggolt, fűzte ki a cipőmet, ágyom pedig kötszerért futott...
 - Sajnálom fiam, hogy úgy történt! – nevelőatyám fakó sárgán, mert olyan volt a bőre, mint a fakult pergamen, szembe fordult velem:
 - Éppen akkor lépett be a főjegyző úr, amikor ágyod mesélte az itthon történeteket – nem bosszúból csak felindulásból tettem...!
 - Ne erőltesd magad atyám, nem is te vagy a bűnös, hanem az, aki felgerjesztett.
 - Nem gerjesztett fel senki, fiam!
 - Akkor, hogyan került a kezébe kés?
 - Igaz, de ne bánts! Szükségünk van segítségére!

– Nem bántom atyám, de meg kell ígérnetek, hogy nem fogtok haragudni egymásra, hiszen akit mindketten szerettetek meghalt! Szegény anyám bizonyára ellenezné a vérbosszút, de tulajdonképpen nem is vethettek semmit egymás szemére!

Atyám befordult a fal felé, nem láttam, de éreztem, hogy nehéz könnyecseppek áztatják párnáját! De nemcsak a párnát áztatták könnyecseppek, bőven hullott a fejemre is főjegyző apám szemeiből, aki fölém hajolva a széktámlába kapaszkodott! Szomorú családi idill! S ha hozzátesszük, ami Veráéknál történt!

Arra riadtam fel, hogy kívülről rugdossák a kaput, majd az utcai ablak alatt felvonított egy hegedű, de nyomban rázendített az egész banda!

– Szedjétek össze magatokat – rontott be hozzánk ángyom – itt vannak a cigányok! – félrelökte Verát, s már az utcán megbontott steril pólyával elkötötte a még mindig vérző sebet.

– Bírsz menni? – kérdezte – Lépj rá! – tettem pár lépést, fájt, de azért megálltam!

– Legény dolog az ilyesmi Pista – mondta ángyom – átestél a vérkeresztségen, majd esküvő után lekezeli az orvos, most indulatok a szobába, majd én helytállok addig, öltözzetek! Maga pedig – a főjegyzőhöz – üsse csapra a hordót! Beengedem a cigányokat, de amint látom a csepeliek is megjöttek!

Megkezdődött a legénybúcsúztatás! Síró-rívó hegedűszó kísérte a cigányok nyomában betóduló csepeli fiúk nótáit, miközben a vőlegény öltöztette a menyasszonyt! Még ha csak öltöztettem volna – mosdattam is a szemérmes leányzót, hiszen tudjuk: mezítláb rohant el hazulról, s fogytán voltunk az időnek, sietnünk kellett!

– Hogy fogsz majd mellettem feküdni? Le azt a göncöt kedves, aztán be a kádba – Zója kedvéért alakíttattam át a lakást, a fürdőszoba volt az egyetlen olyan hely, ahonnét kirekesztett minden mást, ott kizárólag csak izom és csont volt! Egész lényét a szerelem szolgálatába állította! És hogy tudott ölelni!

– Gyere már – Vera még mindig maga előtt tartotta alsószoknyáját, pedig már félig volt vízzel a kád – még Zója fűtött alá a tartálynak!

– Itt vagyok – Vera befogta mindkét szemem – csak akkor lépek a kádba, ha csukva tartod a szemed – súgta hátulról a fülemből!

– Na, ne bolondozz – hirtelen megfordultam, Vera ajkáról halk sikoly szakadt fel, aztán, hogy fedje mezítelenségét, karjaimba vetette magát. A pillanat azonban elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy végig mérjem és párhuzamot vonjak a két nő között, hiszen még friss volt az emlék: reggel ugyanolyan pózban még Zója állt előttem, s ha beleszagoltam a levegőbe, még az ő parfümjének illata csiklandozta orromat!

A hasonlóság bámulatos volt! A fejét leszámítva csak a keblek feszes tartása mutatott némi különbséget. Felmarkoltam és beleejtettem a zubogó vízbe.

– Nesze neked – mondtam – itt ugrándozhatsz! De Vera megadta magát, túrta, hogy szappanozzam, csak szemében bujkált némi izgalom, mint általában: akiknél a tisztasághoz való ragaszkodást még nem gyűrte maga alá az erősebb kiejzés!

Pedig kár volt izgulnia, legalábbis akkor! Saját testemhez sem lehettem volna közömbösebb! Láttam, éreztem, hogy Vera többet vár tőlem, de nem voltam többre képes, s Ő megértette, mint ahogy megértett mindent...! Ellenvetés nélkül elfogadott mindent úgy, ahogy azt én jónak láttam egészen addig...!

Görcsös zokogás töltötte be a cellát! Künn, a börtön udvaron hideg északi szél rikoltozott, belekapaszkodott a cella ablakába. Az ablak kitárult, a rács között betóduló hideg levegő összerántotta a rab végtagjait, végig bizsergette, reflexmozdulattal maga alá gyűrte a lópokrócot, de nem eszmélt, tovább fűzte, rendszerezte emlékeit:

Hosszúra nyúlt a készülődés, s ángyom idegesen kocogtatta meg az ajtót:

– Készen vagytok-e már?

– Már igen ángyikám! Még egy perc! – Elvégeztem az utolsó simítást Vera ruháján aztán a tükör elé álltunk:

– Nos – meg vagy velem elégedve – kérdeztem. Vera szemei megteltek könnyel, de nem sírt, nedvesen csillogó, rózsaszín ajka hangtalanul hozzám tapadt, majd hirtelen felkapta fejét, fürkészőn rám nézett! Asszony lett ebből a lányból – állapítottam meg, anélkül, hogy hozzányúltam volna!

– Gyerünk angyalkám – mondtam – majd pótoljuk, amit most mulasztunk – kitártam az ajtót, s kéz a kézben kiléptünk a várakozók közé:

– Nagyon szép a menyasszony – hallatszott innen is, onnan is, a csepeli fiúk akkorra már borgőzös állapotukban észre sem vették a menyasszony cserét. Brigádvezetőjük pedig – lehet – csak azért, mert nem akart ünneprontó lenni, hallgatott az előzményekről! Az első meglepett felkiáltások az udvaron és az utcán bámészkodók ajkáról csendültek fel! – Atyám áldását véve a fiúk sorfala között indultunk a ránk várakozó fogathoz, s künn – még napvilág volt – persze, hogy feltűnt a csere!

– Csalás! A birkás Vera! – megszökött a menyasszony – kiabálták felénk.

A tradíciókat felrúgva, vőfélyek és koszorús lányok nélkül mentünk esküdni, egymás mellett foglalva helyet, s Vera szelíden bújt hozzám, mint az első üzekedéshez készülődő özgida, büntudattal jártatván körül szemét a hintó mellett loholó népségen.

– Látod – szólalt meg halkán – megmondtam!

Megszorítottam a kezét, aztán a kocsishoz:

– Vágj közibük! – a két pej, akkor még ismerték a lovak a zabot – jóllakottan felnyerített, aztán megemelték a könnyű hintót, s a községháza előtt is csak nehezen lehetett lefogni őket.

A polgári esküvő gyorsan végbement, hanem az egyházi az majdnem kudarcba fulladt. Mire a templomhoz értük a hír végig futott a falun, s a kíváncsiság: hová tűnt Zója, s miért éppen Vera, mikor annyi szép, módos leány van a faluban, a bénákat is kicsalta az ágyból. De a tömeg még hagyján ahhoz képest, amit Vera anyja produkált: mint otthon, beállt a templom ajtóba, s haját tépve sikongott:

– Jajj a leányom! Az én kislányom! Emberek segítsetek, akadályozzátok meg, hogy hozzámenjen ehhez a fattyúhoz! – magából kikelve köpködött még a pap felé is, aki csitítani akarta:

– Térj magadhoz Tercsi! A lányod betöltötte a tizennyolcat, úgy sem akadályozhatod meg, ha ő is akarja!

– Nektek is csak a pénz kell! Ti is csalók, szemforgatók vagytok! Ha van Isten, nem engedheti meg ezt a gyalázatot!

A tömegben nagy volt a felháborodás, de inkább az anyával szemben:

– Hallgass te szégyentelen! Még örülhetnél is! Tanult embert, ügyvéd vőt kap és nem ártallja magát cirkuszosni! Rakjátok félre az útból – kiáltozták a hátul állók – kommunista, vagy nem becsületes ember a Pista! Te talán különb vagy nálunk? Nézzétek már ezt a félbolondot! Bezzeg a jó legelő az kellett neki, az nem volt baj, hogy a kommunisták kihasították a gróféból!

A pap belénk karolt, hogy az oldalbejárón át lopjon be minket a templomba, de szükségtelessé vált, mert apósom, aki megsejtette felesége szándékát, utána jött és kimentett szorult helyzetünkéből:

– Tercsi – szólt hozzá. Nem láttam tekintetét, csak hangját hallottam, mire az asszony elkezdett hátrafelé lépkedni, s szabaddá vált az út, csak vékony, elfojtott zokogás jelezte jelenlétét!

– Tegyétek túl magatokat gyerekeim anyátok ellenkezését – mondta apósom. – Majd megnyugszik Ő is! Sajnálom Plébános Úr ami történt! Ti pedig – a tömeg felé – fogadjátok meghívásomat minden előzetes ceremónia helyett: tiszteljete meg jelenlétetekkel lányom lakodalmán!

Elindultunk a templom belseje felé, Vera még megállt az utolsó pad mellett, hogy anyját szólítsa, de választ nem kapott, bár szomorúan, de erőteljes léptekkel elindult mellettem az oltár felé.

Mint megbolydult méhkas, olyan volt akkor éjjel a falu: három helyen várta az érkezőket terített asztal, nálunk, azaz: szülőházamnál a falujárók és jobbára a pártom béli falubeliek találtak egymásra. A főjegyzőnél, nemző apámnál, aki szintén jogot formált arra, hogy külön lakodalmat csapjon számunkra, a tisztviselő réteg, a falu régi és új vezetői foglaltak helyet a vendégasztalok mellett. Veráéknál pedig, aki jött, mindenki! Amilyen rosszul indult, olyan jól végződött. Még éjfélkor is ropogott a rózse a szérűskertben, nyárson forgatták a birkákat, s mikor úgy éjféltajt, sok unszólásra, rábeszélésre odajutottunk, apósom, aki duhaj jókedvében már a második hordót verte csapra, szélesre tárta előttünk karjait:

– Hadd egyen, igyon mindenki gyerekeim, emlegesse meg a falu, hogyan ment férjhez a juhász Vera! – aztán bevezetett bennünket a házba, a „szép” szobába, ahol anyósom még mindig szipogva az ajándékokat, Vera nászajándékait szortírozta! Megpillantván minket, ijedt, könnyes szemeket meresztett ránk, de a mi meglepetésünk sem volt kisebb:

– Bocsáss meg anyukám – lépett eléje Vera – hiszen tudhattad! Egyedül előttem nem titkoltam...

– Hogy Pista után epedsz – állította az anyja – igen tudhattam kislányom, de hitem szerint reménytelenül és éppen ezért nem is tettem ellene semmit! De valld be őszintén: téged is váratlanul ért, hát akkor engem? Csoda-e, hogy egészen megzavarodtam? Ha nem történik minden olyan ripsz-ropisz, a lehetetlent is elkövetem érzelmei megváltoztatására, mert még most is azt tartom, hogy nem illetem egymáshoz, de ha már megtörtént, megpróbálok belenyugodni! – Felém fordította arcát és egyenesen a szemembe nézett. – Ne haragudj Pista! Tudom, hogy elsősorban téged sértettelek meg, de nem tehetek róla! Én csak egyszerű paraszt asszony vagyok, de amit mondtam előttem is vállalom: egy idegen javát szolgálja, te pedig annak ellenére, hogy a látszat egyenlőre mást mutat, nekik dolgozol!

– Nem cáfolom most meg anyám – mondtam – majd cselekedeteimmel bizonyítom be, hogy elképzelései tévesek, nemcsak velem kapcsolatban, a pártra vonatkozólag is! De addig sem haragszom!

– Na látod Terecsi – apósom, aki megállt a hátunk mögött közbeszólt: mit mondtam neked? Ez a Pista nem olyan, mint a többi! Most pedig csókoljátok meg egymást, aztán mindent bele, hadd lássák, hogy szent a béke köztetek!

Miután békejobbot nyújtottunk egymásnak, elől mi, fiatalok, mögöttünk a szülők, kiléptünk az udvarra és belevetettük magunkat a tánc forgatagba. Kedélyváltozásunk, mosolygó arcunk még jobban felvillanyozta a hangulatot. Eladó a menyasszony! Eladó a menyasszony! Ide vele, ide vele! Kiáltozták körülöttünk, s olyan fergeteges tánc következett, hogy csak másnap, valamikor délelőtt kaptam vissza Verát, több „milliárd” pengő boldog tulajdonosát!

De nem a pénz tette boldoggá Verát, az egész nem ért egy pakli pipadohányt, azaz arra volt elég, hogy felutazzunk Pestre, s ő arra gondolt, ami ott vár rá: a szerelem beteljesedésére. Az tette könnyűvé lábait, különben kidől az első forduló után, hiszen a nagy lelki megrázkódtatás testileg, szellemileg kikészítette.

– Egy teljes hétig alszunk drágám – suttogta fülembé, midőn atyámat ángyom gondjaira bízva felültünk a kocsira, hogy az állomásra vitessük magunkat – én ugyanis ragaszkodtam Zója és a falujárók közötti megállapodáshoz, miszerint mézes heteinket a pesti hídépítéseknel töltjük, s Vera boldogan egyezett bele!

– Csak alszunk édes? – súgtam vissza – elég lesz abból néhány óra! Nappal dolgozunk, éjszaka pedig! De ne tervezzünk előre a programot bizzuk az elvtársakra!

– De én úgy szeretném, ha csak ketten lennénk egész idő alatt!

– Ketten leszünk édes! Egyetlen percre sem hagylak magadra! De, hogy igazán jól érezzük magunkat, szükségünk lesz mellék figurákra is! S, hogy mennyire voltak mellék figurák?

Pestre érkezvén, a Csepel-szigeten, egy kis zsalugáteres házban kaptunk szállást. Már odaérkezésünkkor az asztalon hevert a cédula: a városi pártbizottság röviden, velősen értésünkre adta, hogy a megrongált Margit híd építési munkálataihoz osztottak be minket a már munkában álló Petőfi Brigádba. Még ki sem csomagoltunk, az eresz alól néztük a tőlünk körül-belül 100 méterre villódzó Dunát, amikor hazaérkezett Józsi, a brigádvezetőnk, akit mindketten jól ismertünk. Nem volt véletlen, hogy éppen nála szállásoltak el minket. Józsi, ellentétben a házasságról, s általában a nőkről alkotott véleményével, Zóját nagyon kedvelte, s szimpátiáját megőrizte Verával szemben is!

– Hogy tetszik a kis kulipintyó? – már messziről mosolygott, s odaérve mellénk, kezébe nyomott Verának egy fej káposztát és egy közepes zacskó zöldbabot: a mai bérem – mondta – holnap már három adagot kapunk, de ha megerőlteti szakács tudományát, ez is bőségesen elég lesz hármunknak!

– És hol van az édesanyád – kérdeztem, Vera pedig:

– Hoztunk magunkkal elegendő élelmet!

– Anyám délutános – mondta – ami pedig az elemózsiát illeti, nyugodjatok meg, az is elfogy! Majd holnap, ott a Duna felett, megjön az étvágy! De könnyű is lenne, jó paraszt kosztot dolgozni! Persze, ha egyszer vállaltuk a munkát, vállalnunk kell a fekete kenyeret is. Ám az sincs mindig, hiába van pénze az embernek! Még jó, hogy a vállalat, ha szűkösen is, nyújt valamit, hogy éhen fel ne forduljunk!

– Szent Isten – fakadt ki Vera –, hogy lehet így dolgozni?

– Hogy kedves? Majd megtudjátok, vagyis tapasztaljátok ti is! Százezrek tengetik életüket így abban a reményben, hogy majd holnap jobb lesz! Most a haza oltárára csorgatják bőrük alól is a maradék zsiradékot!

– Szegények! – Józsi szavai meghatottak, falun is szűkösen álltunk, de még nem éhezünk! Miért nem fordul a párt a falu lakosságához – kérdeztem – talán még tudnánk valamit kiszorítani?

– Nem szabad, titkár elvtárs! Amit nélkülözni tudtak, már úgy is odaadták! A miénk sem könnyű, de a mezei munka még nehezebb! Nem nyernénk semmit azzal, ha egyformán éhezünk! Tudjuk, hogy sokat vállalt magára munkásosztályunk, de nem baj, legalább megéri a hatalomra! Saját bőrén tanulja meg az ember, hogy meddig lehet, vagy szabad nyújtani, a másét nem érzi!

Igaza van – gondoltam, de nem válaszoltam, Verát figyeltem, aki feledve a fáradságot, otthonosan forgolódott a konyhában, majd visszatérve hozzánk, egy tálat helyezett a közelben álló kis kerti asztalkára, mondván:

– Munka közben is beszélgethetünk – hamvas képe kipirosodott, szája szögletében mosoly kacarászott, miközben felaprította előbb a zöldbabot, utána pedig a káposztát. Zöldbab leves lesz és lucskos káposzta! – mondta, de olyan határozottan, ha lett volna is ellenvetésünk, nem mertük volna megkockáztatni!

Tudtam, hogy valamit forgat a fejében, mert egy szót sem szólt munka közben, de nem sokáig váratott magára, csakhamar kibökte:

– Látjátok, ha segítettetek volna a babot szálkázni, már a tűzhelyen rotyogna és előbb ülhethünk asztalhoz! Maga, azaz te nem szoktál segíteni édesanyádnak? – a kérdés természetesen Józsinak szólt, aki pirulva mentegette magát:

– Nem, valóban nem szoktam, de ha akarnék segíteni, akkor sem engedné...

– Dehogynem! Neki is jól esne bizonyára egy kis segítség, amikor fáradtan hazajön a munkából, próbálja meg, legyen erőszakos! Ugye Pistukám, te fogsz segíteni?

– Ha megtanítasz rá, és időm engedi! Őszintén szólva, én sem sokat foglalatostkodtam a konyhában eddig!

– Köszönöm édesem! Nem kell megijedned, nem foglak megerőltetni! Csak ha a körülmények olyanok lesznek, akkor fogadom el a segítséget, mint például most!

– Látja Verácska – szólt közbe Józsi – hogy szabadkoztak, amikor felajánlottam lakásunkat, úgymond: nem akarnak terhemre lenni! Most én leszek terhükre!

– Dehogy, dehogy lesz terhükre Józsi! Én nagyon szeretek főzőcskézni, s ha figyelmes lesz, két hét alatt – erősen ránéztünk mindketten, s azonnal kapcsolt – na igen, majd megszokom a tegezést is! Tehát két hét alatt megtanítalak benneteket főzni és te is – Józsihoz – kész étellel fogod várni édesanyádat!

– Ugyan – szoltam – csak nem akarod Józsi idejét holmi főzőcskőzésre igénybe venni?

– Miért ne, titkár elvtárs, sőt – nagyon hálás leszek, ha foglalkozik velem! Eddig, azon kívül, hogy hazaadtam keresetemet, eszembe sem jutott, hogy segíthetnék is a házimunkában anyámnak. Mindent ráhagytam! Mekkora fog nézni, ha hazajövet megcsapja orrát az étel szaga!

Ami a főzést illeti, Vera csakugyan ügyesnek mutatkozott: egy órán belül ott gőzölgött előttünk a forró leves, de előkerült a csomagból a disznósült is, ami egészen ízletessé tette a lucskos káposztát, s olyan jókedvűen, jóízűen falatoztunk, mintha már hetek óta nem ettünk volna.

– Ez eddig rendben lenne – mondta Józsi, miután végeztünk a mosogatással is – Vera intelmét megfogadván azt már hármában –, de mivel fogom én viszonzni, hogy engem itt etettek, mert hát – amit én adtam hozzá, az csak zöldség volt!

– Ha így kezded – válaszolt helyettem is Vera – azonnal pakolunk és megyünk! Ugyanis nemcsak mi, a falunk is magának köszönhet a legtöbbet, s még szerénykedik? Bocsánat! De miféle kommunizmust akarsz te építeni? Talán akkor is úgy lesz, hogy míg egyesek zabálnak, a többségnek csorog a nyála?

– Bravó szerelmem! Számból vetted ki ezeket a szavakat! Te máris túlnőttél rajtunk! – Megcsókoltam, aztán átengedtem Józsinak, aki saját bevallása szerint édesanyján kívül először csókolt meg olyan igazi nőt, ismételten pertut ittunk azzal a kikötéssel, hogy, aki későbbiek folyamán eltéveszti, az büntetést fizet. Na meg te-tu-val közvetlenebb a kapcsolat is egymás között. Csodálatos hangulatban voltunk: kicsit talán a hazai bor is közrejátzott:

– Igyatok, egyetek fiaim – mondta Vera – holnap már itt lesz az édesanyja és pótolja! Tegnap, tegnap előtt még hisztizett, de én tudom: egy nap is hosszú a számára nélkülem.

– Hiszen csak jöjjön – toldottam meg – nem utasítjuk vissza sem őt, sem amit hoz!

Józsi csak nézett és mosolygott, nem szólt közbe, de láttam rajta, hogy valami hátsó gondolat foglalkoztatja, s hogy mi volt az a hátsó gondolat, megtudtam másnap, midőn úgy reggel kilenc tájt reggelihez készülődtünk.

Forró augusztusi nap volt, s már hazulról ingujjra vetkőzve indultunk. A reggeli hajrából csurom vizesen baktatott a brigád, szám szerint huszonketten, hogy a deszkapadló halmazok, súlyos vastraverzek árnyékában pótolja az elfogyasztott energiát. Előkerültek a zsíros kenyeres papírzacskók, akik csak szárazon ették félrefordultak, de voltak köztük olyanok is, akik: nem vagyok éhes, majd ebédkor pótolom, fejüket a híd szélére hajtván, hasmánt nyújtóztak a félig nyers betonon, s láthatólag üres tekintettel a mélyben örvénylő vizet bámulták.

– Nem a jóllakottság ám az oka – súgta felénk Józsi a fehér szakajtó kendőre sandítva, amelyre Vera a hazai cipó mellé erősen fűszerezett sült kolbászt rakott – így hallgattatják el a gyomrukat!

Vera felemelte a fejét, körbejártatta tekintetét aztán:

– Bocsánat elvtársak – összekapta az elemőzsiát, s ahányan voltunk annyi felé osztva körbejárt – kóstoljátok meg elvtársak! Egy kis lakodalmi maradék!

A fiatalabbja befalta, de az idősebbek mentegetőzni próbáltak: elcsapja ez a mi hasunkat kedveském! Vagy: nem ehetem én mást kedves, csak olyan pépszerűt, azt is só nélkül!

Verát azonban nem tudták lerázni a nyakukról, melljük térdelt, s amelyik mindenáron szabódott, annak a szájába dugta:

– Nem kell rágni, csak nyelni! Így ni! Ha nem eszik magától, megtömöm mint a libát – és végig húzta ujjait egyik-másik nyakán!

Pedig dehogynem csúszott, hiszen már a látására kicsordult a nyáluk!

A szívfacsaró jelenet valamennyiünkben derűt csikart ki, majd összebb húzódva meghallgattuk Józsi referátumát a napi politikáról. Abban az időben szokás volt az üzemekben is reggelit követően 10-15 perces sajtótájékoztató! A cél valószínűleg a munkások felvilágosultságának emelése volt! De mint, ahogy én tapasztaltam: inkább gyomrukat feküdte meg, mintsem agyukat élesítette volna. Nem is lehetett másképp, hiszen nap, mint nap a fekete piaccal foglalkoztak. A pesti és a vidéki spekulánsok a szigorú tilalom ellenére

titokban pusztították állat állományunkat. Eljárásukat az éhező város inkább takarta, mintsem elítélte, s tette annak ellenére, hogy a zugpiac áldásait is elsősorban azok élvezhették, akiknek volt mivel megváltaniuk, mert a pénz úgyszólván értéktelen volt! A munkahelyhez kötött munkás csak a rendőrség által elkobzott áruból kapott, mire azonban annyi kézen keresztülment, abból is csak a cafatokat, de annak is örül! Örült és zokszó nélkül cipelte terheit, sőt – mennél többet raktak rá, annál erősebbnek bizonyult! Jól számított tehát a párt, midőn politikáját a munkásosztályra, mintegy gerincre építette fel! Lett volna-e vég egy erő, amely oly önzetlenül kiszolgálta volna a hatalom megszerzésében és megtartásában? Bizonyára nem! De bármilyen ügyesen lavíroztak, a véletlent kihagyták számításaikból, s csupán egyetlen ballépés is gerinctörést okozhat, s az a munkásosztály, amely annyi, de annyi maszlagot megzabált már, tört gerinccel, haldokolva is képes lesz megsemmisíteni árulóit!

Akkor még – a Dunát átívelő hídon – a jelszavak aranykorát éltük! Ott még csak egy gondolat foglalkoztatott minket: építeni, eltüntetni a romokat, boldoggá, gazdaggá tenni népünket, önmagunkat! Ha csak sejtettük volna, hogy a sasfészekbe, amelyet oly szorgalmasan, éhezve, fázva, sok esetben saját vérünket emésztve rakunk, döggeselelyű költözik?

Ti, akik élve szabadultok e zűrzavar, csalás, ámítás, árulás, vég nélküli bosszú véres orgiájából, bocsássatok meg nekünk! A szándék jó volt! Mi jót akartunk magunknak is, a jövő generációinak is, de a cél előtt szuronyt szegeztek mellünknek! Igen! Most jutottam el a keserű és végső következtetéshez, de legalább az utókor előtt intő példaként fog lebegni, mint a trójai faló. Ez a fajta kommunizmus – esetleg lehet más is – csak addig ismeri az embert, amíg meg nem veti lábát, utána következik a borzalmas kor, melyet a költő már jó előre jelzett: „Testvér a testvért, apát fiú elad...”, melyhez foghatót nem szült még a történelem, s jó, ha túléli Földünk!

Összekulcsolja kezét, imádkozik a rab! Tört fohászai éles, metsző ropogással a derékba tört fa hasadását mutálják, aztán megmozdul, imbolyogni kezd az ágy – deszkapriccs –, s lenn a mélyben a nagy folyó...! – A brigád szedelőzködni kezd:

– Kár ezen rágódni brigádvezető elvtárs – szolt tagjait ropogtatva egy középkorú, pocakos – a sok víztől felpuffadt – munkás – ez csak amolyan hegyi beszéd, duma, mert – jó, nyakon csíptük a feketén vágót, az ügyész elrettentő ítéletről papol, s mikor hazamegy, első szava a feleségéhez: szereztél valamit? Az asszony mosolyog, benyit a konyhába, s a szag, friss pecsenye szag megcsapja az ügyész orrát, s szeme előtt kezdenek visszafelé pörögni a paragrafusok! Na igen – mondja – ez is csak olyan szemfényvesztés! S a mellék ajtón kisurrannak a „szegény, megtévedt emberek!” Inkább arról írnának a lapok, amit mi csinálunk, mert ez lenne ma a központi kérdés!

– De Sándor bátyám – próbált válaszolni Józsi – a bűnüldözés az egész társadalom feladata, a miénk is! Le kell leplezni a spekulánsokat!

– Hogyan leplezzük le Pesten azt a marhát, amelyet vidéken vágnak le azok a kicsodák? Hiszen csak hoznák már! De mennyire, hogy lelepleznénk ugye pajtik – Sándor bá még csettintett is hozzá – tíz percen belül olyan görög tüzet raknánk, hogy a borjú örömeiben bőgne!

– Minek oda borjú, húzzunk sorsot – tréfálkozott a nyakigláb inasgyerek, majd elbőgte magát! Vera kacagott, s felkapta a vizes kannát:

– Gyerünk elvtársak! Hozok friss vizet a pecsenyéhez – lefutott a szigetre, mi pedig elkezdjük ahol abbahagytuk a munkát.

– Tréfának fogják fel, pedig komoly dolgok ezek – szolt hozzám Józsi.

– Bizony – válaszoltam – nagyon is komolyak, de még mindig jobb, hogy tréfának fogják fel! Mi lenne, ha azzal a kalapáccsal, amellyel itt és másutt is szegecselnek, elindulnának, majd ahol érnék, ott ütnék agyon a táplálkozásra felhasználható jószágot! Ki merne elibük állni? Lenne-e bíróság, amely ítélkezni merne felettük?

– Az inasgyerek ment el mellettünk egy hosszú szál pallóval a vállán – letöri a derekad te – szoltam utána, majd elkaptam a palló végét – eredj előre! Kettőnknek is elég volt, de vittük, s közben fel-felpislantottam a szomorúan meredező csonka kéményekre! A nyers és rideg valóság szinte hideglelős iszonyattal hatott rám: lesz itt valaha is normális élet? Felépülhet-e romjaiból e világszép város? Az összerogyott, félig romba dőlt házak helyén hallható lesz-e valaha is a gondtalan gyerekkacaj, s a felnőttek, a jól végzett munka után élvezhetik-e háborítás nélkül munkájuk gyümölcsét?

Ha ezekre a munkásokra nézek, akkor igent kell mondanom! Ők beleadják, ami tőlük telik! Aki korgó gyomorral, roskadozva, csupán az akaratból merítve erőt hidat emel a Dunán, az képes lesz hidat építeni a jövőbe is!

Aznap az ebédszünet hasonló körülmények között telt el, mint a reggeli, azzal a különbséggel, hogy délben már mi is koplaltunk, s koplaltunk volna végig az ottlétünk alatt, ha Vera házsártos mamája kiközösít bennünket a családból, mint mondta az esküvőnk napján! De nem tette! Úgy volt, ahogy Vera előre megmondta – ha nem személyesen jött, akkor más által, de naponta érkezett hozzánk friss élelmiszer szállítmány, és beosztva, vigyázva arra, hogy el ne rontsuk a gyomrunkat, a napi keresmény mellett valamennyiünknek elég volt! S, hogy mi volt érte a köszönet? Az idősebb – családostok – kivételével szinte éjjel-nappal együtt volt a brigád! Velünk jöttek munka után, s mivel a városban, a romokon kívül nem sok néznivaló akadt, inkább a hegyekbe mentünk, utána hazakísértek, előbb szükségből – legalább is, mint mondták: nem tanácsos kettesben a kimaradás, otthon pedig elmarhaskodtunk éjfélig, éjfél után kettőig is!

Az első napokban, s ez természetes is – kellemetlenül érintett majdnem állandó jelenlétük, hiszen jóformán a nászéjszakát sem tölthettük kettesben, később azonban hozzászoktunk! Fiatalok voltunk – öt perces ölelés is teljes kielégülést nyújtott, s mi kihasználtuk az öt perceket még a hegyekben is! Volt a fiúkban figyelmesség, sokszor talán több is a kellenél! Például: füttyörészve baktattunk a fogaskerekű mentén a János-hegyi kilátóhoz, Vera kipirulva fújtatott mellettem, na nem a fáradságtól, aznap anyag híján csak keveset dolgoztunk, szemeink különös csillogása, arcának gyors, pillanatról pillanatra változó színjátéka – elsápadt, majd hirtelen kipirosodott, a legprecízebb műszernél is pontosabban jelezte érzéki felindulását!

– Menjetek – szoltam az inashoz, aki legközelebb volt hozzánk – kis időre lemaradunk! – Rám nézett, füttyentett egyet, majd: hopplá, fiúk! Bűvészmutatványnak is beillő mozdulattal az előttünk haladók egyikének fejéhez fricskázta az elmaradhatatlan rongyfocit, aztán – hogy milyen jelzést használtak egymás között nem tudom, de pillanatokon belül látótávolságon kívül voltak, mi pedig behúzódtunk egy bokor mögé! Nem volt nagy természetű Vera, de hirtelen forrósodott fel, s én még álltam, Ő már rendbe rakta magát!

– Mit tennél, ha momentán nem lennék melletted – kérdeztem tőle – magához szorított, s csak az ismétlés után válaszolt, azaz – nem is tudom minek fogjam fel, amit mondott:

– Egyelőre – valami volt! – és mosolygott hozzá.

– Ha ez csak valami, akkor mi lenne az igazi? Gúnyolódsz talán? – megsértődtem és odébb léptem.

– Butuskám! Gyere csak vissza! – mint a villám cikázott keze a kezem után – nem szabad mindent szó szerint vened! Hát persze csak valami volt! Az igazi az lenne, ha most itt maradhatnánk, és! – nem tudom hogyan nézhettem rá, de ijedten csókolni kezdett – azt kérdezted, hogy mi lenne ha nem lennél itt? Semmi! Eszembe sem jutna, de ha melletted vagyok nem tudok betelni!

– Édes vagy! Szeretlek! – ujjaimat végighúztam arcán, aztán belecsókoltam a szemébe – akarod még?

– Nem, nem! Elég volt! Megsokallják a fiúk!

Valami zörrent a közelünkben, mintha félrehajtották volna a leveleket – Vera még kezében tartotta bugyiját, begyűrte a zsebembe, pedig felesleges volt az ijedtség, mert csak egy madárka rebtent tova. Félrehajtottam a bokrot, középujt kis, gömbölyű fészek, benne négy sárga csőrű aprósággal kapaszkodott az ágak között! – Elkacagtuk magunkat, aztán ruhánkat végig simítva elindultunk a többiek után.

A kellemes és kellemetlen pillanatokat összegezve tehát – boldognak mondható két hét volt, főképp, ha az utolsó előtti napon nem történik az a szerencsétlen haláleset. Szegény Józsi bácsi – a falujárók Józsi bácsija – még ma is borsózik a hátam, ha rá gondolok. Hegesztő-pisztollyal a kezében olyan biztonsággal dolgozott, járt-kelt a komplikált hídszerkezetek között, mint mi az egyenes és sima útfelületen. Amikor kis szabadidőm akadt, lemásztam hozzá és a pattogó szikrákban gyönyörködve hallgattam nyugodt, csendes, értelmes szavait a pártról, a régi harcokról, a munka tisztességéről. Hogy megköszönte szegény, milyen mély, érett emberség sugárzott szemeiből, mikor Vera a napi adag szétosztásakor a fiairól sem feledkezett meg. De – akkor éppen nem voltam mellette, s a biztosító kötél hogy, hogy nem kioldódott!

– Gyermekeim! – szakadozott, rémült kiáltását hallottuk, aztán egy csobbanást, majd még egyet! Az inas, a hosszú, lajhár utána ugrott, hogy kimentse, de rossz helyre esett! Fejjel egy acélcsonkra, s az inas, aki jó úszó hírében állott, utána merült, de csak élettelen testét hozta a felszínre.

Sajnáltam a gyereket, ahogy vonszolta a vértől pirosra festett vízben, s már rántottam le a nadrágot magamról, hogy segítségére siessek, de Vera, aki mellettem állt, belém kapaszkodott:

– Ne! Az Istenért! Ha nem bírja, majd elengedi és a bűvárok felszínre hozzák!

– Ne tedd barátom – fogta meg a karom a brigádvezető is – erős az a gyerek csak a tartása esetlen! – s valóban, mire a motorcsónak, amely a túlsó partról indult értük, beérte őket, nemcsak, hogy fenn tartotta, már jócskán megközelítette a partot.

– Derék gyerek vagy – veregettük meg a vállát!

– A meseterem volt – válaszolta szerényen – a világból is kimennék érte, csak élne! De nem él!

Hát igen, meghalt, fejét csaknem kettészelte az acélcsonk! Még mindig vérzett, végig fektettük a bazalt kockákon és letakartuk!

Az utolsó napon nem dolgoztunk, de nemcsak mi, a brigád sem! Lekötötte időnket a temetési előkészület, és mivel rokonság nem mutatkozott – legalábbis előtünk ismeretlenek maradtak. Megható jelenet játszódott le a másik Józsi, azaz a brigádvezető lakásán: a brigád tagjai esküt tettek, hogy a gyerekek nagykorúságáig, anyagi és erkölcsi felelősséget vállalnak értük! De hol legyen az elhelyezésük? Mindenki magának akarta őket, s ezen majdnem összevesztek.

Megegyeztek azonban abban, hogy a gyerekeknek állandó anyára, apára lesz szükségük, akik nemcsak az anyagiakról, a szeretetről is gondoskodni fognak! Kezdttem gondolkodni – nem tagadom: kevéske önzés is volt bennem: a gyerekekkel való törődés hosszú időre a faluhoz köti ezt a kiváló galériát! Verára néztem, ő vissza, s máris kész tervvel álltam elő:

– Elvtársaim – mondtam – adjátok hozzánk a gyerekeket! Így legalább vasárnaponként meglátogathatjátok őket, ellenőrizhetitek neveltetésüket!

Tapsot arattam? Nem! Csak elismerést! Sosem arattam tapsot, de valahogy – álláspontomat szinte mindig ellenvetés nélkül fogadták el! Nem hiszem, hogy megnyerő külsőm miatt, inkább a gondolat azonosság volt az az erő, amely biztosította számomra az egyszerű emberek bizalmát, a gyerekekét is! A kilenc éves Józsika és a hat éves Lacika, Vera és köztem lépdelték a koporsó mögött, temetés után pedig – nehezen bár, de velünk jöttek! Verára és rám hárult a feladat, hogy gyógyítsuk piciny szívüket! Egészen úgy sem tudtuk volna, meg nem is akartuk elmosni, szeretett édesapjuk emlékét!

A parasztot, ha értelmét látta, sosem kellett munkára biztatni, mégis – a városi elvtársak ösztönző hatással voltak rájuk is! Szinte éjjel-nappal a határban foglalatostokodtak! Kimentek csak azért, hogy megsimogathassák az első termést – ez már az Övék!

Nem az egyetlen újgazda volt Péter Paja, aki mielőtt bedobta volna a cséplőgép dobjába, megcsókolta az aranyló kalászokat!

És mégis – mikor eljött az őszi vetés ideje, jogos nyugtalanság lett úrrá a faluban! Nyáron még csak reménykedtünk, hogy egyik pótolja a másikat, de előbb-utóbb szembe kellett nézni a tényekkel: az előző évi őszi vetés a front miatt kevés volt, tavasszal pedig hiába volt a legjobb akarat, csak részben tudtuk pótolni az elmulasztottakat! Részben is csak Zója révén! Felmerült tehát a kérdés, de nemcsak felmerült – félelmetesen szegeződött elénk: elvetjük, vagy megesszük azt a kevéske életet, amit raktárainkban összegyűjtöttünk?

De volt egy harmadik lehetőség is: a futúrában lévő zárolt készlet! Mi izzadtunk azért is, ha szükséges, miért ne használhatnánk fel? Ebben a dologban azonban már ütközött a város és a falu, de persze, ha nem tudunk vetni, jövőre ők sem esznek!

Miután sikertelenül jártuk a környező falvakat, a zárolt gabonára vonatkozólag pedig elutasító választ kaptunk a felsőbb hatóságtól, összeült a nemzeti bizottság, hogy határozzon mitévők legyünk? De milyen egy akaraton volt a négy párt, pedig már javában folyt a választási küzdelem a hatalomért: összeseperjük a fellelhető gabonát, a hiányzó részt pedig pótoljuk a zárolt készletből! Egy talpalatnyi földet sem hagyunk bevetetlenül! Ez eddig rendben is lett volna, de mikor kiderült, hogy hiába felezzük meg a fejadagunkat, még mindig három vagonnal szükségeltetik a vetéshez, arra már senki nem vállalkozott, hogy feltörje a futúra gabonaraktárát.

– Most mutasd meg öcskös, hogy milyen legény vagy – szólt át hozzám, szemben ült velem, a suszter gúnyosan.

– Semmi esetre sem Öntől kérek tanácsot, ha sor kerül rá – vágtam vissza – egyébként, ha előzni akar, csak rajta! A vetés valamennyiünk érdeke, nem fogok elibe állni!

– Én már voltam fiacskám a váci fegyházban – a községháza előtti tér tele volt töprengő emberekkel – ezekért – biccentett feléjük a füllábú (egyik lábát bokában amputálták, mert szökésben volt és meglőtték, majd beüszkösödött) – megszavazom amit a többi, de a bőrömet nem viszem a vásárra! Hálátlan dolog ez fiam!

– Ebben az esetben nem lenne szabad pártfunkciót vállalnia! Ön, mint a szociáldemokrata párt helyi szervezetének elnöke, felelősséggel tartozik a falu sorsáért éppúgy, mint én!

– Remélem, nem akarsz, hogy én verjem le a lakatot?

– Nem, azt tényleg nem! A kollektív felelősség alól azonban nem vonhatja ki magát!

– Azt nem is teszem, hisz aláírtam és ezután is aláírom a jegyzőkönyvet! – felállt és áthajolt az asztal felett: – Derék gyerek vagy Pista! Kellemesen csalódtam benned! Egye fene, ha jöttök, most mindjárt odamegyünk, és...! Az emberek már nyugtalanok, nem lenne helyes kivárni amíg ők maguk veszik át a kezdeményezést! Így még profitálhatunk is belőle! Az úgazdák zöme eleddig nem kötelezte el magát: ti, mi, vagy a kisgazdák?

– Én ebből egyáltalán nem akarok profitálni – mondtam – de az biztos, hogy nem várhatunk sokáig. Végso döntés előtt azonban meg kellene kísérelni még egyszer a minisztériumot, hátha mégis!

– Hátha! – a suszter, aki időközben az ablakhoz bicegett, kimutatott a térre – Odanézzetek! Amott már hozzák a zsákokat!

Az alvég felől lármás asszonycsapat közeledett, hónuk alatt összehajtogatott zsákkötegekkel. Otthagytam a susztert és elibük mentem:

– Hová-hová Mara néne – szólítottam meg az egyik nagy hangú asszonyt!

– Hát hová mennénk? A futúrába fiam! Még nem tud róla – megálltak és körém gyűltek – az embereink üzentek értünk, vagy talán bolondot járatnak velünk?

– Maholnap leesik a hó titkár elvtárs – fiatal, fitos orrú menyecske nyomakodott elém, nagy hasával – mindennapos állapotban volt – mintha el akart volna sodorni az útból. Igaz, ami igaz! Nem akarjuk, hogy maguk bajba keveredjenek titkár elvtárs! Majd mi leütjük azt a fránya lakatot, aztán...! Hisz nem akarunk mi rosszat, jövőre duplán adjuk vissza az államnak!

Most légy okos Pista! Egy pillanatig bambán néztem őket – a nép, vagy az állam? De hiszen mi mindnyájan vagyunk az állam...!

– Gyerünk asszonyok – elibük álltam és elindultunk a futúra raktára felé. Tudtam, hogy a kormányzatnak az összlakosság igényeit kell figyelembe venni, s másutt talán még nagyobb szükség lenne rá, de mit tehettem volna az adott helyzetben? Ha nem is egészen rendes úton, de jó helyre megy a gabona – gondoltam –, s megnyugodtam, még biztattam is a bátoralanabbakat: jöjjön Terka néni maga is, küldjön zsákot az unokájával János bá...! Mire a helyszínre értünk már vagy kettőszáz- kettőszázötven főre duzzadt a kis csoport, s már ott állt az ajtóban az írnok is, hogy listát vezessen arról, ki mennyit vételezett!

Milyen boldogok voltak azok az emberek! Tudták, hogy morzsákon kell átvészelnük a telet, de – amint mondták: jövőre már tele lesz a kamra! Sosem tudta meg senki, hogy ki ütötte le a lakatot, tény azonban, hogy a súlyos vaspántok lehullottak, az ajtó kinyílt, s vitték, amíg tartott belőle, még részemre is félreállítottak két zsákkal:

– Ne szerénykedjen titkár elvtárs – kiáltott felém Mara néne, midőn rájuk szóltam, hogy hagyják a végére – ha jön valaki, magához megy! Ha megy valahová mindig visz valamit! Azt hiszi, hogy mi nem tudjuk? Aztán ott az a kis földjük a szőlők alatt, azt is be kéne vetni! Kérdezte-e már valaki, hogy honnan? Miből? Ugye nem! Majd ezután másképp lesz: közös gondjainkért közösen viseljük a terheket is!

– Úgy-úgy Mara – szólt rá a férje – de ne papolj, hanem ide azt a zsákot! – felsegítették neki és már vitte is a kocsira!

Ki gondolt volna akkor arra, hogy az ügyész, aki a vádat összeállította ellenünk, azt a két zsák búzáat fogja meglovagolni? Nekem, aki félig-meddig kész jogász voltam, tudni kellett volna, hogy mit szabad és mit nem! Igen, de előfordul, nem is egyszer, hogy az ember önmagán

kívüli erők hatalmába kerül! Vajon az ügyész mit tett volna helyemben? Titokban visszalopja a raktárba? Nem, dehogy! Csak tőle senki nem kérte volna számon, mint tőlem, a párttitkártól, akinek magasan a többi ember fölé kell emelkednie feddhetetlenségével! Emberek vagyunk ügyész úr, Ön is, én is, csakúgy, mint a többiek! Igaz jogtudományt még nem termett a föld, de magból, amelyet utolsó szemig elvetettünk élet sarjad: az Öné, az enyém, valamennyiünké, függetlenül attól, hogy kinek a keze szórta a földbe!

De még messze volt az út az ügyészig! A vetőmag miatt lázban égő falu megnyugodott, igaz csak néhány napra, hogy azután annál nagyobb ambícióval lendüljön bele a választási küzdelembe. Mert küzdelem volt ám az a javából! Akik a gabonaosztás napján rendezett fáklyás felvonuláson a vállukra emeltek, kővel hajigáltak meg néhány napra rá, midőn a községháza előtti téren a rögtönzött emelvényről választási beszédemet mondtam! Pedig hiábavalónak bizonyult a pártok acsarkodása – akik addig jó barátok voltak, sőt a testvérek is! Anélkül, hogy magyarázatát tudták volna adni, egyszeriben farkasszemet néztek egymással! Én nem erőltettem semmit, csak ahogy a pillanat hozta és mégis olyan érzésem volt kezdetől, hogy győzni fogunk! Akkor így mondtam: fogunk! Ma már tudom, hogy akkor én győztem és nem a párt, vagyis dehogy én: a gabona győzött, amelyet kiosztottunk! A Mara nénik, a várandós Katák, akiknek nem voltak gátásaik! Nélkülük ugyanis nagyon sok föld parlagon marad, mert másnap, azaz a kiosztás utáni nap megérkeztek Salgótarjánból, hogy az éhező bányavidékre szállítsák az aranyat érő kenyér-gabonát. Hogy helyesen cselekedtünk-e? Hányan haltak miattunk esetleg éhen?

Hány gyermek vált egész életére szerencsétlenné a rosszul tápláltság miatt? Sajnos ezek velejárói! De nekünk aztán semmi közünk, de érdekünk sem fűződött a háború kirobantásához, mi inkább a háború ütötte sebeket igyekeztünk mielőbb eltüntetni!

De maradjunk csak a tényeknél: a következő évben már bőségesen került kenyér az asztalra nemcsak falunkban, az egész ország területén! És – amit mi akkor mindennél többre értékeltünk: elsőprő győzelmet arattunk a faluban!

A választási győzelmünkből adódóan felhivattak a pártközpontban, ahol Rákositól külön dicséretet kaptam, megkérdezte, mik a terveim, aztán átnyújtotta az elismerő oklevelet:

– Jól dolgoztál fiam! Számítunk rád a jövőben is, aztán, ha ki akarnánk emelni a faludból, ne lepődj meg! – Majd – tudod-e ki volt a kommunista kiáltvány szerkesztője?

– Marx Károly!

– Helyesen mondod fiam! – E szavakat követően a könyvszekrényhez lépett és hat kötetnyi könyvet nyomott kezembe – tanulmányozd őket fiam! Te ugyanis forradalmár vagy, tetteid legalábbis ezt bizonyítják, de még nem marxista! Nem elégséges a tömegeket mozgatni tudni, a fontos, hogy az adott szituációban helyükre tegyük őket! Tudod, hogy már a minisztertanács foglalkozott az ügyetekkel?

Bambán nézhettem, hirtelen nem kapcsoltam.

– Igen, igen! A gabona raktár feltörésével – folytatta – de ne ijedj meg, el fogjuk simítani! Rajk elvtársat utasítottuk, hogy a lehető legtapintatosabban kezeljék az ügyeteket!

A legtapintatosabban! Lehet, hogy tudott róla Rajk belügyminiszter, lehet azonban, hogy nem, de alighogy hazaértem, letartóztattak, s úgyszólván úgy loptak ki a faluból, mivel atyám fiai valóságos palota forradalmat csaptak letartóztatásom miatt: megállt a munka, tömegesen ostromolták a járási bizottságot, a különböző hatóságokat, ám félelmükben, nemhogy elengedtek volna, még jobban elzártak a külvilágtól, mint egy közveszélyes bűnözőt. Két hétig rágtak a tetük a megyeszékhely rendőrkapitányságának cellájában, míg nem a politikai

osztály vezetőjének jóvoltából – jó szándékú munkásgyerek volt –, s hitt ő is az ismeretlen csodában, azért is verték később agyon – betaszítottak egy volt csendőrökkel benépesített internálótáborba, ahol megengedték, hogy feleségemmel találkozzak.

Szegény Vera! Három napig csatangolt levelem vétele után, mire rám talált! Nyilván sem tartottak bennünket, se név, se szám! Este, midőn bevonultunk a fakitermelésből – egy volt nagybirtok évszázados fáit pusztítottuk parancsra – úgy állt szegény a tábor kapujában, mint egy ágról szakadt – lesóványodva, megnyúlt arccal, csak a hasa kezdett púposodni, ötödik hónapjában volt!

– Vera! Kedvesem! – szólítottam meg. Felkapta a fejét, szegény már azt hitte, hogy ott se talál rám, mert az utolsók között vánszorogtam.

– Te vagy Pistikém?

– Én hát csillagom! – több szó sem esett köztünk, máris a karjaimba tartottam, s a katona előre terelte a csendőröket, hogy ne lássák, vagyis inkább, hogy ne hallják feleségem zokogását! Persze feleslegesen, mert nagyobb részük családostól – feleségeik, gyermekeik voltak otthon, akik hasonló kétségek között vergődtek, mint az én Verám! Egy fokkal talán rosszabb helyzetben voltak, mert mint a letűnt rendszer kiszolgálóival, akkor, a leszámolás óráiban még kétséges volt, hogy mi lesz velük? Mi vár rájuk? Mivel minden társadalmi átalakulásnál rostára kerülnek a régi rendszer hívei! Ha alaposabban belegondolunk, erkölcstelen, logikátlan kitaszítani, vagy megsemmisíteni azokat, akik hűségesen szolgáltak egy rendszert, egy eszmét, egy ideát, egy nemzetközileg elismert államot! Nem akarom védeni a szadista gyilkosokat, de egy több tízezres testület tagjait, nem lett volna szabad sem egy, sem kettő, sem több dúvad miatt gyilkosként kezelni!

Miután Vera nagy nehezen, de megnyugodott – a katona kissé távolabb tőlünk megállt, s hagyta, hogy kizokogjuk magunkat, mert szégyen ide, szégyen oda engem is elfogott a sírógörcs – bementünk a táborba. Közös konyhás, alacsony cselédlakások voltak, ahová bezsúfoltak bennünket, amúgy is sokgyerekes családokhoz, ahol már a háziak közül is többen a földön elhelyezett szalmazsákon aludtak. Ennek ellenére jól kijöttünk egymással. A háziak inkább maguk is nélkülöztek, hogy megoszthassák velünk ami kevéske élelmük volt! Sokszor gondoltam arra: vajon milyen megfontolás vezette a kormányzatot, hogy összeengedett minket a szabad emberekkel? Talán az, hogy megismerjük a cseléd-sorsot? Nem – hiszen nagyobb részünk belőlük nőtt ki! Vagy emberségből, hogy ne érezzük a börtön magányát, de szakadjunk ki egészen a társadalomból? Törődtek ők akkor az emberi humánummal... A legfőbb érték az ember, hangzatos jelmondat kommunista pókháló volt! Rabokra, osztály-ellenségre vonatkoztatván pedig még inkább: egyétek egymást, egymását, annál több marad nekünk! Bosszú lihegte körül a koncentrációs táborok foglyaira vonatkozó „emberbaráti, méltányos” intézkedéseket – ők gyilkoltak minket, mi megelégszünk a vérünkkel, amelyet elevenen izzadnak ki! A százezrek megkínzásában persze a nyugati szövetségesek éppúgy ludasok, mint a Szovjetunió! Az Ő asszisztálásuk mellett szivároghattak haza a Szovjetunióban kiképzett agitátorok, hogy aztán az újjászületett kommunista párt által félrevezetett tömegek hátán lépdelve lassan-lassan kezükbe kaparintsanak minden hatalmat. Békére, nyugalomra vágyó, a háborúba belefáradt népünket előbb csak csalogatták, majd egyszerűen beterelték a karám mögé! De ludasok vagyunk mi is valamennyien, akik tudatosan, vagy egyszerűen nemtörődömségből segítettük a később kizárólag népelnyomó szervvé specializálódó kommunista pártot!

Pedig, ha ez a párt valóban a népre támaszkodva, a népet szolgálva erősödik, izmosodik, mint, ahogy a zászlók, transzparenszek feliratai, a május 1. hangzatos jelszavai után elvárhattuk volna, népünk boldog és gazdag lehetne, boldogabb és gazdagabb, mint bármikor történelme

folyamán. Hiszen a törekvő magyar munkásnak mindig nagy becse volt a széles világon, hátha még egy valóban szabad országban kamatoztathatta volna szorgalmát?

Bizony-bizony! De akkor még ott a szegényes cselédlakások búbos kemencéi mellett is nagyon megoszlottak a vélemények, még a szadizmussal vádolt csendőrök is úgy nyilatkoztak: majd kiforrja magát! Meglátjátok, hogy jó lesz! De az igazság az, hogy nem is igen törődtek semmivel, azaz – csakis saját sorsukkal, bajaikkal! Vera nem győzött felelni kérdéseikre. Szegénykém úgy is ki volt, mégis csak mondta-mondta, mintha könyvből olvasta volna, pedig hazudott, de a feléje villogó szemekből látta, hogy szavai vigaszt, reményt ébresztenek, s midőn nagy néha közbeszóltak a háziak, mert ott kuporgott körülöttünk a major apraja-nagyja, csak megerősítették szavait, s Vera hálás tekintettel köszönte, amiért palástolták, takarták hazugságait.

– Okosan tette fiatalasszony – mondta házigazdám Verának lefekvés előtt – az egyik család kiürítette kamráját, hogy kettesben egyedül térhessünk nyugovóra – a vigasztaló szó, ha csak árnyéka is az igaznak, erőt, életet ad a szerencsétleneknek!

– Nem vagyok-e én is eléggé szerencsétlen bácsikám – nézett fel rá Vera szenvedő, fáradt arccal?

– Maga még fiatal kislányom! A maguk számára még sok szépet, jót tartogat az élet és azon a rosszon, amiben most vannak, később nevetni fognak!

Nevetni? Hát nevéssünk! A cella falai kilengtek a harsogó kacajtól! Így nevetett szegény Vera is végig a falun később, de akkor ott nem, nem nevetett, ráhajtotta fejét vállamra és...!

– Feküdjünk le mi is kedvesem – mondta – majd kipihenik magukat és más szemmel látnak ők is mindent maguk körül!

Becsukódott mögöttük az ajtó, mi pedig leomlottunk a keményre tömött szalmazsákra, s bármennyire hihetetlenül hangzik, való igaz, hogy ott a sötét zugban, a kényelmetlen fekhelyen éltük át egyetlen olyan éjszakánkat, amikor teljesen, oszthatatlanul egymáséi lehettünk!

Vera távozása után – csak egy napig maradhatott mellettem – még elviselhetetlenebb lett számomra az internált életmód, s egyik kollégámmal – a véletlen úgy hozta, hogy egy ugyancsak joghallgató fiú volt a szomszéd falu kisgazda pártjának a titkára, s velem összebilincselve szállították őt is a megyeszékhelyre – elhatároztuk, hogy megszökünk! Az én szándékom az volt, hogy jelentkezem a pártközpontban, az övé pedig: a lehető legrövidebb úton elhagyni az országot. Sokáig gyözködött, hogy menjek vele, de nem változtattam meg elhatározásomat. Nem tettem semmi olyat, amiért félnem kellene, s legalább próbára teszem őket, értve alatta a pártot, ha valóban kiállnak mellettem, akkor nem kerülhetek vissza, ha pedig nem, akkor talán még idejében lesz változtatnom.

– Ugyan már – mondta Ő – nyirkos hideg volt egész nap, s kezünket melengettünk a pattogó tűz mellett. Aki egyszer elbukott, azt ők leírják! Nekik mindig új, még tájékozatlan kell, akit aztán mindenbe bele lehet rángatni.

– Nem hiszem Zolikám – ideológiai eltéréseink ellenére jól megértettük egymást – bárhogy nézzük is a dolgokat, csak többet ér egy, tapasztalatokban gazdagabb, gyakorlott személy, mint egy zöldfülű!

– Ez a mi álláspontunk Pista, én mégis azt mondom: elegenden vannak ők egy központi agy létrehozásához! A hozzánk hasonlóak, és természetesen mi is, csak hajcsárok lehetünk – rángathatjuk a gyeplőt, bennünket pedig ők!

– Ne haragudj Zolikám, de nem győztél meg! Elfogult vagy! Mi többnemzetségű nép vagyunk! A vezetést nem sajátíthatjuk ki sem mi, akik magyarnak valljuk magunkat, sem mások! Ellenben, ha a legrátermettebbek kerülnek az élre, az ellen semmi kifogásom, tartozzanak bármelyik népcsoporthoz. Mit gondolsz, mentek volna-e tűzbe-vérbe a szovjet katonák, ha úgy hajtják őket? Lehet, hogy naivnak tartasz, mert egy még éretlen nő feltétlen hűségéből merítettem meggyőződésemet, én mégis vallom, hogy ők valamennyien készek a halálba menni a párt hívó szavára!

– A halálba persze – ha előlről is meg hátulról is gépfegyverek okádják rájuk a tüzet, mert ha hiszed, ha nem – nem voltál katona – valóban hajtották őket! Azt nem állítom, hogy ugyanaz a klikk, amelyik itt fogja, de most számunkra ez nem is fontos – következtetéseimet tényekre építettem föl. A szovjet vezetőknek feltétlen hűséges szövetségesekre van szükségük, ezeket pedig nem toborozhatja közülünk, mert sem te, sem én, de talán egyetlen hazánkfia sem, aki magyarnak vallja magát, bármelyik népcsoporthoz tartozzon, nem lenne hajlandó hazánkat egy másik állam fejős tehenévé tenni! Ellenben – emlékezz csak 1919-re! Mi ugyan nem éltünk még akkor, csak ahogy felületesen átfutottunk rajta a történelem órákon! A politika látszólag más, az arcok azonban ugyanazok! Itt legfeljebb fazon kérdésről lehet szó! Az alapvető politika, ami itt most kialakulóban van, előbb-utóbb népünk pusztulását, jobb esetben lepusztulását fogja eredményezni! Akkor pedig helyesebb ha külföldre megyünk és ott, szabad polgárokként leszünk hazánk szószólói, mintsem itthon vérpadra hajtsuk fejünket!

– Ismételten csak azt mondhatom: nem győztél meg Zolikám! De becsüllek! Becsüllek azért, mert akár magad állítottad fel teóriádat, akár mástól vetted kölcsön, kitartasz mellette, sőt a másikat is igyekszel meggyőzni helyességéről! Látod – aggodalmaim ellenére én is hiszek a kommunizmusban! Az megtörténhet, hogy egyes személyek, vagy csoportok megpróbálják átállítani a váltót, egészen bizonyos, hogy lesznek kisiskolások, a többségnek azonban mindig lesz annyi ereje, hogy ezeket a kisiskolásokat visszaállítsa az eredeti pályára!

– Többség? Fanatikus vagy barátom! Lepereg rólad minden józan érv!

– Akkor te mi vagy? Ki vagy te Zolikám? Amit eddig a kommunista párt tett az mind a többség érdekében történt! Verba volant, exempla trahunt! Milyen programot adtatok eddig, vagy adtatok-e egyáltalán? Persze olyanra gondolok, ami a tömegeket megnyugtatóna? Még nincs pártiktatúra, módjában van minden pártnak az ami a kommunistáknak!

– Pityukám? – Zoli egészen közel hajolt hozzám, hogy szinte éreztem leheletét – elméletileg igen! Igazad van, programot eddig csak ti adtatok, mert a többi haladó erőt annyira szétvetették a háborús következmények, hogy mire rendezhetnék soraikat, ti már a nyakukon ültök! De ne feledd, amit most mondok: a tömegek csak a végrehajtáshoz kellenek, irányt nem szabnak! A társadalmi haladás irányát mindig és mindenütt a tömegek fölé nőtt egyes személyek jelölik ki! Ez így volt mindig és ezután is így lesz! A kommunizmus sem kivétel! Kell-e alkalmasabb példa erre Sztálin személyi diktatúrájánál? Milliókat sújtott porba, hogy érvényesíteni tudja saját elgondolásait! A ti Rákositok sem különb!

– Nézd Zolikám! Én nem állítom magam elé sem egyiket, sem a másikat példaképül, de mint ahogy már előbb is mondtam: hiszek a tömegek erejében! Hiszem, hogy bármikor, bármilyen körülmények között, akár csak reflexmozdulattal is, képesek lesznek elmozdítani helyükről, a kötelezettségeikről megfélemezhető vezetőket. Szerintem Sztálin sem maradhatott volna hatalmon, ha nem nyújtott volna többet a népnek, mint a cárok, s Rákosi is csak akkor maradhat, ha teljesíti a proletariátus követeléseit! De – most már igazán abbahagyhatnánk, s ha másban nem is, megegyezünk abban, hogy karácsony este együtt szökünk!

– Rendben – mondotta és kezét nyújtotta felém – addig még meggondolhatod!

De nem gondoltam meg! Verának cédulát csempésztem ki, hogy ne jöjjön hozzám az ünnepek alatt, s amikor érkezett a szent este, hármasan: Zoli, én és a felügyeletünkkel megbízott katona jóízűen elfogyasztottuk azt a sült libát, amelyet Zoli mamája hozott előző nap. Megittuk a bort, amelyet ugyancsak Zoli mamája hozott – itt azonban helyesbítenem kell, mert a bort inkább csak a katona és a hölgy itta, akit szökésünk miatt esetleg elszenvedendő megtorlás vigaszdíjaként fektettünk a katona mellé. Megvártuk míg nem a részegség teljesen hatalmába kerítette őket, aztán kedélyes hangulatban átmentünk a szomszéd házban lakó javasasszonyhoz! Nevettek rajtam ugye! Hát nevésetek csak, de ma, a hosszú, keserves évek után is állítom, hogy az az egyszerű parasztasszony, mert nem cigány volt – szín tiszta igazat mondott, miután belenézett a tenyerembe:

– Amit elhatározott fiam, sikerülni fog! Nehéz, de szerencsés út előtt áll, de itt mintha...! – szemei szikráztak, mint az éjszaka vadászó baglyoké – egy asszony áll az útjában, aki miatt kis kerülővel, de visszatér az elindulási ponthoz!

– Hallottad – nevetett Zoli – ez gondolom rám is vonatkozik! Ne lopjuk tovább a drága időt hiábavalóságokkal!

– De fiatal úr! Ne szégyenítsen meg – az öregasszony merev tekintettel, szinte szuggerálta társamat, Ő azonban hajthatatlan maradt, nem nyújtotta tenyerét, ellenben duplán kifizette a jóslás díját:

– Itt van mamus – mondta – ami meg van írva a tenyerünkben, az benne van a sors-könyvünkben is! Sorsa elől pedig úgy sem menekülhet el senki, mert előbb-utóbb utoléri!

– Okos beszéd fiam – motyogta a néne – akkor hát Isten legyen veletek!

Szitáló ködben indultunk el, jóformán egymást sem láttuk, de tartottuk az irányt, amit már jó előre belőttünk magunknak.

Mezőn, szőlőkön, gyümölcsösökön keresztül-kasul koslatva jutottunk el a közeli város pályaudvarára. Út közben Zoli még egy utolsó kísérletet tett, hátha sikerül meggyőznie:

– Nem én mondtam, hogy visszakerülsz pajtás! Jössz hát velem?

– Megyek – válaszoltam némi habozás után, de egyáltalán nem voltam biztos benne!

Zoli örült, majd kiugrott a bőréből, s még hosszabbakat lépett, pedig addig is loholnom kellett mellette, mert egy fél rőffel magasabb volt nálam! Megbeszéltük, hogy három nap múlva hol találkozunk – egy kis határ menti falut szemeltünk ki, majd a teher pályaudvaron elváltunk. Ő kis kerülővel nővérehez indult, én pedig haza!

Haza! Karácsony éjszakáján! A család, a szeretet óráiban előbb egy teherszerelvény fékező fülkéjében, majd miután rövid 15-20 kilométer út végállomásaként a szerelvényt mellékvágányra tolták, gyalog folytattam az utat a sínek mentén, a vasúti töltésen. De milyen út volt ez? Éjszaka, sehol egy lélek, kivéve a falvak közelében leselkedő kóbor kutyákat! Mert azokkal találkoztam, volt amelyik félelmetes csaholással ugrott elő a sötétből! Számomra egyáltalán nem volt örömteli az éjszaka, s ha a távoli ablakokban nem égnek gyertyák, nem sziporkáznak csillagszórók, eszembe sem jut, hogy Karácsony van. Messiást váró emberek ajándékokat osztogatnak egymásnak, s ha netán bezörgetnék valamelyik ablakon, ajtót nyitnának nekem is, megkínálnának mákos gubával, talán egy pohárka borral is, avagy – kutyákkal zavaránának tovább! Elfogni persze nem hagynám magam, hiszen engem is várnak otthon! Vár atyám, aki úgy lehet éppen haldoklik! Vera nem sok jóval biztatott vele kapcsolatban. Nagyon megviselte a fogság! Hazajövetel óta, csak a tisztálkodás és a széklet elvégzésére hagyta el az ágyat. Akkor sem volt hajlandó az ágytálat használni, ha úgy mászott elvégezni a dolgát! Vár Vera! Vár a szíve alatt az eljövendő utód! Ha eljön egyáltalán! Ha

Zójának akkor nem megy el, most talán Ő várna rám! Talán éppen a szüléssel vajúdna, hiszen semmi, vagy nem sok lenne neki hátra, az izgalmak pedig előrehozzák! Vagy – abban az esetben nem is kerülök internáló táborba? Báb lettem volna, elkényeztetett selyemfiú a szovjet gárdatiszt oldalán? Bocsáss meg drága Zójám! Te jó voltál és én még mindig szeretlek! De – ha egyszer férfinak születtem, jobb, hogy így történt! Sokáig úgy sem türtem volna a bábáskodást, aztán – a nők közül csak kevesen birtokolják azokat a tulajdonságokat, amelyek képessé teszik őket arra, hogy a politika véres, bűzös arénájában gladiátorkodjanak! Persze, akkor háború volt, amikor te katonáskodtál, bizonyára nem is a párt, hanem a haza iránti szeretet tett naggyá! Erőssé! Okossá! Most azonban a bérgyilkosok idejét éljük: vélt, vagy valós igazáért hurokba hajtja fejét az emberfia, vagy hurkot dob a másik nyakába! A tett várható következménye nem mindig lehet mércéje cselekedeteinknek! Én elég erősnek érzem magam, de míg tetteimért vállalom a felelősséget, nem vagyok barom, hogy kötőzködés nélkül feláldozzam magam mások előbbre jutásáért! Ezzel nem hazám és népem iránti szeretetemet szolgálom, éppen ellenkezőleg: az árulókat juttatnám kedvezőbb feltételek közé!

Ezek és hasonló gondolatok futkároztak agytekervényeimben, miközben múltak az órák, a csillagok, amelyek oly kedvesen mosolyogtak rám a sötétből, lassan eltűnedeztek, s a hajnal – előbb sötét, majd halványkékkel kevert ezüstös mázzal, fátyolkupolát húzott fölém! Ez azonban csak röpke átmenet volt – a pirkadat már fehérben jött. Fehérben szikrázó hópalástban, s mire úgy tíz óra tájt egy kis tanyaközpont – inkább uradalmi majorhoz értem, már tökéletesen beborított mindent, eltűnt az utolsó fekete folt is, s a bokán felül érő hóban, talp nélküli bakancsban – a félig lerothadt talpat az első kilométerek után letéptem – lehorgasztott fejjel, egymás után hagytam magam mögött a kilométerköveteket! Nem voltam még marxista, de olyan igazhívó sem, legalábbis olyan értelemben, hogy a tanyaközpont közepéből kiemelkedő fatornyú templom, misére hívogató harangzúgása mélyebb érzelmeket váltott volna ki belőlem, csak fájt valami, valami megmagyarázhatatlan érzés. Nem tiszteletet, inkább undort váltott ki belőlem a misére igyekvő emberek láttán, akik lopva pislogtak felém – szakadozott gúnyámra, midőn átvágtak előttem a síneken! Ugyanis a vasút mindkét oldala be volt építve! Sosem láttam előtte őket, de emberek voltak, akik miatt „mezítlábasan”, üzött vadként voltam kénytelen taposni a latyakos hóval borított – mert esett és olvadt is – éles követeket! Tettem ezt az emberiség nagy hányadának legszebb ünnepén, mert legyünk akár materialisták, akár idealisták, vonzódunk a betlehemi jászolhoz, a békesség és a szeretet csodálatos atmoszféráját árasztó misztériumához! Szükségtelen, hogy emberfeletti erővel ruházzuk fel azt a kisdedet, aki hajdanán, egy csillagfényes palesztínai éjszakában született, mert azok után, amiket ránk hagyott örökségül nyilvánvaló, hogy mi csak dublőzei lehetünk! Jöhetnek izmusok, a hegy megszülte már a magáét, és újabbat, tökéletesebbet nem tud szülni bármily keservesen vajúdik is! Amikor idáig jutottam gondolatmenetemben elszégyelltem magam: mit tettem én is eddig, és mit fogok még tenni! Persze őhöz képest. Vagy csupán egy ottfelajtott fattyú volt Ő is, akinek születését az aprószentek vérével írták be a történelembe? Bármilyen legyen is – indok szükségeltetik ahhoz, hogy a felesleges pluszt megsemmisítsék! Az eszme szép és magasztos volt mindig. Csak a módok változtak az idők folyamán: a megsemmisítés eszközei tökéletesedtek – keresztfán, vagy karóba húzva, vagy gázkemencében fejezi be a szerencsétlen pária az életet, avagy öldöklő harcban? A végeredmény már előre is, visszafelé is magyarázható!

Már csak 16 kilométerre voltam lakóhelyemtől, amikor egy nehéz teherszerelvény ért utol. Megörültem: erre felugrom! Ha az utolsó erőfeszitésembe kerül is! A lábaim már véreztek, a bakancsok már csak felsőrésze szorította bokámat! Megvártam az utolsó kocsit, s nekirugaszkodtam! Elkaptam az ütközőt, kézzel, lábbal kapaszkodtam, de hiába volt az erőfeszítés, mert egyik térdem a zötykölődő csatlakozó alaposan megúzta, fájdalmamban

felordítottam, annyi erőm még maradt, hogy ellökjem magam a szerelvénytől, s lezuhantam a sínek közé. Nem tudom meddig feküdhettem ott! Arra eszméltem, hogy egy ócskavasként vásárolt truman mozdony pöfög a közelemben és két vasutas dörzsöli a mellemet.

Első kérdésem volt hozzájuk:

– Hány óra van?

– Hál’ Istennek, mégsem volt hiábavaló bajlódni vele! – ezt válaszként is felfoghattam és nem is kérdeztem többet tőlük, de ők sem voltak kíváncsiak, feldobtak a mozdonyra és elindultunk!

– Szerencsés flótás – jegyezte meg egyikük – vagy talán jobban járt volna ha elütjük?

– Alaposan ki volt centizve – mondta a másik – ha egy kicsit csúszik a fék, menthetetlenül átmegyünk rajta!

– Hé te – fordult a fűtő felém – nehogy át akarj verni bennünket!

– Hülye vagy – szólt rá a másik, valószínűleg a mozdonyvezető – nézd a lábait!

– Éppen azért – ennyit mondott a fűtő, majd belekotort a fehéren izzó parányba, s valószínűleg ugyanarra gondoltunk: ha akkor, midőn kényszerűségből megálltak, tüstént behajítanak, már én is csupán izzó zsarátnok lennék, nem kellene velem bajlódniuk!

– Szerintem – kezdte újól – legokosabb, ha letesszük a legközelebbi megállónál! Iratok nélkül csavarog, ki tudja honnan szökött, még megüthetjük a bokánkat miatta! Feleslegesen pazaroljuk rá az időt!

– Mióta vagy ilyen szívtelen – mordult rá a vonatvezető – Karácsony van, ha eddig nem tudtad volna, és ilyenkor duplán számít a jótett! Ezenkívül ő is ember mint mi! Őt is várhatják otthon, mint minket! Az is lehet, hogy fogságból szökött!

– És éppen Karácsony napján – a fűtő nem nyugodott!

– Ez a nap a legjobb alkalom ahhoz – mondta, majd felém fordulva – fel tudsz állni?

Biccentettem a fejemmel, ami igent is nemet is jelenthetett, s közben megpróbáltam kimozdulni a szűk helyről, és sikerült!

– Akkor tényleg letesszük az első megállónál! – Ha tudták volna, hogy nem is akarok tovább menni, hiszen az első megálló szülőfalum volt! De jobbnak láttam hallgatni, még eljáratják a szájukat és máris lebuktam!

Az állomást elhagytuk, már azt hittem meg sem állunk, de nem, a falutól kissé távolabb meghúzták a féket, a mozdony lassított, majd megállt! A mozdonyvezető leugrott, s leemelt engem is:

– Nem tudjuk ki vagy, honnan jöttél, hová mégy pajtás, de gondolom itt a faluban több segítséget kaphatsz, mint tőlünk! Menj Isten hírével és meg ne próbálj felkapaszkodni többé mozgó szerelvényre! Gondolom abból adódott a majdnem végzetes baleseted. Azért jöttünk kissé távolabb a falutól, mert Neked is, nekünk is csak időhúzás, esetleg kellemetlenség származott volna abból, ha jegyzőkönyvet vesznek fel!

– Köszönöm – de, hogy egyáltalán mondtam-e, vagy csak gondoltam – a kezét minden esetre megszorogattam, hiszen nekem is így volt jó! Örültem, hogy nem kellett nyilatkoznom!

Persze másképp is végződhetett volna – esetleg beköthették volna sebeimet, mint az irgalmas szamaritánus tette, ha mással nem ronggyal beköthették volna lábaimat, de az már az

emberiesség magasabb fokát igényli! Különben, hogy mi az emberiesség és mi nem, az mindig az adott helyzettől függ! Akkor nekik is, nekem is úgy volt jó, ahogy történt!

Már eléggé szürkült, midőn letettek a mozdonyról, de megvártam, amíg egészen besötétedett, s csak azután indultam befelé, a faluba. A kertek alatt, hason kúszva közelítettem, két kezemmel és egyik lábammal húztam, toltam magam előbbre a még vagy öt kilométeres úton, a kerülőkkel, mert nem akartam senkivel sem találkozni, bizonyára jóval több volt! Végül is apósoméig jutottam, tovább nem is bírtam volna, s a legelső jó barát, aki – ami elém futott, mi több – ujjongva végig nyalogatott, a kutya volt!

A szérús kerten keresztül igyekeztem a házhoz, s Bogár – fekvőhelye a kazalban volt – megérezte az ismerős szagot. Volt csaholás, ficákolás körülöttem – de, hogy milyen okos volt? Mikor látta, hogy magamtól képtelen lennék tovább menni, előre futott az ajtóhoz, amely mögött szeretteim már álmodoztak, ezt többször megismételte oda-vissza, végül apósom nagyot káromkodva kijött:

– Mi az ördögnek csaholsz te dog? – a kutya azonban nem hallgatott el, folytatta a futkározást hátra hozzám, majd vissza, s az öreg megértette, mit akar mondani!

– Valaki van ott hátul – kiáltott vissza a házba, majd felkapott egy dorongot és elindult a kutya után.

– Én vagyok papa – nyögtem, midőn a közelembre ért – ne ijedjen meg!

– Te lennél – az öreg visszahőkölt, de nyomban erőt vett magán. – Pista? Ó Te szerencsétlen gyerek, mi történt veled? Gyertek gyorsan Tercsi – kiáltott vissza a házba ismét, mire anyósom kijött utána, majd letérdelt mellém:

– Mi történt veled fiam – kérdezte kissé ijedten?

– Szöktem mama! Halkan beszéljenek, nem lenne jó, ha mások is tudomást szereznének itthonlétemről!

– Szegény fiam! Csakhogy itthon vagy! – apósom is lehajolt mellém:

– Csitt! Szót se Tercsi! Pistánk szökött! – anyósom megértette, de azért elsírta magát: tudtam én, éreztem én, hogy ez a gyerek...!

– Ne morogj – szólt rá apósom – fogd és vigyük! Nem látod, hogy nem bír menni?

– Istenem, Istenem! Mi lesz velünk? Gyorsan, de vigyázz, ne olyan durván! El is törhetett valamilye!

– Fogd a szád és gyerünk – apósom szavai nem maradtak hatás nélkül, alám nyúltak és vittek befelé.

Bent, a szobában letettek az ágyra, már ágyazva volt, fekvéshez készülődtek! Anyósom elfutott anélkül, hogy mondta volna hová, s nyomban utána apósom is kiment, hogy elhallgattassa a kutyát, meg:

– Hozok egy kis erősítőt fiam, de fertőtleníteni is jó lesz!

Nem maradtam sokáig egyedül, Vera előbb futott be mindkettőjüknél. Otthon, mármint nálunk, lefektette atyámat, utána rohant haza, hogy együtt sírják át az éjszakát.

– Anya, Apa! – hallatszott hangja már kintről, mielőtt kinyitotta volna az ajtót – fent vagytok?

– aztán belépett, szemei az ágyra tévedtek, és megpillantott engem:

– Szent Isten! Pityukám! Drágám! – már egymás karjaiban voltunk, midőn belépett apósom a pálinkás butykossal:

– Már nem töltjük egyedül a Karácsonyt lányom – mondta az öreg – csak valamit ki kell találnunk! Legjobb lenne, ha elmennétek nagyanádhoz, ott nem keresnék Pistát!

Elmenni? Hallotta-e Vera – szegénykém olyan volt, mint a csecsemő, amikor hosszan tartó sírás-rívás után elkaphatja anyja emlőit: harapott, karmolt, s mit még! Dehogyan engedett volna el és apja is hagyta, inkább kiment, beállt az ajtóba, hogy meg ne lephessenek bennünket. Hogy sokáig voltunk-e egyedül? Anyósom, aki Verát akarván értesíteni, fél óra alatt megjárta az utat oda-vissza, majd úgy esett be az ajtón:

– Jól kifutottam magam – mondta levegő után kapkodva – merre jöttél te lány, hogy nem találkoztunk? De ez most már nem is fontos – kapkodjátok össze magatokat, aztán uzsgyi nagyanádhoz!

Kibontotta a magával hozott batyut:

– Vetkőztesd le, itt a ruhája, aztán...!

Nagyon fájt a lábam, a sebet még nem láttam, de a vértől ázott, ragacsos nadrágszár sejtette, hogy komoly sérüléseim vannak! Belekapaszkodtam Verába és megpróbáltam felállni – sikerült, csakúgy, mint a mozdony!

– Hozzon vizet anyám, hadd mosom le magam – kértem, de kérés nélkül is hozta volna, ugyanis apósom alágyújtott a katlannak, hogy elegendő melegvíz álljon rendelkezésünkre.

Vera segítségével ledobáltam magamról gönceimet, anyósom azonmód összefogta, aztán be a katlanba a bevérzett ágyneművel együtt, hogy ne maradjon utánunk semmi áruló nyom! A nadrág lehúzása volt a legnehezebb, mert a megalvadt, s időközben megszáradt vér a bőrhöz ragasztotta. A sebek kimosása után apósom – szanitéc volt az első világháborúban – végig tapogatott, s miután törésnek semmi jelét nem találta, megkönnyebbülve jelentette ki:

– A nagy fájdalmat valószínűleg porcleválás okozza fiam, a gyengeséget pedig a vérvesztés! A bőr hosszan felhasadt a talpamon, s a nyers hús is megroncsolódott! De persze fiatal voltam, fiatal és olyan, aki nem sok kényeztetést kaptam, hiába volt két apám is! A langyos víz, nemkülönben Vera közelsége – forró, lázas kezével dörzsölte bőrömet – szinte percek alatt új emberré varázsoltak. Felöltöztem – egyikük az alsót, másikuk a felsőt tartotta elem, hogy az öltözködés minél kevesebb időt vegyen igénybe – lábaimat persze csak bepólyázni tudtuk, fő azonban, hogy ránehezédhettem mindkettőre!

– Nem is tudom, hogy köszönhetném meg – kezdtem volna, de apósom elibe vágott:

– Most nincs arra idő fiam! És különben is – Veránál pótolhatod!

– Azért köszönés helyett egy karácsonyi csókot adhatok ugye – mondtam, majd miután az megtörtént: – Gyerünk aranyoskám! – belekaroltam feleségembe és húztam a lábam, fogcsikorgatva, ökölbe szorított kézzel, de elindultunk! – Vera anyósom nagykendőjében, én apósom bundájában – úgy nézhettünk ki, mint az Egyiptomba menekülő Mária és József, csak az Ő útjukat csillag vezérelte, a miénket se Isten, se ember. Aztán volt még egy különbség: Mária a karján, vagy hátán bugyorban, Vera a hasában mentette gyermekét! Ki törődött volna velünk közvetlen hozzátartozóinkon kívül? Az ablakok mögött megbúvó karácsonyi örömek idején úgy lopakodtunk át a falu túlsó végébe, mint a rideg farkas, midőn préda után oson, vagy üldözői elől menekül. S hozzá még a temetőn keresztül! Igaza volt a fűtőnek – gondoltam – nem ember az, aki ilyen tájt csavarog. Vagy útonálló, vagy szökevény! Én az utóbbi vagyok: egy eszme megszállottja, aki úgy indult, hogy megváltsa a világot, s a végén – önmagával együtt elpusztítja azt! Megdöbbenő hasonlatosság az ó- és az újkor gyakorlata közt: amikor az ember eljut odáig, hogy megérti miszerint léte a halállal megszűnik, avagy akkor kezdődik-e igazából? Nem fél többé eldobni magától, mert akár megszűnik, akár akkor

kezdődik, a két lehetőség új perspektívát kínál! Morbid gondolatok, ugye? De akkor miért a megszállottság? Van-e értelme, ha közkatonák és pribékek egyformán kizsákmányoltak vagyunk – leszünk mindaddig, amíg le nem taszítjuk trónjáról Mefisztót, a gonoszság szellemét! Persze, ha a szeretet Istenének vallván magát orránál fogva vezetheti, még hozzá csodák nélkül az emberiséget? Technika és szervezés kérdése csupán, s egymást faljuk fel! Közönséges, inkább megszokott dolog egymás húsába vágni metszőfogainkat! Vera megbotlott, elbukott, én utána:

– Ja-ajj! Ja-ajj!

– Semmi baj szívem! Vagy én jajgattam? – Rettenetes fájdalmat éreztem, s elmarkoltam a kezemhez legközelebb álló valamit, mire egy korhadt fakereszt dőlt oldalára tompa ropogással! Rossz ómen – gondoltam – Zójával is valami hasonló történt, talán éppen itt!

– Mikor lesz már vége Pityukám?

– Még épphogy elkezdtek aranyoskám! Vigyázz, nehogy megszúrjon valami!

– Vigyázok, de dőlj rám bátran! Fáj nagyon, édes? Már nem lehetünk messze, ismerem a járást! Ez a kereszt a kútásóé volt, néhány méterre tőle nagyanyám portájának a vége húzódik! Hason kúszva is bejutunk! De – hiszen már segítségünk is van, ott áll nagyanyám!

– Hát ti vagytok? Apátok imént ment el!

Feltápáskodtunk, s valóban – szemközt velünk a 75 éves nagyanyó állt, viharlámpással a kezében:

– Erre, erre gyermekeim! Látom elestetek, csak nyugodtan, itt könnyen felbukik az ember.

– Itt vagyunk drága nagyanyó, de Pista nem bírja tovább...!

– Megyek lelkem! Kis türelem! – Hozzánk tipegett és karját nyújtotta felém! Ráhajoltam a segíteni akaró kézre, megcsókoltam, majd:

– Köszönöm drága nagy! – mondtam – ezt a rövid utat már magam is megteszem, csak menjen előttünk és világítson!

Lassan-lassan, Vera cipelte szinte egész testem, végig mentünk a hosszú szérús kerten, be a házba – Vera dédanyjának volt még a háza, öreg, nagy és kényelmes parasztház, annak minden tartozékával! Bent a nagynéni sürgölődött – három éves korában gyermekbénulást kapott, s lábai erőtlenül lógtak!

– Mi a fenének jöttetek – zsémbeskedett, zagyván, gyorsan beszélt, miközben két karján egyensúlyozva ide-oda dobálta fenekét – minket is bajba akartok hozni? Maradhattatok volna anyádnál, vagy férjed rokonainál!

Vera lehajolt hozzá és csókolgatni kezdte a kis, tuskóembert:

– Ne haragudj drága tanti, nem erőszakoljuk mi magunkat rátok! Akár mehetünk is tovább, azaz – mehetnénk, ha Pista tudna járni, de ő jelen pillanatban náladnál is nyomorultabb!

A tanti azonban csak hadarta tovább, nem esett meg a szíve rajtunk, mire a nagyanyó:

– Hallgass már te istenátka! Mi bajod származhatna neked, vagy nekem? Egyikünk már félig a sírban, a másik pedig – kegyelemből él! Ágyazz kislányom, aztán fekvés, ne hallgassatok erre a féregre!

– Féreg igen! Tudom, féregnek tartottatok mindig, utadban voltam mindig! Mindig, mindenki előbbre való volt nálam!

– Hallgass Te, mert nagyanyó hangja ellágyult, s beleremegett – ha utamban lettél volna megfojtalak te nyomorult gyerek – ötvennégy éves volt. A hátsó szobába menjtek kicsinyeim, ott nyugodtan alhattok!

Előre ment, kinyitotta az ajtót, a viharlámpát letette az almárium tetejére, s mielőtt kiment volna még hozzátette: nem kell komolyan venni nénéteket, bolond kicsit, szegény! Ahogy öregszik, megy el az esze is!

Miután magunkra maradtunk Vera felrázta a naftalin szagú ágyneműt – talán fél évszázada is elmúlt, hogy dédnagyapa, dédnagyanya aludtak benne utoljára. A vetkőzés már gyorsabban ment, mint az öltöztetés, s mivel a sebeimmel sem kellett bajlódniuk – nem tudom mivel kente be apósom, lehetséges, hogy birkák sebzett lábaira is ugyanazt a kenőcsöt használta, fő dolog azonban, hogy enyhítette a fájdalmat és már másra is gondolhattunk!

– Istenem – zokogott Vera, de akkor már túl volt az első szerelmes ölelésen – mit vétettünk, hogy még innét is el akarnak üzni bennünket?

– El kell hagynunk az országot édes! Jössz velem?

– Ha nincs más kiút? Megyek szívem – veled a világ végére is!

Még mindig szipogott, de inkább csak a dunna alatt és a hasát simogatta: szegénykém, ha tudnád, hogy mi mindenre kell még átessünk, mielőtt világra jöhetnél? – Majd hozzám így szólt:

– Hallgasd, hogy ver a szíve!

Benyúltam a dunna alá, megfogta a kezem és arra a tenyérszerű darabkára helyezte, ahol a szabályos lüktetés határozottan érzékelhető volt! – Milyen durva lett a bőre! Terhessége előtt olyan sima volt! Hát persze – ahogy nő a gyerek, tágitja a hasfalat maga előtt, szétfeszíti a csontokat is! Ujjaimmal kitapogattam, aztán ráhajtottam fejem, s hallgattam, mint ver, dobog, zakatol a kis picinyke szív. Az utca felőli, szép szobában még mindig dohogott a nyomorék:

– Minek is hozott világra ez a vén kurva – mert ők sem tudtak mást csinálni, mint ezek a – valószínűleg ránk vonatkozott –, ha csak kis időre is együtt lehetnek, bagzanak, mint a nyulak! Bezzeg én? Azt figyelembe sem veszik, hogy én mit érzek olyankor! Az anyja sem volt különb! Alig két méterre ágyamtól, a szoba másik oldalában, már leány korában is hágatta magát a szemérmetlen, mintha én nem is léteztem volna, ügyet sem vetettek rám!

A nyomorék dohogását nagyanyó fohásza követte:

– Bocsásd meg neki Istenem, hiszen nem tudja mit cselekszik! Neki szegénynek nem adatott meg a testi örömek élvezete – nem tudhatja, hogy a gyönyör mennyi fájdalom forrása lehet. Ha tudná, valószínűleg nem átkozódna!

– Ha tudná, ha tudnám? – szipogta Vera is.

– Mit, ha tudnál szívem,

– Hogy ő is...! Hogy ő is...! – Ne, ne bánts most – mondta és összebb húzta lábait – nagyon fáj a hasam!

– Nem bántalak szívem! Ideges vagy és ez kihat a magzatra is! Majd elmúlik! Próbálj aludni! – azt hiszem ezek voltak az utolsó szavaim, mielőtt befordultam volna a fal felé, s azon nyomban elaludtam.

Másnap reggel, vagy este, hiszen egyre ment akkor nekem, a hosszú alvás után kipihenten ébredtem, s kinyújtottam kezem Vera után. Üres volt a helye, bizonyára felkelt – gondoltam – sokáig aludhattam! Felültem, s körülnéztem. Kint hajnali, vagy éppenséggel alkonyi homály

volt, de nappal is lehetett, mert sűrű labdacsokban esett a hó! Nagyanyó csoszogott az ajtóhoz, kinyitotta és bedugta a fejét:

– Alszol még fiacskám?

– Már nem, nagyanyó! Küldje be Verát!

– Küldeném fiacskám, küldeném, de az éjszaka elvitte a mentő!

– Mentő?

– Mentő! Nagyon rosszul volt szegénykém, de nem hagyta, hogy felébresszünk!

Mentő – elvitték...! Szédülés fogott el, mint amikor anyámat megölték, és visszaestem a párnákra!

* * *

Mikor feleszméltem Vera már ott ült az ágyam szélén – Vera és egy idős orvos! Ismerős volt a hely és mégis – ismeretlen!

– Hol vagyok – kérdeztem?

– Jó helyen édes – hajolt fölém Vera – nem szabad felizgatnod magad. Csepelen vagyunk Józsiéknál!

– És te? Te hogyan kerülsz ide, hiszen?

– Már meggyógyultam édes! Fel akarsz ülni? Felülhet Doktor Úr?

– Engedje kislányom! Majd meglátjuk bírja-e? – Párnákat rakott a hátam mögé, aztán elárasztott csókkal, csókkal és könnyel!

– Csakhogy élsz kedvesem!

– Mennyi ideje fekszem?

– Nem fontos az most szívem! A fontos az, hogy te élsz és én is meggyógyultam, pedig...!

– Mondjuk csak meg kislányom – szólt közbe az orvos – hátha olyat mulasztott el, amit még behozhat! Tizenegy napja fekszel fiam!

– Akkor már késő! Elment!

– Ki ment el szívem?

– Majd elmondom – veríték öntötte el a homlokomat, és két oldalt belekönyököltem a párnákba, hogy vissza ne essek.

– Elment – mondtam ismételve – most azt hiszi, hogy becsaptam, félrevezettem, pedig már eltökéltem magamban!

– Egyelőre elég – szólt az orvos. Hozzám lépett és visszafektetett előbbi helyzetembe – fontos, hogy a sokk megszűnt, most adok még egy injekciót és majd holnap eljövök!

Vera elérzékenyülve simogatta az orvos kezét:

– Ne hagyjon magunkra doktor úr! Félek!

– Nem kell már félnie kislányom! Keménykötésű gyerek a maga férje! Kevesen bírták volna azt, amin átesett! Nézze, már kezd pirosodni. Adjon neki kicsit később abból a jó borból egy pohárával. Számára jelenleg az a legjobb orvosság!

– Az Isten áldja meg, doktor úr!

– Jól van kislányom, jól van! Ami Istent illeti, ha hosszú és eredményekben gazdag életemre gondolkodok, már meg is áldott! Most pedig beszélgessenek, míg el nem alszik. Sok minden felhalmozódhatott! – Vette a kalapját, botját, aztán – majdnem derékszögben hajlott háttal távozott! Vera kikísérte, s amikor visszajött mellém húzódott, arcát arcomhoz nyomta, hogy szinte éreztem a könnyű sós ízét, kis ideig úgy maradtunk, majd kérlelni kezdett:

– Pityukám! Mondj el szívem mindent! Kit csaptál volna be, amikor már hosszabb ideje képtelen voltál bármire is?

– Valójában senkit szívem, mert helyesen mondtad: sem alkalmam, sem tehetségem nem volt hozzá, de honnan tudhatná Ő? – elmondtam Zolival kötött megállapodásomat!

– Sose búsulj ezen, ha sikerült neki és elment, legyen boldog, mi pedig majd itt! Már két ízben is voltak itt a pártközpontból. Érdekli őket a brosúrád, amit a párt agrárpolitikájáról még a nyáron írtál. Azt mondták, hogy a pártiskolán is foglalkoztak vele...

– De hiszen én elleneztem abban a szovjet mintájú kolhozosítást!

– Az nem baj! Viszont az egyedek önkéntes társulását magyarázó elméleted kitűnő!

– De hiszen az már nemcsak elmélet szívem! Nem bebizonyította-e a mi termelő szövetkezetünk, hogy a társulásban olyan erők jönnek felszínre, amelyeket egyénileg meg sem közelíthetünk!

– Mi bebizonyítottuk Pityukám, de ahhoz ott voltunk mi és te is! Másutt is kezdtek hasonlóképpen gazdálkodni, de nem sikerült nekik. Példákkal kell bizonyítani a gyakorlatot, de szükséges az elmélet is! A te elméleteddel és a mi gyakorlati útmutatásunkkal elérhetjük, hogy mire a párt átveszi teljes egészében a hatalmat, parasztságunk saját maga fogja felszámolni a korszerűtlen, törpebirtokos gazdálkodást!

– Míg én eszméletlen állapotban feküdtem, te kész aktivista lettél – csodálkoztam – ha így folytatod, túlteszel Zóján is!

Vera durcásan elfordította a fejét:

– Miért hivatkozol mindig Zójára? Ő itt hagyott, én pedig melléd szegődtem! Nem akarok túltenni senkin, érted? Ám érted mindenre kész vagyok! Ezért léptem be a pártba is!

– Te beléptél a pártban?

– Igen! Itt van – elővette a kis, piros könyvecskét, nem baj talán? Mindenre kész lettem volna, hogy téged szabaddá tegyelek!

– Nem tudom szívem, megérdemlem-e egyáltalán ezt a nagy odaadást részedről? – Hosszan néztem arcát, a csípője összement, s mintha csak akkor ébredtem volna mély álmomból, hirtelen megvilágosodott előttem minden:

– Elvették tőled szívem?

– Igen Pityukám! De most ne beszéljünk erről, mert egyikünknek sem tenne jót! – Etetni készült, s az ölében lévő tálcára, kezdte morzsolgatni a kenyeret. Nem nézett rám, inkább át rajtam valahová a távolba, s már a kenyér héját is darabokra csipkedte, midőn megszólalt:

– Azt mondták a kórházban, hogy nem lett volna egészséges, továbbá, hogy nagy a valószínűsége annak, hogy halva születne!

– Hát persze – mondtam és öklendezni kezdtem, mintha valami megakadt volna a torkomon.

. Nem szabad még neked keményet enned, csak pépszerűt! Az orvos is mondta!

– Nem, persze – folytattam, amikor elmúlt az öklendezés – megüthetted magad, mikor megbotlottál a temetőben! Vagy az idegességtől? Nagyon felizgattad magad, amikor megláttál otthon. Talán haza sem kellett volna jönnöm, mert mindenképp csak terhetekre vagyok, de nem tudtalak volna elhagyni, s ezért...

– Az istenért Pityukám! Ne beszélj csacsiságokat és főleg ne vádold magad! Ő, szegénykém, még nem foghatta fel mi történik vele, nekünk pedig éppen elég így is! Talán jobban járt, hogy elment még mielőtt láthatta volna ezt a – minden másnak csak szépnek nem mondható világunkat! De – bocsáss meg, ha arra kérlek, most ne folytassuk ezt a témát! Első gyermekünk elvesztése, akármi történt is, egész életünkben nyitott seb marad, s akkor is vérezni fog, ha nem bolygatjuk! Inkább arról beszéljünk: hogyan fogadtak itt az elvtársak – azt ugye nem kell mondanom, hogy Józsi intézett mindent, azt is, hogy itt vagyunk! Annyi mindent köszönhetünk a brigádban lévő elvtársaknak, de elsőbben is: Rajk elvtársat utasította a pártközpont, hogy az ellenetek indított bűnügyet – a vetőmaggal kapcsolatos – állítsa le! Ezt követően el kell végezned a párfőiskolát! Nem most mindjárt, majd tavasszal fel kell jönnöd Pestre! Mondtam nekik, hogy te tanultál politikai közgazdaságtant, na persze: kapitalista felfogásban! Erre ők azt a választ adták: mi sem könnyebb, mint annak az ellenkezőjét magyarázni!

Bármennyire is nehezemre esett, kacagnom kellett Vera szavain:

– Te édes – mondtam neki – te jobban ismered már a kommunista szótárt, mint én!

– Nem is hiszed Pityukám, hogy szajkózzák ezek az elvtársak a különböző lenini téziseket, pedig iskolázottságuk legtöbbjüknél az alapfokon megállt! Szabók, suszterok, pékek, stb. stb. De vannak nagy számban a gyári munkások mellett! Egy hónapja Józsi is a pártközpontban dolgozik! Kiemelték, ott kellett hagynia a gyárat!

Vera mondta, mondta a magáét, én meg csak mosolyogtam, de bizonyára fanyarul, mert feltűnt neki:

– Olyan furcsán nézel, nem érdekel talán?

– De mennyire, hogy érdekel szívem. Azon mosolygok, hogy rám, aki szökni akartam a felelősség elől, akarják bízni a felnövekvő kommunista nemzedék nevelését.

– Nem gondoltad te azt Pityukám akkor sem, amikor komolyan ígéretet tettél rabtársadnak! Abban az esetben haza sem jössz! De – ha komolyan gondoltad volna, akkor is – csak ketten tudjuk, mi pedig...!

– Igazad van szívem! Olyan ember nincs, aki megingás nélkül futja be életútját! A fontos, hogy az életcél mellett tartsunk ki! Én pedig kitartok! Nem adnál még egy pohárával, ha az orvos is javasolja?

– Örömmel Pityukám, ha jól esik!

– Úgy érzem, mintha minden porcikámat átjárná! Kérek melléje egy darabka kenyeret is!

Vera előbb az ablakhoz lépett, kinézett, majd fogta a pintes üveget és töltött egy pohárával.

– Egy pillanat édes és hozom a kenyeret is – mondta! Feltűnően sápadtnak látszott, s valahogy furcsán rakta lábait is!

– Nem szabadna még neked sem dolgoznod szívem, hiszen csak néhány napja, hogy átestél azon a majdnem szülésen!

– A doktor úr szerint nem árthat egy kis mozgás, többet meg úgy sem csinálok.

– Szegénykém! Nem is tudom – valahogy olyan furcsa érzés kerített hatalmába – mintha a mi életünk az örök nyugtalanság felé kezdene csúszni!

– Nem kell feladni a reményt Pityukám!

– A családi örömökre gondolok! Mintha feladtuk volna, amikor elköteleztük magunkat a mozgalommal. Hát nem okosan teszi Józsi? Neki nincsenek hasonló problémái!

– Még neki is lehetnek! A miénkhez hasonlóak a mozgalom nélkül is előfordulnak! A családi örömöket különben sem adtuk fel és nem is fogjuk semmiféle mozgalom kedvéért! Előbb-utóbb csak megnyugszik a politikai is!

– Eh! Egyik hullám jön a másik után! A másik... – ásítottam, aztán lehunytam a szemem, elnyomott a bor, vagy a fáradtság, de miféle fáradtság lehetett az? Már nem hallottam Vera válaszát, pedig bizonyára válaszolt, mert midőn felébredtem, az általam elmondottakon vitatkozott Józsival, aki időközben befutott hozzánk!

– Végre! Hajolt fölém Józsi, amikor felnyitottam a szemem és üdvözölt, olyan testvériesen. Kialudtad magad te álomszuszek? – Nem engedem el, karjaim a nyakába akasztva felültem magam, Vera felpolcolta a hátam, aztán kétoldalt mellém ültek.

– Kialudtam magam testvér, talán egy egész életre! De te is megváltoztál! – Józsi végig nézett magán:

– Na igen – mondta – de csak a ruha változott rajtam! Nem ülhetek olajos ruhában a plüss fotelba. Ha tudnád! Egy hónapja vagyok ott, de ezerszer inkább lennék a gyárban!

– Milyen proletár diktatúra lenne proletár irányítás nélkül?

– Ne gúnyolódj te is testvér, nem sok vizet zavarunk mi ott! Igyekezz meggyógyulni, hogy felválthasd valamelyikünket, mert ha egyszer kezünkbe kerül a hatalom, gyakorolni is kell azt, ahhoz pedig mi munkások csak nagyon kis részben tudunk felkészülni. Benned és a hozzád hasonlóknak van a bizodalunk!

– Jobb lesz nekem otthon Józsikám! Otthon is egyre inkább szükség lesz rám!

– Szóba sem jöhet Pista! Egy faluban, még ha olyan nagy is, mint a tiétek, könnyebb megfelelő embert találni a felelős posztokra! Rá sem ismernél már az országos központra, annyira megváltozott minden, na nem az épület, vagy a berendezés, az elvtársak! Nap, mint nap újabb arcok tűnnek fel: 19-esek, az illegális mozgalom berkeiből, spanyol szabadságharcosok, az ellenállási mozgalom ismert és ismeretlen figurái!

– Azokkal igazán nem vethetsz össze Józsikám! Hol voltam én az ő idejünkben? Akkor cseppentem bele a mozgalomba, amikor a szovjet szuronyok már megvetették a népi hatalom alapjait! Akkor is egészen véletlenül!

– Sorsunkat legtöbbször a véletlenek irányítják Pista! Ha a németeknek sikerült volna előbb ledobni az atomot, ma te nem itt lennél, hanem az egyetem jogi fakultásán, de te ma több vagy egy egyszerű egyetemi hallgatónál! Be kell fejezzed a jogot is, mert felkészült koponyákra van szükségünk, de a tanulás nem lehet akadálya a pártmunkának! Mit gondolsz, mennyivel több közük van a munkásosztály felemelkedéséhez azoknak, akik ma, mint hősök jelentkeznek szolgálattételre és egyszersmind meg is nevezik az őket megillető posztokat? Amíg ez a ki-kicsoda játék folyik, sok olyan személy befurakodhat közénk, akiben van egy kis üzleti szellem, s ha hozzá még szemtelen is! Ez azonban nem jelenti azt, hogy a munkásosztály harcos tradícióit elkötyavetyélnénk, ezért kellesz te is és még sok hozzád hasonló értelmiségi közénk – hogy a csiszolatlan proletárokat dörzsölt ész irányítsa! Azt ugye nem kell hozzátennem, hogy a mi fajtánkból, a munkásosztály soraiból kívánjuk kiválogatni

azokat, akikre bízást feltekinthetünk! Te már eddig is bizonyítottál annyit, vagy többet, mint akik csak most tünedeznek elő az ismeretlenségből!

– De Józsikám! Tudtommal a proletár internacionalizmusban nem mérik a koponyák bőségét, mint a félresepert úri osztály tette!

– Sajnos igen! A marxizmus nagyon is idealista elmélet a mai ember számára! Az internacionalizmus, mint gyűjtőfogalom mögött nagyon is nacionalista törekvések húzódnak meg, s ha nem leszünk résen, tömegakcióinkkal saját népünk gyarmatosítását készítjük elő!

– Ejnye Józsikám! Te néhány hónappal ezelőtt még az eszményi kommunizmus szószólója voltál, mi történt veled? Mintha nemcsak külsőd, a munkaköröd, lakásod változott volna meg, a kommunizmusról alkotott felfogásod is!

– Olyan, mint kommunizmus, csak az őskorban létezett Pityukám! Itt csak a hatalom cserélt gazdát! A proletariátus mindig is proletariátus marad, de nem mindegy, hogy kik ülnek a nyakán: született kényurak, vagy hozzánk hasonlóak, akik a hatalom csúcsán is megmaradnak proletárnak, vagy idegenek, vagy idegenzsoldban álló árulók! Nálunk a legnagyobb veszélyt az utóbbiak jelentik! A kényurak alól kihúztuk a talajt, az idegenek hamar lelepleződnek, az árulók pedig – sajnos mindig is voltak!

– Nem egészen értelek, de ha így van, akkor én visszavonulok! Már így is lekéstem a vizsgákról, befejezem tanulmányaimat, aztán majd meglátjuk!

Józsi felkacagott, de minta erőltette volna – legalábbis nem olyan igazi, szívből jövő lett volna, majd:

– Mit képzelsz barátom – mondta – lehetséges innét csak olyan egyszerűen visszavonulni? Aki nálunk egyszer elkezdte az vagy fenn tudja magát tartani a felszínen, vagy elbukik és abban az esetben nincs többé felemelkedés! Ami pedig a diplomát illeti – táskájáért nyúlt és egy halom, aláírással, stemplivel ellátott űrlapot húzott elő – parancsolj! Milyen doktor akarsz lenni? Csak ki kell tölteni és máris elintézt a doktorrá avatás!

– Ez így nagyon egyszerű lenne Józsikám!

– Ennyit mi is megengedhetünk magunknak! Talán a hülye grófok, bárók, nem így szerezték? Ők a pénzüket adták érte, mi pedig életünket, vérünket!

– Nem mindenik volt azok között sem hülye Józsikám! Voltak és ma is vannak közöttük nagyon is jó koponyák, s ráadásként a jóindulat sem hiányzott mindenikből! Sokat lehet közülük példaként említeni!

– Nincs időnk meggondolásokra Pista! Ha nem vagyok elég leleményes, a zsidó gyerekek ezt is elhappolják előlem.

– Bocsáss meg – mondtam – már megint általánosítasz! Azok közül sokan, valóban hősieken viselkedtek, amikor még börtön, akasztófa járt a proletariátus, valamint annak pártja, a Magyar Kommunista Párt mellett való bátor kiállásért!

– Lehetséges! De, haladjunk tovább! Biztos forrásból tudom, hogy Rákosi és Gerő, valamint a többiek, akikre Sztálin a magyar párt átszervezését bízta, már a Krímben szétosztották maguk között a pozíciókat. Értsd meg végre, hogy itt mindenkit elsősorban önös érdekek vezérlelnek. S, hogy igazad legyen: előbbieknél fel sem lehetne róni, ha elégtételt követelnének – Oradour, Mauthausen, Auswitz, Dachau stb. haláltáborokért!

– De hiszen ezekben a táborokban fajra, nemzetiségre való tekintet nélkül kommunisták is voltak szép számmal: munkások, értelmiségiek vegyesen! Ha nem akarunk igaztalanok lenni, akkor csak azt tehetjük górcső alá, amit ezek az elvtársak most, azaz a német haderő távozása

után cselekszenek, mert az emberi akarat egy bizonyos ideig ellen tud állni a kényszernek, utána azonban, már inkább önkívületi állapotban olyat is beismer, amit csupán szájába rágnak!

– Látom te kitartasz meggyőződésed mellett, és én ezt nagyra becsülöm benned, de még nem volt szerencséd beletekinteni abba az ádáz küzdelembe, amely az emigrációból hazatért és az itthoni illegalitásból előjött – elvtársak – között dúl. Mihelyt az egészséged helyreáll, tüstént meggyőződhetsz arról, hogy a munkásosztály itt csak ránk számíthat, ha azonban ránk se, akkor hiábavaló volt minden, akkor jobban tesszük, ha már most elkezdjük építeni az újabb haláltáborokat, mert egy összefüggő koncentrációs tábor lesz az egész ország! Nos – lesz még időd gondolkodásra: visszalépsz, vagy?

– Belőled az elkeseredés beszél Józsikám! Valami nagy csalódáson estél át?

– Tévedsz! Csupán reális mérlegelése a dolgoknak! Apámat agyonverték a fasiszták, mert ki merte mondani, hogy kommunista, s az egyszerű és magukra hagyott néprétegekért harcolt. Én szintén a kommunista elveket vallom, de nem vagyok fanatikus, nem megyek fejfel a falnak, látom és értékelem ami körülöttem történik, s mivel nem szeretném, ha mint apámat a fasiszták, engem a kommunistáknak álcázott kalandorok bunkóznának le. Olyan taktikát alkalmazok, amely mindenkor kedvezően tudja kiaknázni az adott pillanatot!

– Most, momentán, Józsikám megmondanád, hogy miben mesterkedsz?

– Pártot szervezek a pártban, az igazít, amely leszámol a fasisztákkal, a kalandorokkal egyaránt, és célba vezeti a munkásosztályt.

– És mi lenne az én feladatom?

– Ha vállalod, te leszel mozgalmunk egyik legfontosabb láncszeme!

* * *

Mivel ideggyulladásom volt, ami agybénulással is végződhetett volna – még sokáig nyomtam az ágyat, majd úgy is mint lábadozó előbb csak a ház körül, később a Duna parton sétálva sokat beszélgettünk Józsival a tennivalókról, s a jég már levonult, kezdett tavaszodni, midőn a NOT-tól (Népbírószágok Országos Tanácsa) kézhez kaptam a hivatalos végzést, a per beszüntetéséről.

Mennyivel másképp éreztem magam, szinte fellélegeztem: végre hazamehetünk! Józsi még néhány napig marasztalni akart, hogy ő is lekísérhessen bennünket, a riasztó hírek azonban, amelyek atyám egészségi állapotáról tájékoztattak, percig sem hagytak nyugton. Összecsomagoltunk, s meleg búcsút véve házigazdánktól, még aznap délután bedöcögött velünk a vonat szülőfalunk állomására.

Senki sem várt ránk, de hiszen nem is várhatott, mert váratlanul érkeztünk, s hármasban: Fekete Bandival – ugyanazzal a vonattal érkezett a szovjet fogságból, hogy közelítsünk, gyalogosan vágunk át a mezőn. Bandi keveset beszélt, folyton azt ismételte: Hála Istennek! Hála Istennek! Kopott katona gúnyában, hátán elemózsiás tarisznyával, félig olyan imára kulcsolt kézzel ballagott mellettünk. Próbáltuk szóra bírni, de mintha félne tőlünk, csak igennel és nemmel, vagy csupán kézlegyintéssel válaszolgatott. Akkor oldódott fel kicsit, amikor Vera közölte vele, hogy felesége kapott három kat. hold jó minőségű földet.

– Sokan jöttek Bandi bátyám – kérdeztem?

– Ami azt illeti – válaszolta – de még sokkal többen maradtak!

– Milyen élet van ott?

- Nagy a szegénység! Itt amint látom még jobb!
- Akkor miért tartják vissza a mieinket?
- Azt mondják: fel kell építenünk, amit leromboltunk!
- De hát élelem nélkül?
- A foglyok még kapnak valamit, a lakosság pedig megelégszik krumpli héjában! Káposztával! De abból is kevés van! Szinte mindenből híjával vannak!
- És hogy jönnek ki egymással?

– Hogy érted? Az ott lakók és a foglyok? Hogy egész őszinte legyek: nem nagyon lehet megkülönböztetni őket! Legfeljebb abban különböznek, hogy az ottaniak akkor sem szaggatnák magukat, ha enni kapnának, a foglyok pedig, ha akarnának sem bírnának többet dolgozni! Hiszen ha kibírnák – az még nem lenne olyan nagy baj, ha valamivel később jönnének haza – sok a halott Pista! Nem elég a nélkülözés: tetű, vérhas, skorbut és egyéb pusztítja a táborok lakóit. De hát ez a fogság!

Egy nagy búzatáblához érkeztünk! A hó alatt szépen kikelt vetés haragoszöld színben hullámzott az üvegszerűen átlátszó márciusi napfényben.

– Ez itt mindannyiunké – szólalt meg Vera, aki addig bele sem igen szólt a beszélgetésbe – sajátunk mellett mindenkinek jut még egy darabka a közösből is! Az elmúlt nyáron egy brigádban dolgoztam feleségeddel! Cipelte magával szegény Örzsi a kis Bandit is!

– Hát gyerek is van?

– Van bizony! Már másfél éves, ha jól emlékszem!

Bandi számolgatta ujjain a hónapokat, majd:

– Hát igen! Negyvenhárom végén jártam idehaza, s mikor visszamentem a frontra, mindjárt fogságba estem! Azóta nem tudhattam magunkról semmit!

– Örzsi megérezte, hogy hazajössz! Azért is dolgozott olyan szorgalmasan!

– Jó asszony! Nagyon szeretjük egymást!

– Pedig anyád már lemondott rólad! Örzsi nem is beszél vele, mert azt mondta neki, hogy ne várjon rád, menjen férjhez amíg fiatal!

– Nem nagyon bírták egymást, de majd most, hogy hazajöttem, kibékülnek!

– Milyen csendes ez a határ – jegyeztem meg – mintha kihalt volna a falu!

– Március 15. van! Bizonyára ünnepelnek – szólt Bandi – Ti nem is tudtátok?

– Ha nem mondom, bizony nem!

– Nagyon elfoglalt ember lehetsz!

– Most éppen nem! Hónapokig nyomtam az ágyat, ráadásként szökésben lévő internált voltam!

– Jól kezdted te is! Aztán valami nagy dolgot csináltál?

– Lehet, hogy az volt, lehet, hogy nem! Majd megítélheted magad is! Bizonyára hallani fogsz róla! Szerintem csak kötelességem teljesítettem!

– Nem baj Pityukám – Vera hozzám dörzsölődött – elmúlt, most már szabadok vagyunk!

– Hát együtt voltatok?

– Együtt, de csak a szökésben! El kellett tűnnöm, hogy ápolhassam – így Vera. Bandi ráncézett, gondolkodott, majd:

– Ti férj és feleség vagytok?

– Úgy bizony – Vera egészen belepirult – hát nem látszik meg rajtunk? Öreg házások vagyunk mi már, ugye Pityukám! Az elmúlt nyáron esküdtünk!

Bandi mosolygott, találkozásunk óta először derült fel arca:

– Azt hittem, csak...!

– Csak, csak...! – nevetett Vera – másfél év sokat jelent ám egy lány életében! De azért ugye még lánynak sem lennék öreg? Ha Pista nem jön, még néhány évig nyugodtam legeltethetném a birkáimat!

– Talán megbántad? – nem tudom mit olvasott ki tekintetemből, de még szorosabban dörzsölődött hozzám, majd:

– Csacsi! Én a mennyországban sem lehetnék boldogabb mint melletted!

A falu széléhez érkeztünk, s mivel Bandi ellenkező irányban lakott, letért egy gyalogútra.

– Aztán vigyázz magadra – mondtam neki – itthon akad ám még egy kis zsír is bődönben, nehogy megártson!

– Ti is vigyázzatok Pista! Nem szabad túl mohón belemerülni semmibe, mert még nem tudhatjuk meddig van az addig! – kis ideig néztünk utána.

– Meglátásom szerint – mondtam – ezeket felerősítették mielőtt útnak indították volna! Szegény atyám még telibe kapta a fogság minden nyavalyáját!

Ott álltunk ismét a temető szélén: gyere – mondtam – ha már itt vagyunk tisztelegjünk anyám sírjánál! – Átléptünk az árkon, átvergődtünk a folyondárok között – a temető széle telis-tele volt iszalaggal, aztán belőttük a sírt!

– Nézd Pityukám – lökött oldalba Vera – valaki van anyuka sírjánál! A főjegyző!

– Ki szokott jönni anyámhoz!

– De mintha új sír lenne mellette egészen friss koszorúkkal!

– Bizonyára anyám kapta őket! Ilyen tájt gyilkolták meg!

– Akkor bizonyára! – vigyázva lépkedtünk, hogy el ne tapossuk a zsenge fű közül kikandikáló ibolyabimbókat, Vera lehajolt, letépett egyet és az orrom alá tartotta:

– Szagold meg! Isteni, mi?

– Isteni – mondtam – de hogy tud ebbe a pöttömnyi virágba ennyi illat összegyűlni?

Már ott álltunk a főjegyző háta mögött, valóban új sír volt anyámé mellett, de apám – a főjegyző – mintha észre sem vett volna bennünket, nem volt hajlandó elmozdulni a kereszt mellől, s így a sírban nyugvó nevét eltakarta előlünk.

– Csókolunk apám – tettem vállára kezem – miért engedtétek, hogy elfoglalják atyám helyét?

A főjegyző megfordult, de még mindig eltakarta a keresztet, ráncézett, szemei megteltek könnyel, majd széttárva karjait egyszerre ölelt magához mindkettőnket.

– Mi történt – folytattam – csak nem...?

– De igen, fiacskám! Sajnos atyád! Nem volt ereje, hogy bevárja érkezésed! Az ő kívánsága volt, hogy ne tudassuk veled halálának hírét, amíg teljesen fel nem gyógyulsz!

Verára néztem, s hirtelen harag kerített hatalmába, hogy ráemeltem ökölbe szorított kezem és ha apám el nem kapja, le nem fogja, akkor...!

– Te tudtad!

– Isten a tanúm, hogy nem! Csak annyit, amennyit veled is közöltem, de ha gondolod, hogy számodra megkönnyebbülést hoz, üss meg!

– Ne bánts a feleségedet fiam! Ő is a száműzöttek kenyerét ette veled és semmivel sem tudhatott többet nálad! Atyád esküt vett tőlünk, más meg nem tudhatott hollétetek felől!

– Bocsáss meg édes, ha tudsz – tovább nem sikerült mondani, mert elborítottak a könnyek és úgy hármásban összeborultunk! Csak jóval később egy híres ideggyógyásztól tudtam meg, hogy a harag hirtelen fellobbanása mentett meg egy újabb sokktól, ami végzetes lehetett volna számomra!

A rab megmozdul, de nem változtat fekvőhelyzetén, melle erősen zihál, s könnye végig folyik a darócszötteken:

– Szegény atyám! Milyen jó voltál te! Nem kutattad honnan csöppentem sorsodba, nem kerested köztem és közted a hasonlóságot, a te tyúkod tojta, hát a tiéd! S meggyőződésedért, amit csupán jellemem igazolt, képes lettél volna ölni is! Miért nem érzek a másikkal szemben is hasonló érzelmekkel? Pedig eldobott magából mindent, hogy elfogadjam! Hiába a gyökér – ha a vadhajást beoltják, vagy szemzik, másfajta gyümölcsöt terem! Én más vagyok! A te fiad vagyok testestől, lelkestől! Pihenj nyugodtan, haló poraidban sem feledlek soha!

Már erősen alkonyodott, midőn otthagytuk a sírt, sírokat, mert kettő volt, s mindkettő egyformán kedves nekem! Apám – már csak egy volt életben – az igazi gyökér és Vera aggódva figyeltek, szólni sem mertek, mert nem tudták melyik helyesebb: ha igyekeznek elterelni figyelmem, vagy hagyják, hogy magam küzdjem le atyám halála miatti fájdalmamat. De mintha összebeszélt volna velük az egész falu, sok emberrel találkoztunk, mert jól mondta Bandi: március 15. volt, ünnepelték, s amerre elhaladtunk kinn álltak az utcán, vagy sétáltak (főleg fiatalok), de egy-egy néma főhajásnál, vagy kézfogásnál nem mentek messzebb, s én sem lettem volna többre képes.

Az egyik utcasarkon, körül-belül egyforma távolságra voltunk apósoméktól is, tőlünk is, apám erőt vett magán, hogy megkérdezze merre tovább:

– A végrendeletet nálam helyezte el a megboldogult, fiam! Mindent rád hagyott, minden a tiéd otthon, de talán jobban tennéd, ha előbb apósodékhoz, vagy hozzám költöznétek!

Vera nem szólt semmit, csak semleges irányban akart indulni – később mondta: azért, hogy a látszatát is elkerülje miszerint befolyásolni akarna, de megállítottam:

– Várj édes – apámhoz pedig – ne haragudj ránk, de korai lenne még hozzád költözni! Majd eljön annak is az ideje! Lenyeltem a számban összegyülemlt nyálát, megtöröltem a szemem, s még hozzátettem – ennyivel igazán tartozom nekik!

– Nem haragszom fiam – mondta apám – hogy is haragudhatnék rátok, hiszen ti vagytok minden reménységem! Azt pedig nem kell mondjam, hogy az otthonom a tiétek is!

– Akkor hozzátok megyünk előbb édes! – Vera persze semminek sem örült volna jobban, s miután elköszöntünk apámtól, apósoméék felé indultunk.

* * *

A néhány napos türelmi idő azonban – atyámfiái méltányolták családi tragédiámat – csakhamar véget ért! De részben magam is siettetem, mert az életerős szervezet keresi a menekülés módját a sötét gondolatoktól, nekem pedig csak ki kellett lépnem az utcára, s a tavaszi köntösbe öltöző természet mellett a mindenünnen felém hallatszó, harsogó munka ezer és egy módját kínálta annak, hogy, bár előbb csak bátortalan léptekkel, de tovább haladjak az úton, amelyre a front átvonulása után ráléptem!

– Ha az ember szíve nem hasad meg mindjárt, a legnagyobb fájdalom is megenyhül előbb, vagy utóbb fiam! Sok új sír van már a temetőben, a falu mégis létezik, lüktet benne az élet, oktan dolog lenne élve eltemetned magad – okoskodott Kapás Józsi bácsi, aki, mint mondta: hosszas töprengés után rászánta magát, hogy meglátogasson, s egyik nap, úgy alkonyat tájt, ránk nyitotta az ajtót.

– Itt van ni – kezdte, s egy kartonlap közé préselt iratcsomót húzott elő a zsebéből – mikor elvittek engem bíztak meg a párt képviseletével, de azóta sem néztem közibük, úgy hagytam mindent, ahogy a járási titkár összecsomagolta!

Megálltunk – ugyanis sétálva beszélgettünk, s Józsi bácsi a sárgán virágzó nárcisz bokrokon legeltette szemeit, majd szembe fordult velem:

– Mi parasztok tudjuk a módját fiam, hogy hová, mikor, mit kell vetni, mit hogyan kell megművelni, de ez az ideológia, vagy mi a szösz? Vedd magadhoz Pista! Neked nincs szükséged brosrákra, nekem pedig, ha azokkal bajlódom, nem jut semmi másra időm!

– Pedig meg kell tanulnia Józsi bátyám! Maga most nemzeti bizottsági tag, holnap képviselő lesz, holnapután magára, mint 19-es veteránra ki tudhatná mit fog bízni a párt! A vezetés művészetében pedig egyformán fontos az elmélet és a gyakorlat! Engem a közeljövőben valószínűleg más területre fognak irányítani, a faluban pedig maga a legalkalmasabb személy erre a posztra!

– Hiszen nem akarhatlak én itt megkötni, de legalább addig...! Itt van pl. ez a körlevél – zsebébe nyúlt –, hogyan tudatosítsam én azt, hogy a bankok államosítása a nemzet létérdeke? Hozzá sem tudok szólni!

– Pedig nagyon egyszerű Józsi bátyám: ha meg akarjuk állítani az inflációt, a pénzünk elértéktelenedését, erős állami kézbe kell venni a pénzügyeket!

– Hisz ennyit én is tudok: a proletárhatalom gazdasági bázis nélkül csak álmokkép!

– Akkor hol a nehézség? A banktőke nem a proletariátus veritékéből halmozódott fel? Egyformán nyúlták a népet a földbirtokosok, a bankárok, és a nagyüzemek részvénytulajdonosai! Ma szétszítottuk a földet, holnap állami kézbe vesszük a bankokat, holnapután pedig a nagyüzemeket! Ez a szocialista fejlődés útja Józsi bátyám! Utána már csak arra kell vigyázni, hogy az új vezetögarnitúra fejünk fölé ne nőhessen, mert abban az esetben – legalábbis ez az én véleményem: jobban tennénk, ha meghagynánk a régieket!

– Jól mondod Pista: nem azért üzzük el a régieket, hogy újakat ültessünk a nyakunkba! De – folytatta az előbbi témát – mihez kezdünk, ha már nem lesz mit államosítani? Ha már minden az állam kezében összpontosul? Nem gondolod, hogy akkor az egyes emberek helyett az állam lesz kapitalista, mi pedig újból cselédek leszünk, csak nem grófi, hanem az állami birtokon?

– Ha úgy lenne is Józsi bátyám, a magunkéban dolgoznánk, mert mi, maga, én és a többiek vagyunk az állam! A proletár állam minden vagyona közös!

– Már pedig – Józsi bácsi pödrött egyet a bajszán – én úgy gondolom: jó lesz abban a nagy közöskedésben egy kis saját is! Mert hiába lesz közös a banktőke, vagy – tegyük fel a gyáripár, én nem mehetek oda, hogy kiemeljek egy köteg százast, vagy ki tudja milyen pénzünk lesz? Továbbá – nem mehetek a gyárba sem, hogy felüljek egy traktorra és hazahajtsak vele! Egy szó, mint száz: könnyű elvenni mindent attól a néhány kapitalistától, de a proletár államtól? Szóval nekem sehogy sem megy a fejembe, hogy mindenkié minden legyen! Végezetül oda jutnánk, hogy senkinek sem maradna semmije! Nem vagyunk bolondok, hogy lemondjunk arról a darabka földről, amihez olyan nehezen jutottunk hozzá! Azt igen, amit te is említettél a nyáron: alakítsunk szövetkezeteket földmegmunkáló mezőgazdasági gépek vásárlására, vagy a megtermelt áruk értékesítésére, de hogy kolompszóra gyülekezzünk ismét az intéző udvarán eligazításra, azt már nem! Erről jobb, ha már a kezdet kezdetén lemond a párt, mert ha a mi ellenkezésünkre is keresztül akarná hajszolni, akkor..., elveszíti tömegbázisát vidéken! Nekem 19-ben is, sőt azután is összetörték néhány oldalbordámat Pista fiam, ennek ellenére a magam paraszt eszével vittem előbbre a proletariátus ügyét, de ha úgy lenne, magam is ellene fordulnék! S, ha olyan beszédeket hallok, hogy a párt, csakúgy, mint 19-ben megtévesztő, propaganda célból, a paraszti tömegek megnyerése miatt ragaszkodott a földosztáshoz, akkor talán jobb lenne mindjárt most lecövekelni!

– Mi történt magával Józsi bácsi? Igazán nem hittem volna, hogy 19-es veterán létére felül ilyen és ehhez hasonló szóbeszédeknek!

– Dugd ki a fejed az utcára, s majd hallasz olyanokat is, hogy borsószik tőle a hátad!

– Nem gondolja Józsi bácsi, hogy a munkásosztály azért államosít mindent, hogy csupán helycserét csináljon? Azok, akik már elvesztették egzisztenciájukat, vagy tudatában vannak annak, hogy előbb-utóbb el fogják veszíteni, azok minden követ megmozgatnak a párt befekettetésére, és mint látszik eredményesen! Azért kell tanulni, hogy fel legyünk vértézve az ellenséges propagandával szemben, hogy vissza tudjuk verni a rémhíreket.

– Rémhír, vagy sem Pista, engem nem ejt át senki, de a párt sem! A munkásosztály győzelméért harcoltam, küzdöttem, de nem szabad megengedni egyetlen pártnak sem, hogy monopolizálhassa az államhatalmat. Osztályon belül is szükséges az erős ellenzék, hogy alkalomadtán legyen kapaszkodónk! Kizárólagos hatalommal sem egyes személyeket, sem szervezetet nem szabad felruháznunk! Ha többel nem is, ennyi tanulssággal szolgálhat a 19-es forradalom bukása!

– Nem rossz eszmefuttatás Józsi bátyám, de hogyan gondolja? Ha ugyanis szétforgácsolódik a proletariátus, hogy tudunk ellenállni a külső és belső nyomásnak? Hiszen a nyugati imperializmus mellett még eléggé tartja állásait a belső reakció is!

– Nézd Pista fiam! Mi agráripári állam vagyunk! Én egyáltalán nem tartanám rossznak, ha a mi pártunk mellett létrehoznánk egy erős paraszt pártot is! Végeredményben mindenkinek az lenne a célja, de ha valamelyik letérne a helyes útról, a másik visszaterelhetné! Mit szólsz ehhez?

– Csak annyit Józsi bátyám, hogy jelenleg még több párt létezik hazánkban, a többi között megtalálható a paraszt párt is! Szerintem egészséges és erős ellenzék kialakítása csak az erők átcsoportosítása után lehetséges.

– Nem vitatkozom veled fiam, mert úgy sem tudnék kifogni rajtad! Én négy elemi végeztem, éppen hogy megtanultam írni, olvasni, te pedig jogot végzel és...!

– Már befejeztem Józsi bátyám! Tegnap előtt kaptam kézhez a diplomát!

- Igen! – Józsi bácsi nagy szemeket meresztett rám – úgy tudtam, még hátra van egy éved!
 - Úgy volt, de ezek a háborús körülmények... – bizonyára elpirultam, hiszen Józsinak köszönhettem az idő előtti diplomát, Józsi bácsi szavai azonban némileg megnyugtattak:
 - Te, mint tudom mindig is jól vizsgáztál! Ennyi kedvezményt igazán megérdemeltél! Tudod milyen büszkék vagyunk rád: egy doktor, végzett jogász a pártban, falun még ritkaság számba megy! Na, ha ez így van, eggyel több ok, hogy a ma esti taggyűlésen jelen légy! Hogy örülnének a szüleid!
- Látta, hogy szavai kellemetlenül érintettek, mindjárt hozzátette:
- Bocsáss meg, megfeledkeztem magamról! – belém karolt – Na gyere, legalább felejtesz! A gond a legjobb bánatúzó!
 - Igen – mondtam a gond! Nem szívesen hagyom itt a falumat, mert tudom, hogy szükség lenne rám, de hát ki tudhatná? Senki sem lehet próféta szűkebb hazájában! Talán addig még tehetek valamit!
 - Hogy is ne – csak addig? Ha feljebb kerülsz még többet tehetsz! Vagy menekülni akarsz? Talán meg sem ismeresz minket, ha alkalomadtán felkeresünk?
 - Ne mondjon csacsiságokat Józsi bátyám! Hiszen legszívesebben itthon maradnék, s addig még sok minden történhet! Meg aztán – miért ne kapálhatnék én diplomásan is? Nem esik le a kalap a fejemről, legfeljebb, ha lefújja a szél, vagy lekíváncozik a melegtől!
- Tavaszi vetés ideje volt, s az utcán lépten-nyomon találkoztunk munkából hazatérőkkel. De milyen örömmel üdvözöltek, még a sánta suszter is a keblére ölelt:
- Már nagyon vártalak Pista! Sok kellemetlen vitánk volt, de veled legalább lehet okosan beszélni!
 - Még mindig a régi nótát fújja Béla bátyám?
 - Még mindig? Amíg élek fiam! De azért mi jó barátok maradunk igaz? – hátba vágott csak úgy barátságosan – Lehet valaki rendes ember, ugyanakkor kommunista! Benned úgy látszik egyesül a kettő! Hová indultatok?
 - A pártirodába!
- A suszter legyintett és Józsi bácsi felé bökött:
- Gyere át hozzánk! Mondtam már neked, hogy ezek a parasztok előbb-utóbb az akasztófára juttatnak! Tettek-e érted valamit is? Behúzták fülüket, farkukat! Nálunk nem kell kompromittálnod magad, az ügyvéd mellett egy darabig elbojtárokodhatsz, utána pedig...
- Józsi bácsi megszorította a karom és húzott magával:
- Hagyd fiam ezt a csirizes fenekűt! Ma bezzeg magasan hordják az orrukat, de hol lesznek ők két-három év múlva?
 - Gondold meg Pista – szólt utánam a suszter!
 - Még, hogy gondolja meg? Te balga! – Józsi bácsi dühödten válaszolt helyettem – a pártközpontba megy és nem hozzátok ügyvédbojtárnak!
- Hallgattam, nem szóltam közbe, de szinte megkönnyebbültem, midőn az utca végéhez érve meghallottam a hazatérő nyáj csengettyűjét – Vera már napok óta ostromolta apját, hogy engedje neki kihajtani a nyáját, s bár nehezen, de engedélyt kapott!
- Nem illik már hozzád lányom – mondta neki apósom – lejártnád vele a férjed!

– Miért járatnám le apám? Akkor is birkákat őriztem, amikor feleségül kért, s róla is tudták, hogy ügyvédnek készül! Ugye Pistikém nem ellenzed?

– Egyáltalán nem drágám! Bizonyára hiányolod és most szép az idő is hozzá!

Örültem, ha magamra maradhattam, még Vera közelségét sem nagyon tűrtem, ám akkor, ott a birkák mögött, ölében egy aznap, a mezőn született báránnyával, annyira egyszerűnek, természetesnek tűnt, hogy átkoztam a percet, amelyet nélküle, magamba roskadva töltöttem el. Hozzá siettem, megsimogattam a még nyálkás kis jövevényt, aztán Vera fülébe súgtam:

– Igyekezz végezni otthon szívem! Gyűlés után felmegyünk hozzánk és otthon is maradunk! Mármint nálunk, közös otthonunkban!

– Igazán? – mosolya, amely addig beleolvadt az est hamuszürke homályába, egyszeriben láthatóvá lett! Szomorkás szeme felragyogott, s a szexualitás – majd fél éve csak kerülgettük egymást – harsány életigénylése szinte kicsattant a „szent asszony gügye bájából!” Igen – Vera szép volt! Főképp midőn mezítlábasan, vagy fapapucsban, széltől borzolt hajjal, csípőit csapdosó rövid vászon szoknyában taposott a birkák által felvert porban. De szép volt az ágyban is! Kisebb cipő nagyságú, izmos keblei nem folytak szét, ölelés után visszanyerték előbbi halmazállapotukat, s ha lábait – vastag, inas combjai voltak – keresztbe tette derekamon, úgy rántotta magába a gyökeret, mint a Kárpát medence a magyar sorsot! Soha nem mondta: hagyd, elég! De nem is kérte! Nem az ő hibája, hogy a gyümölcs éretlenül lehullott, de az sem, hogy a többi – feneketlen tóba csurgott! Idegen műzsák mérgezték meg öleléseinket, hogy helyet biztosítsanak az új honfoglalóknak, akik csordástul jönnek, mint a népvándorlás idején – Ázsiából!

Vera nekieresztette a pulit:

– Tereld Bogár, gyorsan, gyorsan! – a birkák hátranéztek: miért ez a nagy csaholás, hiszen mindig kényelmesen haladtak egész hazáig, de azért gyorsították tempójukat. Nekik és az odavetett szónak: nálunk! – tulajdonítható, hogy még be sem fejeződött a gyűlés, s Vera már ott állt mellettem frissen kimosakodva, flóra szappan szagot árasztva maga körül.

– Igyekszünk szívem – súgtam feléje – nem húzzuk sokáig!

– Nem sürgős – súgta vissza, majd, mint az iskolás gyerek figyelmes arccal nézett fel a dobogóra, ahol Józsi bácsi magyarázott erősen gesztikulálva:

– Mert figyeljetek csak jól – mondta az öreg, saját gondolataival egészítve ki a tőlem útközben hallottakat. – Ha államosítjuk a bankokat, részvényeik a miénk lesznek! Persze nem leszünk milliomosok, ahhoz sokan vagyunk, nem megyünk a Riviérára sem elkölteni az osztalékot, de azért jut belőle mindenkinek, főképp, ha már a gyárak, bányák és egyebek is a mi tulajdonunkban lesznek! Meg fogjuk mutatni azoknak a finom kezű uraknak, hogy mi is tudunk bánni a vagyonnal, és elsősorban is mi, mert amit ők kurvákra, fölösleges dorbézolásokra költöttek, azon mi elsősorban is gyermekeinket emeljük ki a nyomorból, iskolákat építünk, ahol még nincsenek, szanatóriumot a betegeknek, békés, nyugodt életet biztosítunk az öregeknek – szóval lesz hová rakni a garast!

– Okosan beszélsz Józsi – szólt közbe a főjegyző, aki szintén jelen volt – de ha megengeded helyesbíték. Az államosított magántőke nem lesz felaprózva neked, nekem és a többieknek, egységes alapot képez majd a proletár állam bankügyleteinek a finanszírozására!

Láttam, hogy az emberek nem nagyon értik apám rövid magyarázatát, ezért megkíséreltem magam is kibővíteni:

– Elvtársak! A nemzeti és nemzetközi kereskedelem folyamatossága érdekében feltétlen fontos, hogy a banktőkével kizárólag az állam rendelkezzen, különben nem tudjuk áttekinteni erőforrásainkat. Nem bocsáthatunk ki például több bankjegyet, mint amennyire meg van a fedezetünk, különben állandósul az infláció és a fekete piac. A jelenlegi kapitalista, fél kapitalista és szocialista államok közötti versenyben – mert jó, hogy a háborúnak vége, a versengés tovább folyik a piacokért, s hazánk csak úgy tudja megállni a helyét, ha stabilizáljuk gazdasági helyzetünket! Az első teendő pedig az új pénznem fedezetének – legyen az arany, a munka, értékpapír, vagy ingatlan – előteremtése! Ezt a célt szolgálja a bankok államosítása is! Tehát, ha nem is zsebünkben, a kezünkben lesz az is! A nép által választott, megbízható személyek fognak sáfárkodni vele! S, hogy elejét vegyünk a banktulajdonosok külföld felé irányuló manipulációinak, jobb, ha minél előbb megtörténik az államosítás! Különben titkos csatornákon elvándorol az a kevés is, ami megmaradt a háború viharában.

Az egyik cigány – a különböző ingyenes akciók miatt többen beléptek közülük is a pártba – nagyon mocorgott a sarokban.

– Na, Zsiga – szólítottam meg – látom akarsz mondani valamit – rajta, ki vele! A te véleményed annyi, mint az enyém, vagy másé!

– Hát, ha annyi – Zsiga kilépett a sarokból – akkor én csak megmondom. Jobb lenne, ha azt is kiosztanák, mint a földet, mert akármennyire becsületes lesz is az az ember, aki meg lesz bízva vele, a csábítás nagyobb lesz, az éhes ember pedig többet eszik, mint a jóllakott!

Nevettek, persze, hogy nevettek, még maga a cigány is, de aztán megtoldotta:

– Nevessetek csak, majd meglátjátok, hogy igazat mondtam, mert ahol eddig egy úr volt, ezután lesz tíz és elsősorban mindenik a saját zsebét tömi meg!

– Bárhogy lenne is Zsiga – válaszoltam – a banktőke nem osztható fel! Ha azt tennénk, gazdasági anarchiát idéznénk elő, továbbá: az arany, csak a bankok széfjeiben tárolható biztonságosan! A rendet, a törvényességet, a népi hatalom sem nélkülözheti!

– Jól van, no! Ne vedd a szívedre – Zsiga visszalépett a sarokba, de még mindig morgott, inkább csak magának – Én ugyan nem megyek senki ellen sem, ha nem jussolhatok!

– Megkapod te is a jussodat – mondtam – Isten is hat nap alatt teremtette a világot, mi sem tudunk egyszerre mindent a helyére tenni! Azt megígérem – amennyiben rajtam múlik – az első falufejlesztési programban felszámoljuk a cigány putrikát! Nektek is jobb lesz, ha emberhez méltó körülmények között élhettek!

A cigány hallgatott, a többiek azonban helyeselték: jól mondod Pista, hallatszott több helyről is, Józsi bácsi pedig így szólt:

– Ők már eddig is többet kaptak, mint amennyit megérdemelnének!

– Mikor jössz vissza? – kérdezték többen is.

– Hiszen még el sem mentem!

– Azt tudjuk, de ide közénk! Ideje lenne már, te mégis csak jobban kézből tartottad a dolgokat! Mióta elvittek épp hogy helyben topogunk, míg a kisgazdák egyre jobban aktivizálódnak!

– Mert ti csak tátjátok a szátokat – tört ki a keserűség Józsi bácsiból – egy fecske nem csinál nyarat, Pista sem! Nekünk mindnyájunknak szívvel-lélekkel kell belevetni magunkat a küzdelembe! Persze, hogy keresztül gázolnak rajtunk, ha megállunk egyhelyűt. A párt akkor lesz erős, ha a mindenkori körülményeknek megfelelően mindenki egyszerre ordít, vagy

egyszerre hallgat, vagy ha éppen az szükséges: egyszerre sújtunk le a bitangokra! Nem szabad egy emberre hárítani sem a munkát, sem a felelősséget! Nagyobb aktivitásra van szükség elvtársak a párton belül, s a párton kívül is, különben elveszítjük a forradalmi jellegét, s azzal együtt a kezdeményezést is! Ne számítsatok ti Pistára – őt képzettségének megfelelő, magasabb beosztás illeti meg! Nekünk kell szembe néznünk a problémákkal, ő legfeljebb útba igazításokat, tanácsokat adhat a jövőben!

Csodálkoztam Józsi bácsi szavain, hiszen éppen azért jött hozzám, hogy megszabaduljon a titkári teendőktől! Mi változtathatta meg gondolatmenetét? Magyarázatra azonban nem sokáig kellett várnom, mert kifelé menet megfogta a kezem és félrehúzott:

– Nézd Pista fiam. Ha most nem szabadulsz meg tőlünk, akkor talán soha! Menj csak te fel Pestre! Neked magasabb szintről kell szemlélned a forradalmi átalakulást, mert: egyrészt még tanulnod kell, másrészt ki lenne alkalmasabb nálad arra, hogy a szocialista világszemléletet magyarrá alakítsa? Tudod – ami jó másnak, az nem biztos, hogy jó nekünk is! Te a magyar föld szülötte vagy, rád nyugodtan bízhatjuk sorsunkat! Mert nem itt dől ám el az, hanem fönt! Nem haragszol, ugye? – az öreg érvelésén mosolyognom kellett, nevettem, talán először hazaérkezésem óta!

– Dehogy haragszom Józsi bátyám – mondtam – Hanem csavaros eszű paraszt maga, s egyúttal jó forradalmár is! Attól a kis sajáttól igazán eltekinthetünk!

– Hát ez az Pista! Ez az egy! A földért küzdöttünk évszázadok óta! Kommunista létemre inkább hagyom magam a földem végében agyonütni, de nem hagyom, hogy visszavegyék! Elég sokáig voltunk csak rabszolgái! Aztán mit gondolsz, miért akarnám, hogy felkerülj Pestre? Tudni akarjuk, hogy kik azok, akik a forradalmi párt élén állnak! Ne bízzuk egészen rájuk magunkat, mivel nekik csak a két kezük, esetleg szerszámaik vannak, vagy csiszoltabb koponyájuk, ellenben miénk az egész magyar föld és nem mindegy, hogy az eke milyen mélyen hasít bele! Igazam van-e főjegyző elvtárs?

Apám Verával a közelünkben várakozott és Józsi bácsi eléggé hangosan beszélt ahhoz, hogy hallják minden szavát.

– Úgy, úgy Józsi – válaszolt apám –, de Pista fiam sem tudhatja, hogy meddig a fekete!

– Miért ne tudhatná? Ő legalább itt nőtt fel, amazok pedig?

– Azok is munkás, paraszt, vagy cseléd sorból kerültek ki és csak kevesen az értelmiség soraiból! A fontos, amit te is helyesen látsz: mindenből csak annyit fogadni be, amennyi nem sérti magyarságunkat. Magyarként lehetünk még jó kommunisták, éppúgy, mint jó katolikusok! Ez azonban nem jelentheti azt, hogy elfogadjuk akár Moszkva, akár Róma diktátumát!

– Majd holnap folytatjuk Józsi bátyám – szóltam közbe, láttam ugyanis, hogy Vera erősen toporog, unja a szófosást, s ha nem teszem, a két öreg reggelig is eldisputál! Kezet ráztunk az idős veteránnal, aztán hármasban, egymásba kapaszkodva indultunk a főjegyzői kúriára, ahol előtte soha nem jártam.

Apám egyedül lakott, feleségét majd egy éve elzavarta. Magtalan volt az öreglány, mégsem tudott belenyugodni, hogy anyjának nevezze a fattyú, apám pedig ragaszkodott hozzám! Vajon, ha nem következik be fordulat társadalmi felépítésünkben, akkor is ragaszkodott volna? Elégké későn tört fel benne az apaság magasztos volna, de saját helyzetemet tekintve, célszerű lenne-e megkérdőjelezni szándékának mibenlétét? Szükségünk volt egymásra és ezzel lezártunk tekintettük addigi húzódkodásunkat, de különben – a faluban majdnem mindenki tudta, hogy apa és fia vagyunk, arcunkra volt írva, meg aztán eléggé megcsapta őt is a sors, ezért inkább szántam, mintsem haragudtam volna rá!

– Eszter! Eszter! – már a kapuból kiabált az idős házvezetőnőnek – még az ő dadája volt – nézzed kiket hoztam! – A dadával együtt majd kiugrottak a bőrükből, úgy sűrögtek, forogtak körülöttünk – szinte megható volt boldogságuk.

– Szegény apád, már azt hittem belezavarodik, pedig mondtam én neki, hogy eljöttök, csak ki kell várni! Hát itt vagytok kicsinyeim – ezek Eszter néne szavai voltak, s ha kisebbek vagyunk, talán térdére ültet bennünket, hogy meglovagoltasson – apámhoz pedig – Most aztán cirógassa őket!

– De Eszter – szólt közbe apám – nehogy már magázni kezdj előttük, hiszen egy család vagyunk, s te különben is mindig az anya szerepét töltötted be mellettem! Most kettővel többen leszünk, akikről gondoskodnod kell, ezen kívül semmi nem változik! Biztos vagyok, hogy ők ugyanúgy szeretni fognak, mint én!

– Látjátok kicsinyeim – ismét a dadus – nem rossz ember ő! Maradjatok mellette, hadd legyen végre boldog, mert abból bizony nem nagyon vette ki részét. Mióta csak elvette azt a savanyú szüzet, olyan volt ez a ház, mint egy koporsó. Én ellene voltam, meg ő is, anyádat akartuk, azonban a szülei – isten nyugtassa őket, mert ők sem voltak rosszak, csak hát egy kétszáz holdas és egy magam fajta között – apámra nézett – ne haragudj fiam! Tudom már megfogadtuk néhányszor, hogy nem hánytorgatjuk fel a múltat, de így legalább ők is! De üljetek már le kicsinyeim! Kóstoljátok meg a dadus főztjét! Apátok még ma is dadusnak szólít – ő még most is olyan nagy gyerek! – mondta, mondta a dadus, közben jobbnál-jobb falatokat rakott elénk, mintegy varázsló a terülj-terülj asztalkára! Valahogy olyan ünnepélyes volt a hangulat, mintha apám készült volna rá, hogy aznap nála fogunk kikötni, pedig napok óta még csak nem is találkoztunk. De hiszen nincs is abban semmi megvetni való. persze hogy várt bennünket, és felkészült, mint ahogy Eszter néne mindjárt vacsora után, hogy Vera segítségével leszedték a használt edényeket, elárulta, miközben egy kisebb vesszőkosár pezsgőt helyezett el az asztal közelében:

– Úgy igyatok ebből kicsinyeim, hogy mint húsz évig porosodtak a pincében, s talán nem is jó!

– Add csak ide – szólt apám, tényleg olyan kamaszos megilletődéssel, s felnyitott egyet, majd töltött előbb a maga poharába, hogy megkóstolja – nem rossz ez gyerekek – mondta, majd töltött mindnyájuknak.

– Fogjátok meg és koccintsunk! – megfigyeltem, reszketett kezében a pohár, s egy súlyos könnycsepp pottyant pontosan a pohár közepébe – előbb a születésedre fiacskám! – akadozva, mintha valami útjukat állná, töredezve jöttek elő torkából a szavak, majd felállt, s hozzám lépve átölelt és megcsókolt – addig mindig elhúzódtam tőle, akkor azonban nem. Visszaöleltem és visszacsókoltam, Vera elkezdett pityeregni, a dadus pedig fogta az üveget és újból töltött:

– Ne gyerekeskedjetek – mondta – igyatok! Ezt az esküvőtökre kicsinyeim! – Ezt követően négyesben állva ittunk, sírtunk és nevettünk a nagy „találkozás” örömére! Talán reggelig abba sem hagyjuk, ha Örzi, a Fekete Bandi felesége be nem ront az ajtón, nyakában a kutyaival, mert fogta, de mintha nem is érezte volna:

– Jaj! Jaj! Anyám! Jaj a Bandi! – melléugrottunk, hogy kivegyük a kutya szájából, de Ő csak jajgatott tovább!

– Mi történt lelkem? Nyugodj már – Eszter néne saját poharát nyújtotta feléje – Igyál lelkem, mindjárt könnyebb lesz! – Örzi nagyot húzott a pohárból, aztán felsóhajtott:

– Jaj Pista, Pistikém! Elvitték Bandit!

– Csak nyugodtan kedves – Vera megsimogatta Örszi arcát – meglátod minden rendbe jön! Tudod én is, hogy voltam!

– Jaj anygalkám! Pestről jöttek a nyomozók és már otthon agyonverték! Mi lesz még vele? A veséjét ütötték, meg vagy pribék! – ordították, de úgy...! Azután feldobták az autóra, pedig hogy könyörgött szegény.

– Bizonyára tévednek uraim! Nem ártottam én a kutyának sem soha!

– Nem? Most szükölsz ugye te dög, bezzeg akkor és ott! Nem emlékszel! Kinek a nyelvét szegeztetted a csajkához? Te verted ki kezemből a moslékot aztán! – egy nagydarab férfi a gyomrába rúgott és rátaposott a hasára.

– Nem akarsz emlékezni ugye te disznó, de majd megnyitjuk a koponyádat, és ...!

– Így ordítottak rá, meghal szegény mire Pestre érnek!

– Hát oda vitték? – kérdeztem.

– Igen! Igen! Jaj, Pista, az Isten is megáld érte, menj utána! – letérdelt elém és belemarkolt a térdembe! Összenéztem apámmal, majd így szóltam:

– Van pénzed – kérdeztem – nekem ugyanis egy fikarcnyi sincs!

– Van – mondta –, de reggelig annyit sem ér, hogy jegyet válts Pestig! Megvakarta a feje búbját – várj egy kicsit, hadd gondolkodjam!

Kis idő múltán pedig így szólt:

– Van néhány kövér disznónk, addig pedig – lehúzta ujjáról a vastag aranygyűrűt – Fogd! Három tehén ára van benne, próbáld Pesten értékesíteni! Mivel látta, hogy húzódozom, hozzátette még: no, fogjad már fiam! Többet ér egy emberélet, ha egyáltalán időben érkezel.

Zsebre vágtam a gyűrűt, s odaszóltam Verának:

– Kísérd haza édes Örszét, én pedig még elérem a korai vonatot!

– Nem is öltözől? – Vera szegény megpróbálta húzni az időt, nehezen tudott belenyugodni, hogy megint olyan hirtelen szertefoszlanak reményei, de aztán mintha elszégyellte volna magát:

– Indulj drágám- mondta –, így legalább még időben tudsz intézkedni! Ha szükséges, Józsiéknál átöltözhetsz! – Megcsókoltuk egymást, majd azonmód, ahogy voltam, rohantam az állomásra!

De bármennyire igyekeztem, csak hajnalban érkeztem Pestre! A közlekedés még igencsak magán viselte a háborús sebeket! Fáradt voltam, majd úgy estem be az ajtón, s Józsi, akit az ágyból riasztottam, idegesen rám förmedt:

– Nem tudsz a fenekeden maradni? Nincs bajod, hát csinálsz magadnak?

– Ne bánts kérlek, hadd pihenek egy órát, aztán majd elmondom mivégből jöttem. – Ledobáltam magamról a ruhát és ledőltem a heverőre, de persze nem aludtunk. Fúrt a kíváncsiság, én pedig fáradtabb voltam semhogy aludni tudtam volna.

– Mond el pár szóval, aztán aludj! Neked nem lenne szabad ilyen megerőltető útra vállalkoznod – Józsi szavaiban érződött az aggodalom.

– Te sem aludnál a helyemben!

- Nyögd már ki! Ne kerülgesd! Különben én is imént jöttem haza! Ha most közlöd velem mi járatban vagy, még nyolcig megálmodhatjuk a megoldás kulcsát! – Felkapcsolta az éjjeli lámpát, hogy jobban szemügyre vehessen – eléggé holdkóros színed van – toldotta meg!
- Egy embert elvittek a faluból – nyögtem – velünk együtt érkezett haza! Fogságból jött!
- Na és? Te még nem hallottál hasonló esetekről? Bizonyára bűnt követett el és felismerték! Nem az első és nem az utolsó. Átszűrik őket a debreceni gyűjtőtáborban, s akinek nincs rendben a szénája – gondolom te is helyesnek tartod, hogy felelősségre vonják tetteiért!
- És, ha nem tett semmi olyat, amiért büntetni kellene? Tévedni emberi dolog! Azok is tévedhetnek, akik a szűrést végzik!
- Abban az esetben pechje van! Ha sikerül bebizonyítanunk az igazát, megmenekül, ha nem – hát felhúzzák!
- Milyen könnyedén mondd! Így is gondolod? Mintha számodra mindegy lenne, ha egy embert felhúznak, vagy életben hagynak! Arra nem gondolsz, hogy hányan lehettek csak eddig már tévedés áldozatai?
- Nézd Pista! A fronton naponta ezrek pusztultak el, az a néhány, még ha ártatlan is, már igazán nem oszt, nem szoroz!
- A front az más! Az is mocskos dolog: ártatlan, egymást soha nem látott embertársainkat leölni, most azonban béke van! Elegendő idő áll rendelkezésünkre, hogy bebizonyítsuk valakiről: bűnös, vagy ártatlan! Ha így beszélsz, fogom magam és odébbálllok! – felültem, de leszorított.
- Ne bolondozz! Nem az én véleményem az amit mondtam, általános vélemény! A bíróság mai felfogását tükrözi! De ne búsulj, utána nézek az emberednek! Reggel úgy is a belügybe kell mennem! Keret legény volt?
- Mi volt? – akkor hallottam először.
- Azok közül való, akik a munkaszolgálatosokat őrizték: zsidókat, kommunistákat – általában: baloldali politikusokat!
- És az bűn lenne? Őrizniük kellett! Ha megtagadják a parancsot, Őket is agyon lövik!
- A legtöbbje szadista volt Pista! Akkor is ütött, gyilkolt, ha nem kellett!
- És ezt kik bizonyítják?
- Kedves barátom, jogász lennél, maholnap magas tisztséget fogsz betölteni, hogy lehetsz ennyire naiv? Természetesen azok, akiken a sérelem esett, vagy akik látták tetteiket!
- Na, ha minden mást elhinnék is, azt nem, hogy a Fekete Bandi gyilkolt volna, vagy...! Az egész ember olyan, mint egy falat kenyér!
- Az lehet, hogy mamlasz, de attól még lehet rosszindulatú is!
- Nem barátom, inkább nagyon is értelmes!
- Akkor is elkövethetett valamit – esetleg hirtelen haragból! A munkaszolgálatosok sem voltak szentek.
- De hát ezt mérlegelnie kellene a bíróságnak! Ha felfingerelték, és...!
- Ezekre az ingerlésekre nem lehetünk tekintettel Pista! A tett számít! Minden esetre amennyiben módomban áll, elintézem, hogy minden körülményt alaposan vizsgáljanak meg,

mielőtt a bíróságra adnák! Főképp vádlóival kapcsolatban. Kellemetlen lenne a Pártnak is, ha késve derülne ki az ártatlansága!

– De még mennyire! Az illető felesége is párttag! Aztán ott a gyerek!

– Ez eddig rendben is lenne! Gondolj azonban azokra a gyerekekre, akik a szűfolt teher-vagonokban fulladtak meg a deportálás idején, vagy a gázkamrákban, vagy elevenen rugdos-ták agyon őket, mint a patkányokat, mert azt tették velük barátom és talán legkritikább esetben parancsra. Jó, te az egyetem padjaiból még sok mindent másképp láttál, én azonban naponta jártam a pályaudvarokat, a várost, és ahol tudtam segítettem a nyomorultaknak! Nem egyszer csak a véletlenül múltott, hogy nem csaptak közéjük! A feleség pedig – jó ha párttag! Ő nem felel férje tetteiért, de fejezzük be, mert nemsokára indulnom kell, és...!

– Bocsáss meg Józsikám, hogy feltartalak, de szerintem másképp kellene ezeket a dolgokat kezelni! Háború volt! Az emberek sok esetben az állatoknál is vérengzőbbek voltak, most azonban béke van, vagy legalábbis fegyverszünet! Ha folytatjuk az öldöklést, láncreakció keletkezik és sosem lesz vége! Ha igazi békét, biztonságot akarunk, egyszer el kell kezdeni a megbocsátást is! Mi lenne, ha mi kezdenénk el? Aki jelenleg még ellensége a pártnak, az is mellénk állna!

– Nem hagyhatjuk, hogy a gyilkosok szabadon fussanak Pista! Ismered a közmondást: Kuttyából nem lesz szalonna! Vagy te talán még azt is lehetségesnek tartod? Minden változáskor első dolog a szemét eltakarítása!

– Hiszen nem is a gyilkosokat akarom én menteni, akire rábizonyul, legyen az bárki, pusztulnia kell, de adjunk legalább lehetőséget a védekezésre! Ne fordulhassanak elő olyan dolgok, hogy már az otthonában, a család szeme láttára agyonverik a gyanúsítottat!

– Látod, erről meg én nem tudok! Hát ez történt nálatok?

– Nem egészen, de majdnem! Meddig élhet az az ember, akinek a veséit, vagy máját összezúzzák?

– Bizonyára nem sokáig! Erre azonban semmi esetre sem kaphattak utasítást. Megígérem neked, hogy még ma reggel, egyenesen Rákosi elvtársnak fogom jelenteni az esetet!

– Köszönöm – mondtam – többet nem is kívánhatnék! – megszorítottam a kezét. – Nem tudnál te rossz ember lenni Józsikám! Szavaid sokszor cinikusak, tetteid azonban mást bizonyítanak!

– Pedig elhiheted: velem sem sokat teketóriáztak volna 43-44-ben, ha sikerül kézre keríteniük!

– Ne kezdjük előlről Józsikám, 46-ot írunk!

– Jó, jó! De most aztán fordulj a másik feledre és hunyd be a szemed! Különben! Még jó, hogy jól zárnak ezek a spaletták!

Az ablak felé fordultam, s bármennyire jól zártak is a spaletták, néhány fénycsík azért beszűrődött a réseken! Hogy ne zavarjanak, valóban behunytam a szemem, de hogy aludtam-e? Ébren, vagy álmomban szöttem-e tovább a fonalat? Zsúfolt lágerek tűntek fel előttem, megannyi csíkos ruhás fegyenc és mindenik a körmét rágta! Megpróbáltam szabadulni a különös álmoképtől, de nem sikerült! Bármerre igyekeztem, mindenütt velük találkoztam, s ha Józsi idejében fel nem ébred, s el nem távolítja kezem a számtól, talán leharapom az ujjam!

– Megörültél Pisti? – ijedten hajolt fölém barátom!

– Miért? Mi történt? – felkaptam a fejem.

– Vigyázz, bevérezd a párnát! – de már be is véreztem, ujjam végéből sűrű, fekete vércsepp pottyant a párnára!

– Bocsáss meg! Mit fog szólni a mamád?

– Szót sem érdemel! Úgy sincs dolga, egész nap munka után koslat!

Éppen törülközött, rácsavarta a kendőt vérző kezemre, azután be a fürdőszobába – már azt hittem öncsonkítást akarsz végezni magadon – persze nem komolyan mondta és jót derültünk szavain.

A fürdőszobában előbb a meleg, majd a hideg zuhany felélénkítette izmaimat, s midőn visszamentem a hálóba Józsi meg is jegyezte:

– Így már salonképesebb vagy! Jössz velem, vagy...?

– Ha nem leszek terhedre?

– Terhemre te? Nem is tudod, hogy ki vagy! Vagy talán kaptál Zójától levelet?

– Nem kaptam – valószínűleg elképedtem a hír hallatán –, de miféle levelet?

– Meghívás érkezett részedre Moszkvából! Unatkozik nélküled a nagylány.

– De hiszen férjhez ment, vagy legalábbis valószínű.

– Náluk az nem egészen úgy van, mint nálunk! Elfogadod, vagy... De minek is kérdem, hiszen magától értetődő! Csak szegény Verát sajnálom, mert négy év azért hosszú idő, pedig az iskola négy éves lesz!

– És mikor indul be?

– Előbb, mint gondolnád!

– Sajnálom, de addig sehová nem megyek, amíg ez az ügy nem tisztázódik!

– Látod, ezért becsüllek Pista! Szeretted befejezni, amit elkezdesz! Én mindenesetre rajta leszek!

Józsi autó várta az épület előtt, s ha még hozzávesszük, hogy a zsebében lévő igazolvány szabad belépést biztosított számára mindenüvé, érthető, hogy negyed órán belül a belügyminiszter ajtaján kopogtattunk. Rajk elvtárs barátságosan fogadott bennünket, de nem nagyon lelkesedett az ügyért, mikor azonban Józsi megemlítette a Zója és köztem lévő barátságot, azon túlmenően pedig a szovjet párt meghívását, kedvezőbb arcot vágott:

– Várjatok – mondta – megbeszélem Rákosi elvtárssal. Benyitott a szomszéd szobába, s midőn visszajött úgy jó tíz perc múltán, arcáról leolvastam, hogy megnyíltak előttünk a titkos csatornák.

– Szerencséje van fiatal barátom – szólalt meg – úgy tűnt előttem, mintha szemében különös fény csillant volna, és ez a fény kivetődött arcára is. Persze hozzá kell tennem, hogy elsőbb meg kell találnunk az illetőt, mert önkényes akció is lehetett, akkor pedig komplikáltabb az ügy!

Utasításokat adott titkárának, aztán telefon ide, telefon oda, s végül is sikerrel járt a körözés. A vidéki főkapitányságon tartották fogva Bandit! Mire mi odaértünk már a látteleket is elkészítette az orvos, miszerint azonnal kórházba szállítandó a páciens! Szegény Bandi! Úgy nézett ki valóban, mint egy agyon rugdosott patkány, már csak szerettei iránti nagy szeretete tartotta életben. Rám nézett, de nem ismert meg. Folyvást csak azt hajtogatta: én nem! Nem!

Nem sokáig időzhettünk nála, mert jött a mentő és vitte! A főkapitányság vezetőjének mentegetőzését már meg sem hallgattuk!

– Láthatod Józsikám – szoltam barátomhoz, miután visszaültünk a kocsiba, és indultunk vissza a pártközpontba – mi lett volna a sorsa, ha közbe nem lépünk, s még így sem biztos, hogy meg tudják menteni. Tartok attól, hogy belepusztul!

– Nagy a valószínűsége, de megteszünk érte mindent, hogy életben tartsuk, hiszen amennyiben elpusztul, azt mondanak rá, amit akarnak és bennünket is kellemetlen helyzetbe hozhatnak! Ha sikerül megmenteni és ártatlannak bizonyul, megemlegetik azok a hullarablók.

Alig tettük be lábunkat az Akadémia utcai központba, Szalai elvtárs, a káder osztály vezetője, aki bizonyára már várt ránk, azzal fogadta Jósikát, hogy azonnal menjen be Rákosihoz, várja! Körül-belül negyed órát vártam rá, s midőn pulykavörösen kijött, annyit mondott:

– Megkaptam miattad, de én sem maradtam adós – majd, persze csak általam hallhatóan – Mit képzelnek ezek a börtön vikszolók? Lehet, hogy spiclik voltak, én pedig fegyverrel harcoltam a fasiszták ellen! Hogy hányan hullottak el közülünk senki nem tartotta számon, ők viszont a fogolycsere révén szovjet diétán híztak ezalatt az idő alatt. Köpött egyet a sarokba, aztán karomat megragadva félrehúzott.

– Te – kezdte erősen felindult állapotban, szerencsére senki nem tartózkodott a közelünkben – gyűlöltem a németet, de ezektől egyenesen gyomorgörcsöt kapok!

– Hallgass Te bolond – csitítottam – a falnak is füle van!

– Bánom is én! Legfeljebb visszamegyek az esztergapad mellé, úgy sem szívesen hagytam ott!

– Jól nézünk ki – mondtam ugyancsak kettőnk által hallhatóan – engem fölfelé erőltetsz, míg te szabadulni akarsz! De tudnál-e egyáltalán szabadulni?

Józsi körülnézett, majd az előbbi hangon, de már lehiggadva:

– Nem hiszem! Az illegalitásban is nagyobb biztonságban voltunk, mert ismertük az ellenséget! Ma, azt, aki sokat tud és hátat fordít, egyszerűen eltüntetik! Látod, milyen szerencse, hogy összejöttünk ezzel a Zójával, vele sakkbán tarthatjuk ezt a hájfejűt, a pereputtyával együtt! Valami nagykutya lehet az a lány! Mindannyiunk érdekében el kell menned az iskolára! Majd kiemeljük Verát, okos asszony, talán a nőszövetség vezetőségében, ha el lesz foglalva gyorsabban múlik az idő!

Ideáig jutottunk, midőn az egyik helyiségből kilépve Szalai elvtárs egyenesen Józsinak szegezte a kérdést:

– Mi van azzal a falusi legénykével – előbbi találkozásunk alkalmával nem volt időnk bemutatkozásra?

– Miféle legénykével – Józsi adta a hülyét – sok fiatal pártmunkásunk van vidéken!

– Ne tégy úgy, mintha nem hallottál volna róla! Tudtommal te vagy megbízva az ügy lebonyolításával! Ma már másod ízben hívott bennünket Zója elvtársnő Moszkvából. Nagyon bevágódhatott nála az a kölyök.

– A menyasszonyom volt – talán kicsit keményen koppantak szavaim, mert hátrahőkölt, váratlanul érték!

– Hát ön lenne az a fiatalember? Már itt is van? Köszönöm Jóska, hogy gyorsan intézkedtél! Elfogadja a meghívást?

- Feltételem van Szalai elvtárs!
 - Azt bízzad ránk – szólt közbe Józsi, majd: persze, hogy el! – keményen nézett rám, én azonban inkább könyörgést olvastam ki szeméből.
 - Nem tőled – tőle kérdeztem, Jóska!
 - Én pedig igennel válaszolok – mondtam határozott hangsúllyal!
 - Ebben az esetben gyertek velem, visszahívom Moszkvát!
 - Gyere Józsi – megfogtam barátom kezét – Zója bizonyára örülni fog, ha megtudja, hogy együtt vagyunk!
 - Hát mind a ketten ismeritek? – a káderes kimeresztette szemeit.
 - Valamivel jobban mint téged – válaszolt Józsi, s közben szaporán lépkedtünk az egyik mellékfolyosóról nyíló káderosztály felé.
- A visszahívás közvetlen vonalon történt, s alig tartott pár percig, midőn pedig Zója meghallotta a hangom, örömeiben felsikított, majd:
- Igazán te vagy aranyoskám? Mond még egyszer...!
 - Hát olyan rosszul hallod, hogy nem ismered fel hangomat?
 - Ó, dehogynem! Csak hát olyan régen hallottam, hadd gyönyörködöm benne! Nem nősültél még meg?
- A kérdésre kérdéssel válaszoltam:
- Hát nem vagy boldog?
 - De igen! Most, hogy hallom a hangodat!
 - És Vologya?
 - Elpusztult szegény a keleti fronton, úgy értem: már a tisztogató akciók során! Most azonban nemcsak eltűnt, mint a nyugati fronton – mellette voltam, amikor történt!
 - Kár érte!
 - Igen! Kedves fiú volt! – kis ideig hallgatott, majd így szólt – De te itt vagy, élsz és...!
 - Sajnos, drágám már nős vagyok!
 - Gondoltam, hogy csakis azzal vigasztalhatod magad a csalódásért! De azért eljössz, ugye?
 - Ki tudna neked ellenállni?
 - Hát szeretsz még kicsit?
 - Érzésem szerint nagyon is!
 - Ne mondd tovább, majd itt! Gyere! Nem fogod megbánni, még csak feleségedtől sem veszlek el, legfeljebb! – Zója sokáig beszélt még, ellátott tanácsokkal mint régen, én pedig csak válaszoltam. Igen, jó, nem, természetesen, stb. Csak a végén jutottam nagyobb szusszantáshoz és akkor megjegyeztem, hogy Józsi, a csepeli brigád vezetője is mellettem áll, akarsz-e vele is beszélni?
 - Hát persze aranyoskám! – Áadtam a kagylót Józsinak, nem tudom mit kérdezett tőle Zója, de a válaszokból könnyű volt következtetni arra, hogy felőlem érdeklődött.

– Légy nyugodt! Biztosítlak! – voltak Józsi válaszai, továbbiakban pedig: igen, itt dolgozom a központban! Szervezési osztály! Te is? Ennek igazán örülök!

Csak nagyon rövid ideig beszéltek, Józsi visszaadta a kagylót, de valami közbe jöhetett, mert Zója hirtelen búcsúzkodni kezdett:

– Sajnos mennem kell drágám! Akkor két hónap múlva! Nehéz lesz kivárni, de annál nagyobb lesz az öröm! Légy jó fiú aranyom! Millió csók feleségednek is!

Mikor letettem a kagylót valósággal forgott körülöttem a szoba, úgy néztem a mellettem állókra, mint egy éppen világra sikeredett borjú, ők viszont rám, mint egy fétisre. Nagy „show” volt akkor a szovjet pártközpont „bébi”-jének lenni, engem pedig attól kezdve annak becéztek. Egészen természetes volt, hogy attól a naptól kezdődően megnyílt előttem minden ajtó! Legelőbb Szőnyivel, a szervezési osztály vezetőjével ismerkedtem meg, ő és Józsi intézték el úgy a dolgokat, hogy Bandi ügye, bár sok herce-hurcán keresztül, végül is még az iskola megkezdése előtt kedvezően elintéződött.

Szegény Örszi! Még aznap, hogy Bandit a kórházban félig-meddig biztonságban tudhattam, hazautaztam, hogy megvigyem az örömhírt: Bandi él és hogy hol van! Azt elővigyázatosságból nem tettem hozzá, hogy milyen állapotban! Annyit azonban mondtam még, hogy a párt mindent elkövet kiszabadításáért! A párt? Inkább csak a bélyegzője, amely eszköz volt a kezemben, mert, hogy ne kelljen mások jóindulatáért esedeznem, újból átvettem a tikári teendőket, s beadvány, beadvány után ment az illetékes helyekre, fönt pedig Józsi és Szőnyi az általam fogadott ügyvéddel porhanyították a göröngyöket.

De milyen kemény göröngyöket! A vádlók makacsul ragaszkodtak állításukhoz, s a szemet szemért, fogat fogért elv alapján hurkolták a kötelet Bandi nyakára, aki a három hetes kórházi ápolás után a gyűjtőfogházban várt a sorsára!

Én csak a népbíróági tárgyaláson ismertem meg a vádlókat: vaskos, egészséges legények voltak, s vagy huszonöt, harminc hadonásztak a tárgyalóterem ajtaja előtt, amikor az ügyvéd társaságában, mint megidézett tanú odaérkeztem.

Itt meg kell jegyezsek egy paradoxont: az ügyvéd, aki az úgynevezett keretlegényt védelmezte, hosszabb ideig ugyancsak munkaszolgálatos zsidó ember volt! Ő bement a terembe, én pedig beálltam az egyik ablakmélyedésbe és hallgattam a különböző, egymásnak ellentmondó véleményeket a vádlottal kapcsolatban. Ott, tőlük tudtam meg többek között, ami perdöntő volt a már-már végzetessé váló tárgyalás során, hogy az egyik fővádló sosem találkozott Bandival, s csak társai unszolására vállalta a gyalázatos szerepet, azt állítván, hogy Bandi félholtra verte egyik ebédosztás során, több társát pedig Bandi közreműködésével tűntettek el. Az egészből annyi volt igaz, amit aztán a vádlott maga is beismert, hogy a koronatanuk közül hét személynek nem volt hajlandó addig repetát adni, amíg a többi is meg nem kapta a rendes adagját.

– Mit tud maga titkár elvtárs erről az emberről – tette fel a kérdést felém a bíróság elnöke.

– Tisztelt Népbíróság, tisztelt Elnök Úr! – egyáltalán nem voltam elfogódott, éppen elegendő bírósági tárgyalást végighallgattam egyetemi éveim alatt, s az ügyben tapasztalt embervadászat még jobban felpaprikázott. – Amennyiben engedélyt kapok, előbb talán erről az emberről mondanék néhány, egyáltalán nem mellőzhető dolgot. – Rámutattam a csak papíron volt munkaszolgálatosra!

A bírák összenéztek, majd:

– Természetesen engedélyt kap – jelentette ki az elnök, mire a már kihallgatott tanúk hangos zúgásba kezdtek.

– Bizonyítást nyert-e elnök úr, hogy az általam megjelölt tanú valóban volt-e munkaszolgálatos, s ha nem, hol, milyen körülmények között ismerkedett össze a vádlottal, akinek embertelen, szadista cselekményeit eskü alatt bizonyítja?

– Tiltakozom – csattant az ügyész hangja – ki kételkedhet a vádló vallomásában, amikor harmincan bizonyítják ugyanazt?

– Én, tisztelt ügyész úr! És tisztelettel kérem a tisztelt Népbíróságot, hogy rendelje el az ügy felülvizsgálatát, mert az általam megjelölt úr soha nem volt munkaszolgálatos és soha nem is találkozhatott a vádlottal!

– Párttitkár létre, hogy merészel ilyen kijelentést tenni – az ügyész felugrott és látszott rajta, hogy a dühroham kerülgeti?

– Pontosan azért merészelek, mert párttitkár vagyok – válaszoltam – de egyébként sem magamtól találtam ki: körül-belül fél órával ezelőtt a vádló saját szájából hallottam, és kötelességemnek tartottam a tisztelt bíróság figyelmét felhívni!

Az ügyész rettenetesen ideges lett, tovább akart velem replikázni, én azonban túlságosan is nyugodt voltam, ami valószínűleg nem kerülte el a bíróság figyelmét, mert a bíróság elnöke leintette az ügyészt, hozzám pedig így szólt:

– Hajlandó eskü alatt is bizonyítani értesülését titkár elvtárs?

– Sőt, kérem – válaszoltam!

Ezt követően az elnök a bírákhoz fordult:

– Kívánják Kovács István tanú megesketését?

Szegény bírák! Kevés hasonló példa lehetett előttük, miért is csak a fejüket ingatták, ami jelenthetett igent is, nemet is!

– Köszönöm, nem kérem – fordult ismét felém az elnök, majd a bizonyítási eljárás felülvizsgálata miatt a tárgyalást felfüggesztette. Hogy aztán mi történt a zárt ajtók mögött? Bizonyára történt valami, mert Bandit még aznap szabadon engedték. Velem utazott haza, s este az egész család felvonult hozzánk, kötőféken vezetve a tehenet...

Olyan igazi holdvilágos este volt, s Verával és apósommal a kapu előtt beszélgettünk közeli elutazásomról. Vera is, én is el voltunk tájolódom, hallgattuk apósomat, azaz, Ő beszélt-beszélt, míg nekünk egészen másutt jártak gondolataink! Akkor rezzentünk fel, amikor odaszólt Bandihoz:

– Miféle karaván ez Bandi fiam? Csak nem üzetni vizitek ilyen későn?

– Ahhoz nem kéne az egész család, egyedül is elvégezném bátyám!

– Mi a csudát? Te? Akkor értettük meg mire gondolt, s mi is jóízűt nevettünk!

– Fejezze be maga bátyám – szólt Bandi, s erővel apósom kezébe akarta tenni a kötelet – ez a tehen a Pistáéké!

– Ne erőltess Bandi – szólaltam meg – mondtam már a vonaton, hogy nem tartozol semmivel!

– Azt nem lehet Pista! Én tudom, hogy nagyon sokba kerültem, s te eddig egy fillért se fogadtál el az asszonytól!

– Nagyobb szükségetek van most arra nektek Bandi – mondtam –, egyébként az apám, azaz a főjegyző új pénzét fogyasztottam. Ha kedved van hozzá, szép éjszaka ígérkezik, sétáljunk fel hozzá, bizonyára szívesen elbeszélget veled, de a tehenet jobb ha előbb hazavezetitek!

– És a sok utánam járást nem számolod? – Örzi is belekotnyeleskedett, míg a gyerek, anyja karján ülve simogatta az állat nyakát:

– Bocika, bocika – mondogatta – bizonyára nem volt számára mindegy, hogy meg kell válnia bocikájuktól!

– Látom veletek nem lehet okosan beszélni – mondtam, Verához pedig így szóltam:

– Gyere kedvesem, hazakísérjük őket, aztán együtt felmegyünk apámhoz!

Bandi könnyezett! A holdfényben leguruló nagy cseppek ezüst golyóknak látszottak, nagy, lapát tenyerével végigmázolta arcán, aztán megfordította a tehenet:

– Akkor köszönöm, de majd máskor megyünk oda! – Nem szólt többet, de tudtam mire gondol, s melléje léptem:

– Ne kívánd Bandi, hogy valaha is rátok szoruljak! Ez így jött! Te nem tehetsz arról, ami veled történt, én pedig – még volt miből adnom! Bárcsak mindig, mindenkin segíthetnék! – Rácsaptam a tehén farára, az megindult, mi pedig mellette két oldalt.

– Boldog vagyok Pityukám – súgta fülembé Vera, s mivel arca nedves volt, rákérdeztem:

– Te sírsz?

– Ezek örömkönnyek, édes!

Bandi és Örzi szótlanul botorkáltak a tehén másik oldalán, nem láttam, de éreztem, hogy az Ő szemükben is örömkönnyeken híznak az ezüstös holdsugarak, s mintegy megrendelésre, megszólalt a közelünkben Szerencsés Paja tárogatója!

– Még mindig várja a feleségét? – kérdeztem Verától, halkán, hogy ne zavarjuk a másik kettő ábrándozását.

– Dehogy – válaszolt az asszony – már visszajött a felesége és gyereket is hozott magával!

– Befogadta őket?

– Még hogy befogadta-e? Ezt legalább már nem kell megcsinálnom, válaszolja ha faggatják felőle.

– Jó ember!

– Jó! Én azonban nem szeretném, ha te is ilyen lennél! Ugye mi inkább magunk! – közelebb húzódtam hozzá és ujjaim közé fogtam mellbimbóját:

– Hosszú lesz az egy év édes!

– Ha lesz kit babusgatnom, akkor nem!

– Még van egy teljes hetünk kedvesem, ezalatt csak magunknak élünk, s talán sikerül...!

* * *

A hét azonban gyorsan elmúlt! Legtöbbet apámnál voltunk, mert ő volt a legmegértőbb hozzánk! Ha észrevette, hogy összenézünk már ment is, munkára, egyébre hivatkozván, azt azonban mindig hozzátette:

– Ne zavartassátok magatokat, egyszer fiatal az ember, s azt használja ki! – Igen! Ő is várta, hogy lesz egy unokája, s pótolhatja az elmulasztottakat. Ebbéli igyekezetében megfelelőbb segítőtársara nem is akadhatott volna Eszter néninél:

– Bizony – mondta az öreglány egyik nap mosogatás közben Verának – abból lesz igazán szép és egészséges csecsemő, akitől nem sajnálják a csöcsöt! Sokan attól félnek manapság,

hogy a gyerek leszopja és elsatnyul a keblük. Látod, az enyémet kettő is rágta egyszerre, és még most is milyen kemény! Ahány gyerek, annyszor születik újjá az anya is! Visszkapja eredeti formáját! Akinek satnya marad, annak szülés előtt is satnya volt! Neked nem kell attól tartanod lányom, szépek, erősek a kebleid, bírni fogják a strapát!

Máskor pedig valaki korán zörgetett, s Eszter néne kikiáltott:

– Nem látod a csengőt, te barom!

– Kikapcsoltam – kiáltott át apám a másik szobából!

– Akkor sem illik ilyenkor dörömbölni! Menjen ki és beszélje vele meg kint! Milyen ember az aki nem tudja elvégezni nappal a dolgát?

– Ne házsártoskodj Eszter – szólt rá apám, persze sértő hangsúly nélkül, hiszen anyjaként tisztelte!

– Nem házsártoskodom, de – suttogóra fogta – hátha éppen most! Ideges lesz a gyerek, ha megzavarják őket!

Pedig hiába volt minden jóakarát – hiába volt az én intelmem is a búcsúzkodásnál:

– Aztán vigyázz édes, nehogy úgy járj, mint tavalý! És főképp miattam ne idegeskedj, hiszen tudod, hogy csak téged szeretlek!

Vera hamar elpityeredett, ám csodálatosképpen akkor nem sírt! Gyönyörű szemeiben saját képmásommal néztem szemközt. Átöleltük és megcsókoltuk egymást százszor is, nem véletlen volt apám megjegyzése – közeli hozzátartozóink valamennyien ott álltak körülöttünk – fiacskám mi is itt vagyunk!

– Tudom apám – válaszoltam – még van időnk!

– Két percünk fiacskám az indulásig!

– Csak! – gyorsan búcsút vettem mindenkitől, hogy még Verára is jusson az időből!

– Örülni fogsz ha ketten várunk – súgta felém, de már a lépcsőn álltunk.

– Nagyon-nagyon édes! Vigyázz! – Sípszó harsant, s a vonat nagyot rántva magán elindult! Már mozgásban volt, midőn Vera lelépett! Amíg fel nem gyorsult az ablakon keresztül szorongattuk egymás kezét:

– Nem félsz édes? – nem beszéled a nyelvüket. Még ő féltett.

– Mire hazajövök beszélni fogom! Barátok közé megyek!

– Attól még idegen!

– Majd megszokom, csak te vigyázz magadra, és...!

– Te is nagyon! – el kellett engednie kezem, mert egy búcsúzkodó csoport útját állta – én még láttam őt, ő azonban már nem! Még egy ideig könyököltem az ablakban, aztán elfoglaltam helyem, nem néztem a tájat, Verára gondoltam, csak rá és senki másra. Nem figyeltem oda mások társalgására sem, vele beszélgettem gondolatban, s már mélyen bent jártunk szovjet földön, amikor felváltotta Őt Zója már-már elmosódott képe!

Milyen más volt ez az arc: tele szenvedéllyel, lángolással! Nem csodálkoztam cseppet sem azon, hogy a mérnöki pályáról átirányították a párt szervező osztályára. De hiszen mérnöknek is ezek az örökmozgó, nyugtalan természetű emberek a legalkalmasabbak, különben megállna a technika fejlődése és – a festészet, építészet, irodalom terén sem születnének újabbnál-újabb stílusok! Talán a kutató-munka aktívaival foglalkozik? Igen! Zója mindenütt kiismeri magát –

ahol tudása nem üti meg a mértéket, ott kisegíti az ösztöne! Áldás egy ilyen ember a pártban, amely még rá van szorulva a gyengébb kvalitású elvtársak funkcióba állítására!

Eszembe jutott mindaz a keserves és boldog óra, amelyet Zójával kettesben éltünk át, s mire megérkeztünk a moszkvai pályaudvarra újból a régi kedves volt! Bennem élt, mozgott újból, minden porcikájával! Azt a fogadtatást azonban, amely várt rám, semmiképpen nem remélhettem volna:

Épphogy leléptem a kocsi lépcsőjéről nevemet harsogta a hangosbemondó! Megmagyarázhatatlan érzés fogott el, utazó társaimra néztem: félénkek, gyámoltalanok voltak! Hiába minden idegen Metropolis megbabonázza az embert első pillanatban, engem azonban tényleg csak pillanatokra ejtett hatalmába, mert annak tudatában, hogy várnak rám, sietős léptekkel a jelzett irányba indultam. Azt meg sem próbálom leírni, de lefesteni sem lehetett volna Zója arcát találkozásunk pillanatában.

A váróterem ajtajában állt, karján egy kisgyermekkel. Szemeit idegesen kapkodta az érkező utasokra, majd vissza a kicsire, s midőn meglátott – már majdnem előtte álltam – mint általában a tetten ért ember, előbb meglepődötten hátrahőkölt, aztán mintha soha senki nem állt volna közénk:

– Szerelmem!

– Drágám!

A kicsi felsírt, kivettem a kezéből, sötétbarna haj, ijedt kék szemek, pilláin ott rezegtek a nagy könnycseppek, akárha igazgyöngyök lettek volna.

– Kislány? – kérdeztem.

– Tévedtél – mondta, s átkarolt egyszerre mind a kettőnket, arcát az enyémhez dörzsölve: fiú, te csacska! Hiszen kékben van!

– Igazán? Olyan lányos arca van! Megcsókolhatom?

– Ha kedved tartja – ajkán titkos mosoly futkározott!

– Na gyere kicsi Vologyám – mondtam, s homlokon csókoltam a gyermeket!

– Nem Vologya! – szólt Zója.

– Hát?

– Találd ki!

– Iván, Petrus, Mikojan? – Elsoroltam hirtelenjében egy tucat nevet, Zója pedig kacagott, de oly jóízűt, hogy ajka nemcsak bepirosodott, benedvesedett, s legszívesebben beleharaptam volna!

– Butus vagy drágaságom! Hát gondolkodj! Pityuka!

– És mit szólt hozzá Vologya, hogy az én nevemet adta a kicsinek?

– Nem Vologya az apja!

– Hát? – meglepett csodálkozással néztem rá.

– A tiéd, szerelmem! Teherben voltam, midőn otthagytalak, s mikor megszületett Vologya már nem volt életben!

Nem tudom hány színt játszhattam, s néhány pillanatnyi csend állt közénk!

– Baj? – kérdezte aggódón Zója.

- Miért nem tudattad eddig?
 - Meglepetésnek szántam! Egyébként úgy határoztam, hogy magam nevelem fel! Nincs semmi jogalapja annak, hogy elválasszak feleségedtől, én hagytalak el!
 - De drágám! Ha egyszer az én gyermekem, akkor...!
 - Általad lett, ahhoz nem fér kétség, hogy a tiéd! Nézd már meg jobban: a homlok, a szemek, az orr, a fül! Szinte minden a tiéd rajta még a körmei is! Az anyajegy is a tiédhez hasonlóan azonos helyen van! Majd megmutatom, ha tisztába teszem!
 - Valóban! Hogy-hogy ezt nem vettem észre az első pillanatban?
 - Csacsi! Mert velem voltál elfoglalva! Nem gondoltál arra, hogy a kicsi közelebb áll hozzád, mint én!
 - És – pillanatig gondolkodtam, majd – hogy fogadnád, ha azt mondanám, hogy mint vérszerinti apja, ragaszkodom gyermekemhez?
 - Semminek sem örülnék jobban drágám – megcsókolt –, hogy egészen őszinte legyek: ezt vártam tőled!
 - Akkor?
 - Akkor majd találunk rá módot, hogy téged éppúgy ismerjen, mint engem! Feleséged is meg fogja érteni, mivel ismeri akkori helyzetünket. De induljunk, mert várakozik ránk a kocs! Add vissza kedves – tette hozzá mosolyogva – úgy tartod, mintha vissza sem akarnád adni többé. Alányúlt a kicsinek és átvette tőlem, én pedig felmarkoltam a két utazó bőröndöt:
 - Hol lesz a szállásom? – kérdeztem.
 - Ha nincs ellene kifogásod, természetesen a lakásomon!
- Nem válaszoltam, csak ránéztem, ő vissza rám, s ezzel le is zártuk a témát, úgy mentünk át a várótermen, mint egy boldog pár, akik hosszú távollét után találkoztak, s amint elhelyezkedtünk a kocsiban, elkezdődött a régi csipkelődés, dörzsölődés: a nagy szerelmek soha nem hamvadnak el, bármikor felújíthatók, úgy lehet a síron túl is! Kettőnk boldogságát a kicsi is megérezhette, mert mód felett kezdett el gügyögni, elejében még húzódkodott tőlem, de hamar megbarátkoztunk egymással – midőn kisegítettem őket a kocsiból, s ismételten karomra vettem, már régi ismerősként rángatta nyakkendőmet.
- Nos – szólt hozzám Zója – le tudnád tagadni?
 - Az Istenért sem tenném! – válaszoltam, majd visszaadtam karjára, s míg ő előre ment a kicsivel, én igénybe véve a sofőr előzékenységét – nem hagyta, hogy hozzányúljak csomagjaimhoz – utánuk sattyogtam.
- Kellemesen berendezett, két szobás lakásba nyitottunk be. Zója, akinek némi előnye volt, már pelenkázta a kicsit, s miután elköszöntem a sofőrtől, odaálltam én is melléjük és gyönyörködve néztem – élveztem a kicsi rúgkapálását.
- Idenézz – szólt hozzám Zója, felhúзва Pityuka mellén a kis inget – még centire sem tér el a tiédől – Ezt követően hasmánt fektette a hátsó felén szintén! Vetközz! Hadd nézzem jól emlékszem-e?
 - Persze, hogy jól emlékszel, de előbb öltöztess fel a kicsit, nehogy megfázzon!
 - Jó, jó! Én öltöztetem, de te csak vetközz! Úgy nézett rám, hogy lehetetlen lett volna ellenállni, kezdtem tehát fejteni magamról a ruhaneműt. Zója ripsz-ropszra elrendezte a kicsit,

aztán féloldalt elhelyezkedett a heverőn, és bedugta szájába Eszter néne által is pótolhatatlannak mondott „csöcsöt” – hát persze, hogy bámultam őket, mire Zója:

– Ne nézz már olyan irigykedve, mindjárt rád kerül a sor! Addig ülj ide mellém!

Leültem, s nekitámasztottam hátam a heverő támlájának, aztán hallgattam a kicsi csattogó cuppogását! Mikor pedig jóllakott, nagyot ásított, majd szinte egyik pillanatról a másikra elaludt.

– Látod! Már alszik! Nagyon jó kisfiú!

Elhelyezte kis fekvőhelyén, majd elém térdelve így szólt:

– Neked is adjak?

Teljesen, frissen leszopott keblei ott himbálództak előttem, az utolsó cseppek szétfolytak vastag, húsos, rózsaszínű bimbói körül! Ha idegen lett volna talán undort kapok, de gyermekem anyja volt, forróság lepett el, felemeltem magamhoz, aztán minden úgy folytatódott, mind kezdetben...

– Imádlak Pityukám – suttogta, midőn nem tudom hányadik aktus után karjai lehanyatlottak derekamról – nagyon-nagyon megbűnhődtem azért, mert otthagytalak a teljes reményvesztettségben!

– Ne okold magad drágám! Én legalább annyira hibás vagyok, amiért még aznap fejvesztetten megnősültem. Szeretem a feleségemet, de az soha nem az a szerelem volt, ami a miénk! Meg aztán láthatod most is! Mi lesz veled, ha megint terhes maradsz? Vigyáznom kellett volna!

– Csacsi! – még mindig alattam volt, elkapta derekamat és szenvedélyesen magához szorított. Szükség van a gyermekáldásra, kell az utánpótlás! A kicsi miatt nincs nekem bánatom Pityukám! Ha felébred, majd levisszük a bölcsődébe, s magad is meggyőződhetsz róla, hogy az állami bölcsőde még a szülői szeretetet is pótolja! Nálunk, aki nem tudja, vagy nem akarja nevelni, az beadja oda, és ...!

Nem tetszett Zója okoskodása és bizonyára elfintorítottam orromat, mert észrevette és bővebb magyarázatba kezdett:

– Ne vágj olyan csúnya képet szerelmem! Hát nem egyszerűbb így a népgazdaság szempontjából is? Tízen, tizenöten ellátnak kettőszáz gyermeket is, míg ha családban nevelődnének, már egy is tökéletesen leköti az anyát! Hazánk szét van löve Pityukám! Nem engedhetjük meg magunknak ezt a luxust!

– Ha a jelenre gondolunk igazad van drágám – mondtam – félő azonban, hogy a nők annyira megszokják ezt a kényelmet, hogy később nem lesznek hajlandóak visszatérni eredeti hivatásukhoz! Mechanikus gépekké alakultok át, s a szülés is csak egy munkafolyamat lesz számotokra. Nincs olyan állam Zójám, még ha mégoly gazdag is, amelyik sokáig nélkülözni tudná a családi tűzhelyeket! Szeretet nélkül az ember is dúvaddá alakul át! Szeretetre pedig csak a lobogó kis családi tűzhelyek nevelhetnek!

– Bizonyára így van, de sajnos erre egy ideig nem is gondolhatunk, momentán pedig nem is akarok semmi másra gondolni kedvesem: szeress és ne légy kímélettel hozzám! Annyira szorított magához, hogy emlőiből kicsurrant a tej, s a sikamlós melegség csiklandozta bőrömet.:

– Ha neked örömet okoz kedvesem, az életemet is! – Ismételten visszatérő ingerem olyan elemi erővel jelentkezett, hogy szinte eszemet veszítve kezdtem újra, valósággal beleolvadva az asszonyba! Nem tudom melyikünk bírta tovább, vagy talán egyszerre borultunk ki, tény

azonban, hogy valamikor éjszaka gyereksírással ébredtünk! Felugrottunk a heverőről – szegény kicsi már a sírógörcsnél tartott.

– Látod – szólt Zója, miközben emlőire vette a gyermeket – mennyivel jobb neki a bölcsődében! Ott legalább állandó felügyelet alatt van, nem fordulhat elő ilyesmi, vagy ehhez hasonló!

A kicsi bekapta, majd elengedte, duzzogva karmolászta, kicsi ökleivel valósággal letámadta az életet adó, duzzadt emlőket, mígnem lassan-lassan megnyugodott és elkezdte szívni! De nem így Zója, aki álmából riadt fel, mert erősen megrázkódott, ami egyébként is érthető lett volna, hiszen anyaszült meztelenül vette emlőire a gyermeket. Felkaptam egy plédet és vállára terítettem, én pedig visszafeküdtem és magamra húzva a paplant, behunyt szemmel hallgattam gügyögésüket. Anya és fia! Az egyik még csak ösztönösen – milyen jól megértik egymást! Fel akartam ülni, hogy részt vállaljak játékukban, de Zója visszanyomott.

– Aludj drágám! Mindjárt elszenderül ő is!

Nem erőszakoskodtam, visszahanyatlottam a párnára és...! Már magasan járt a nap, midőn felnyitottam ismét a szemem! Zójának hűlt helye volt, már rég elmehetett hazulról, a gyerek azonban idillikusan szunyókált kis ágyacskájában, álmában is járt a szája, mint midőn szopott, a takarója tetejére pedig odatűzve Zója néhány sora:

– Szerelmem! El kellett mennem! A kicsit rendbe tettem, ha visszajön a kocsival vidd le a bölcsődébe, a sofőr tudja merre van, utána elvisz téged az egyetemre! Ne lény lámpalázás, már előkészítettem a talajt! Délután értes jövök! Csók! Puszi! Mellékelek némi pénzt is, sosem tudhatja az ember mi jöhet közbe!

Nesze neked – gondoltam – hát nincs igaza Zójának? De csak egy pillanatig, vagy addig se motoszkált fejemben a fura gondolat, mert ránéztem a fiamra, éppen ébredezett, s amint megpillantott elmosolyogta magát!

– Gyere kicsim, gyere – mondtam – hiszen örömmel vagyok én veled – persze csak magamban, majd kiemelve az ágyból elkezdtem ugrálni vele, mint egy félbolond, a gyerek pedig kacagott, mire én még inkább tűzbe jöttem: fűtültem, danáztam, s éppen a tükör előtt hinta-palintáztattam, amikor megszólalt a csengő! Kinyitottam az ajtót, majd a sofőr csodálkozó tekintetét követve körülnéztem én is a szobában. Szőnyegek, székek össze-vissza, takarók, hálóköntösök, ahogy ledobáltuk magunkról! Az egész úgy nézett ki, mintha egy elefánt bébi túrta volna szét!

– Na, hisz kapunk mi anyádtól kicsim – mondtam – de sabaj!

A gyerek kacagott, s a sofőrt is megbabonázta: tapsolt, kacagott ő is, mint egy nagy gyerek! Különbösen olyan őszülő öregecske volt minden epe nélkül, s olyan otthonosan mozgott, anélkül, hogy szót ejtettünk volna róla, rájöttem Zója turpisságára: bármennyire magasztalta is a bölcsődét, naponta hazavitte, vagy vitette a gyermeket! De, hogy mi készítette rá: az egyedüllét, vagy a gyermeke iránti szeretete – csak később tudtam meg! Később, amikor leértünk az utcára: nők, férfiak, amelyikük éppen szabad volt, mert mindenkinek dolgoznia kellett, gyermeküket tolva, vagy csak karjukra ültetve cipelték kicsinyeiket a bölcsődékbe, napközi otthonokba. Idegesek voltak, persze sietniük kellett: otthon is, munkahelyen is eleget tenni! Volt tehát miért!

Ott, a moszkvai utcán döbbsentem rá először az ember maximális kizsákmányolásának módjára, de akkor a háború pusztításainak tudtam be: minél nagyobb erőbedobással veszünk részt az újjáépítésben, annál előbb építjük fel az országot! Dehogy akarják ezek az emberek a testet, lelket őrítő hajsza állandósulását: a férfi dolga, hogy megkeresse a kenyeret, az

asszonyé pedig, hogy őrizze és szítsa a családi tűzhely melegét! Ezek természet adta adottságaik! Normális körülmények között ez nem eredményezheti a gyengébb nem kizsákmányolását, tehát nem ejtethet csorbát a női egyenjogúságon sem! Micsoda szemforgató hazugság: a női egyenjogúságra hivatkozva fogták igába a gyengébb nemet! Így ketten dolgoznak egy keresetért, tehát fizetünk, hogy dolgozhassunk! Kifizetődő az államnak a bölcsődék, napközi otthonok fenntartása, mert belekalkulálja a munkabérekbe, és ingyen nyer egy munkaerőt! Álcázott jószívűség, akárha télen a cinkéknek kitett enyves vessző!

Hűvös légáramlás tódult be az üveg nélküli ablak vasalásán, a rab megrázkódott, ösztönösen takaró után nyúlt, de csak daróc ingét húzhatta összebb a hasán, a lópokróc már darabokban, szanaszét hevert. Forgolódott, szétnyomta mezítelen hasán a plafonról odapottyant poloskát. Milyen alaposak ezek a tetvek – gondolta – jobban ismerik a szabadesés törvényét, sok kvalifikált mérnöknél, még fél centire sem esnének odébb a legérzékenyebb pontnál. Az emlékek azonban olyan elemi erővel törtek rá, hogy az ébrenlét összefolyt az álommal és a veríték – hiába volt a szél – nem fogyott, ellenkezőleg, nőtt alatta...

Moszkvai tartózkodásom első napjaihoz hasonló volt a többi is, csak néha fűszerezve, mert ahogy én is naponta küldtem haza levelet, majd minden nap kaptam én is hazulról. Mennyi szeretet, mennyi bizakodás volt Vera első leveleiben. Mintha másolta volna egyiket a másiktól, de azért mindig tudott újabbat fűzni hozzá.

Egyetlenem, most, hogy távol vagy, még jobban szeretlek, de ez nem is kifejezés, amit én érzek irántad azt sem szóval, sem betűkkel kifejezni nem lehet! A te helyeden fekszem, van úgy, hogy felülök papírra vetni néhány sort! Ha nem jön álom a szememre kimerülésig rugdalódom! Tegnap majdnem halálra ijesztettem anyámat, azt hitte, hogy megbolondultam, pedig csak boldog vagyok, vagyis... De minek tagadjam előtted: éjszaka szenvedek! Nappal felszedek minden munkát, s ha arra gondolok, hogy te értem, értünk idegenben gyötröd magad, mert hiába is tagadnád, tudom milyen nehéz feladatot vállaltál! Igazán semmiség, ami áldozatot én hozok! Lassan ott tartok, hogy ágaskodó vérem megzabolázása is gyönyörrel tölt el! Várj kicsit, most lehajtom fejem a párnádra, hogy beszívjak belőled egy csipetnyit! Apropos: mégis csak átfekszem a helyemre, különben ki kell mossam ágyneműidet, pedig nem akarom addig! Majd, ha Karácsonykor hazajössz, tisztát húzok!

Ne neved ki! Jó lenne most végig tapogatni! Elárulom neked, hogy éjszakánként sokszor órák hosszat csókolgattalak, de nem mertelek felébreszteni: kelj fel! Kellesz! Hadd adjam magam! Most bezzeg felráználak, de ne félj, tudok uralkodni magamon, nincs szükségem férjpozlóra, beérem szagoddal, amelyet párnáidról szippantok fel. Már másodszor kellene megjönni a „bajom”-nak, úgy izgulok! Gondoltam arra, hogy elmegyek orvoshoz, de várok még egy, vagy két hetet. Józsi tegnap járt nálunk, megkérdezte nincs-e valamire szükségem? Képzeld, be akar vinni a megyéhez MNDSZ titkárnak! Azt mondja: nekem jó rábeszélő képességem van és nekik pontosan ilyenre van szükségük. Nevetnem kellett rajta, de persze ha nem maradok terhes és te is beleegyezel, lehet, hogy elvállalom! Arra gondolsz ugye, hogyan állhatnék én helyt alapműveltség nélkül? Tanulok Pityukám! Józsi hozott egy rakás könyvet! Azt mondta: nem fontos, hogy elvégezzem a gimnáziumot, készüljek fel a szakérettségire! Látnod – ha itthon lennél, tudnál segíteni, de van bennem akarat, megkísérlem nélküled, szeretnék méltó társad lenni! Sokat kell tanulnod neked is, ugye?

Apa tegnap egy gyönyörű pongyolával lepott meg! Nem az édes, a tiéd! Azt mondta: úgy készüljek fel a szülésre, hogy ne érjen meglepetésként, ha más lesz, mint akit várunk! Tudom: te is, ő is fiút szeretnétek! Miattam ne aggódj! Itthon meg van mindenem, apa pedig igazán olyan jó, minden pénzét rám költené! Mondják is a faluban. Mi történhetett a főjegyző úrral? Míg a feleségével élt, mindig búskomor és haragos volt, most pedig mindig olyan táncolni

való kedve van! Nem lehetett valami jó sora szegénynek! Továbbá: érdekes ezelőtt mindenki szidta, most meg vannak vele elégedve, sőt! Csak ez a Kapás Józsi bácsi...! Mintha valami rossz szellem szállta volna meg, mindenáron bomlasztani akarja a közöst! Azt mondja: még nem érett arra a helyzet, és különben is elhamarkodott dolog volt az már a kezdet kezdetén! Ki kellett volna osztani azt a száz holdat is! Bevette a fejébe a bogarat, és nem tud szabadulni tőle! Apa szegény megpróbálja betölteni azt az űrt, ami elutazásoddal keletkezett, de nem megy neki. Hiába a szimpátia, ha az új érdekében emel szót, azt mondják: mit akar Ő? Egy volt horthysta főjegyzőből sosem lesz kommunista, azért ágál, hogy mentse az irháját! Pedig apa megélné már abból, amije van! Amit tesz – én sem hiszem, hogy átalakult volna kommunistává, de jóindulatból teszi! Mindenesetre több hasznót hajt, mint a renitenskedő tizenkilencesek!

Említettem Józsinak az esetet – azt mondta, hogy meg kell nevelni! Kapás Józsi bácsi Rákosival ült Szegeden börtönben. Jelen körülmények között még akkor sem éri meg kikezdeni vele, ha kárát vallja a közös! Megmondtam apának is: hagyjon fel vele, nehogy még beleadjon! Csodálkozom azon, hogy rád annyira hallgatott. Talán az orosz lány miatt! Vagy tényleg attól tart, hogy a kiosztott földeket idővel beolvasztják a közösbe és ezért akarja már jó előre szétverni? Ha úgy lesz, ő bizonyára nem fogja tudni megakadályozni, még a Rákosihoz fűződő barátságával sem! Különben is akkor lehet, hogy megosztották a kenyérüket, most azonban...! Láthatod milyenek az emberek! Hogyan lesz itt kommunizmus, amikor azok is gátolják, akik hosszú éveket szenvedtek ideológiai felfogásuk miatt. Vagy nem is volt meggyőződésük? Harcoltak, mert nem volt ínyükre az uralkodó úri rendszer? Vannak emberek, akik mindig az ellenkezőjét akarnák, mint ami éppen van! Úgy látszik Józsi bácsi is ezek közé tartozik.

Nem is írtam még róla szerelmem, de ha írtam volna sem baj: nagyon jó termés volt gabonából, s ha továbbra is kedvező lesz az időjárás, a kapások is szépen fejlődnek! Nem tudok kimenni az utcára, hogy ne hallanám emlegetni a neved, hogy mindent neked köszönhetnek, s ennek ellenére még szenvedned is neked kellett érte! Azokat kellett volna börtönbe dugni, akik el akarták szabotálni a termést, mert mi másért csavarogtatták volna a gabonával rakott teherszerelvényeket keresztül-kasul az országon? Élelmezési célra nem adták, azt akarhatták, hogy kiessünk a vetési időből, de a mi Pistánk túljárt a spekulánsok eszén. Megszavaztuk a közgyűlésen Vera – mondták, hogy Pista fájdalomdíjaként minden tag egy mázsa gabonát köteles leszállítani hozzátok! Csak ne ellenkezz – mondták – tudjuk mi, hogy rátok fér! Legalább lesz mit aprítani a tejbe! Kell ám a kondi Pistának majd, ha hazajön! Láttad milyen fekete kenyeret esznek az oroszok! Nálunk a disznók is finnyásabbak! Hiába mondják, hogy abban van a táperő! Van a fránya, savanyú szakramentum! Mi maradjunk csak a magunké mellett: szép, magas, fehér cipónál, amit szakajtani lehet, mint a foszlós kalácsot! Apám, az édes, kereken elutasította a közgyűlés határozatát, pedig ráférne a segítség, mert döglének a birkák. Valami nyavalya beléjük ütött! A szőlő azonban jól mutat! Annak az árából felújítjuk majd a juhhodályt és a birkaállományunkat. De már kezdek álmos lenni, majd holnap többet, bővebben írok mindenről! Hanem hallod-e? Elolvasod egyáltalán a leveleimet? Anyám gúnyol, nincs neked időd elolvasni az én irka-firkáimat! Persze én abban az esetben is írnék, mert ilyenkor együtt vagyok veled! Most megcsókolak, s már alszom is! Isten Veled Szerelmem!

Zója nem volt kíváncsi természetű, attól függetlenül, hogy örökmozgó volt! Csak akkor olvasott bele Vera levelébe, ha külön kértem:

– Okos asszonykád van Pityukám – mondta egyik alkalommal – ha rá gondolok szégyen fog el, de mit tehetnék? Valami közöm azért nekem is van hozzád – nemde? Na nem irigyellek tőle, nagyon is megérdemel téged, s talán ezért is fáj a szívem hacsak rá gondolok! Mivel

tudnánk őt kárpótolni, mert nem vitás: az ő szerelme semmivel sem kisebb az enyémnél! Jó – nekem gyermekem van tőled, de ő is várja a kicsit és milyen epekedve! Ugyan mit tenne szegénykém, ha tudná, hogy mi...!

Szorongás fogott el, addig szinte nem is éreztem lelkiismeret furdalást Verával szemben – igen, mi megcsaljuk őt, az ő tiszta szerelmét, amit első kézből adott nekem. De vajon miféle törvény kötelezhetne arra, hogy több mint fél éven keresztül megtagadjuk ösztöneink kielégítését? Természetes, hogy semmilyen, s őt sem kötelezhetném rá!

– Tudod mit – szoltam egyik alkalommal Zójához – indítsuk el a politikai pályán! Legalább nem érzi magát elhagyatva, és ki tudhatja? Nagyon szeretem őt, a szívemhez nőtt, hozzád azonban az első szerelem mellett kötelesség is fűz! Ha valakivel összeakadna, nem gátolnám meg!

– Akkor sem, ha tényleg terhes lenne és...! – Zója kérdéssel válaszolt, majd: nem Pityukám! Én azt ígértem, hogy nem szakítlak el feleségedtől és tartom a szavamat! A fiunk majd felnő, s hogy apjának nevezhessen, mint már megbeszéltük, kicsinyenként kell beadagolni Verának. Nem olyan fából faragták őt, hogy bárkiért elhagyna téged. Mivel pedig legyünk továbbra is jó barátok mint most! Szeress! – kissé távolabb állt, odajött hozzám és átkarolta vállam: itt most nincs senki csak mi ketten, bünt akkor követnénk el, ha ártanánk neki, vagy meg nem érdemelt fájdalmat okoznánk! Te nálam leadod a felesleget, én pedig megkönnyebbülök tőle! Csupán ennyi!

Valóban csupán ennyi lenne? Ezt persze csak hozzá gondoltam! A kicsi nem volt otthon, Zója kívánságára nem vittük haza, mert másnap – egyhetes szünetet kaptunk az egyetemen – kirándulásra készültünk, méghozzá nagyon messzire Moszkvától, egyik szibériai kisvárosba...

– Nem kívánsz? – kérdezte, látván, hogy nem mozdulok. Szemei nedvesen csillogtak, szétvetette lábait, készen arra, hogy...!

– Ki ne kívánna téged – mondtam – hiszen csak rád kell nézni, és...!

És mégis – attól a naptól kezdve valahányszor vele voltam, csak úgy tudtam élvezni a szexet, ha közben Verára gondoltam, a hűséges, mártír asszonyra! A Szovjetunió hőse, mert ezt a címet kapta Zója a győzelem után, nem tudott annyira felmelegíteni többé, hogy érte, de még a kicsi kedvéért sem, elhagytam volna itthon maradt szerelmemet. Pedig imádtam a kicsit, s főképp attól a naptól kezdve minden alkalmat megragadtam, hogy együtt lehessen vele. Még tanulmányaimat is elhanyagoltam, bár egyébként sem kellett nagyon erőltetnem magam, hiszen a bolsevik párt története már az első héten a könyökömön jött kifelé. A többi pedig – legfeljebb ismétlés volt számomra. Ami a nyelvet illeti – Zójával már itthon három nyelven beszélünk: Ő az orosz mellett kitűnően beszélt a németet és a magyart is, s nyelvtudása mellett még kitűnő tanárnak is bizonyult. Nem a kurvasága – mint sokan gondolnák – a tudása miatt emelték egészen fiatalon magas posztra.

A kirándulás feledhetetlen volt! Máig élő – vérző – élményeket hagyott bennem: részben – talán egészben megismertem a vörös paradicsom birodalmát! Hogy hazatértem után mégsem saját tapasztalatim vezéreltek, talán gyengeségemnek, befolyásolható természetemnek tudható be! Lehet azonban az is, hogy erőlködve sem tudtam volna szabadulni a jól pénzelt propaganda bűvöletéből, hiszen itthon nem láttam a nagy orosz sztyeppék rongyos, marharépat, káposztalevelet rágszáló parasztjait, avagy hipnotikus álomban éltem. Zója hatására csak a szépet, a jót fogtam fel! Hogy a hazáért, a szocializmus győzelméért halt éhhalált a véres háború után még hosszú ideig sok millió szovjet állampolgár érthetetlennek tűnhet, de való és később maga Hruscsov, a Szovjetunió kommunista pártjának főtitkára is igazolta!

De kik haltak meg? Nem az élcsapat tagjai, azok a legnehezebb időkben is dúskáltak a földi javakban, példa rá Zója és társai! Igaz: halált-megvető bátorsággal zúzták halomra a hitleristák terveit, ám velük vállvetve harcolt az egyszerű polgár is! Nélkülük mire lettek volna elegendők a Szovjetunió hősei, e tényből kiindulva, a háború után is az egyenlőség jegyében kellett volna osztozni a megmaradt és termelt javakból! De ők, mármint az élcsapat, e tényt figyelmen kívül hagyták, s ragadozók módjára magasból nézték a rácsalókat – a patkány elégedjen meg a szeméttel! Ezt a kommunizmust ismertem meg a messze Szibériában, ahová Zója nemcsak pihenni utazott, az másod-, harmadrendű cél volt, az első: a kerületekre osztott, internált – építőtáborok ellenőrzése! Sztálinék kíváncsiak voltak, hogy az Ukrajnából áttelepített németek hasznát hajtanak-e a szovjet hatalom szempontjából, vagy okosabb lenne-e egyszer, s mindenkorra likvidálni őket! Sok múltott tehát Zója jelentésén! Épp ezért csoda számba ment, hogy magával vihetett engem, aki, ha a férfi és a nő egymáshoz tartozását vesszük: ura és parancsolója voltam! De persze – jól tudták, hogy csak ösztöneinek, a gondolatai felett nem rendelkezem, ám mint majd tapasztalni fogjuk, mások sem! Talán ezért is akarta megőrizni függetlenségét, s nem Vera iránti kíméletből! Zója azonban bármennyire szajkózta is a bolsevik dogmákat, nem volt annyira romlott, hogy a nagy fontosságú döntések meghozatalánál túlmént volna az emberiesség határán, arra minden bizonnyal még én sem tudtam volna rábírní. S hogy mennyire jó irányban hatott? Akkor befolyása nem volt, hogy az áttelepítettek sorsán könnyítsen, de jelentésével nagyban hozzájárult életben maradásukhoz!

Valahol Irkutszk és a Bajkál tó között, egy erdei tisztás betonján landolt a gépünk. A le- és felszálló pálya annyira eldugott helyen volt, hogy világos nappal is művészet volt a landolás, éjszaka pedig egyenesen életveszélyes. Pedig komoly forgalmat bonyolított le: a Szibériába internált emberanyag központi elosztó telepe volt! Kora délután érkeztünk, s a repülőtér parancsnoksága egy amerikai szállító járművet bocsátott rendelkezésünkre, amely végigrepített minket egy több kilométeres barakkvároson. Első látásra úgy tűnt, mintha kihalt lett volna – csak a krematórium kéménye füstölgött, később azonban nagyon is benépesedett. A GPU kényelmesen berendezett barakkjában szállásoltak el, annak ablakából néztük végig a szakaszos, kínos rendben, elnyűtt, világháborús katonaruhákban érkező emberek ezreinek esti vonulását szálláshelyeikre. Zagyva nótaszóra emelték lábukat, amiből természetesen első pillanatban megállapíthattam, hogy soknemzetiségű tömeg! Az orosz mellett német, magyar, ukrán nyelven skandált dalok kavalkádja menten elárulta, hogy a szovjet deportáltakat összevegyítették a hadifoglyokkal, de amin leginkább csodálkoztam: kíséret nélkül, szabadon mozogtak!

– Saját szakembereik irányítása mellett végzik munkájukat – magyarázta Zója, majd anélkül, hogy rákérdeztem volna – nem kell félnünk lázadástól, mert egymástól is félnek, s ha valamelyiknek mégis sikerülne megpattanni, és nem fogják el, még ezer veszély leselkedik rá! Nem mindenkinek sikerül átkelnie Szibérián, mint a ti Benyovszky Móricotoknak, de ha igen, az sem nagy baj.

– És mit dolgoznak ezek az emberek itt – kérdeztem – de csak abban az esetben válaszolj, ha megteheted! – utóbbit azért tettem hozzá, mert ott könyökölt közvetlen közelünkben egy GPU-s tiszt is!

– Csacsi – Zója gondolkodás nélkül megadta a választ, természetesen magyarul – itt, a Bajkál tó mellett épül a világ legnagyobb fafeldolgozó üzeme, többek között papírgyára! Ennek az előkészületei folynak itt körülbelül 500-1000 kilométeres hosszúságban!

– És nincs más munkaerő? – Ilyen komoly, világméreteken is óriás építkezéshez megbízható munkásokra van szükség!

– Jól tudod, hogy férfi lakosságunk java része ma is fegyverben áll! A hadifogoly mérnökök – természetesen ott vannak mellettük a mieink is – megkülönböztetett bánásmódban részesülnek. A többi munkást pedig igazán mindegy, hogy honnan toborozzuk – így a legolcsóbb! Melyik állam mondana le a hadifoglyok munkaerejéről, ha hasznosíthatja? Majd miután a nemzetközi egyezmények rendezik sorsukat, hazaengedjük őket! Az itteniek nagy része már a háború kezdeti szakaszában esett fogságba. Lelkiismeretesebb munkát végeznek, mint a mieink, ezért is adtunk, azaz engedélyeztünk szabad mozgást számukra az építkezés területén. A GPU-sokra inkább a mi internáltjaink miatt van szükség, de gyere. Beszélgethetünk mi személyesen is velük – ugye nincs akadálya parancsnok elvtárs? A GPU-s tiszttól kérdezte.

– Ön előtt minden ajtó nyitva áll elvtársnő! Engedelmeivel, csak esetleges provokáció miatt tartok Önökkel!

Engem nyilván inkább csak hazámfiak érdekeltek, s mivel éppen a közelükben készülődtek a vacsorához, melléjük szegődtünk. De, hogy felcsillant szegényeknek a szeme, amikor meghallották a magyar szót! Bennem – elegáns civil ruhám miatt első pillanatban a magyar kormány megbízottját látták. Fel akartam világosítani őket, jövetelem felől, de Zója meghúzta zakómat:

– Csak a közeli hazaszállítás reményét szabad felcsillantani előttük, különben elpusztulnak és sem itt, sem otthon nem veszik többé hasznukat! – persze csak súgta Zója, nem hallottak belőle semmit. Hazudtam tehát, de talán abban a szituációban az volt a hasznosabb.

– Testvéreim – kezdtem – rövidesen megkezdődik a hadifoglyok hazaszállítása! Úgy végezzétek munkátokat, hogy a szovjet kormány jutalomként az első transzportokba osszon be benneteket. A munkához való hozzáállás lesz a mércéje annak, hogy kik lesznek az elsők és kik az utolsók! – pedig épp fordítva történt: azok maradtak utolsónak, akik szívüket, lelküket beleadták, s azok jöttek elsőként, akiket már semmire sem tudtak használni!

– Uram – szólított meg egyik – miért nem vizsgálják felül, hogy ki, hogyan került ide? Én például egy pillanatig sem voltam katona, mint mozdonyfűtőt egy szökött fogoly pótlására emeltek le a vonatról, vagy nézze meg a lányokat a konyhán, akik nemrég még eke elé voltak fogva, mint az ökrök, s a szíj a bőrük alá hasított! Mi nem foglyok vagyunk uram, hanem rabszolgák! Emeljen szót értünk uram, hiszen semmiféle jogalapja nincs elhurcoltatásunknak!

– Háború volt barátom – válaszoltam – s mi most nem kutathatjuk, hogy ki, milyen módon került ide! Nekünk ti mindnyájan kedvesek vagytok, s azon leszünk, hogy egyszerre, együtt kerüljete haza!

Egy intelligensebb arcú, bizonyára tiszt volt, a csoport bizalmija, megfogta a vasutas grabancát, és hátrarántotta mondván:

– Már megint te sopánkodsz? Mennyivel vagyunk mi bűnösebbek nálad? Ha nem megyünk a frontra, hazaárulóként agyonlőnek bennünket! Mi talán élveztük a háborút, te rühes? Takarodj hátra, vannak itt nálad érdemesebb emberek is, akik zokszó nélkül, türelmesen várnak! – Hozzám pedig így szólt: – Ne vegye szó szerint, amit mondott társunk, nem bírja a családtól való távollétet és kicsit már bedilizett!

A tiszt nem bízott bennem, hátha én is csak egy spion vagyok és menteni igyekezett társa viselkedését!

– Nők is vannak a táborban? – kérdeztem Zójától.

– Kevesen – válaszolta – azok is csak véletlenül keveredtek ide, jobbra hazatérő katonáink kíséreiént! Itthon pedig – miután előkerültek régi szerelmeik, hogy ne csatangoljanak szerte

az országban, a kormány összegyűjtette őket és majd az egyik transzporttal hazamehetnek! Gondolj rám- ha akkor nem jön Vologya, ma bizonyára otthon vagyunk, azaz nálatok! – Zója mosolygott, de borús homloka elárulta, hogy tabu témához érkeztünk. – Gyere – folytatta – menjünk át a japánokhoz.

Kissé távolabb ültek egy kupacon az apró termetű sárgák – bizonyára megint késik a rizs és éhségstrájkot folytatnak! Ez a fanatikus népség inkább éhenhal, mintsem megenné azt, amit mi rendelkezésükre bocsátunk! Képzeld – hazulról kosztolják őket!

– Érdekes – mondtam, s persze szívesebben mentem volna meglátogatni az úgynevezett szerelmes lányokat, de mivel nem akartam Zóját kellemetlen helyzetbe hozni, lemondtam a velük való találkozásról, s elindultunk a japánok felé.

A legénység tagjai mozdulatlanul, tuskóként kuporogtak, a tiszték pedig rövid, egyenes karddal mutogatva, magyaráztak valamit nekik. Hogy mit – azt csak szerettük volna megtudni, de egyikünk sem értett egyetlen szót sem, arcukról azonban leolvashattuk, hogy mennyire megvetnek bennünket, akkor sem hagyták abba a magyarázkodást, midőn melléjük érkeztünk, sőt – mintha figyelembe sem vették volna jelenlétünket!

– Dolgoznak? – kérdeztem. Zója helyett a GPU-s válaszolt.

– Ha megkapják a rizsadagjukat, igen!

– És, ha mondjuk csak egy hét múlva kapnák meg?

– Akkor addig ülnének!

– Pokolba velük – tört ki Zójából – mondtam már nagybácsimnak, hogy tegyen javaslatot hazaszállításukra! – Sejtettem, hogy valamelyik nagy kutya pártfogoltja Zója, de, hogy nagybácsija a politbüro tagja, azt csak akkor tudtam meg.

– És, hogy reagált felvetésemre a nagybácsid? – Zója rám nézett, észrevette, hogy elszólta magát előttem, de nem jött zavarba, nevetett és naivnak nevezett, majd:

– Ahány elpusztul közülük – mondotta – annyiival kevesebb ellenségünk lesz!

– Ház ez is egyfajta megoldás – szoltam – de nem gondolod, hogy a háború után inkább barátokra lesz szükségünk és ők sem valamennyien ellenségeink! Sajnálom és becsülöm őket konokságukért, hogy nem teszi őket dörzsölődő, rühes kutyákká a fogság, vagy közülük is akad áruló?

Zója oroszul kérdezett valamit a GPU-stól, s csak utána válaszolt kérdéseimre:

– Ez idáig még nem fordult elő!

– Na látod – mondtam ismét – nektek is akceptálni kellene büszkeségüket! –szavaimmal egy időben meghajtottam magam a guggoló, kis emberkék előtt – az a nép – ezt azonban már csak gondoltam – amelynek fiai ilyen hűségesen helytállnak idegen rabságban is, legyőzöttek is a győző fölé emelkedik! Zója megsejtette gondolatomat, mert belém karolt és:

– Gyere Pistukám! Eleget tettem feladatommak! Amennyire egy fogolytáborban lehetséges, mint látom rendben mennek a dolgok! Itt töltjük az éjszakát, s ha nem ellenzed elmegyünk a partra. Ritka, szép látványt nyújt még éjszaka is, ha csillagos az ég!

Akkor még a nagy terveknek csak az előkészítő munkálatai folytak. A Bajkál tó és környéke, csodálatos, természet adta kincseivel jobbra érintetlenül hevert, mert a fiatal szovjet államnak ezer és egy fontosabb tennivalója akadt az ősi, de távoli földrészek kiaknázásánál, később pedig lekötötte a háború!

– Örömmel veled tartok – szoltam – kísérettel megyünk, hogy...?

– Kettesben drágám! De természetesen felfegyverkezünk és átöltözünk, alkalmazkodva a környezethez. Csak veled kettesben szeretnék eltölteni egy éjszakát a tisztaság völgyében! Nem is tudom miért kell nekem mindenütt találkoznom a szenvedők táborával? Nem tehetek róla, de nem tudom gyűlölni ezeket az embereket, annak ellenére sem, hogy tudom ellenségeink voltak, s most életkörülményeik következtében emberi mivoltukból is kivetkőznek! A kiszolgáltatottság, az éhség, persze a legkulturáltabb embert is szörnyeteggé teheti! Sajnos mi sem tudjuk őket kellőképpen ellátni, mert nekünk sincs! – Nem mondtam, csak gondoltam, hogy azt a keveset is azok zabálják fel, akik legkevésbé szükségelik, hangosan pedig:

– Gyere drágám – megfogtam a kezét – el sem hinnéd mekkorát nőttél előttem ezekért a szavaidért, de te mondtad előbb, hogy feledni akarsz, ne kezdjük tehát előlről!

Nem törődve a mellettünk kutyaoló GPU-ssal, egymásba fűztük karjainkat, s gyors léptekkel távolodtunk a hazájuktól, szeretteiktől távol álmodozó szerencsétlen népségtől. A parancsnokság épületében Zója és a tiszt között heves vita alakult ki, aminek a vége az lett, hogy a tiszt leakasztott a fegyverállványról egy golyós és egy sörétes puskát, s átnyújtotta Zójának, aki hangos kacajjal vette át.

– Attól fél – szolt hozzám –, hogy megesznek minket a tigrisek! Ugye te nem félsz? Volt már fegyver a kezében? Az sem baj, ha még nem volt! Mire a helyszínre érkezünk, megtanítalak bánni vele! A tiszt felé pedig: – Már csak elegendő löszert kérek barátom! – szavai barátságosan csengtek és a hozzájuk tartozó mosoly sem hiányzott, miért is a tiszt ugyancsak lehiggadva:

– Öltözzenek nyugodtan át asszonyom! Mire végeznek, itt lesz előkészítve minden szükséges kellék a vadászathoz. Ha kívánja, be is löhetem őket.

– Nem kérem – volt a választ – azt majd inkább én! Elfeledi, hogy mi volt a feladatom a fronton?

– Bocsnat asszonyom! De mint látom ruhára is szükségük van, mert ebben az öltözékben nem ajánlatos a parton kószálni – van néhány vadonatúj tiszti ruhánk.

– Köszönjük, de felkészültünk a kirándulásra – válaszolt Zója, majd a részünkre előkészített szobába indultunk, ahová már megérkezésünkkel bepakoltuk csomagjainkat.

Rövid, húsz perces készülődés után ott álltunk ismét a parancsnoki szobában, magunkhoz vettük a fegyvereket, a kikészített munícióval együtt, majd elkészöntünk a tisztól, aki láthatólag örült volna, ha lemondunk tervünkről, de nem mert szembeszállni Zójával!

Már mélyen bent jártunk a tóhoz vezető egyik nyílásban, midőn megszólalt az addig minden biztonnyal saját gondolatait rendezgető lány:

– Nem kell félni kedvesem, én már egyedül is megjártam éjszaka ezt az utat! A háború idején is biztonságosabb volt sötétben parancsot teljesíteni, mint világos nappal!

– Nem is a sötétől, vagy az erdőtől kell félni kedvesem, hanem a vadaktól. Te nem látod őket, ők azonban annál jobban téged! Mielőtt löhetnél...

– Van fülem és meghallom, ha zörren a levél, vagy reccsen a gally, észrevétlenül nem tud megközelíteni senki és semmi! Egyébként hamarosan kijutunk a partra, ahol, ha más nem is, a csillagok pazarul világítanak! – Mivel a nap már lebukott, s a koromsötét miatt szorosan egymás mellett haladtunk, egészen magamhoz húztam és megkerestem a száját, hogy megsókolhassam.

– Túlságosan merész vagy kedvesem – suttogtam –, de nem engedtem a szorításból – Mit szólnál hozzá, ha most itt, a pokol-tornácán ölelkeznénk egyet! Csodállak és kívánlak!

– Csak annyit kedvesem, hogy máris kezdhethjük, s a mennyországban – mennyország alatt a közvetlen tópartot értette – újból!

Letettük magunk mellé a fegyvereket, aztán elkezdtük, de előbb persze elemlámpával körülpásztáztuk a helyet, nehogy mocsokba feküdjünk bele. Már túl voltunk egyszer, kétszer, amidőn ismét megszólaltam:

– Nem tartasz attól, hogy egy kis ördög költözik beléd, mert ez a sötét és ez a vehemencia – ha most fogamzó képes állapotban vagy, bizonyára terhes maradsz!

– Felnő Ő is ott, ahol a másik – súgta vissza –, s ha éppen kis ördög lenne? Egyesek szerint Isten valami oknál fogva a sátán javára lemondott a Földről – legalább közeli rokonságba kerülünk vele!

– Túlontúl merész vagy drágám – suttogtam és majdnem hangosan csókoltam –, de nem vagy már egyedül és nem szabad annyit kockáztatnod!

– Akkor még egyedül voltam – súgta –, de itt most abbahagyjuk, és ha akarod, akkor majd ott, a parton újra kezdjük!

Mivel már az átöltözésnél számítottunk arra, hogy visszatértünkig néhányszor lekerül rólunk a ruha, gyorsan összekaptuk magunkat és indultunk tovább, közben pedig Zója halkán beszélni kezdett:

– Közvetlenül Vologya halála után kerültem a központi bizottság szervezési osztályára, s első megbízatásom ide szólított. Gondolhatod milyen hangulatban voltam! A körzet parancsnoka ugyanez a tiszt volt, megpróbált titokban követni, de észrevettem és visszazavartam.

– Egy pillanatra kedvesem – szeretted Vologyát? Bocsáss meg! Nem is tudom – csak úgy kicsúszott a számon, de különben sem változtat szerelmünkön!

– Nem úgy, mint téged – válaszolta – együtt nőttünk fel, barátságunk csak később érett szerelemmé! Rövidre fogva: szerettem, s inkább barátságból, mint szerelemből elsőként az övé lettem.

– Erről nem kívánom, hogy beszélj!

– Miért, hiszen abban az időben te még a gondolataimban sem léteztél!

– Akkor sem!

– Jó – mondta – nem beszélek róla, annyit azonban kötelességemnek tartok elmondani, hogy Te voltál a második, az igazi, több férfi nem volt eddigi életemben! Természetesen szexuális értelemben véve, s ez akár hiszed, akár nem, igaz! Függetlenül attól, hogy nálunk nem ítélik meg olyan szigorúan, ha egy nő kilép a hámból! Vigyázz! – kiáltott, s visszarántott, ha nem teszi, s azon nyomban nem állunk meg, egyenesen a vízbe lépünk! A csillagok gyér világánál is kristály tisztán csillogott, s a fenékről visszaverődő fény a csillagos ég képzetét keltette bennem, ha ugyan annál is nem tisztább, átlátszóbb volt!

– Nos, mit szólsz mindehhez kedvesem? – fordult felém Zója.

Nem válaszoltam, szóhoz sem jutottam a látványtól, mindattól, ami elém tárult, főképp, midőn kissé távolabb, egy benyúló félszigeten megpillantottam egy óriás agancsú szarvasbikát, amint nyakát feszesen tartva szimatolt a levegőben:

– Remek állat – suttogtam – kezdem érteni a kockázatot kedvesem! – Zója, ki addig kezében tartotta a fegyvert, vállára vetette, s megfogta kezem:

– Gyere utánam, de vigyázz, mert könnyen elbukhatsz! – az erdőt szegélyező faóriások gyökerei sötét tömegként dudorodtak ki a vízből, s azokon szökdécseltünk előre, míg végül is megállapodtunk egy rönk tetején, amely szorosan a gyökerek közé ékelődött, s méreteinél fogva legalkalmasabbnak mutatkozott a letáborozáshoz, mert akár balettozhattunk volna rajta, ha éppen kedvünk szottyan hozzá. Nem éppen iskolázott mozdulatokkal meg is tettük, de kár volt, mert Zója felnevetett, s a szarvas észrevett bennünket. Előbb csak megfordult, majd visszanézett, mintha ránk sem hederítene, de aztán sebes vágtaiba kezdett, okosabbnak vélte eltűnni a szemünk elől. Hirtelen a csodaszarvas regéje jutott eszembe, lehetséges lenne, hogy hasonló példányokon vágtazták be őseink a végtelennek tűnő ázsiai sztyeppéket? Persze számár vagyok, hiszen ők utánuk és nem rajtuk lovagoltak! Zója nem foglalkozott hasonló gondolatokkal, lekapta válláról a puskát és célzott, de elkaptam a könyökét:

– Hiábavaló lenne kedvesem! Ha eltalálnád sem tudnánk hasznosítani!

– Igazad van – mondta, s leengedte a fegyvert, majd elmélázva a távolba tekintett, ahonnet pislákoló fények és egészen gyenge hangfoszlányok érkeztek hozzánk. – Hallod, hogy nyekereg a kerítőháló csigája – folytatta, majd a távolba mutatott – ott nagy fogás lesz az éjszaka!

– Miből gondolod? – kérdeztem.

– Csacsi vagy! Hát megfeszülnek a kötelek a nagy tehertől. Nem voltál még éjszakai halászon?

– Még nappalin sem – válaszoltam.

– Kár, mert nagyon érdekes! Én akkor éjszaka voltam! Egyedül ücsörögtem itt a rönkön, s a kerítőhálót húzó egyik csónak egészen közel került hozzám, átkiáltottam és értem jöttek. Látnod kellett volna, hogy elképedtek: egy asszony, egyedül a rengetegben! Azt hitték a jámborok, hogy valamiféle tavi tündér vagyok, s vissza akartak fordulni. Csak nagy rábeszéléssel sikerült őket meggyőzőnöm arról, hogy én is olyan halandó vagyok, mint ők! A csónakban aztán összeleledtünk, Irkutszk környéki halászok voltak, oroszul csak annyit tudtak, amennyit a nagy honvédő háború alatt társaiktól megtanultak, de így is elég jól megértettük egymást, különösképpen egyik legénykével, aki aztán munka végeztével meghívott magukhoz – úgy mondta: – Enyéimhez! Nincs feleség, nagy család – magyarázták a többiek is, s már attól tartottam, hogy erőszakkal magukkal hurcolnak. Mentőötletként felmutattam igazolványomat, s ha nem velem történik el sem hiszem – akkora hatással volt rájuk a kis, piros csillagos igazolvány: letérdeltek elé, összetették kezüket, s úgy rimázkodtak! Ők egyszerű emberek – mondták, s ha megbántottak volna, bocsássak meg, örökre lekötölezem őket! Ezek az egyszerű emberek félve tisztelik a kommunistákat, Istennek, vagy minek képzelnek bennünket, de semmi esetre sem egyszerű halandóknak.

Megnyugtattam őket, hogy nem haragszom, sőt: boldogan elfogadnám meghívásukat is, de megbízatásom miatt tovább kell utaznom! Ajándékként elfogadtam tőlük egy jókora halat, s megígértettem velük, hogy értem jönnek, ha legközelebb erről a tájról három egymás utáni puskalövést hallanak. Akarod, hogy próbára tegyük őket?

– Nem biztos, hogy éppen ők húzzák a hálót!

– Hátha! – felelte a puskát, a golyós volt kezében, s gyors egymásutánban három lövést adott le, természetesen felfelé az egyik csillagra célzott! A dörrenések megremegették körülöttünk a levegőt, egy-két percre káoszi zűrzavar keletkezett körülöttünk, megmozdult az

őserdő, de amilyen hirtelen támadt, olyan hirtelen elült a zaj, s az előbbinél is nagyobb csend keletkezett.

– Hallottad? – súgta –Csodálatos vadállománya van ennek a vidéknek! Most fülelnék, de tedd te is magad elé a fegyvert, mert a lövések nemcsak a jó barátoknak, az ellenségnek is jeladás lehet. Rengeteg csavargó kóborol manapság szerte az országban!

– Hát még most sincs rend?

– Rend? Pityukám még nálatok sincs, ahol pedig minden talpalatnyi föld ismert, itt pedig... Vannak olyan területek, ahol az őslakosoknak sejtelmük sem volt a háborúról, de – hátunk mögött mintha kúszna valaki, vagy valami...! – Hátra fordultam, és fülelni kezdtem:

– Valóban – súgtam vissza – méghozzá felénk és elég nagy test lehet!

– Talán egy tigris! Nem sok, de van belőlük ezen a vidéken is!

A puskát lövésre tartva feszülten figyeltünk, s egyszer csak úgy húsz, harminc lépés távolságban, mintha két gally súrlódott volna össze, aztán egy árnyék emelkedett ki a bokor mögül! Szinte egyszerre húztuk meg a ravaszt, a lövéseket vad ordítás, majd hörgés követte, s az árnyék elvágódott...

– Ember volt, te – hebegtem magamon kívül.

– Most már mindegy – szólalt meg Zója – szinte biztos, hogy nem barátságos szándékkal követett bennünket, de lehetséges az is, hogy csak a lövésekre figyelt fel, gyere, lássuk miféle fajzat!

Lassan, hátha csak imitálja a hörgést, fedezékek mögé húzódva közelítettük meg a kérdéses bokrot. De mekkora volt meglepetésünk, midőn a telep GPU-s parancsnokát találtuk magunk előtt! Szájából ömlött a vér, s már épphogy az utolsókat rugdosta.

– Ez megkapta – szólalt meg Zója, s melléje térdeltünk, hogy lehántsuk felső testéről a ruhát, de már felesleges volt minden segítség, mert telibe találtuk mindketten.

– Most mit tegyünk? – kérdeztem – Ő volt az első ember az életemben, akit...! – a hangom bizonyára remegett, mert Zója anyáskodva vállamra tette a kezét, és:

– Nem szenvedett – mondta – bár én is így végezhetném! Segíts! – felső teste már csupasz volt, lemeztelenítettük az alsót is.

– Most pedig gyűjtsd meg – ilyen erélyesen még soha nem szólt hozzám, de gondoltam, ő jobban ismeri a telep vastörvényeit és engedelmesen összegöngyöltem a zsíros katona mundért, kissé távolabb pedig, közel a vízhez meggyújtottam!

– Vele mi legyen? – mutattam a halottra, miután visszaléptem a lány mellé.

– Megnyugodhatsz, reggelre csontja sem marad!

– Nem sajnálod?

– Ő kereste. Nem hallgatott rám.

– Akkor kotorjunk még száraz avart a göngyölegre, hogy a véres részek is elhamvadjanak – mondtam, aztán induljunk vissza a rönkre, vagy ahová jobbnak látod.

– Azt hiszem igazad van – szólt – már így is eleget foglalkoztunk vele. Egyelőre induljunk vissza a táborhelyünkre, s ha nem jönnek halászaink, elindulunk felfelé a parton.

Átbújtunk a sűrű bokrok, vagyis inkább iszalagok között, mert a fák derekán vastag kötegekben kúsztak felfelé, de alig tettünk néhány lépést, midőn három rongyos halász – mintha egyenesen a földből nőttek volna ki – ugrott előttünk a partra:

– Hívtál anyácska? Eljöttünk!

Én láttam, Ők azonban nem, vagy ki tudja – Zója – meghökkenését, ami csupán pillanatokig tarthatott, aztán, mintha mi sem történt volna, szívélyesen üdvözölte őket, majd bemutatott nekik. Kedvesek, de tartózkodóak voltak, és végtelenül halszagúak. Zója magyarázta nekik, hogy a távoli Magyarországról jöttem, hogy őseik a magyarokkal valaha közeli kapcsolatban álltak, csak aztán a magyarok tovább vándoroltak nyugatnak! Magyarul próbáltam megértetni magam én is, de bizony az egészről csak a kézfogás volt magyaros, egy szavukat sem értettem, és ők sem az enyémet, oroszul pedig én is még éppen csak a csecsemők nyelvezetét gagyogtam! Mielőtt azonban hosszabb eszmecserebe bocsátkozhattunk volna – valószínűleg az égő ruhára hullajtott avartól – közvetlen mellettünk lángot fogott a csalit, s a három halász, meg mi is, mint az örültek, kézzel-lábbal tapostuk a tüzet.

Szerencsénk volt, hogy nem jutottunk távolabbra, különben lángba borul az erdő és úgy lehet a barakk tábor is. A lehetséges következményekről jobb hallgatni! Egy kis kellemetlenség így is adódott: az egyik halász – szakálláról ítélve a legidősebb, ahogy ott körben vagdalkoztunk, rálépett a GPU-s tiszt tetemére. Ha kígyó marta volna meg, akkor sem ugrott volna nagyobb:

– Anyácska! – kiáltott ijedten – Az ördögbe is! – Lehajolt, aombok között átszűrődő holdfény a tetem arcára vetődött – Nézzétek! – szólította a másik kettőt – Hiszen ez maga a sátán! – Miután mind a hárman alaposan szemügyre vették, az öreg elkezdte ráncigálni magáról a szutykos, halpikkelytől csillogó gimnasztyorkát, majd:

– Ide nézz Anyácska! Ezt azért kaptam tőle, mert nem akartam engedni, hogy megerőszkolja a lányomat. Gyerek még szegényke és mégis..., mit tett vele ez a pokolfajzat! – Pfűj, disznó! – szemközt köpte a hullát!

Az öreg testén, hátán, súlyos korbácsütésektől származó kék dudorok éktelenkedtek!

– Temessétek el – szolt hozzájuk Zója – én küldtem a másvilágra!

– Isten küldött téged anyácska! – Az öreg halász letérdelt Zója elé és átölelve lábait csókolta ahol érte – add nekünk ezt a szemetet anyácska, hogy megetethessük a halakkal. Hadd hízzanak általa, eléggé megsarcolt bennünket, amíg élt! Azt mondta, hogy a cár atyusnak szüksége van rá – mindig többre és többre! De rájöttünk, hogy nem is a cárnak kellett, hanem neki! Az ő zsebeit dagasztotta, a mi gyermekeink pedig éheznek és mezítelenek! Mondd meg a cáratyusnak anyácska: mi szívesen adjuk neki amink van, csak szabadítson meg bennünket ezektől az ördögfajzatoktól!

A tábor felől hátborzongató sikolyok hallatszottak, s a halászok egyébként is torz arcát rémület lepte el.

– Hallo anyácska – az öreg gyors egymásutánban dobálta magára a keresztet, hátán a gimnasztyorka, amelyet előbb még kezében tartott, talán az ágaskodó szörzettől mebuggyant – a munkára képteleneket viszik a kemencébe! Nekünk is el kell titkolni betegeinket, mert velük sem bánnak kíméletesebben! Aki nem képes hasznat hajtani, azt a pokolra vetik! Azelőtt legalább hagyták meghalni az embereket, a hulla pedig trágyázta a földet! Hiszen ha tudná a cáratyuska, hogy itt mik történnek, hullának a fejek, mint a harmat a köd után!

– Ne picsogj annyit atya – szolt az öregre a legfiatalabb. Ahogy Zójára nézett, a tekintete elárulta, hogy ő volt az a bizonyos férjjeölt – anyácska nélkül is tud mindenről és szószólónk lesz a cáratyuska előtt!

– Miféle cárról beszéltek – kérdezte tőlük Zója, majd magyarázatként hozzáfűzte: a cár meghalt! Ti a nagy szovjet köztársaság polgárai vagytok. A köztársaság feje pedig Sztálin generalisszimusz!

– Hiszen tudjuk – szólt ismét közbe az öreg és a gimnasztorka zsebéből előkotort egy Sztálin képet – íme – mondotta – a vörös cár! – Áhítattal megcsókolta, majd mintegy talizmánt, visszacsúsztatta előbbi helyére – Ő jó – folytatta – csak a kutyái rosszak!

– Ne neheztelj meg rá anyácska – szólt az előbbi fiatal halász – öreg már és hosszú a nyelve!
– Ezt követően ujját begömbítve szájába dugta és egy nagyot, éleset füttyentett!

A rönk mellett fáklya lobbant, a két fiatalabb halász, egyik a hajánál, a másik a lábainál fogva felmarkolták a hullát és elindultak vele a fáklyafény irányában. Ahogy szökdelték át a kiálló gyökereken játékból, vagy talán az is a szertartáshoz tartozott, megmerítették a vízben, a rájuk várakozó csónakhoz érve pedig a halak közé hajították!

– Megnyugodhatsz anyácska – szólalt meg ismét az öreg, figyelmes várakozással tekintve rájuk – eltüntettük a nyomat is!

– Ma nem megyünk veletek – mondta nekik Zója megfontolt, határozott hangsúllyal –, de mondjátok meg népeteknek, hogy az átlalatok cáratyusnak nevezett személy felfigyelt a kutyák bűnös üzelmeire, és azt, amelyik nem az ő utasításai szerint cselekszik, a kárhozatra juttatja, azaz kiszolgáltatja nektek, hogy tetszés szerint hasznosítsátok! – jelentőségteljesen mutatott a csónak felé!

Mivel a GPU-s tiszt tetemének eltüntetése megoldódott, már csak a búcsúzás volt hátra, de azt is elintéztük egy magyaros kézfogással. Mint tekintetéből megállapíthattam, a kézszorítás helyett szívesebben átvágta volna torkomat a fiatal „hunor”, hogy a másik mellé hajíthasson, de okosabbnak vélte alkalmazkodni az adott helyzethez, s csak keményen a szemem közé nézett, mielőtt beugrott volna a csónakba.

– Látod – szólt hozzám Zója, miután eltávolodott tőlünk a kezdetlegesnek tetsző vízi jármű – még itt a vadonban sem élhet nyugodtan az ember. Hiába a világmegváltó eszmék! A szocializmusnak is megvannak a maga hiénái! Ezek a még ma is fél nomád népek biztonságosabban éltek, amíg nyereg alatt puhították a húst!

Sokáig – míg csak lobogott a fáklya, néztünk utánuk! Tó közepe táján – de hol volt még a közepe – megálltak, de csak néhány percre, bizonyára előkészítették a hullát a leeresztéshez! Messze voltak tőlünk, fizikailag szinte lehetetlen volt, mégis hallottam a víz csobbanását – mintha önnön magam merültem volna egyre lejjebb a kristály tiszta hullámsírba. Sarkamtól a fejem búbjáig hideglelős áramlat vonult át, s menekülve a komor gondolatoktól, végigpásztáztam a tó szegélyét alkotó, ezüstös hegyvonulatokat, éppen telihold volt! Mennyi bűn, szerencsétlenség történik a világon nap mint nap! Nincs talán talpalatnyi föld, amelyhez ne fűződnek tragédia, és mégis milyen fenséges a természet! Azokban a pillanatokban a természet fenségétől megbabonázva az atomrobbanás gombáját is szépnek, lenyűgözőnek találtam volna!

– Mit fogsz mondani a telepen – fordultam kérdéssel a lányhoz?

– Nem úgy – válaszolt szinte gondolkodás nélkül, de fagyosan a fogsora, mint két jéghegy koccant össze – naponta százak, ezre, van úgy, hogy tízezrek pusztulnak el hasonló körülmények között. Ez is azt mutatja, hogy a forradalom nem zárult le 1917-ben, túl vagyunk már egy nagy és véres háborún is, a forradalom azonban tovább szedi áldozatait és ki tudja még meddig? Lehet, hogy holnap rám kerül a sor, lehet, hogy veled együtt! Senki nem tudhatja, hogy mikor csinálja helyesen, amíg meg nem nyugszik, le nem ülepedik az az anyag, amit a forradalom felszínre hozott! Ti sem lesztek ám kivételek! Nálatok még csak most kezdődik el igazából a szembenállás! Az, ami ellentét volt eddig a különböző osztályok között semmi ahhoz képest, amit a mesterségesen felszított osztályharc fog előidézni! De hidd el, hogy erre szükség van! Különben sohasem tisztulna, kristályosodna ki az eszme! Marx,

Engels, Lenin csak a durva vázát állították fel a szocialista társadalomnak, a többit nekünk, majd az utánunk következőknek kell elvégezni!

Akkor nem tulajdonítottam Zója szavainak különösebb jelentőséget, jobban lekötötte figyelmemet az ezüst hegyek látása, csak Moszkvába való visszaérkezésünk után, midőn kezembe került Vera repülő postával érkezett legfrissebb levele!

* * *

A tóparti randevú után nehéz ébredésem volt! Zaklatottságomat főleg annak tulajdonítottam, hogy a táborba való visszafelé menet, majd minden ötven lépésnél járőrbe botlottunk! A sűrű igazoltatás azért is volt feltűnő, mert előző nap, a táborból való távozásunk idején, alig csellengett itt-ott egy-egy katona, pedig éppoly szürkület volt, mint kora hajnali bevonulásunk alkalmával. Még szerencse, hogy hallgattam Zójára, aki ragaszkodott ahhoz, hogy megvárjuk a hajnalt, mert bár ismerjük a jelszót, az még nem nyújt biztosítékot arra, hogy valamelyik vadbarom – igen, így nevezte honfitársait – belénk ne eresszen egy sorozatot. Csak valószínűsíthetem, hogy ő sem pihent gondtalanul, mert ébredésem idején már nem volt mellettem, ugyanis, bár külön szobát biztosítottak mindegyikünknek, egymás mellé dőlünk le. Tényleg csak pár órára, mert ami az ölelkezést illeti, még kinn a parton tökéletesen kielégülhettünk, hosszabb alvásra pedig egyébként sem gondolhattunk a történetek után. Kinéztem a kicsire méretezett ablakon, Zója már a parancsnoksági épület előtt, történetesen a magyar hadifoglyok azon csoportjával beszélgetett, amelyikkel előző napi vacsoraosztásnál. A vasutas ruhás – civilről – ismertem fel őket. Gyorsan összekaptam magam és csatlakoztam hozzájuk, még éppen időben ahhoz, hogy a legfontosabb értesüléseket saját fülemmel halljam. A prímet szintúgy, mint este, a vasutas vitte:

– Azért tüntették el őket, hogy ne tudjanak érintkezni önökkel! Mit szólna a világ, ha megtudná, hogy a győztes szovjet hadsereg ártatlan nőket hurcolt el otthonaikból? De – még ha megfelelő helyen foglalkoztatták volna őket, nem pedig primitív eszközökkel, soha nem művelt földeket túratni velük! Azért kellett meghalniuk, hogy ne láthassa senki a nyers húsba vágó szíj helyét! Azt hiszik ezek a barmok, hogy a mi asszonyaink is igavonásra termettek.

A csoport vezetője el akarván némítani a vasutast, vállon ragadta, mire Zója felemelte karját, s tőle szokatlan hangon ráförmedt:

– Ne merjen az én jelenlétemben beosztottjaihoz nyúlni, mert...! Különben őrmester legyen rá gondja! – De ezek a szavak már a mellette álló, mongol képű GPU-snak szóltak, aki az eltűnt parancsnok tisztét töltötte be – folytassa kérem, fordult feszült érdeklődést mutatva a vasutashoz!

– Nincs úrnőm több mondanivalóm! Köszönöm, hogy meghallgatott! Tudom, hogy nem élem túl az önök távozását, de el kellett mondanom azok érdekében, akik még életben maradtak, mert bizonyára másutt is tartanak fogva magyar nőket.

– Én köszönöm barátom a felvilágosítást! Bátorságod jutalmaként az első transzporttal hazakerülsz! Addig pedig az őrmester felel az életedért! Ön pedig – fordult szembe a magyar tiszttel, keményen a szeme közé nézve – Öntől vártam volna el elsősorban azt, amire ez az egyszerű ember vállalkozott! – majd ismét az őrmesterhez:

– Hallotta kérem, amit mondtam, ez parancs és bárki más csak az én jelenlétemben változtathatna meg! – az őrmester kihúzta magát:

– Tudomásul vettem elvtársnő! Önnek minden szava parancs a számomra!

Amit hallottam elég volt ahhoz, hogy meghűljön bennem a vér! Csak álltam Zója mellett bambán, nem voltam egészen bizonyos a történetek felől, de meg voltam győződve arról, hogy

valami borzasztó tragédiának voltak tanúi a szerencsétlen foglyok. Nem hittem előtte a németek kegyetlenkedéseit sem, arra pedig egyáltalán nem számítottam, hogy a gázkamrákkal, melyekben több millió zsidó és más kiközösítettek lelték szörnyű halálukat, a szibériai őserdők közepén ismerkedem meg, de hogyan...! Tehát az éjszaka saját honfitársaim halálsikolyát hallottam! Vajon csak azért semmisítették volna meg őket, hogy ne láthassuk a kínzások nyomait?

– Bocsáss meg drágám – fordultam kérdéssel Zójához, miután odébb léptünk a fogolycsoporttól – mondanál valami kézzel foghatóbban az éjszaka történekről?

– Ne kérdezz semmit kedvesem – válaszolta – úgy igaz, amint hallottad! A parancsnok adott utasítást a likvidálásukra, utána eltűnt! – Zója hangosan beszélt, hogy a mögöttünk lévőök is meghallják – ki fogjuk vizsgálni az ügyet, s ha előkerül, megkapja, amit megérdemel!

Én persze tudtam, hogy a parancsnok soha nem fog előkerülni, s egy pillanatra megfordult bennem: nem éppen Zója adta az utasítást a parancsnoknak, s a tóparti jelenet csupán megjátszás volt! El kellett némitani! De mi oka lehetett arra, hogy örökre elnémitsa azokat a szerencsétleneket? Gyorsan váltották egymást gondolataim, de nem találtam magyarázatát, sőt – mikor már jócskán eltávolodtunk a csoporttól, s jég hideg ujjait csuklóm köré vont, elszállt belőlem minden gyanú: képtelenség, hogy egy emberéleteket ment, s ugyanakkor gyilkol! Az lehetetlen, hogy Zójában egy szadista gyilkos lakozzék! Annyit mindenesetre megkockáztattam, s nem éppen barátságos hangon:

– Tanulékony nép vagytok kedvesem! Hamar átvették a németektől a tömegpusztítás eszköztárát! Vagy csupán humanitárius szempontok vetettek benneteket a nagyobb méretű megsemmisítő kemencék építésénél?

– Ne beszélj így velem Pityukám! Nem ezt érdemlem én, és főképp téled nem! Miért nem alkalmazhatnánk mi, még ha a fasiszták találmánya is? Természetesen ahogy mondtad: csupán humanitárius szempontok vezetnek minket! Ott, ahol a különböző járványok tömegével pusztítják saját népünket is, vagy akár az állatvilágot, gondolj a rénszarvas csordákra, alkalmas eszköznek tartom magam is. Nem tagadom előtted, hogy a gázkemencék szovjetunióbeli alkalmazása volt a diplomamunkám! Végtelenül sajnálom, hogy a céltól eltérően gyalázatos bűntényekre is alkalmazták, mert ami itt is történt a háborús bűnöknel sokkal súlyosabban ítélandó el! Sajnálom Pityukám, de talán egyedül álló eset ami itt történt! A parancsnok hallotta tegnapi beszélgetésünket, és volt oka arra, amit tett! Szörnyű teher nehezedik rám: ha ugyanis alkalmat adok neked arra, hogy meglátogasd őket, nem történhetett volna meg! – Zója valósággal összegörnyedt, arcára mélységes fájdalom ült ki, meg kellett fogjam, hogy össze ne essen. Bent a szobában pedig – még soha nem fordult elő velem, s nem tudtam hirtelen mi tévő legyek – eltorzult, megkékült az arca, görcs kerítette hatalmába végtagjait, s jó negyed óráig pofoztam, masszíroztam, mire felengedett, visszanyerte eredeti színét, mozgásképeségét.

– Hála Istennek – suttoztam – nagyon rám ijesztettél drágám! – felsóhajtott, majd vizet és tükröt kért. Ivott néhány kortyot, segítségemmel odatámolygott a mosdóhoz, megmosta arcát, megigazította haját, majd:

– Köszönöm – szólalt meg – ha most nem lennél mellettem, magam is elpusztulnék! Itt fáj nagyon – megfogta kezem és a kebléhez csúsztatva – tapogasd ki, mintha egy nagy csomó lenne! – A csomó valóban ott volt, de arra következtettem, hogy a görcs következtében az idegek rándultak össze.

– Ne ijedj meg kedvesem – mondtam – a sokk elmúltával megszűnik a csomó is! Nem neked való dolgok ezek – a beosztásával járó idegmunkára gondoltam! Jobban tennéd, ha felhagynál vele!

– Nem tehetem! Bár származásom ukrán, de kommunista vagyok! Nem hittem volna, hogy ezek a szörnyűségek nálunk is megtörténhetnek. A fasiszták humánusabbak voltak, mert ők csak a magatehetetleneket és a betegeket emésztették el. A munkaképeseket munkatáborokba vitték, ahol még reménykedhettek! Itt elpusztítják az egészségeseket is, ha terhessé válnak, vagy étlen, szomjan addig gyötrődnek, amíg fel nem fordulnak! Igazat kell adjak a japán foglyoknak, ha nem eszik meg a mi moslókunkat, kitartásukkal a nemzetközi politika homlokterébe kerültek és addig is míg hazaszállításuk elintézését nem nyer, hazulról gondoskodnak élelmezésükről.

Velük nem teheték volna azt, amit a tieiddel, mert valamennyien fellázadnak, aminek a híre már túlnő a Bajkálon! A tieid közül csak az az egy szál vasutas merte kinyitni a száját! Még ma táviratozok a központi bizottságnak, hadd tudják meg mik történnek a hátuk mögött, mert, hogy nem tájékoztatják őket a való helyzetnek megfelelően, az biztos!

– Ne tedd Zója – mondtam – nem ismerheted a felsőbb, úgynevezett iratlan utasításokat. Vesd latba inkább minden befolyásodat, hogy a mieink is haza kerüljenek minél hamarabb. Szerintem méltányos is a kérés, hiszen 1917-18-ban a mi hadifogoly katonáink álltak elsőnek a fiatal szovjet hatalom mellé.

Zója rövid időre magába merült, majd szomorúan jegyezte meg:

– Megértem kedvesem aggodalmadat értük, de sajnos sokan közülük otthon sem jutnának kedvezőbb helyzetbe. – Benyúlt a gimnasztyorka zsebébe és leveleket szedett elő – olvasd kedvesem és ne haragudj, ugyanis csak azért bontottam fel, mert nekem szólt a címzés. Elolvasása után pedig okosabbnak véltem meg sem mutatni. Ezt a másikat pedig az előbbi tartalma miatt bontottam fel és utólagos bocsánatodat kérem!

Az első levelet Józsi írta:

– Kedves Barátom! Távolléted alatt nagyot változott itthon szinte minden! Előrebocsátom: nem lettem antikommunista, hű maradtam az eszme eredeti célkitűzéseseihez, de az a késhegyig menő harc, ami az emigrációkból hazatért és az illegális mozgalom vezető káderei között uralkodik és amit szül, végképp kiábrándított! Hát nem volt elég az, amit a fasiszta horda művelt a zsidósággal és a haza legjobbjaival? Kezdjük újra a deportálásokat azokkal, akik nem hajlandóak bedugni fejüket a járomba, vagy: fogságból hazajövet már a debreceni elosztóban, minden kivizsgálás nélkül kimarkolnak egyeseket, hogy újból rácsok, vagy drótsövény közé dugják. Vagy – egyszerűen: eltüntessék őket, majd a fogság áldozatai közé sorolják! Azért is írtam Zójának – ne félj, futár vitte, hogy az ő közbenjárását kérjem, mert ha a szovjet párt nem lép közbe, mi, akik az illegalitás éve alatt sokszor testünkkel védtük a pártot, kénytelenek leszünk visszakapni! Ami itt végbemegy az már nem osztályharc, egyenesen népirtás! Ki meri vállalni érte a felelősséget? De nem is felelősség vállalásról van itt szó: le kell fogni a kezüket, hogy ne folytathassanak bosszúhadjáratot! Büntessük meg a bűnösöket, de adjunk lehetőséget a védekezésre és ne mellőzzük a bírósági tárgyalásokat! Néhány száz, vagy ezer gazember miatt nem állhatunk bosszút az egész népen! A párt a munkásosztályé és beláthatatlan következményekkel járna, ha bosszúhadjáratot kezdenénk! Elismerjük, hogy a bosszú jogos, de csakis egyes személyekkel szemben! Voltak gyilkosok igen, de sokkal több azoknak a száma, akik saját életüket is kockára téve bűjtették elvtársaikat! Jogos tehát óhajunk – egyelőre csak óhaj – húzzunk határvonalakat a múlt és a jelen közé! Különben a nép, amelyre a jó és a rossz érdekében egyaránt hivatkozunk átkot fog szórni ránk és a rendszer, amelyet oly gondosan igyekeztünk kiépíteni, kártyavárként omlik

össze, mihelyt a szovjet hadsereg kiteszi a lábát. Te tudod Pista: nem vagyunk szívbarátok, ha a rendszer ellenségeivel kell felvenni a harcot, jelen pillanatban azonban képtelenek vagyunk különválasztani a barátot az ellenségtől! A politikai harc, amelyet eddig a meggyőzés erejével folytattunk, így véres terrorba fullad! Amit a népnevelő és agitációs munkával egyik oldalon nyerünk, a másik oldalon duplán elveszítjük!

Ki tagadná Rákosi és a többi érdemeit? Sallai, Fürst, Rózsa, Ságvári és a sok-sok névtelen vértanú valamennyiünkért adták fiatal életüket! Éppen ezért megdöbbentő Rákosiék magatartása, midőn a magasabb politikai megfontolásokat sutba dobva, alacsony, legtöbb esetben személyes érdekek szolgálatába állítják a pártot! De azt hiszem, levelemben már eddig is túlmentem a megengedettnél, ezért még csak annyit: kérd meg Zóját, neki bizonyára módjában áll, győződjék meg a magyarországi állapotok felől és hasson oda, hogy vezető pártfunkcionáriusaink észhez térjenek addig, amíg nem késő.

Letettem Józsi levelét és elkezdtem olvasni a másikat, apró, gyöngybetűi már Zója kezében elárulták, hogy Vera írta:

– Egyetlen szerelmem! Nem is tudom, hogyan kezdjem el, annyi minden történik itthon egyik napról a másikra. Képzeld: Bandit megint elvitték! Én utána mentem – azért is hagytam ki immár két levelet – de úgy eltűntették, hogy Jóskának sem sikerült ráakadnia. Az az érzésem, hogy még az autóban agyon verték, aztán... Ha rákérdeznek azt mondják, hogy megszökött! Manapság elég sok esetben hivatkoznak arra, hogy a keresett személy nyugatra távozott! Holott valamelyik „senki” földjén kaparták be! Szegény Örzsi! Nem is tudom mi lesz vele, mert mintha agyára ment volna a fájdalom, pedig megint terhes! De nemcsak Bandit vitték el, többeket is! Összeszedték azokat a volt csendőröket is, akiket a te igazolásod alapján engedtek szabadon! Nevettek a nyomozók, midőn felmutatták igazoló papírjaikat! Az akkor volt – mondták – ma már más nóta járja! Hát ma is ugyanazok csinálják a politikát, vagy valahol törés következett be, vagy egyes láncszemeket pótlólag iktattak be?

Apát is megfenyegették, mert rád hivatkozva felemelte mellettük a szavát. Azt mondták neki: örüljön, hogy rád való tekintettel megtűrik a községházán, hiszen nagyobbreszt már likvidálták a hozzá hasonló személyeket. Persze apa nem ijedt meg. Követelte a letartóztatási parancs felmutatását, mire az egyik arcul ütötte, mondván: csak jöjjön haza a fattyúd, majd adunk annak is! Hát nem is tudom mi indult itt el Pistám! A kormányt figyelmen kívül hagyom, annak úgyis csak látszat hatalma van, de hol a párt? És hol a szovjet hadsereg? Vagy a kettő közreműködésével egy harmadik erő dominál az országban? Mit gondolsz, mi lesz itt, ha a törvényes eljárásokat mellőzve nap mint nap emberek tűnnek el? Már most azt beszélnek: jobb azoknak, akik hősi halált haltak, vagy még nem jöttek haza a fogságból!

Édesem! Nem tudom mennyire igazak hozzám intézett soraid, vagy csak megnyugtatómra veted papírra őket, de én valami nagyon rosszat sejtek – itt a párt csak eszköz egy maroknyi csoport kezében! Már nem vállalnék funkciót akkor sem, ha arany tálcán hoznák! De nem is hozzák! Van elég kótyagos fejű, akik kapva kapnak utána! Már nincs szükségük rám, ránk, akik bárhogy vesszük is, apáink miatt vagyunk megbélyegezve, s csak a te Zójádnak köszönhetjük, hogy még felszínen vagyunk!

Igaz is. Találkoztál már vele? Ha igen, mond meg neki: szép kis kommunizmust hoztak ők nekünk! Szerelmem! Ne haragudj kifakadásomért, de itt minden arra vall, hogy a szép szavak gonosztettek tömkelegét takarják! Itt volt felszabadulás, de csak egy kis, elenyésző réteg számára, a többség részére most kezdődik az igazi elnyomás! Mondtam is édesapámnak, hogy ne nagyon törje magát, ugyanis a tavaszi szaporulattal háromszáz fölé emelkedett juhálománynunk! Egy szép napon úgy is elhajtják tőlünk, nem kell hozzá más, csupán annyi, hogy rávegyék a kuláklistára! Pedig – te tudod legjobban, hogy ami nekünk van, az mind a kezünk

munkája után van! Soha még egy napszámost sem tartott az apám! Hidd el, én nyugodtabb volnék, ha semmink sem lenne! Ugye untatlak szerelmem, de ha neked elmondhatom, valamelyest megkönnyebbülök én is! És... Istenem! Meddig tart még ez a lelkiállapot, akarom mondani: idegállapot? Látod, egy évvel ezelőtt még, hogy örültünk mindennek ma pedig – ahelyett, hogy közelebb kerülnénk a kibontakozáshoz, inkább minden jobban összekuszálódik. Azt mondják, hogy reakció ellenállása miatt van mindez. De hát kik szítják fel a hamvadó parazsat? Kiknek áll érdekében felszaggatni a már behegedt sebeket? A reakciósok örülnek, ha meghúzzhatják magukat! Nincs erejük ahhoz hogy nyílt ellenállást fejtsenek ki. De különben is annyira átlátszó minden, hogy hiába a szemforgatás, mindenki tudja, vagy legalábbis sejti, hogy honnan fúj a szél!

Megdorgálsz ugye? Nem, dehogy akarlak én téged megtéveszteni, csak azért írom le mindezt, hogy tudják odaát is: mi van itt! Legalább meggyőződhetünk szándékaik felől. Mert, ha megállítják ezt a folyamatot, akkor hihetünk a kommunista társadalom igazságosságában, ha pedig nem, akkor blöff az egész, akkor legjobb lesz, ha te is minél előbb hazajössz, s nem gyötöröd magad üres szószátyársággal! Ne érts félre, én nem akarlak befolyásolni téged, hiszen hiába olvasok éjszakákon át, hozzád képest tanulatlan, buta liba vagyok. Szeretném azonban, ha szerény megállapításaimmal hozzásegítenélek ahhoz, hogy a valósághoz hűebben rendszerezhesd a kommunizmusról szerzett eddigi ismereteidet!

Nem untatlak tovább szerelmem! Láthatod mennyire megváltozott bennem minden néhány hónap alatt. Még jó, hogy nem estem teherbe, pedig mennyire akartuk! Majd, ha hazajössz! A történetek felett azonban nem tudok napirendre térni! Milyen jó lenne, ha most itt lehetnél mellettem, már nagyon vágyódom utánad!

Pityukám! – hátra volt még néhány sor, a szokásos aggódás stb., de csak átfutottam felette, aztán Zójára tekintettem, aki szorongva várta a hatást:

– El tudnád intézni, hogy az első repülőjáratral hazautazhassak? – kérdeztem, inkább követelődző, mintsem kérő hangsúllyal.

– Tudtam, éreztem, hogy az első pillanatban hazautazásra gondolsz! Gyengédebb nem is lehetett volna, közvetlen elém lépve két tenyerébe fogta államot – sajnos nem megy olyan gyorsan, de a te szempontodból is jobb így, mert ha most hazarepülhetnél, elsőnek törnék ki a nyakad! Te még nem vagy kommunista, csak jó ember, akire majd később lesz szükség!

– Még van kedved viccelődni – bosszús lettem és rántottam egyet a vállamon – hát nem fogod fel, hogy emberi életeket pusztítanak minden törvényes formula nélkül? Nem gondoltok arra, hogy amíg ezeket, tízezreket hagytok agyon taposni az osztályharcra hivatkozva, mert katonák voltak, vagy a földi javakból több adatott nekik, mint másoknak, milliókból öltek ki a rokonszenvet, hitet az eszme iránt?

– De kedvesem! Azt ugye nem kell bizonyítanom előtted, hogy én is katona voltam, még hozzá első vonalbeli! Helyzet ismereteimből adódóan mélyen meghajtom magam a gázkamrákba terelt milliók előtt, azonban messze másképp ítélem meg a katonák fronton és front közelben elkövetett cselekményeit, mint akik nem járták végig a lövészárkokat. Ott ugyanis legtöbb esetben rögtönözni kellett. Ez alól a munkaszolgálatot teljesítő hadszíntéri különítmények sem mentesek, ugyanis a mellékük kirendelt frontszolgálatos katonák is állandó stressz alatt voltak! Ami pedig az eszmét illeti: Marx, Engels, Lenin sem vörös drapériába csomagolva jöttek e világra, még nagyon is képlékeny állapotú, de ha összevetem a több ezer éves világvallásokkal, azok sincsenek előbbre! Az eszmék egymás közötti háborúskodásának csak az utolsó emberrel lesz vége Pityukám! Mindig lesznek győztesek és lesznek áldozatok! És – lehet, hogy akik ma bosszút lihegve győzelmi táncukat lejtik áldozataik teteme felett, holnapi halálukat készítik elő!

– A tényeket nem lehet általánosításokkal elfedni drágám – mondtam – ne is próbálj meggyőzni! Azzal, hogy szabad kezet adtatok a bosszúhadjáratra, eljátszották hazámban a kommunizmust! Az én népem kis nép, de becsületes és dolgoz, fogékony a jóra, rosszra egyaránt! Soha nem fogja megbocsátani nektek, ha álnokul kiszolgáltatjátok, legfeljebb megtanul hazudni, csalni, lopni, kétszínüsködni, de az alkalmas pillanatban duplán visszaadja, amit most kap!

– Mondjad Pityukám! Nekem bármit mondhatsz – enyhe pír lepte el arcát, ám inkább fájdalmasnak, mint gúnyosnak tűnt!

– Mit mondhatnék még? Haza akarok menni! Otthon a helyem! Úgy érzem most dől el, hogy milyen irányban haladunk tovább! S, ha elpusztulnék, értem sem lenne nagyobb kár, mint a többiért!

– Hősnek lenni nagy dolog kedvesem, de nem minden áron! Aztán tekintetbe kell azt is vegyed, hogy mi ketten már egyesültünk egy harmadik személyben! Lemondanál fiunkról egy még illúzióknak sem nevezhető valamiért? Ha most hazamégy, annyi mintha önként adnád fel magad, hogy csatlakozhass azok csoportjához, akiket valamiért, valamilyen formában már leírtak. Még a háború előtt olvastam Móra Ferenc: Aranykoporsó című könyvét. Abból tudom, hogy az első keresztények önként, mindenféle kényszer nélkül sort álltak, hogy tuskóra hajtva fejüket színt vallhassanak Krisztusuk mellett. Ma kedvesem nincs a világon olyan eszme, amelyért érdemes lenne életünket önként feláldozni! A háborúnak vége! Most a hatalmi osztozkodás folyik! Az a függetlenség, ami nálatok van ma, csak látszat függetlenség! Nem ti fogjátok eldönteni, hogy mi lesz tovább, hanem itt, nálunk, vagyis a nagy Sztálin! Azt pedig már tudod róla, hogy döntéseinél nem tűr ellentmondást! A politbüro csak végrehajtó szerv mellette! Ki tudja veletek kapcsolatban mit forgat a fejében? Mert, hogy tudomással bír a nálatok történekekről az egészen biztos! Mit számít nála az a néhány ezer szerencsétlen magyar, cseh, lengyel, vagy egyéb nemzetiségű, akik az ő érdek szférájába estek? Mondtam már neked: itthon milliókat küldött a halálba, hogy megszilárdíthassa hatalmát! Mit gondolsz – hol lennének az ő vaskéz politikája nélkül? Ezt a rendszert csakis ő tudta átültetni a gyakorlatba! Hiába volt Lenin láng esze, ha nem volt hozzá mocskos lelke! Sztálin nélkül a forradalom vérfürdőbe torkollott volna eredmény nélkül! Mindent egybevetve, a szovjet munkásosztály, gyalázatossága ellenére is isteníti őt, mert kiemelte egy még nyomasztóbb állapotból! Ezek után megértheted miért akarlak lebeszélni a hazautazásról. Aki egyszer rálépett erre az útra, annak számára visszaút nincs! Vagy vakon követi a felállított dogmákat, vagy köpönyegforgató lakáj válik belőle, vagy – a harmadik út tudod hová vezet! Neked azt ajánlom, ha nehezedre esik is, játszd meg mellettem a hős szerelmest, legalább addig, amíg otthon nem konszolidálódnak a dolgok!

– Gratulálok kedvesem – mondtam – tehát te számítottál erre, amikor elintézted felvételemet az egyetemre! Te tudtad, hogy mi lesz a következő lépés és én marha, hogy hittem neked! Meg kellett volna fojtsalak első találkozásunk alkalmával, én pedig...!

– Pityukám! Szerelmem! – Zója letérdelt elém – fojtsa meg, tégy velem, amit csak akarsz, csak a harmadik utat ne válaszd, mert az a halál! Mindent azért tettem mert szeretlek, mert féltetek téged, mert tudom, hogy előbb-utóbb halállal fizetnék meg jó szolgálataidat, mert igazságos és becsületes vagy! Nem valószínű, hogy kimenthetnélek a férgek elől! Tudnod kellene, hogy soha nem fogják neked megbocsátani azt, hogy kivetted kezükből azt az embert, akit később mégis csak sikerült elmarzniuk! Te is az ő sorsára jutnál! Eltűnnél, mint a kámfor! Így, ha gyűlölsz is a történeke után: élsz és nekem ez a fontos!

Lenéztem rá! Ahogy ott görnyedt előttem a hasa összehúzódott, s már jól látszott újbóli terhessége! Hónalja alá nyúltam, felemeltem és magamhoz szorítottam:

– Bocsáss meg kedvesem! Tudom durva és faragatlan voltam veled szemben, holott minden eddiginél nagyobb gyengédséget érdemelnél! Bocsáss meg! Magam sem tudom mi történt velem, nem akartalak megbántani! – Könny tolult a szemembe – tiéd vagyok, tiéd maradok csak segíts amennyire módodban áll! Te többet tehetsz a távolból, mint én a helyszínen! Ha úgy gondolsz, hogy jobb szolgálatot teszek az ügynek: hát maradok!

– Köszönöm drágám! Nem fogsz csalódni bennem! – Már nem az a magabiztos Zója mondta ezeket a szavakat, némi bizonytalanság csengett szavaiban, én azonban annak tudtam be, hogy a bizonytalanság csak azért van, hogy észre vegyem magam: az asszonyi „állat” ereje tudatában is meghajlik az imádott férfi előtt! Abban a pillanatban Zója elsősorban nő volt! Előbb nő és csak utána kommunista! Megfordította az akkori gyakorlatot: a párt mindenek előtt! Ő szerelmének szolgálatába állította a pártot! Ez a szerelem volt kerékkötője Rákosiék rémuralmának! Alkalmas pillanatban, igaz, sok esetben már későn, de közbelépett, s így állandó bizonytalanságot idézett elő a martalócok soraiban!

A majdnem szakítással végződő beszélgetés után visszamentünk szobánkba, s ott, a Bajkál menti barakk táborban döbrentem rá, hogy én valójában, bármennyire szeretem is Verát, szerelmem Zójában öltött testet! Amit ott, a halál völgyében adtunk egymásnak, azt megélni is csak minden tízezredik tudja, leírni pedig senki! A nagy szerelmi idillt követően összecsomagoltuk holminkat, s még aznap repültünk egy másik táborba, ahol azonban csak rövid ideig tartózkodtunk. Már nem is én, inkább Zója siettette a hazautazást, természetesen Moszkvába! Otthon akartuk folytatni szerelmünk újbóli fellángolását, de sajnos a sors, vagy nem is tudom kinek, minek köszönhetjük, ismét másképpen alakult minden, mint ahogy elterveztük. Hogy mivel érdemeltem ki az állandó üldöztetést, bármennyire szeretném sem tudnék rá választ adni. Tény azonban, hogy mihelyt kigyógyultam a régiből, újabb csapás ért, s így szinte állandó hegesedés alatt voltam kénytelen élni!

Kisfiúnkat a hullaházban láttuk viszont, s mellette feküdt a sofőr is, aki Zója megbízásából, távollétünk alatt kocsikáztatta a kicsit. Egy katonai teherautó beléjük hajtott, s mindkettőjüket halva szedték ki az összezúzott kocsiból!

Szegény Zója! Ott, a hideg márványlapon fekvő, mezítelen gyermek mellett kendőzetlenül kimutatta emberi mivoltát: közelebb állt egy karmelita apácához, mint nagy tanítójához. Nem tette hívővé a fájdalom, de materialista módon sem próbálta magyarázni a tragédiát. Értetlenül és összetörten bámult maga elé, közben folyt a könnye, ajka azonban néma maradt.

A fájdalom belső átélése tette hasonlatossá az apácához, emelte mérhetetlen magasságba a világtörténelem egyik legnagyobb és legkegyetlenebb gyilkosa fölé! Annyira meghatott fájdalma, hogy a magaméről megfeledkeztem, pedig mindenkinél jobban szerettem fiamat. Hogy ez mennyire igaz volt, mi sem bizonyíthatná jobban, mint az a tény, hogy Istvánka halála közelebb vitt szülőanyjához, mint a születése!

Temetés után – mi temettük el a sofőrt is – még egy rövid időt együtt tölthettünk karácsonyi hazautazásomat megelőzőleg. Persze majd minden nap közbe jött valami, ami megzavarta nyugalmlinkat, főképp Vera és Józsi levelei! Mert, ahogy múlt az idő, mindig erősebb tónusban ecsetelték az itthoni állapotokat, de annyira sikerült palástolni egymás előtt fájdalmunkat, ha fájt is – persze hogy fájt – még csak rossz szó sem hagyta el ajkunkat soha!

– Nagyon megváltoztál Pityukám – mondta Zója egyik este – már hideg volt, Zója alaposan bebugyolálva a Vörös tér egyik garzon lakásának ablakából néztük Moszkva esti fényeit!

– Hátrányomra talán? – kérdeztem miközben egyik kezemmel összehúztam hasán a takarót, másikkal pedig magamhoz szorítottam pelyhes ajkát!

– Nem drágám! Nagyon is előnyödre! Megértél, már nem lázongsz, nem ugrasz fejfel a falnak, megérted, hogy a kígyómarás legbiztosabb ellenszere a kígyóméreg!

– És Te – Te nem változtál meg?

– Vártam kérdésed szerelmem. Azt hiszem, igen! Sok tévelygés után rádöbbsz arra, hogy az egyén elsősorban önmagáért felelős! Tehát én is! Sajnos eddig vajmi keveset törődtem önmagammal, mindent és mindenemet egy végeredményben irreális eszme szolgálatába állítottam. De felmerül a kérdés: okozhatom-e csupán magamat? A mi társadalmunkban nem kereshetjük egyéni boldogulásunkat külön utakon még akkor sem, ha természetünkkel ellentétes irányba terelnek!

– Tehetnénk mást?

– Nyaktörés nélkül nem! Nem mindegy azonban, hogy abszolút behódolunk, vagy képességeinkhez mérten hozzájárulunk ahhoz, hogy társadalmunk a helyes irányba forduljon el!

– Látod, látod! Engem tétlenségre kárhoztatsz, te pedig! De igazán nem tudom, hogy tudnád te befolyásolni a sztálini normákat, amikor egyetlen nem tetsző megnyilatkozásukért tábornokokat, hadvezéreket likvidáltatott?

– Ne feledd Pityukám, hogy én nő vagyok és más praktikákkal dolgozom, mint a férfiak!

– Ugyan már drágám! Ha jól emlékszem te mondtad, hogy első és második feleségét is saját kezűleg ölte meg, mit várhatnál te tőle? Itt nincs demokrácia még látszatra sem, mint a nyugati fejlett államokban. Itt – nem túlzok, ha azt mondom, hogy egyáltalán nincs más jog a népnek, csakis a munkához! Itt minden az egyszemélyes diktatúrára épült! A párt nem a népet, a diktátort szolgálja! Bocsáss meg, mindketten tagjai vagyunk, mégsem mondhatok mást: a párt az árulók, a spiclik rohamcsapatainak iskolája! Fedőszerve a diktátornak, mert mi másra hivatkozhatna Sztálin, mint a pártra, a párt a népre, a nép pedig – ugyan kinek panaszolhatná le, hogy meg sem kérdezték, midőn reá hivatkozva ítélték eleveneket, holtakat!

– Ez kicsit túlzás Pityukám, mert van amikor megkérdezik a népet, de mondtam már, hogy nálunk a kollektív vezetés anarchiát szülne. Ezt a hatalmas mamut birodalmat csakis vas kézzel lehet összefogni! Nevezheted akár minek Sztálint, s bár milliók vére tapad kezéhez, ugyanakkor száz milliók életkörülményeit emelte magasabb szintre. A cél szentesíti az eszközt! Vagy értelmezhetnénk másképpen is?

– Na lám – aranyhajú tündérmű. Először neveztem így! – Az imént már azt hittem visszaérte a földre és most megint kiütközött belőled a Szovjetunió hőse! Te megtaláltad helyed, s ha helyel-közzel bírálsz is a hibákat, azt egészen alkalmasnak tartod arra, hogy új távlatokat nyisson az emberiség történetében! Ha ez így van – különben, mint fiatal bakfis, nem lett volna bátorságod szembe nézni ezer halállal – meg fogod találni benne az egyéni boldogságodat is!

– Akkor háború volt Pityukám, és a hazámat védtem! Ma, te többet jelentesz nekem a pártnál, s kedvedért bármikor képes lennék feladni elveimet, de abban az esetben senki sem lesz, aki lefogná a ti bosszúra éhes martalócaitok kezét. Nem akartam még előhozakodni vele, meglepetésnek szántam, mikorra hazaérkezel, de, hogy lásd mennyire nincs igazad velem szemben, elárulom neked, hogy a te Bandi barátodat szinte az utolsó pillanatban mentettem meg a haláltól.

– Hát él? Ó, te aranyhajú tündér! Angyal vagy! Én pedig – nem is nevezhetném magam másnak, mint ökörnek, amikor egyébként sem könnyű életemet még annyi keserűséggel nehezítem!

– Látod, látod butuskám – egymásra voltunk borulva, s csak később, ölelésemtől, csókjaimtól kipirosodva folytathatta – lehet befolyásolni a sztálini normákat is, de csak megfelelő hozzáértéssel!

– Ó, drágám – mennyire nem ismerlek téged!

– Pedig nincs titkom előtted! Bandit csak karácsonyi ajándéknak szántam, különben nem hagytalak volna bizonytalanságban. Mire haza érkezel meggyógyul barátod is és remélem, hogy többször nem kell közbelépnem az érdekében. Mikor megemlítettem Sztálin elvtárs előtt, hogy mik történnek nálatok, elborult az arca, ökölbe szorította a kezét és idegesen rugdalni kezdte az íróasztalt. Megijedtem, s hirtelen elhatározással melléje léptem, elkaptam kezét és megcsókoltam mondván: nem lett volna szabad őszinte lennem Sztálin elvtárs? De hisz atyám helyett atyám, s ha fáj valami, kinek panaszolhatnám el? Ne haragudjon rám! – magához húzott és arcon csókolt!

– Köszönöm leányom őszinteségedet! Kevesen vannak, akik így mernek beszélni velem, pedig én határozottan ezt szeretem! Légy ezután is őszinte hozzám! Utasítást adok ki, hogy bármikor beléphess szobámba!

– Köszönöm drága Sztálin elvtárs – mondtam – nagyon-nagyon hálás vagyok Önnek!

– Én köszönöm gyermekem! Nyugodtan nevezhetsz atyádnak, hiszen ismerem családod tragédiáját. – Bárcsak sokan lennének a hozzád hasonlóak, de – tudván tudom, hogy akik körülöttem vannak és még inkább a távoliak, megtévesztő tájékoztatást nyújtanak! Ez a Rákosi is...! Annak idején kimentettem Őket a bitófa alól. Csúsztak-másztak előttem, mint a patkányok, s most mit kell hallanom... – Nyugodj meg leányom, ellátom a bajukat!

– Látod – Zója hozzám dörzsölte orrát az enyémhez – mi kell a cápáknak? Meg kell csak sebezni egyiket, s mivel szomjúhozzák a vért, egymást is jó étvággyal felfalják!

– Te drága, okos asszony!

A karácsonyi szünetre való hazautazásom előtt még sokszor és sokat beszélgettünk Zójával a témáról, őszintén feltárva kételyeinket is! Volt mikor nem egyezett a véleményünk, de azt már én is elismertem, hogy nem lehet mindenért Sztálint okolni. Semmivel sem menthetik magukat azok, akik félelemből, vagy gyorsabb előmenetelt remélve helytelenül tájékoztatták a dolgok menetéről. A magyarországi vezetők átnéztek Sztálin feje felett is! Félték tőle az igaz, de magasabb pozíciót már nem remélhettek, mert eljutottak vágyaik tetőfokára. Úgy gondolták tehát, hogy egy csapásra két legyet ütnek: a kiirtott és bebörtönzött magyarság sorait részben szovjet polgárokkal, részben a háború után visszacsatolt területek. Felvidék, Erdély, délvidék elüldözött polgáraival töltötték fel azzal a nem is nagyon titkolt szándékkal, hogy a békeszerződés által ismételten megerősített trianoni határokon kívülieket könnyebben kényszerhelyzetbe hozzák, ugyanakkor felhívítják velük az ország lakosságát, s ez által támogatottság szempontjából előnyösebb helyzetbe hozzák a nemzeti és nemzetközi kommunizmust. Hogy helyesen kombináltak-e, azt csak a történelem fogja megcáfolni, vagy igazolni! Egyelőre azonban...

Ha lassan is, elértek az ünnepek! A karácsonyi – ámbár átkeresztelték télapó ünnepévé, a legvadabb terror sem tudta kiölni a szívekből, Szovjetunió szerte is nagy volt a készülődés. Itthon pedig még a vallási jellege is nagyon erősen tartotta magát. Búcsút véve tehát Moszkvától, rövid két hétre elindultam szép hazám felé. Mennyire vágytam haza és mégis féltem a találkozástól. Nem a házasságtörés izgatott, Verát éppúgy szerettem, mint elutazásom előtt! Inkább az izgatott, őszinték voltak-e a hazulról kapott levelek? Nem túloztak-e, avagy kevesebbet mondtak a valóságnál? Kiket és mit találok otthon? Várnak-e egyáltalán?

Vártak bizony, de mennyire és mennyien...! Alig jutott időm, hogy Verával foglalkozzak, pedig belém csimbaszkodott szegény, s pillanatra sem hagyta, hogy elszakítsanak mellőle. Milyen egészséges, pirospozsgás volt, amikor itt hagytam, majd kicsattant, s hogy tönkrement! Megnyúlt az arca, elszíntelenedett, csak a szemei szikráztak, mint régen! Mással beszéltem, de őt figyeltem, ő pedig szorongatta a kezem. Csak mosolygott, amikor Józsi és a központi bizottság egy másik tagja, akik fogadtak bennünket – többed magammal érkeztem – jó pihenést kívánva rákacsintottak. Apám... Nyoma sem volt rajta a régi, daliás főjegyzőnek, Vera szüleivel az egyik sarokban szorongott.

– Csakhogy itt vagy fiacskám! – mondta, midőn melljük léptünk és átöleltem, de máris tovább adott anyósomnak, ő pedig apósomnak. Hogy megjuhászodott ez a kemény asszony! Azt tartják: az ellentétek vonzzák egymást! Nem tudom így van-e, de én valahogy beloptam magam a jó asszony szívébe.

– Igyekezzetek fiacskám – mondta – mert otthon már rotyog a birkapörkölt!

– Sajnos eleget kell tennünk a protokollnak is anyám, de igyekezni fogunk! – összemosolyogtam apósommal, aki semmit sem veszített régi mokányságából, az élet kisebb-nagyobb bajait nem vette tragikusan, miért is nem törte meg a sors!

– Tele van a pince fiam! Nagy murit csapunk estére – mondta.

– Jóból is megárt a sok apuka!

– Már mindegy fiam! Meg vannak hívva a vendégek!

Vera meghúzta felöltőm ujját:

– Józsit is meghívtam, de szólhatnál neki te is! – mivel barátom éppen mellettünk haladt el, megfogtam kezét és közel húzva fülébe súgtam:

– Mindenképpen beszélni szeretnék veled pajtás!

– Örömmel teszek eleget – szolt vissza – de kicsit késve fogok érkezni, mert... Különben majd este tájékoztatlak mindenről! – Egészen közel hajolva hozzám pedig: nem tudom meddig bírjuk ezt a nyomást? – a másik központi funkcionárius felé kacsintott, s kénytelen voltam én is jobban szemügyre venni. A többi magyarázat nélkül is értettem!

A fogadtatás ceremóniája Józsiék távoztával véget ért, s szedelődzködni kezdtünk, ki erre, ki arra – az ország különböző tájairól válogattak össze bennünket.

Apámék egy törpe busszal jöttek elém!

– Még mindig tömve van a vonat teteje is fiam – mondta – így kényelmesebb és együtt lehetünk!

A kis busz az érkezési oldalon várakozott – ütött-kopott volt szegény, de a szíve az jól működött, mert miután benyomtuk magunkat úgy nekiiramodott, mintha hazáig meg sem akarna állni, s húsz perc sem telt bele, már a Bécsi út szakadozott aszfaltján száguldott velünk.

– Olyan boldog vagyok – súgta Vera – a hátsó ülésen kucorogtunk, s egy-egy nagyobb zöknénél mellbimbói bordáim közé nyomódtak. Nagyon vártalak drágám! Az utóbbi időben minden gondolatom te voltál!

– Most akkor megnyugodhatsz édes – átkaroltam a derekát, végig tapogattam kebleit, a csípőjét, aztán ráhajoltam a szájára!

– Hiányoztam? – kérdezte, de inkább lehelte felém.

– Nagyon, édes! – fél szemmel az öregek felé sandítottam: apám a sofőr mellett, Vera szülei szemben velünk ültek, de nagyon tapintatosan szemüket is behunyták, mintha szundikálnának, a mosoly azonban, amely arcukon futkározott, elárulta, hogy ébren vannak, és nagyon is figyelik minden mozdulatunkat. Belenéztem Vera parázsló szemeibe, majd ölembe ültettem át, hadd örüljenek az öregek, az ő boldogságuk már egyébként is csak az, ami a miénk!

Pedig milyen messze jártam én akkor a boldogságtól! Miközben karjaim a szerető asszonyt ölelték, s ajkam forrón tapadt szájára, lelki szemeim előtt a Bajkál végeleáthatatlan tükre villódzott. Ott álltam a víz tetejére kúszó, egymásba fonódó, egymásból kinőtt gyökereken, és hallgattam Zója bús, ellentmondásokkal teletűzdelt szavait, mintha a gyökerek susogtak volna, aztán hirtelen tigrisüvöltés hasított fülembe – védtelen, fegyvertelen emberek tízezrei menekültek felénk, belegázoltak a vízbe, s hogy el ne süllyedjenek belekapaszkodtak a gyökerekbe! Egy pillanattal később – fizikailag semmiképp sem tudnám magyarázatát adni – már a Nemzeti Múzeum magas lépcsőzete alatt álltam, még az esőcseppeket is ízleltem, s fentről, a talapzatról Petőfi szavai dörögtek: Talpra magyar!

Egy nagy zökkenőnél – már elhagytuk Győrt – a hallucináció megszűnt, s Vera aggódva kérdezte:

– Fáradt vagy édes? Olyan furcsák a szemeid!

– Talán csak idegfeszültség – válaszoltam – az utóbbi időben sok furcsa álmom volt! Sokszor teljesen éber állapotban is látomások gyötörnek!

– Szegénykém! – Vera felsóhajtott – Bizonyára sokat tanulsz és álmaidban is a feladványokon török a fejed! És vissza is emlékszel rájuk?

– Némelyikre egészen tisztán! Akarod, hogy elmondjak egyet?

Nagy szemeit kíváncsian szegezte rám.

– Ha elmondhatod? Megpróbáljuk megfejteni, jó?

– Kezddhetem? – csak azért kérdeztem, mert láttam, hogy anyósom is hegyezi a fülét – közgazdaságtan óra volt éppen, és Marx értéktöbblet elméletét magyarázta az előadó. Érdekes, a gyakorlatban is bevált példákkal fűszerezte az előadást, de valahogy sehogy sem tudtam koncentrálni, mígnem, egyszer csak becsukódtak szemeim és elkezdett süllyedni velem a terem. A lassú zuhanás közben a terem hatalmas katedrálissá alakult át, a hallgatók eltűntek mellőlem, s a padosorok végén egyedül térdeltem az imázsámolyon, a szebbnél szebb freskókat, szobrokat mustrálgatva. Ez eddig rendben is lenne, hiszen nem egyszer voltam templomban és a reflexek bármikor visszaidézhetik a látottakat. Hanem a misét celebráló pap? Képzeljétek: egy hatalmas, hófehér márványból faragott szobor forgolódott az oltár előtt, szögletes, nehézkes mozdulatokkal, de tökéletesen utánozva az élő embert. Félelem, egyben kíváncsiság kerített hatalmába, és lábujjhegyen kezdtem megközelíteni, hogy jobban szemügyre vehessem. Egészen az áldoztató korlátig mentem, tovább ha mertem volna sem tettem, mert a gránit testű pap, aki addig háttal állt felém, megfordult, és két-három lépést tett előre, kezében az áldoztató kehellyel. Körül-belül az oltár és köztem lévő fele úton megállt, s mintegy szuggerálni akarván rám meredt, ugyanakkor széttárta karjait, kiejtve kezéből a kelyhet, amelyből hópehely gyanánt szanaszét hullott a megszámlálhatatlan ostya. A gránit pap karjai lehullottak, hasonlíthatatlanul szép arcát friss vér lepte el, a vér csurgott lefelé, mígnem vörös palástként borította be az egész szobrot. Hirtelen nagy-nagy félelem fogott el, felálltam és kezdtem hátrafelé futni, majd csak a katedrális főbejáratánál mertem visszafordulni, de abban a pillanatban a gránit pappal együtt eltűnt a katedrális is, megszűnt a látomás, visszazuhantam a szürke előadóterembe.

– Ezt én is megfejtetem gyermekeim – anyósom szólalt meg elsőnek. – Nap, mint nap tanúi vagyunk annak, hogy a szabad vallásgyakorlás ellenére, elsősorban is a kommunista párt tagjainak tiltják a templomba járást, az egyházi esküvőt, hamarosan a keresztség helyett is csupán névadás lesz. A temetésen már most is a párttitkár mondja a búcsúztatót. Majdnem úgy néz ki ez az egész minnek is mondhatnám – mintha nem is politikai párt lenne a tiétek fiam, inkább valamiféle istentelen szekta!

– Azt kell figyelembe venni anyám – mondtam –, hogy a nagy többség részére jó, vagy rossz, amit művelnek. Azok, akik nemcsak párttagok, hanem kommunista módon élnek, azok nemhogy nem lehetnek istentelenek, ellenkezőleg: kereszteniőbbek a keresztyéyeknél, mert arccal szemközt, s nem háttal állnak a nép elé!

– De nagyon igaz amit most mondtál fiam! A megjegyzés apósomtól származott, akinek addig hangját sem lehetett hallani – aki nem mer szembenézni a néppel – folytatta – abban bízni sem lehet! Márpedig a mi papjaink is jobbra csak feneküket fordítják felénk!

– Jobban tennétek, ha a benneteket közvetlenül érintő kérdéseket vitatnátok meg – szólt közbe apám hátra fordulva felénk – hagynátok a fenébe ezeket a talmud dolgokat. A két hét arra is kevés lesz, hogy eleget szeretkezzetek. Különben amiről vitatkoztok – szerintem egyik olyam, mint a másik: amíg szorít a kapca hízeleg, de mihelyt nyeregben érzi magát abban a pillanatban fenekét fordítja a népnek nevezett többség felé!

– Azért a kettőt nem lehet összekeverni – berzenkedett tovább anyósom – a pap, amikor háttal áll a közösség felé magával Istennel áll szemközt, márpedig az Úr fölötte áll minden népnek! A papok Istent szolgálják, hogy a kommunisták kit szolgálják az majd elválik. Egy dolog biztos: a kettő olyan, mint a tűz és a víz! Ha a fekete hadsereg, amely tudvalevőleg a kommunizmus legerősebb ellenfele elveszíti természetes utánpótlását, a hívők pásztor nélkül maradnak és a szétzüllesztett nyáj az ellenség prédája lesz!

– Elmes következtetés anyám – mondtam!

– Nem kell ehhez egyetem fiam! Látunk! Hallunk!

– Azért nem merném állítani anyám, hogy a templom hanyagolását kizárólag a kommunisták idézték elő – szólalt meg halkan, de annál hatásosabban Vera – ne hidd, hogy azért járnak kevesen templomba, mert megfélemlítik őket. A mai ember egyszerűen már nem igényli annyira a templomot, elege van a szemfényvesztésből, élni akar anya és sajnálja az időt a felesleges hókusz-pókuszokra fordítani.

– Fogod be a szád, te taknyos – az anya szemei valóságos villámokat szórtak lánya felé. – Hogy vetemedhetsz ilyen istentelen szavakra?

– Ugyan már anyukám! – Vera felkacagott – Mennyiben járult hozzá az imádság, hogy vége lett a háborúnak? Vége lett, mert már megelégtelte mindenki! Majd, ha felhalmozódnak újra a fegyverek, s túlnő a népesség a megengedettnél, elkezdődik újból! A papok annyit tehetnek, hogy ismét megáldják a fegyvereket és vigaszt nyújtanak a haldoklóknak! A vallás olyan, mint a kábítószer! Volt idő, amikor hatással tudták alkalmazni, de ma már – az élet értelmét itt a földön keressük, nem a túlvilágon! Persze helytelen, amikor tiltja a párt! Azelőtt kényszernek éreztük a templomba járást, ma csak azért is elmegyünk, mert tiltják!

– És helyesen cselekszünk – így az anya – de nem tudom miféle kényszer hatása alatt álltál ezelőtt? Tudtommal mikor a birkákat hajtottad a legelőre, elfele és befelé sem került ki az isten házá! Talán ma a pipafüstös párhelyiségben boldogabbak vagytok? Az elvtársaitok prédikációja nem kábítószer? Mióta csak megesküdtetek, egy nap sem múlt el, hogy valami

meg ne zavarta volna boldogságokat és pontosan a párt állított mindig újabbnál újabb akadályokat elétek. Többet sírtál eddig, mint neveltél azóta, te...! Te!

– Ne picsogjatok már – apósom megelégtelte a vitát – hallottátok mit mondott a múltkorában Józsi (a pesti): nem volt és soha nem is lesz igazság a földön, mert minden vallást és minden más elméletet a hatalom megszerzése, vagy megtartása érdekében agyaltak ki! Következésképpen: a tömegek részére mindeniket csak kábítószernek szánják!

Ezt azonban már apám sem hagyhatta szó nélkül:

– Okosan beszélsz nászom! Röviden, de velősen! A papság, kezdve a sámánokkal, varázslókkal, arra használja fel a hívek hiszékenységet, hogy gazdasági és egyben politikai tőkét kovácsoljon magának belőle! A kommunisták a kizsákmányoló osztályok ellen felgyülemlett, gyűlöletet, ellenszenvet lovagolják meg! Persze – ha nem változtatnak eddigi módszereiken, még mielőtt megerősödhetnének, kiábrándulnak belőlük. S hogy utánuk mi következik – valószínűleg újabb gyűlölet hullám, újabb szereplőkkel!

– Egyformák vagytok mind – dohogott anyósom – nagyon megváltoztatok ezalatt a rövid két-három év alatt! Ezelőtt te sem így beszéltél! Te is a szentélyben fenntartott padban ücsörögtél! De nekem mondhattok, amit akartok, én inkább hiszek a láthatatlan, teremítő szellemben, mint a látható, de nagyon is esendő emberben!

– Abban hisz amiben, vagy akiben akar anyám – mondtam – senki nem gátolhatja ebben! Erőszakkal csak az ellenkezőjét érénk el annak, amit elérni akarnánk! De nincs is szükség újabb vértanúkra, szentekre! A tudomány feladata, hogy az emberiséget rávezesse a lét és nem lét helyes értelmezésére, ha egyáltalán eljut odáig! Ahhoz, hogy szocializmus legyen az országban szerintem a vallás sok segítséget nyújthat, okosabb tehát üldözés, akadályoztatás helyett szövetségre lépni vele!

– Na látjátok – anyósom felvidult – ez a beszéd! Pedig a Pista hivatásos kommunistának készül. Ember vagy fiam! Büszke vagyok rád! – kifeszítette mellét és gyönyörködve mustrálgatott!

– Bezzeg annak idején nem akartad hozzáadni a lányod – apámnak jól esett visszafricskázni!

– Az akkor volt! Ha nem becsülné meg ..., erre azonban aligha kerül sor, ugye leányom?

Vera hozzám simult:

– Hagyja már anyuka – mondta – vagy csináljanak amit csak akarnak! Minket hanyagoljanak!

– Kár volt elmesélnem az a...!

– Dehogy volt kár szerelmem! Csak nem kell a veréből elefántot csinálni! Így legalább gyorsabban múlt az idő!

Az utolsó mondatot Vera inkább csak nekem mondta, miközben felhúzta fenekén a szoknyát és hátra vágta a fejét. Szája ott piroslott előttem, duzzadt mellbimbói kiemelkedtek a kombiné szorításából, s nyilván nekem sem kellett több! Mivel az egyre lejjebb ereszkedő ködtől egymást is alig láttuk, bátorságot vettünk, aztán – mintha csak ki lett volna számítva, midőn áthaladunk a gerendákkal megerősített fahídon, és a kocsni nagyot dobott rajtunk, elkezdődött a csodálatos tűzijáték hazáig! Mivel Vera már az indulás előtt felkészült, nem keltettünk feltűnést, csak otthon, már a házunk előtt cihelődünk a kelleténél tovább!

– Most nem bánnám, ha odébb lalnánk – súgta Vera, még mindig a karjaimban!

– Akár Pápáig – válaszoltam, apósomat pedig, aki siettetten a kiszállást, anyósom utasította rendre:

– Hadd fejezzék be szegénykéim! Talán irigyled?

Nem vagyok benne biztos, de lehetséges, hogy anyósom szavait meghallották a ház előtt várakozók, mert szinte egyazon pillanatban nyitottak ránk mindkét oldalról, s majdhogynem úgy húztak ki bennünket.

Mivel apósom szavai: másodjára is lagzit csapunk fiam! – igaznak bizonyultak. Valóban ott várakozott ránk a fél falu, arra sem jutott időm, hogy a sliccemet begomboljam, s Júlia, akit pökhendisége miatt eddig meg sem említettem – figyelmeztetett rá. Csodálkoztam is, hogy vette a bátorságot, hiszen hasonlóképpen hozzá, én is átnéztem felette.

– Még mindig pártában húgom – kérdeztem tőle, talán kicsit el is pirultam a nyitott slicc miatt!

– Nem kellek a kosoknak – nevetett – pedig már én sem bánnám!

– Add egy kissé lejjebb húgom – mondtam – meglásd előbb észre fognak venni mintsem gondolnád!

– Hiszen megelégednék én is olyannal, mint te, de tehetek arról, hogy Vera ügyesebb volt nálam, talán szebb is?

– Neked sem kell szégyenkezned Júlia! Meg van mindened hozzá!

Nem tudom mi lett volna a folytatása akkor, mert Júlia nagyon is benne lett volna, a szérűskert pedig nagy volt, ha az öreg Galambos el nem kapja a grabancom:

– Eriggy te lány – szólt Júliához – te még találkozhatsz István öcsémrel később is, hadd beszélgetem ki magam vele én is még frissiben!

– De örülök Lajos bátyám, hogy maga az első, akivel átbeszélhetem az itthoni dolgokat! – mondtam a magamét, közben megöleltem, megszorogattam az idős parasztot.

– Csak aztán itthon maradhatnál fiam, mert, hogy nem jó vége lesz így az szinte biztos! Éretlen ez a nép még a kommunizmusra fiam! Azok meg, akik fönt vannak, inkább terroristák, mintsem kommunisták lennének! Nem jó ez így fiam! Ahelyett, hogy hagynák az embert kicsit tollasodni, a csupasz bőrünket csipdesik!

– Türelem Lajos bátyám! Ez még csak olyan zavarosban halászás! Az erőszakoskodók, az ügyeskedők paradicsoma! Megnyugszik ez, csak lassan...!

– Lassan fiam lassan! Tudod hol leszek én már mire ez megnyugszik? Rég a temetőben! Hogy fojtotta volna meg az anyja azt a mocskos Hitlert születése pillanatában, de még előbb azokat, akik összeugrasztották ezeket a békében élő népeket! Hány féle népség élte aranykorát ebben a kárpát-medencében a kiegyezés után! Tudod mit? Bár jönne vissza a jó öreg Ferenc Jóska a Deákkal együtt, mert nem az a fontos, hogy köztársaság, vagy királyság vagyunk! Hagynák dolgozni és boldogulni ezt a szerencsétlen, két világháborút és egy forradalmat megélt népet! De ma nincs két ember a faluban, akik hátsó gondolat nélkül megállnának beszélgetni egymással. Mit gondolsz – hová fog vezetni ez az egymásnak ugratás politikája fiam? Már most készülődik az újabb forradalom!

– Mi lelte Lajos bátyám? Maga sosem volt elfogult, mindig reálisan ítélte meg a dolgokat?

– Most sem vagyok az fiam, de – csak hallgasd meg a Bandi gyereket, ha ugyan el meri mondani neked!

Persze nem sokáig maradhattunk kettesben, hamarosan többen is csatlakoztak Lajos bácsi mellé és csupa jajj volt mindenik!

De hiszen semmi nem változott azóta, hogy elmentem, miért ez a nagy sápiózás? Kérdeztem szinte hangosan önmagamtól! A termés jó volt, a köröttem álló többsége kiöltözve! Ha egy középparasztnak számító polgár, mint apósom is, ilyen úri murit csaphat messziről jött vejének, akkor mi a baj? Ma mindenki saját gazdája, akkor kel, fekszik, amikor szükségét látja, miért tehát az örömtelen arcok, a lehorgasztott fejek, a fancsali orrok? Kérdésemre apám adta meg a választ:

– Amit mondasz, az mind igaz fiam! Ha jól emlékszem, az egy Kocka Juli nénin kívül meg sem halt azóta, hogy elmentél senki! Az emberek agya van megzavarva fiam! A sokféle elmélet teszi bizonytalanná az életet. Oda jutunk lassan, hogy semmiben, senkiben sem bízhatunk! Én ahogy látom, itt minden arra hivatott, hogy fedezze az államvédelmi hatóságok bestialitáit, mert azok aztán alapos munkát végeznek!

– Nem lenne jobb hallgatni nászom – apósom feleségemet, Verát karolva lépett mellénk – nem volt elég abból a ...?

– Abból bizony elég volt – válaszolt apám – de tévedtek, ha azt hitték, hogy megfélemlítenek! Eddig csak a fiam kedvéért, ezután bosszúból is kommunista leszek, és nem nyugszom addig, amíg ezek a hóhér legények garázdálkodhatnak az országban!

– Apát nagyon megverték a minap – súgta Vera, de olyan hangosan, hogy a többiek is hallhatták!

– Meg bizony lányom, de engesztelésül a saját nyelvükkel nyalták le fenekemről a vért! Nem tudom ki tájékoztatta őket arról, hogy a fiam kint van a Szovjetunióban továbbképzésen, mert midőn visszajöttek azt mondták: mindent megtesznek értem, csak hallgassam el a fiam előtt. Én persze nem kértem tőlük semmit, de istenuccse lenyalattam a fenekem!

Magamhoz öleltem apámat:

– Sajnálom – mondtam – hogy nem kezdettől tehettem ugyanezt!

– Hát még én fiam ! De – tudod: minden jó, ha vége jó! Reménykedjünk, hogy úgy lesz!

Sírnunk kellett volna, a könny is kicsordult a szemünkből, a hang azonban nevetésbe fulladt!

– Nevessetek csak – szólalt meg apám – bár ő is kuncogott magában – de Isten őrizzen meg bennünket hozzá hasonló örömtől!

– Bizony igaz nászom – apósom felsóhajtott – hát ez a szegény Bandi gyerek? Hiába szedték volna ki a hóhér legények mancsaiból, ha az az ápolónő az utolsó pillanatban közbe nem lép, az Isten sem tartja életben!

– Az Isten ugyan nem, de Ő rendezte úgy, hogy közbe jöhetett az a valaki! Látjátok hitetlenek – anyósom szinte repesett, hogy ez egyszer nem tudják mivel megcáfolni – az ő akarata nélkül semmi sem történik!

– Akkor tehát nyugodjunk bele, sőt, köszönjük meg neki, hogy ránk szabadította a poklok poklát? Nem jó beszéd ez nászasszony! Kinőtt már az ember abból a sorból, hogy: Istenért az ajkán barom módjára hulljon a hóhér karjaiba! – apám hangja bosszús volt, hogy elejét vegyem a további vitáknak, kitártam a kaput, mondván:

– Bent nyugodalmasabban elbeszélgethetünk barátaim, és mint apósom már pedzegette, le is öblíthetjük, ha túl szaftos lesz!

* * *

Bent, az udvaron elsőnek bogár fogadott! Ott sündörgött a konyhával szemben gőzölgő két hatalmas üst körül, s midőn megpillantott, vagy inkább csak a belőlem áramló szag ütötte meg

orrát, mert a köd egyre sűrűbb lett, farkát csóválva rohant felém. Ölbe vettem, összedugtuk orrunkat, ember sem tudná érzelmesebben kifejezni örömét, mint az a kis gombóc! Megsimogattam, majd letettem a földre:

– Tereld befelé őket Bogárkám, de vigyázz, bele ne kapaszkodj a bundájukba, mert ezek veszedelmesebbek a barikáidnál! Bogárka, akárha a nyáját szokta volna összeteregni, csaholva körbe futkosott, majd visszatért hozzám. Ismételen ölbe vettem, megsimogattam labancát, megpaskoltam állát, s csak azután üdvözöltem nagybátyámékat. Anyósom távollétében – elém jött ő is a reptérre – ángyom látta el a háziasszonyi teendőket!

– Ejnye, de megnyúltál fiam! Nem sok ereje lehet a káposztalevesnek, vagy gőzfürdőben karcsúsítottad magad mielőtt haza indultál? – nagybátyám finom gúnnyal élcelődött, de eközben olyan szeretettel ölelt keblére – anyám édes testvére –, hogy beleremegtem.

– Ettem én mást is ángyom, de hát nem nyaralni mentem, különben maga sem dicsekedhet! Sőt: egyikük sem!

– A gyomrom, fiam – mondta nagybátyám!

– A gyomra, a gyomra, replikázott ángyom! Az utóbbi időben ő is többet iszik, mint eszik! Erőszakkal akarja kikészíteni magát!

– Nem jól teszi bátyám – mondtam – mérsékelni kellene, hiszen még egész fiatal!

– Nem tudok én már semminek sem örülni fiam! A mámor legalább elűzi a sötét gondolatokat!

– Addig vagyunk emberek bátyám, amíg uralkodni tudunk elsősorban is magunkon! Nagyon sajnálnám, ha idejekorán elveszítenénk magát is!

– Ma ne beszéljünk erről Pista – hátba vágott, persze csak szeretetből, aztán előbbre lódultunk, mert még sokan voltak hátrébb és majdnem mindenki akart váltani velem néhány szót. Pedig nemcsak Vera, én is alig vártam, hogy kiszabaduljunk a tumultusból. Mindennél jobban izgatott a Bandi esete – miért ne merné elmondani nekem, hiszen annak idején jóformán mindent kockáztattam érte. Miután nagyjából kibeszéltük magunkat, azzal a trükkel, hogy átöltözünk, még vacsora előtt Verával együtt kicsúsztuk a körből, s hátralopózva, a szérűskerten át közelítettük meg a Fekete portát. Még fekszik, magyarázta Vera menet közben, nagyon beteg volt! Két hete hozták haza mentővel! A kórház ki sem akarta adni, de ő ragaszkodott ahhoz, hogy hazaengedjék. Nekem csak annyit mondott, hogy itthon biztonságosabb. Félt, s még itthon is fél – hátha meggondolják magukat, és...!

– Nem csodálkozom rajta, szerelmem! Nyomás oka lehet a félelemre, de nem hiszem, hogy Zója akarata ellenére hozzá mernének nyúlni.

A sűrű ködben, anélkül, hogy bárki is feltartóztatott volna bennünket, érkezünk a ház elé.

– Menj előre édes – szoltam Verához – nehogy váratlanul érje a találkozás! – ám épphogy betette háta mögött az ajtót, máris jött kifelé, persze nem egyedül, Örzsivel, Fekete feleségével:

– Ó, te drága, hát nem mersz bejönni hozzánk? – úgy borult vállamra Örzs, mintha húgom lett volna – a te számodra mindig nyitva lesz a mi ajtónk Pityukám, hiszen úgy vár rád, mintha legalábbis Messiás lennél. Bár sok tekintetben talán nem is téved!

De már mentünk is befelé, a konyhán át az elülső szobába, ahol Bandi magasra polcolt váncosokra támaszkodva, ülve fogadott. Megfogtam kezét, megszorítani azonban nem mertem. Csontos, kiszikkadt kéz volt, olyan szürke, vagy inkább színtelen! A közel három hónap alatt, lekopott róla a kéreg!

– Isten hozott! – halkán beszélt, fogságból hazatérve sokkal erősebb, keményebb embernek ismertem meg. Visszaemlékeztem arra, amit Zója mondott a fogolytáborban:

„Sokaknak az életét jelenti a kíméletlen tábori életmód az otthoni, biztos halál helyett.” – Hát tényleg lehetséges lenne?

– Isten hozott elsősorban is téged Bandi! Nagyon aggódtam miattad –mondtam és hosszan simogattam a kezét, majd leültem mellé az ágy szélére. Bandi intett a szemével, Örzse már értette, s belekarolt feleségembe:

– Gyere Verácska, hadd mutatok neked valamit!

– Jó, hogy itt vagy Pista – kezdte Bandi – majdnem úgy volt, hogy soha nem látlak viszont, és akkor hiába lett volna minden erővesztésem miattam!

– Ne gondolj rá Bandi! Nem szeretném, ha most miattam újból átélnéd, akárcsak emlékezetből is! Azokat a borzalmakat...! Volt szerencsém hasonlókhöz, ugyanis Zója társaságában meglátogattam néhány hadifogolytábort. Persze, ha nem esik nehezedre, szeretnék közelebbit megtudni azokról a pribékekről.

– Jobb nem is gondolni rájuk Pista! Inkább – hacsak teheted, nagy ívben kerüld ki őket! Elég áldozat voltam én és a sok-sok többi! Nem haltam bele, de míg élek viselni fogom a nyomait! Nézzed – felhajtotta a dunnát – dolgozni talán még tudok, de hogy valaha még férfi leszek-e? Nem sok remény van hozzá!

Odanéztem, babszem nagyságúra összezsugorodott heréi még mindig fel voltak polcolva. Ágyékán több szúrástól eredő sebhely!

– Ez még elviselhetőbb lenne – folytatta – hanem hátul, hogy mi van? Magam sem láttam, csak éreztem, és a nővér, aki ápolt mondta, hogy azok súlyosabbak! Átszúrták a veséimet! Az nem számított, hogy életben marad-e a páciens, csak minél nagyobb fájdalmat okozzanak!

– És mivel – megcsóváltam a fejem – szinte hihetetlen, hogy bírhattad ki?

– Izzásra hevített kötötűvel szúrtak, s talán annak köszönhetem, hogy a seb nem fertőződött el.

– És senki nem akadt, aki próbálta volna legalább megakadályozni?

– Volt, aki kiment, volt, aki csak fejét fordította el, mert nem bírta nézni, a többség azonban röhögve élvezte a látottakat! Már a vége felé, a kínzást értem, egy magasrangú tiszt rontott be a kínzókamrába. Amennyire az elviselt fájdalomtól még emlékezetembe véshettem, arcáról ítélve zsidó ember volt, s annak ellenére, hogy lerítt róla műveltsége, a düh valósággal eltorzította nemes vonásait. Arra gondoltam: na, Bandi, itt a vég! Istenem, fohászkodtam fel: vedd oltalmadba lelkem! És mit tesz Isten? A tiszt nem engem, hanem a „műtétet” végző nőt ragadta meg! Hogy mi is történt valójában? Csak az első rúgások és az éktelen káromkodás maradt meg emlékezetemben, mert a következő pillanatban eszméletemet vesztettem! Azaz – néhány pillanatra még visszanyertem, de már kint a szabadban, ugyanaz a tiszt hajolt fölé, utolsó erőfeszitésemmel átkaroltam a nyakát, s ha jól emlékszem, néhány köszönő szót is ejtettem. Utána már csak a kórházban – de, hogy mennyi idő múltán, nem tudom, nyertem vissza eszméletet. A kínzókamra azonban csak az utolsó állomás volt, addig nagyon sok mindent átéltem, természetesen attól kezdődően, hogy ismételten elhurcoltak. Sokan azonban addig sem jutottak el! Az első éjjel például, egy nagy pincehelyiségbe lódítottak be, ahol már vagy kétszázan vártak sorsukra. Ott, azon az éjszakán, kilenc halottunk volt és sok súlyos sebesült!

– Hogyan, hát mi történt?

– Csak homályosan emlékszem, mert akkor is össze voltam verve. Azért hagytak életben, mert lassú megsemmisítést osztottak ki rám! A tarkón lövés ahhoz képest kegyeletes halál, azt szerintük én nem érdemeltem ki! Az állapotomra való tekintettel tehát csak a másnap reggeli látottak, hallottak alapján tudom elemezni az éjjel történeteket, vagyis: nem tudom, nem lenne-e jobb, ha elhallgatom, hiszen te nem voltál katona, nem láttál közelről gyilkosságokat!

– Ne törődj velem! Ügyvédnek készülök, tudod! Annak pedig...!

– Tudom, de mégis...!

– Ha meg akarjuk előzni a további szörnyűségeket, mindenről és őszintén tájékoztass! Nem vagy fáradt? Mert akkor...?

– Nem, egyáltalán nem, volt időm kipihenni magam! Figyelj tehát: körülbelül 11 óra lehetett, persze éjjel 11, amikor benyitott hozzánk egy részeg őrmester. Mindenkinek elege volt már, meg éjszaka is, csak az ugrott fel helyéről, aki az ajtó közelében tartózkodott. Az őrmester éktelen káromkodásba kezdett, majd: felállni disznók! Ordította. A bent lévők mocoogni kezdtek, a zsúfoltságtól amúgy sem lett volna könnyű! Az őrmesternek pedig éppen az kellett, hogy beleköthessen valamibe! Lázadás, ordította, feküdj! De abban a pillanatban a félig már álló helyzetbe emelkedett szerencsétlenek közé eresztett egy sorozatot a maga előtt tartott géppisztolyból!

Lehetséges azonban, hogy kijózanította a fegyverropogás, vagy elvégezte a dolgát, mert sürgősen távozott! Másnap pedig, a megrendezett felelősségre vonás alkalmával arra hivatkozott, hogy önvédelemből tette. Ki mert volna ellene vallani? Illetve volt egy pesti szerelő, aki a szeme közé merte vágni a szociáldemokrata párt ellenőrének: feleslegesen beszélénk elvtárs, hiszen jól tudjuk, hogy ti is árulók vagytok valamennyien! Az ellenőr távozása után nyomban elvitték a szerelőt is, s hogy azután mi lett a sorsa? Egy biztos: oda többé nem került vissza! De nem ez volt az első eset! Előtte már jó néhányszor megtizedelték az őrizeteket, s amíg ott tartózkodtam még négy ízben fordult elő hasonló provokáció! Én persze naponta megkaptam a magamét és a vértől gőzölgő, rothadó padlón fekve, elkerült a halálos golyó. Pedig, de kívántam – volt idő, midőn erővel kényszerítettem magam, hogy feljebb emelkedjek és, de nem bírtam kívánni, amíg valamelyik részeg disznó személyében megérkezik a megváltó halál, visszazuhanom az émélyítő bűzbe.

Hidd el Pista, a fronton bátran harcoltam! Soha nem gondoltam arra, hogy engem is eltalálhatnak! Ott azonban szinte áhítottam a halált. De nem úgy történt! Nem tudom kinek a keze nyúlt utánam, de biztos voltam abban, hogy a tiéd is közrejátszott. Ki más gondolt volna rám, akinek a keze – egyben befolyása is volt ahhoz, hogy rémületbe ejtse a rideg gyilkosokat? A kórházban oda kerültem, ahol először is kezeltek. Az orvos rám ismert, s titokban láttelelet készített rólam, persze csak akkor adta tudtomra, amikor már volt némi remény a felépülesemre. Az orvosok már lemondtak rólam, s azzal, hogy nincs veszíteni valóm, átadtak kezelésre egy frontot járt ápolónőnek, aki aztán a fronton szerzett tapasztalataira támaszkodva, minden igyekezetét latba vetette.

Aztán, hogy mennyire tudtak alakoskodni ezek a hóhér legények? Én ugyan csak később szereztem róla tudomást, hogy naponta kellett jelentést küldeni Moszkvába állapotom felől, de még inkább bosszantotta őket, hogy szovjet összekötő tiszték vették át az ellenőrzést! Na, persze ők sem lehettek jelen mindenütt és hogy valójában mi volt a rendeltetésük? S, hogy tudtukkal, közreműködésükkel is hányat lőttek agyon „lázítás” miatt, vagy szökési kísérlet közben, és még ma is hányat tartanak nyilván eltűntként? Holott az illetékesek nagyon jól tudják, hogy soha nem kerülnek elő, mert országhatáron belül valamelyik eldugott zugban alusszák örök álmukat! Félek Pista, hogy előbb-utóbb visszajönnek értem is, akkor pedig gyorsan fognak végezni velem! Szegény Örzi! Nem merem mondani előtte aggodalmaimat,

hiszen már az eddigiekbe is majdnem beleőrült. Ha nincs a te Verád, akkor már ő sincs! Vera tartotta benne a lelket!

Autó áll meg a ház előtt, s hallottuk, hogy a két asszony a kapu felé indult. Bandi megrázkódott. Szinte pillanat alatt veríték ütött ki homlokán. Sejtettem, hogy az autó érkezése ejtette rémületbe és megfogtam a kezét:

– Ne félj – mondtam – amíg én melletted vagyok, ember fia nem nyúlhat hozzád. De egyébként is hiábavaló volt az izgalom, mert röviddel utána meghallottuk Józsi hangját, s az egymagában is elegendő volt Bandi megnyugtatóására!

– Látod – szól hozzám, de immár felengedve, feszültsége ugyanolyan hirtelen megszűnt, mint jött. – Ez az, amit sehogy sem tudok megérteni: te is Józsi is kommunisták vagytok, mint „állítólag” ők is, míg azonban azok érkezését rémülettel veszem tudomásul, a ti jelenlétetek megnyugvással tölt el! – Az utolsó mondatot már Józsi is hallotta. Le kellett hajolnia, hogy beléphessen az ajtónyíláson. Odalépett mellénk, s a bensőséges kézfogások után, két ujjával, persze széles mosoly kíséretében, megfenyegette Bandit:

– Már megint ez az ostoba félelem érzet? Mondtam már, hogy míg Moszkva tartja kézben a gyepelőt, maga teljes biztonságban érezheti magát! Különb is – tisztázódott az ügye! Maga csak a hasonlósága miatt, téves azonosítás következtében keveredett bele, az már más lapra tartozik, hogy majdnem az életébe került! Sajnos – volt éppen elegendő szadista keretlegény, csendőr, s legtöbben közülük még mindig lapulnak, vagy idegenbe szöktek, nem fognak unatkozni nélküled sem a nyomozó hatóságok!

– Elég baj ez nekünk Józsikám – szoltam el magam – hát kénytelenek vagyunk mi túrni a törvénytelenégeket? Idestova két éve, hogy vége a háborúnak, s még ma is anarchikus állapotok uralkodnak! Te – ha én így elmondom mindazt, amit hallok, látok Zójának, Szibériába küldenek valamennyiőtöket!

– Pista! – Józsi nagy szemeket meresztve hátrálni kezdett – képes lennél engem is közibük sorolni?

– Hát, igen! Miért nem álltok a sarkatokra!

Józsi visszajött mellénk, majd:

– Ne tégy úgy Pista, mintha nem tudnád! Aki itt sarkára mer állni, eltűnik, mint a kámfor! Így több hasznára lehetünk népünknek, mert ne hidd, hogy Sztálin nem tud az itt végbemenő dolgokról, de eltűri, mert amíg rajtunk a nyugat szeme, ő szabadon építheti a kommunizmus előretolt bástyáit a harmadik világban! Persze – mikor nagy nyilvánosságot kap valami, akkor megjártssza a hű szövetségest, barátot. A mi feladatunk, hogy minél több kerüljön nyilvánosságra abból, amit csatlósai elkövetnek! Vajon Bandi hazajött volna, ha mi nem hívjuk fel általad Zója figyelmét? Meggyőződése, hogy Zója is inkább a te kedvéért járt közben Sztálinnál. De nem is ez a fontos, fő dolog, hogy kénytelenek voltak közbelépni!

– Azt hiszem, tökéletesen igaza van Józsinak Pista! Az a szerelő is, akit imént említettem, egyszerű munkásból lett gyárigazgató! Mint a szociáldemokrata párt tagja a munkáshatalmat szó szerint értelmezte, és hát egészen természetes, hogy már az első intézkedéseivel keresztbe tett a bürokratikus, korrumpált állami szervek tisztségviselőinek! Mivel nem tudták meggyőzni az ellenkezőjéről és már többet tudott a kelleténél, hogy fel ne világosíthassa az egyszerű párttagokat, el kellett tüntetni őt örökre! Az eltüntetés leggyakoribb módja pedig az „öngyilkosság”, kihajítják az emeleti ablakon, vagy az „eltűnt”-nek nyilvánítás! A halottra és az ily módon eltűntekre pedig mindent rá lehet fogni!

– Szörnyű dolgokat mondasz Bandi – szoltam, majd Józsihoz:

– És a kommunista párt? Hol van a párt?

– A párt – fakadt ki Józsi – értsd meg már! A párt csak fedőszerv! Mi munkások csak azért kaptunk helyet benne, hogy neve legyen a gyerekek! Különben – jók voltunk harcolni, meghalni, közben nem vettük észre, de időnk sem volt rá, hogy egy minden eddiginél veszedelmesebb szörnyeteg lépked a mi tetemeink felett a hatalom felé! Ha mi most vennénk a bátorságot és feltárnánk gyalázatos üzelmeiket, a néppel tapostatnának el bennünket, mert a nép ma még éretlen a bonyolult társadalmi problémákat illetően! A szép, ám hazug szavak iránt fogékonyabb és kétkedéssel fogadná a Bandi által is megfogalmazott szörnyűségeket! Úgy van, ahogy ő mondja: a halottak nem beszélnek, akik pedig valamilyen csoda folytán, mint ő is, életben maradnak, legalábbis egy időre, némaságot fogadnak! Nagyon nehéz a mi helyzetünk Pityukám, de még mindig jobb, ha helyünkön maradunk, mert különben fuccs a kommunista-szocialista ideológiának nemcsak nálunk, világviszonylatban is! Ezt pedig nem engedhetjük! Párton belüli illegális munkával készítjük fel a munkásosztály legjobbait a fordulatra, mert előbb-utóbb a városi, vidéki munkásság felébred a kábulatból, s akkor – ha nem akarunk visszazuhanni a kapitalizmus karjaiba, szervezett harmadik erőként tudunk majd fellépni!

– Nem egészen értelek benneteket Jóska – mondtam – Bandit igen, benneteket azonban nem! A mi munkásosztályunk eléggé felvilágosult ahhoz, hogy megértse a ti vészjelzéseiteket! Szerintem ma felesleges a párton belüli konspiráció, hiszen a párt tagjainak többsége egyszerű kétkezi munkás és a párton belüli reakció nem építhette ki hatalmi bázisait rövid idő alatt annyira, hogy ki tudná védeni a munkásosztály csapásait! Ebben az esetben Sztálinnak és ide vezényelt fegyveres erőinek is alkalmazkodniuk kell a realitásokhoz. Ha annak idején egy halvány reménysugárból erőt meríthettetek a legnagyobb áldozathozatalra, most illegalitásba vonulnátok? Tudtommal Magyarország színe-java ellene volt a nemzeti szocialista örületnek, s ahol csak tehetette, mentette annak áldozatait! De egybe vetve a háború rémtetteit: a sorkatonák sem mentek nagyobb örömmel a vágóhídra, mint azok a szerencsétlenek a gázkamrákba!

Az élet megy tovább – folytattam – nem rágódhatunk örökösen múltbeli fájdalmainkon! Meg kell érteni egymást, mint annak idején Ságvári, Schönhertz, Rózsa és a többi! Vajon mit tennének ma?

Szándékosan elhallgattam, s figyeltem Józsit, aki elfordította tőlem a fejét, és kinézett a nyúlós, ködtől még átláthatatlanabb éjszakába.

* * *

Kulcs csikordult a zárban!

– Várjatok, még nincs vége – kapta fel fejét a rab, mintha álmából riadna.

– A te időd lejárt barátom – szólt csendesen a foglár – szedd össze magad István és indult előttem.

A rab feláll, keze, lába bilincsel csak arasolni tud, a siralomház küszöbét átlépve pedig szembe találja magát barátjával, harcos társával: Józsival, aki ugyancsak bilincsbe verve várja sorsának beteljesedését!

– Elbúcsúzhattok – szólt a foglár – de igyekezzetek, mert minden pillanatban megérkezhet a hóhér!

– Sajnálom Józsi, hogy miattam...!

– Nincs miért Pista! A szándék jó volt! A mi esetünk intő példa a jövőre! Amíg egy nép tétlenül nézi, hogy legjobbjait felhúzgálják, csak tömegként kezelhető, a tömeg pedig...!

– Tudom, tudom: odi profānum vulgus! Oktalan és balga voltam, mert érettnak hittem a szebb, jobb életért folytatandó küzdelemre! Isten veled testvérem, s hogy nem gondolsz rám haraggal, engedd, hogy velem kezdjék!

– Nem testvérem! Én vagyok az idősebb, nekem kell példát mutatnom!

– Én pedig jogász vagyok! Nekem kellett volna benneteket kivédeni!

Az oldalajtón belépett a hóhér két segédje kíséretében, a két rab egymás keblére borult, de a búcsú csak egy pillanatig tarthat, majd azt követőleg szinte egyszerre indulnának a vesztőhely felé!

– Csak egyenként – szólalt meg a hóhér – felesleges versengniük, mert mindannyiukra sor kerül!

Aszód, 1993. február 8.

Király László